

**МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО
РАЗВИТИЕ И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО**
Главна дирекция “Програмиране на регионалното развитие”

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА “РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ” 2007-2013

София, март 2007 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

1. КОНТЕКСТ	6
1.1. Увод	6
1.2. Процес на програмиране	6
1.3. Законодателна рамка	7
1.4. Допускания	7
2. КОНТЕКСТЪТ НА ЕВРОПЕЙСКАТА И НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКИ	9
2.1. Стратегиите от Лисабон и Гьотеборг	9
2.2. Стратегически насоки за сближаване на Общността за периода 2007-2013	9
2.3. Национална програма за реформи (НПР)	10
2.4. Национална стратегическа референтна рамка (НСРР)	11
2.5. Национална стратегия за регионално развитие	12
2.6. Регионални планове за развитие	12
3. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ	13
3.1. Географска територия, избираема за финансиране по цел „Сближаване”	13
3.2. Предишен опит и извлечени поуки от периода 2000 – 2006 г.	13
3.3. Българските райони: междурегионални и вътрешнорегионални различия	14
3.3.1. Регионални икономически резултати и ръст на БВП	15
3.3.2. Секторен профил на районите	17
3.3.3. Предприемачество	18
3.3.4. Иновации и информационни и комуникационни технологии /ИКТ/	19
3.3.5. Инвестиции	20
3.3.6. Човешки ресурси и пазар на труда	20
3.3.7. Равни възможности за мъжете и жените	22
3.3.8. Пътна инфраструктура	23
3.3.9. Околна среда	25
3.4. Градско развитие	26
3.4.1. Селищна мрежа	26
3.4.2. Силно урбанизирани територии (градски агломерации)	29
3.4.2.1. Човешки ресурси	29
3.4.2.2. Икономическо развитие и потенциал	33
3.4.2.3. Знания и иновации	34
3.4.2.4. Индустиални бизнес зони	35
3.4.2.5. Здравеопазване	36
3.4.2.6. Жилищна политика	36
3.4.2.7. Физическа среда и благоустройство, култура и културно-историческо наследство	39
3.4.2.8. Инфраструктура за опазване на околната среда	40
3.5. Регионална достъпност и транспортна инфраструктура	41
3.5.1. Транспортна достъпност	41
3.5.2. Градски транспорт и транспортни услуги за периферните територии	42
3.5.3. Развитие на ИКТ	45
3.5.4. Достъп до енергийни ресурси	47
3.6. Туризъм	49
3.7. Обобщение на изводите и резултатите от анализа	55
3.8. Проблеми на местните институции и капацитет	57

3.8.1.	Описание на компетенциите на общините	57
3.8.2.	Капацитет за разработване на проекти и усвояване на средства	59
3.8.2.1.	Административен капацитет	60
3.8.2.2.	Информация и комуникация	60
3.8.2.3.	Финансови ресурси	60
3.8.2.4.	Умения за партньорство и сътрудничество с други участници в процеса	61
3.8.2.5.	Възможности за инвестиции в общините/ малките общини	61
3.9.	Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите	64
4.	ЦЕЛИ И СТРАТЕГИЯ	66
4.1.	Обща цел и специфични цели	67
4.2.	Стратегия за развитие	67
4.3.	Обзор на избраните приоритетни оси	72
4.4.	Показатели и целеви стойности на програмно ниво	73
4.5.	Обобщение на заключенията от предварителната оценка на ОПРР	73
4.6.	Заключения и препоръки от Доклада за Екологична оценка на ОПРР	79
5.	ОПИСАНИЕ НА ПРИОРИТЕТНИТЕ ОСИ	83
5.1.	Приоритетна ос 1: Устойчиво и интегрирано градско развитие	83
5.1.1.	Операция 1.1. Социална инфраструктура	88
5.1.2.	Операция 1.2. Жилищна политика	90
5.1.3.	Операция 1.3. Организация на икономическите дейности	91
5.1.4.	Операция 1.4. Подобряване на физическата среда и превенция на риска	92
5.1.5.	Операция 1.5. Устойчиви системи за градски транспорт	94
5.2.	Приоритетна ос 2: Регионална и местна достъпност	96
5.2.1.	Операция 2.1. Регионална и местна пътна инфраструктура	100
5.2.2.	Операция 2.2. Информационни и комуникационни мрежи и услуги	101
5.2.3.	Операция 2.3. Достъп до устойчиви и ефективни енергийни ресурси	102
5.3.	Приоритетна ос 3: Устойчиво развитие на туризма	103
5.3.1.	Операция 3.1. Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура	108
5.3.2.	Операция 3.2. Развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите	109
5.3.3.	Операция 3.3. Национален туристически маркетинг	111
5.4.	Приоритетна ос 4: Създаване на регионални и местни мрежи, сътрудничество и капацитет	112
5.4.1.	Операция 4.1. Партньорства за интегрирано развитие	116
5.4.2.	Операция 4.2. Устройствово планиране и разработване на проекти	118
5.4.3.	Операция 4.3. Дребномащабни местни инвестиции	120
5.4.4.	Операция 4.4. Междурегионално сътрудничество	121
5.5.	Приоритетна ос 5: Техническа помощ	123
5.5.1.	Операция 5.1. Управление, мониторинг, оценка и контрол	125
5.5.2.	Операция 5.2 Комуникация, информация и публичност	126
5.5.3.	Операция 5.3 Техническо администриране	127
6.	Разпоредби за управлението и изпълнението	127
6.1.	Определяне на компетентни органи и звена	127
6.1.1.	Управляващ орган (УО)	127
6.1.2.	Изпълняващи звена (ИЗ)	129
6.1.3.	Бенефициенти	130
6.1.4.	Сертифициращ орган	131
6.1.5.	Звено за вътрешен одит	131
6.1.6.	Одитиращ орган	131
6.1.7.	Орган за оценка на съответствието	131
6.1.8.	Орган, отговарящ за получаването на плащанията от Комисията	131
6.1.9.	Орган, отговарящ за извършването на плащанията към бенефициентите	131
6.2.	Организация на изпълнението	132
6.2.1.	Наблюдение и оценка на програмата	132

6.2.2.	Разпоредби за обществените поръчки и държавните помощи	136
6.2.3.	Информация и публичност	136
6.2.4.	Координация на оперативните програми, ЕЗФРСР, ЕФР, ЕИБ и други финансови инструменти	137
6.3.	Финансово управление и контрол	139
6.3.1.	Искания за плащане и сертифициране на разходите	139
6.3.2.	Разделение на функциите и задълженията	140
6.3.3.	Финансови потоци и бюджетиране	142
6.3.4.	Приемливост на разходите	143
6.3.5.	Нередности	143
6.3.6.	Лихви и обменни курсове	144
6.3.7.	Използване на финансово-счетоводна система SAP	144
6.4.	Хоризонтални въпроси	144
6.4.1.	Партньорство	144
6.4.2.	Устойчиво развитие	145
6.4.3.	Равенство и липса на дискриминация	146
6.4.4.	Околна среда	147
6.4.5.	Държавни помощи	148
6.4.6.	Обществени поръчки	150
6.5.	Използване на гъвкава схема за финансиране	150
6.6.	Партньорство при изпълнението	151
7.	Финансови разпоредби	153
7.1.	Приоритетни оси по източник на финансиране (в евро)	153
7.2.	Годишно разпределение на финансирането от Фондовете (в евро)	153
7.3.	Индикативно разпределение на финансовия принос на Общността по кодове на категории на ОП „Регионално развитие“ 2007-2013 г. (в евро)	154
8.	ПРИЛОЖЕНИЯ	155
8.1.	ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Процес на програмиране и партньорство по ОПРР 2007 г. – 2013 г.	156
8.2.	ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Законодателна рамка на ОПРР 2007-2013	159
8.3.	ПРИЛОЖЕНИЕ 3: Общини, които попадат в обхвата на агломерационните ареали	163
8.4.	ПРИЛОЖЕНИЕ 4: Общини, избираеми за финансиране по Приоритетна ос 4, Операция 4.3.	164
8.5.	ПРИЛОЖЕНИЕ 5: Общини, избираеми по Приоритетна ос 3, операция 3.1.	167
8.6.	ПРИЛОЖЕНИЕ 6 : Таблици и фигури	170
8.7.	Приложение 7: Доклад от Предварителната оценка на ОПРР	175
8.8.	Приложение 8: Екологична оценка на ОПРР Нетехническо резюме на екологичната оценка на оперативна програма "Регионално развитие 2007-2013 г."	176
	Текущо състояние на компонентите и факторите	176
	Предложените мерки за наблюдение и контрол по време на прилагането на плана са описани в следващата таблица.180	
8.9.	ANNEX 9: Индикативно разпределение на фондовете по операции.	185

Списък на съкращенията

БВП	Брутен вътрешен продукт
БНБ	Българска народна банка
БНД	Брутен национален доход
ДАТ	Държавна агенция по туризъм
ЕЗФРСР	Европейски земеделски фонд за развитие на селските райони
ЕИБ	Европейска инвестиционна банка
ЕК	Европейска комисия
ЕС	Европейски съюз
ЕСФ	Европейски социален фонд
ЕФР	Европейски фонд за рибарство
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗДП	Закон за държавните помощи
ИЗ	Изпълняващо звено
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
КЗК	Комисия за защита на конкуренцията
КН	Комитет за наблюдение
МИС	Информационна система за управление и наблюдение
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МРРБ	Министерство на регионалното развитие и благоустройството
МС	Министерски съвет
МСП	Малки и средни предприятия
МТ	Министерство на транспорта
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
МФ	Министерство на финансите
НПО	Неправителствена организация
НПР	Национален план за развитие
НСИ	Национален статистически институт
НСОРБ	Национално сдружение на общините в Република България
НСРР	Национална стратегическа референтна рамка
ОП	Оперативна програма
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие”
ПРООН	Програма за развитие на Организацията на обединените нации
ПРСР	Програма за развитие на селските райони
ПЧИ	Преки чуждестранни инвестиции
СФ	Структурни фондове
УО	Управляващ орган
NUTS	Класификация на териториалните единици за статистически цели

1. КОНТЕКСТ

1.1. Увод

Настоящата Оперативна програма „Регионално развитие“ (ОПРР) е разработена в съответствие с целите на Европейския съюз, определени в Стратегическите насоки за сближаване на Общността за периода 2007 – 2013 година, и които съответно са залегнали в Националната стратегическа референтна рамка на Република България. Също така, ОПРР е съобразена с Националната програма за реформи, която е разработена в съответствие с обновената Лисабонска стратегия в отговор на Интегрираните насоки за растеж и заетост. В този по-широк контекст всички действия, предвидени в рамките на ОПРР, ще включват приоритетите на Общността, които подкрепят устойчивото развитие чрез укрепване на растежа, конкурентно-способността и заетостта, социалното включване, както и опазването и качеството на околната среда.

Докато другите оперативни програми третират целите и приоритетите за развитие като поставят акцент върху националната политика и само частично отразяват регионалните характеристики на България, ролята на ОП „Регионално развитие“ е да предложи набор от интегрирани мерки, които да допринесат за постигане на дългосрочните цели за развитие на страната, като същевременно включват и териториалните фактори на растежа. Някои от предложените операции ще бъдат изпълнени в партньорство и координация с различни секторни политики, докато други са обект изцяло на регионалната политика. Във всички случаи предвидените действия винаги ще са свързани със задължителното възможно най-широко участие на регионалните и местни органи на властта и заинтересованите страни.

Предвид мащаба на Националната стратегическа референтна рамка, ОП „Регионално развитие“ съдържа приоритети и интервенции, които се отнасят само до помощта от Структурните фондове и националното финансиране. Програмата е насочена към вече идентифицираните от Българското правителство основни проблеми и към политиката, целяща тяхното решаване посредством осигуряване на допълнително финансиране от ЕС за подкрепа на националните приоритети и ресурси в области, които могат да бъдат финансирани със средства от Структурните фондове и в частност от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР). По този начин ОП „Регионално развитие“ представя една цялостна стратегия за регионално развитие за периода 2007 – 2013 г., подкрепяна от многогодишен инвестиционен ангажимент в следните ключови области: развитие на инфраструктурата в градските центрове, териториална свързаност, устойчив растеж на туризма и подкрепа за регионални и местни партньорства.

1.2. Процес на програмиране

Оперативната програма „Регионално развитие“ представлява единна оперативна програма за всичките шест района за планиране в България, които са избираеми за финансиране по цел „Сближаване“ на политиката за сближаване на ЕС. В този смисъл до голяма степен тя отразява координацията с другите секторни оперативни програми с цел да се гарантира съгласуваност, синергия и допълняемост по един ефективен начин. В този контекст трябва да се спомене, че при оформянето на програмата е използван прагматичен подход, който отчита външните правила, особености и ограничения с цел да определи философия и логика на интервенция, която се основава на необходимото, възможното и реалистично постижимото в рамките на следващия програмен период, а не върху силно желаното и желателното.

Оперативната програма „Регионално развитие“ е изготвена от Министерството на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ) според условията на методика, прилагаща ключовите принципи

на политиката за сближаване на ЕС следвайки изискванията на чл. 10 и 11 на Общия регламент¹ относно процесите на програмиране и партньорство. Водени от принципа за партньорство, програмата е изготвена в тясно сътрудничество с Европейската комисия посредством обсъждания и предоставяне на предварителни коментари през целия период на разработване на програмата, като отразяването на резултатите от тях е един непрестанен процес, водещ до усъвършенстване на документа.

Изготвянето на ОП „Регионално развитие“ бе поверено на работна група, ръководена от ГД „ПРР“ в МРРБ в качеството ѝ на бъдещ Управляващ орган, с широкото участие и представителство на заинтересованите страни на национално и регионално ниво, т.е. управляващи органи, отраслови министерства, държавни агенции, Регионални съвети за развитие, сдружения на общини, агенции за регионално развитие, стопански сдружения и съюзи на работодатели, синдикати, НПО и други подходящи страни. Всички гледни точки и резултати, получени от всички заинтересовани страни в процеса на широко консултиране и обсъждане, проведен след публикуването на първия работен вариант на ОП „Регионално развитие“ през март 2005 г., до голяма степен бяха отразени и намериха своето място в разработването на оперативната програма.

Фигура 1: Процес на разработване на ОП „Регионално развитие“

По-подробно описание на процедурите за програмиране и организацията на партньорството е представено в [Приложение 1](#).

1.3. Законодателна рамка

Оперативната програма „Регионално развитие“ е изготвена в съответствие с ангажиментите, поети в рамките на *Стратегията за участие на Република България в Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС*, разпоредбите в *Глава 21 от Договора за присъединяване* и при спазване на разпоредбите на Общия регламент и Регламента за ЕФРР за периода 2007 – 2013 г. Същевременно, Законът за регионалното развитие от м. февруари 2004 г., който замести закона от 1999 г., дефинира настоящата рамка за планиране и програмиране на регионалното развитие в България. Предвид факта, че средствата от ЕС се очаква да бъдат най-големият финансов ресурс в подкрепа на дейностите за регионално развитие, които спазвайки принципа за съ-финансиране ще мобилизират и значителни национални ресурси, Законът за регионалното развитие неизбежно покрива значителна част от рамката за програмиране за Структурните фондове на ЕС. Точен списък с нормативните актове на ЕС и България е даден в [Приложение 2](#).

1.4. Допускания

По отношение на Оперативната програма „Регионално развитие“ са направени следните ключови допускания:

- ОП „Регионално развитие“ ще представлява единна програма за всички райони на ниво NUTS II в

¹ Регламент на Съвета (ЕС) № 1083/2006 от 11 юли 2006, относно общите разпоредби за прилагане на Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд

България, финансирана от ЕФРР и национални ресурси. Всички допирни точки със секторните оперативни програми са проучени, координирани и съгласувани с отрасловите министерства по време на процеса на програмиране на структурните фондове;

- ОП „Регионално развитие“ ще се допълва от интервенции в рамките на Националния стратегически план за развитие на селските райони и другите оперативни програми, предвиждащи действия на отраслово ниво;
- ОП „Регионално развитие“ ще използва гъвкавата схема за финансиране, при която дейности, попадащи в обхвата на Европейския социален фонд (ЕСФ), могат да се финансират от ЕФРР в границите на до 10% за всеки от програмните приоритети. Обосновката е представена в описанието на приоритетните оси.
- ОП „Регионално развитие“ принципно ще съфинансира подходящи общински инвестиции, тъй като единствените публични органи, които са важни по отношение на постигане на развитие освен държавата и нейните агенции, са общините. ОП „Регионално развитие“ ще се намесва в области, които са отговорност на отрасловите министерства само дотолкова, доколкото: (а) общините имат важна допълваща и прилагаща роля; (б) има ясни данни за пропуск в предоставянето на подкрепа, което оставя конкретни регионални или местни потребности неадресирани;
- Вероятно повечето общини няма да притежават достатъчно средства за съфинансиране на участието им в ОП „Регионално развитие“ или за осигуряване на публично съфинансиране по програмата. Ако допуснем, че в голямата си част то не може да бъде осигурено от настоящите общински бюджети, то държавният бюджет ще трябва да се намеси в посока към допълване на финансирането и подкрепа на общините. В тази връзка трябва да се организира подходяща обхватна централизирана система за прилагане на принципа на допълняемостта. Тази система не може просто да работи на пропорционалния принцип – тъй като много общини и влизащите територии им, дори и ако се заделят повече средства, не представляват подходящ контекст за някои видове инвестиции. В този смисъл от съществено значение е междуобщинското сътрудничество и то следва да бъде насърчавано с помощта от Структурните фондове.
- Макар и в по-малка степен, има и някои финансови приложения за областите. Тези ресурси са необходими за насърчаване интегрирането на отделни разпръснати и изолирани дейности от страна на сравнително бедни общини (вж. също предходния пункт).

2. КОНТЕКСТЪТ НА ЕВРОПЕЙСКАТА И НАЦИОНАЛНАТА ПОЛИТИКИ

Съществуват редица политики, формулирани на ниво Общност и на национално ниво, които до голяма степен са отчетени при разработването на ОП „Регионално развитие“. Те са както следва:

2.1. Стратегиите от Лисабон и Гьотеборг

На своето пролетно заседание през 2005 г. Европейският съвет взе решение, че Европа трябва да поднови основата на своята конкурентноспособност, да повиши производителността си и да засили социалното сближаване, като постави основният акцент върху знанието, иновациите и оптимизирането на човешкия капитал. За да постигне тези цели, Съюзът трябва да мобилизира в по-голяма степен всички подходящи национални ресурси и ресурси на Общността, включително и политиката за сближаване, в три основни направления – икономика, социални въпроси и околна среда с цел да се постигне по-добра синергия в общия контекст на устойчивото развитие.

Оперативната програма „Регионално развитие“ е изготвена в съответствие с Лисабонската стратегия и принципите за устойчивост, дефинирани в Гьотеборгската стратегия за устойчиво развитие. С оглед изпълняване на поставените политически цели и отчитайки ролята на политиката на сближаване за насърчаване на действителното намаляване на различията, осъществяваните с подкрепата на настоящата програма действия ще се концентрират там, където потребностите са най-големи, следвайки приоритети, които стимулират растежа и създаването на работни места. В този смисъл са предложени няколко начина за осъществяване на принос към Лисабонските приоритети. Тук се включва инвестирането в двигатели на растежа и трудовата заетост, подпомагане изпълнението на кохерентни стратегии, подобряване на държавното управление и въвеждане на интегрирани подходи с цел насърчаване на балансирано развитие, устойчиви общности и социалното включване.

2.2. Стратегически насоки за сближаване на Общността за периода 2007-2013

Основната цел на този документ е да определи приоритетите на Общността по отношение на политиката за сближаване и да се задвижат механизмите за изпълнение на обновената Лисабонска стратегия. Формулирани са три основни насоки, върху които трябва да стъпят стратегията и действията, предвидени в оперативните програми:

- увеличаване на **привлекателността на страните-членки, регионите и градовете** чрез подобряване на достъпността, осигуряване на адекватно качество и ниво на услугите и запазване на потенциала на околната среда;
- насърчаване на **иновациите, предприемачеството** и разрастване на **икономиката на знанието** посредством разгръщане на капацитета за научноизследователска дейност и иновации, включително нови информационни и комуникационни технологии;
- създаване на **повече и по-добри работни места** чрез привличане на повече хора към трудова заетост или предприемачество, като се подобри адаптивността на работещите и предприятията и се увеличи инвестирането в човешки капитал.

Следвайки ориентира, даден от Стратегическите насоки за сближаване на Общността, цялостната логика на интервенция на ОП „Регионално развитие“ цели да стимулира потенциала за развитие, така че да се постигнат и задържат високи темпове на растеж, включително чрез адресиране на дефицитите в основните инфраструктурни мрежи и укрепване на капацитета на местно и регионално ниво.

Отчетена е и специфичната роля на градските райони за:

- а) стимулиране развитието на градовете като двигатели на регионалното развитие (с действия, свързани с подобряване на конкурентноспособността)

- b) стимулиране на вътрешното сближаване в рамките на градските ареали, с което се цели подобряване на положението в областите (с действия, свързани с рехабилитацията на физическата среда).
- c) насърчаване на едно по-балансирано развитие чрез подобряване на градската мрежа, включително връзките между икономически най-силните градове и други градски райони (с действия, насочени към мрежите във физически аспект – инфраструктура, информационни технологии и др., и в социален аспект – действия за насърчаване на сътрудничеството и др.)

2.3. Национална програма за реформи (НПР)

Националната програма за реформи (НПР) на България е разработена в отговор на предизвикателствата, поставени пред държавите-членки на ЕС като основен акцент в обновената Лисабонска стратегия. Националната програма за реформи е стратегически документ на страната, имащ за цел да систематизира усилията на правителството за постигане на високи и устойчиви темпове на икономически растеж и заетост, като очертае свързаната с изпълнението на тази основна цел средносрочна рамка от мерки и приоритети в областта на макро- и микроикономическото развитие, пазара на труда и развитието на човешкия капитал.

За постигането на водещите средносрочни цели за устойчив растеж на БВП от порядъка на 6% годишно и заетост от 61%, както и намаляване на различието в доходите с останалите страни от ЕС, България се фокусира върху следните пет приоритетни области:

- Поддържане на макроикономическата стабилност (ограничаване на дефицита по текущата сметка и по-нататъшно намаляване на инфлационния натиск въз основа на комплекс от разумни политики, който включва структурни реформи, устойчива фискална позиция и допълнителни мерки за подобряване на качеството и ефективността на публичните разходи);
- Модернизация и развитие на инфраструктурата, в частност на транспортните и енергийните мрежи, както и на ИКТ инфраструктурата;
- Подобряване на бизнес средата (вкл. по-добро регулиране, приложение на законодателство за вътрешния пазар, конкуренция и ключовите приоритетни действия, идентифицирани от пролетния Европейски съвет от 2006 г.);
- Повишаване на качеството на човешкия капитал чрез подобрен достъп на всички до качествено образование и обучение (вкл. учене през целия живот) с оглед повишаване на производителността и постигане на по-голямо съответствие на уменията с потребностите на пазара на труда;
- Активиране на предлагането на труд чрез въвеждане на подхода flexicurity (гъвкавост и сигурност) и активни политики на пазара на труда (акцентиране върху ефективни услуги по заетостта, подпомагане на намирането на работа и усъвършенстване на уменията).

ОП „Регионално развитие” ще допринесе за изпълнението на заложената в НПР цел за посрещане на макроикономическите предизвикателства за подобряване на базисната инфраструктура, установяване на необходимите условия за устойчиво регионално развитие и насърчаване на икономическата активност на населението посредством намаляване на регионалните различия. В частност усилия и финансови средства ще бъдат фокусирани в следните основни направления:

- изпълнение на проекти за устойчиво интегрирано градско развитие и по-добри услуги за гражданите, включващи подобряване на социалната инфраструктура и инфраструктурата свързана с бизнеса, физическата и градската околна среда, жилищната политика и развитието на устойчив градски транспорт;

- подобряване достъпността на регионите и конкурентноспособността на регионалните икономики, чрез подобряване на пътните връзки, транспортните услуги, информационните и комуникационни технологии и газо-разпределителните мрежи;
- изграждане на адекватен институционален и административен капацитет на регионално и местно ниво за ефективно управление и усвояване на средствата от Европейския съюз. Създаване на мрежи за обмяна на опит с други Европейски региони.

В допълнение, изпълнението на ОПРР ще бъде обект на наблюдение чрез категоризация на средствата от Фондовете, което дава възможност за проследяване изпълнението на мерките, подкрепящи целите от Лисабон.

2.4. Национална стратегическа референтна рамка (НСРР)

Националната стратегическа референтна рамка е документ, изготвен от страната-членка, който гарантира, че помощта от Фондовете е в съответствие със Стратегическите насоки за сближаване на Общността и идентифицира връзката между приоритетите на Общността от една страна и от друга страна Националната програма за реформи. Националната стратегическа референтна рамка е предвидена като отправен инструмент за програмиране по Фондовете. Освен това тя отразява приноса за изпълнението на стратегиите от Лисабон и Гьотеборг.

Документът включва анализ на регионалните различия, слабости и потенциал; стратегията, избрана въз основа на анализа, включително тематичните и териториални приоритети; списък на оперативните програми по Цел „Сближаване“ и Цел „Териториално сътрудничество“; описание на това как разходите по тези пера ще допринесат за изпълнението на приоритетите на ЕС за насърчване на конкурентноспособността и създаването на трудова заетост; примерното годишно разпределение на средствата от всеки фонд по програми; механизмите за гарантиране на координацията между помощта от Структурните фондове на ЕС, Кохезионния фонд, Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони и Европейския фонд за рибарство, както и инициативите на Европейската инвестиционна банка и други действащи финансови инструменти.

НСРР описва стратегията на България в подкрепа на действия, насочени към следните тематични области за повишаване на конкурентноспособността: човешки ресурси, инфраструктура, държавно управление и ефективна държавна администрация и административно обслужване, териториално сближаване, както и връзките между всички тях и приноса, който ще окажат Структурните фондове и Кохезионния фонд за изпълнението на стратегията. Дългосрочната визия за България съчетава две конкретни средносрочни цели за програмния период 2007 – 2013 г, които са формулирани в съответствие със Стратегическите насоки на Общността:

- Засилване на конкурентноспособността на икономиката с оглед постигането на висок и устойчив растеж;
- Развитие на човешкия капитал с цел осигуряване на по-висока заетост, доходи и социална интеграция.

С оглед постигането на тези цели обхватът на НСРР е концентриран в следните стратегически приоритети:

Приоритет 1: Подобряване на базисната инфраструктура;

Приоритет 2: Повишаване качеството на човешкия капитал с акцент върху заетостта;

Приоритет 3: Насърчаване на предприемачеството, благоприятната бизнес среда и доброто управление;

Приоритет 4: Подкрепа за балансирано териториално развитие.

Цялостната логика на интервенциите в рамките на ОП „Регионално развитие“ е ориентирана към практическото изпълнение на Приоритет 4 от НСРР – „Подкрепа за балансирано териториално

развитие”. В допълнение, дейностите в рамките на настоящата програма подпомагат също териториалното измерение на останалите три приоритета.

2.5. Национална стратегия за регионално развитие

Националната стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2005 – 2015 г. е приета с Решение на МС № 294/ 21.04.2005 г. и е обнародвана в Държавен вестник, брой 42 от 17.05.2005 г. Стратегията е изготвена от Министерството на регионалното развитие и благоустройството в съответствие с чл. 9 на Закона за регионалното развитие и определя дългосрочните цели и приоритети на политиката за регионално развитие на Република България. Стратегията съдържа сравнителен социално-икономически анализ на районите за планиране, основни и специфични цели и приоритети за развитие, необходими действия за постигане на целите и механизми за наблюдение, оценка и актуализация на стратегията.

Националната стратегия за регионално развитие определя стратегическите направления на политиката за регионално развитие. Тя очертава подхода „отгоре-надолу” и се използва като база за плановете документи на различните административни нива. Стратегията е взета предвид при разработването на Оперативната програма „Регионално развитие”. Голяма част от действията за изпълнение в рамките на стратегията, обаче, са с типично секторно естество и попадат в обхвата на други секторни програми съгласно Националната стратегическа референтна рамка.

Основната цел, залегнала в Националната стратегия за регионално развитие, е постигането на устойчиво и балансирано развитие на регионите в Република България. Основните приоритети за постигане на тази цел са:

- Приоритет 1:** *Повишаване на регионалната конкурентноспособност на основата на икономика на знанието*
- Приоритет 2:** *Развитие и модернизация на инфраструктурата, създаваща условия за растеж и заетост;*
- Приоритет 3:** *Подобряване на привлекателността и качеството на живот в районите за планиране*
- Приоритет 4:** *Интегрирано градско развитие и подобряване на градската среда*
- Приоритет 5:** *Развитие на сътрудничеството за европейско териториално сближаване, задълбочаване на партньорството и добросъседството за постигане на развитие*

ОП „Регионално развитие” ще допринесе главно за изпълнение на приоритети от 2 до 5.

2.6. Регионални планове за развитие

Регионалните планове за развитие за периода 2007 – 2013 г. са стратегически документи на ниво NUTS II. Те са изготвени в съответствие с чл. 11 от Закона за регионалното развитие и са одобрени на регионално ниво от Регионалните съвети за развитие на шестте района за планиране.

Регионалните планове за развитие са съобразени с прогнозите в Националната стратегия за регионално развитие и отразяват стратегическата визия на регионите за средно-срочното им развитие. Плановете са одобрени с Решения на МС № 1014-1019/ 30.12.2005 г. и са използвани като основа „отдолу-нагоре” при разработването на ОП „Регионално развитие”. Трябва обаче изрично да се спомене, че тези стратегически документи предвиждат разнообразни приоритети и действия, които са типично отраслови и влизат в обсега на секторните програми или Програмата за развитие на селските райони. В този смисъл те се разглеждат като комбинирана териториална проекция и като набор от действия, които следва да получат подкрепа от различните оперативни програми след прилагане на специфичните изисквания за избираемост за финансиране от отделните фондове.

3. СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ

3.1. Географска територия, избираема за финансиране по цел „Сближаване“

Регионите, избираеми за финансиране от Структурните фондове по цел „Сближаване“, са райони, които отговарят на ниво II от Номенклатурата на териториалните статистически единици (по-надолу наричани „ниво NUTS II“) по смисъла на Регламент (ЕС) № 1059/ 2003 на Европейския парламент и Съвета от 26 май 2003 г., чийто брутен вътрешен продукт (БВП) на глава от населението, измерен в паритет на покупателната способност и изчислен на базата на стойностите за Общността за периода 2000 – 2002 г. е по-малък от 75% от средния БВП за ЕС-25 за същия отчетен период. Страните-членки, които са избираеми за финансиране от Кохезионния фонд, са тези, чийто брутен национален доход (БНД), измерен в паритет на покупателната способност и изчислен на базата на стойностите за Общността за периода 2001 – 2003 г. е по-малък от 90% от средния БНД за ЕС-25 и които имат програма за изпълнение на условията за икономическо сближаване, посочени в чл. 104 от Договора за създаване на Европейската общност.

Съгласно разпоредбите на Регламента на ЕС № 1059/ 2003 в България са обособени 6 района за планиране (2006), както следва:

1. Северозападен район за планиране;
2. Северен централен район за планиране;
3. Североизточен район за планиране;
4. Югозападен район за планиране;
5. Южен централен район за планиране;
6. Югоизточен район за планиране

Фиг. 2: Избираеми статистически райони (NUTS II)

Брутният вътрешен продукт (БВП) на всички райони в България на ниво NUTS II е по-малък от 75% от средния за Общността. Следователно всички те са избираеми за финансиране от Структурните фондове по цел „Сближаване“, както е уточнено в Общия регламент за Структурните фондове и Кохезионния фонд от юли 2006², чл. 5, Глава III.

3.2. Предишен опит и извлечени поуки от периода 2000 – 2006 г.

България няма предишен опит в прилагането на оперативни програми за регионално развитие в рамките на Структурните фондове на ЕС, така че в тесен смисъл не би могла да си извлече конкретни поуки от предишен свой опит. Въпреки това, от 1998 г. насам като част от подготовката си за присъединяване към ЕС и с оглед участие в изпълнението на политиката за сближаване на ЕС, България разработва необходимите програмни документи. Изготвени са няколко варианта на Националния план за икономическо развитие 2000 – 2006 г. – през 1999 г. (одобрен от правителството), през 2001 г. (с предварителна оценка) и през 2003 (одобрен от правителството). Единствената оперативна програма, изготвена през същия период, е Регионалната оперативна програма (първи работен вариант от 2001 г., преработен през 2002 и 2003 г.), която освен да изпълни основната си функция на „тренировка“ бе използвана като отправна точка особено по отношение на мерките по програма ФАР Икономическо и Социално Сближаване и като основа за Многогодишния програмен документ по програмата за периода 2004 – 2006 г.

² Брюксел, СМ (2006) 1083/2006, РЕГЛАМЕНТ НА СЪВЕТА, съдържащ основните разпоредби относно Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд

В тази връзка бяха формулирани предложения как един обстоен анализ на резултатите от предишните оценки, осъществени предимно по грантови схеми, може да подобри качеството на настоящия документ (ОППР). Важно е да се отбележат заключенията от докладите на консорциумите OMAS и EMS, които имаха сключен договор с Европейската комисия за прилагане на система за мониторинг и междинна оценка по програма ФАР, особено заключенията от доклада „Междинна оценка подкрепата по програма ФАР, отпусната през периода 1999 – 2002 г. и, изпълнявана до ноември 2003 г.“ („От предприсъединяване към присъединяване” – март 2004).

От стратегическа гледна точка, разбирането, придобито от предишен подобен опит на други страни-членки на ЕС, най-вече страните, работещи по Цел „Сближаване” и новите страни-членки, може само до известна степен да се приложи за България, макар да съществуват някои прилики. Важен урок е фактът, че децентрализацията често може да доведе до сериозни забавяния при изпълнението на програми, управлявани на регионално ниво в сравнение с програмите, управлявани на централно ниво. Ирландия е считана за най-успешният пример при усвояване на средствата от Структурните фондове, като в същото време, традиционно тя е силно централизирана държава, която се характеризира със силен подход „отгоре-надолу” при програмирането и с доминиране на държавни агенции при изпълнение на оперативните програми. От друга страна, опитът на Португалия показва, че ако се разчита на „собствениците на проектите” за успешното използване на фондовете от ЕС, очевидно е нужно да се предостави подкрепа на общините – особено малките - с цел да се избегне „омагьосания кръг”, свързан с капацитета, а именно предимството на големите общини да изготвят програми с по-добро качество и привличат повече ресурси. Такава потребност от изграждане на капацитет и придобиване на опит, който да подпомогне регионалното и местно планиране и развитие и тяхното изпълнение, вече е идентифицирана и следва да бъде насочена съобразно с това.

3.3. Българските райони: междурегионални и вътрешнорегионални различия

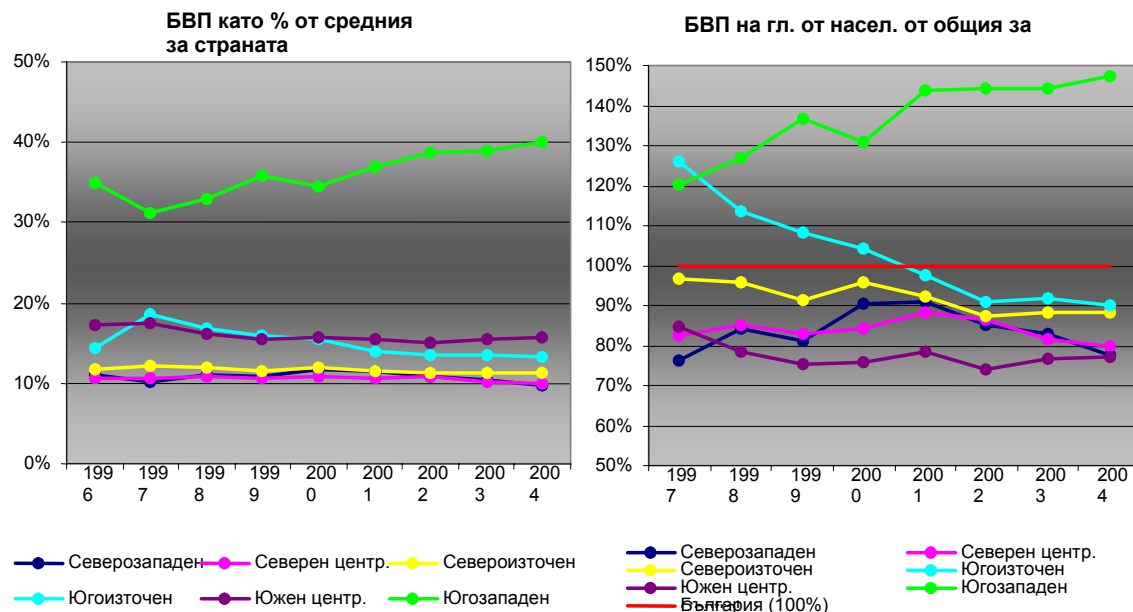
Статистиката сочи, че България е навлязла в процеса на преход с относително малки регионални различия в сравнение с другите страни-членки и кандидат-членки на ЕС. Независимо от различната динамика на развитие на районите през този период, ясно се откроява по-високият ръст на развитие на Югозападния район за планиране (вкл. столицата София), както и фактът, че различията между останалите райони са значително по-малки (Таблица 1). В абсолютна стойност междурегионалните различия са сравнително малки спрямо средните за ЕС. В относителна стойност обаче, те са на нива, сравними с тези в Чешката Република, Словакия, Белгия и Франция.

Таблица 1: Ключови показатели за регионалното развитие в България

Райони на ниво NUTS 2	Площ 2005 в хил. кв. км	Население 2005		Обработваема земя 2005 (дк / глава от населението)	БВП 2004		БВП (2004) на глава от населението		Равнище на безработицата за 2005	ПЧИ на глава от населението в USD	Брой области	Брой общини
		души	% от общо за страната		млн. лв	% от общо за страната	Лв.	% от средното за страната				
България	111,0	7718750	100,0%	6,45	38275	100%	4959	100,0%	11,46%	905	28	264
Северозападен	19,1	957947	12,4%	11,38	3729	9,7%	3893	78,5%	17,65%	250	5	51
Северен централен	14,8	949401	12,3%	8,98	3772	9,9%	3973	80,1%	13,70%	357	5	36
Североизточен	14,6	996831	12,9%	8,58	4360	11,4%	4374	88,2%	13,71%	669	4	35
Югоизточен	19,8	1134741	14,7%	8,06	5061	13,2%	4460	89,9%	10,87%	647	4	33
Южен централен	22,4	1560975	20,2%	4,73	5986	15,6%	3835	77,3%	12,25%	320	5	57
Югозападен	20,3	2118855	27,5%	2,49	15367	40,1%	7252	146,3%	6,34%	2125	5	52

3.3.1. Регионални икономически резултати и ръст на БВП

Брутният вътрешен продукт (БВП) показва стабилен ръст от 1997 г. насам (около 5% среден годишен ръст), вследствие на което процесът на икономически растеж има ясно изразени териториални измерения.

Най-големият носител на растежа е Югозападният район за планиране, който изпреварва средния ръст за страната. Основният фактор за високото ниво на БВП в района е столицата София, където е концентрирана значителна част от националната икономика. Останалите райони за планиране показват приблизително еднакъв ръст на развитие, който е около 1% по-нисък от средния за страната.

В обновената Лисабонска стратегия се посочва че "Ако спадът в количеството на работната сила не бъде компенсиран с повишена производителност на труда, потенциалният ръст ще спадне драстично на около 1% до 2040 г., което представлява едва половината от сегашното ниво. Такъв спад на икономиката, заедно с повишените разходи за възрастното население, ще предизвика значително напрежение в европейския социален модел. От друга страна, ускорената глобализация излага европейската икономика на растяща конкуренция отвън".

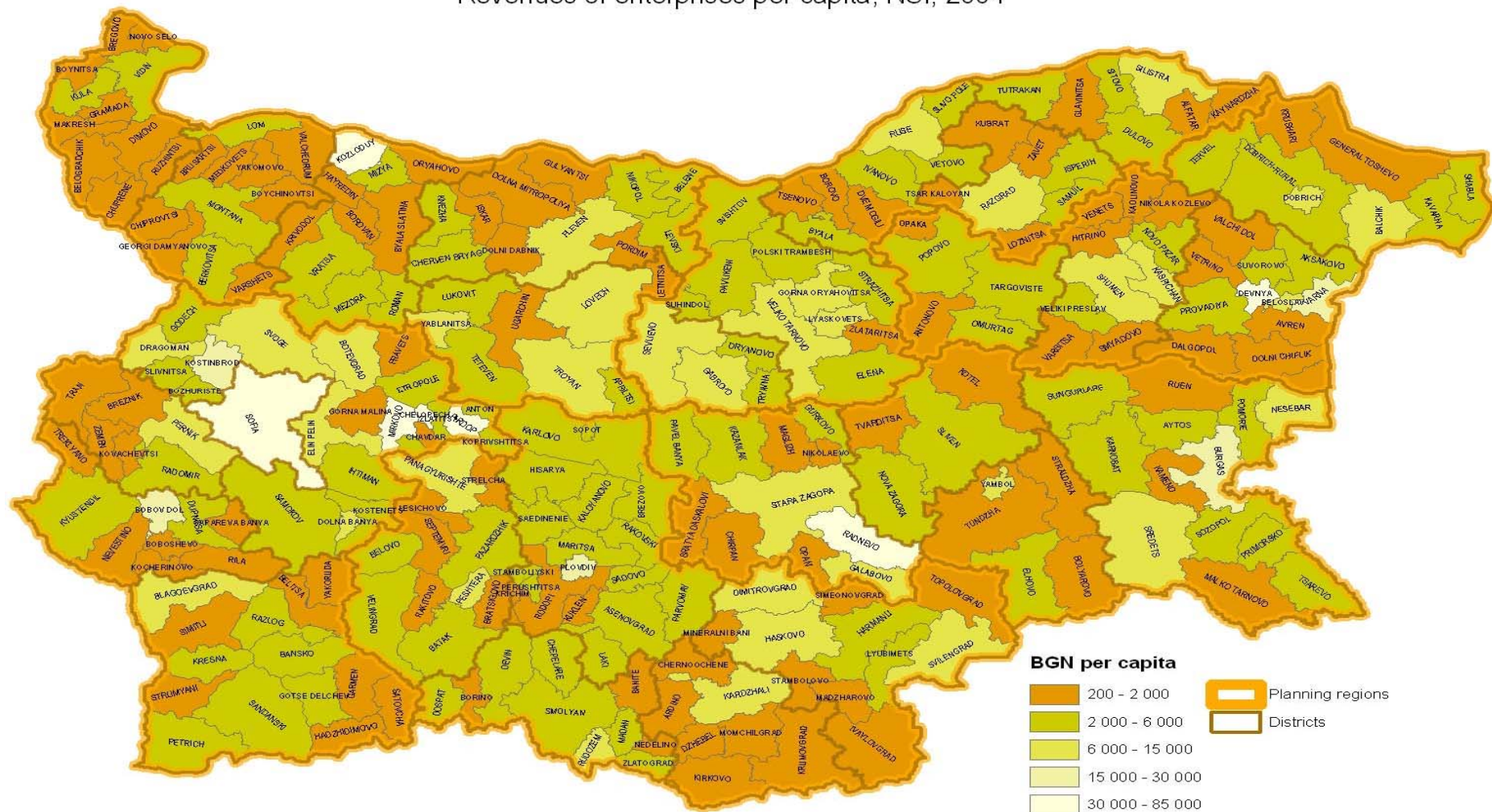
Затова България и българските райони като част от обединена Европа трябва също да положат доста усилия за постигането на значителен принос в нивата на растежа, заетостта и знанията, за да могат да се осъществят целите от Лисабонската стратегия.

Макар и увеличаващ се, ръстът все още остава недостатъчно висок за преодоляване на значителното изоставане на страната по отношение на БВП на глава от населението спрямо средния за ЕС, което поставя българските райони на едно от последните места в класацията на районите от ЕС. През 2002 г. БВП на глава от населението в най-развита български район - Югозападния - е съответно 41,7% от средния за страните от ЕС-25. Останалите райони за планиране показват ръст между 23 - 27%, а показателят на национално ниво достига 28,3%.

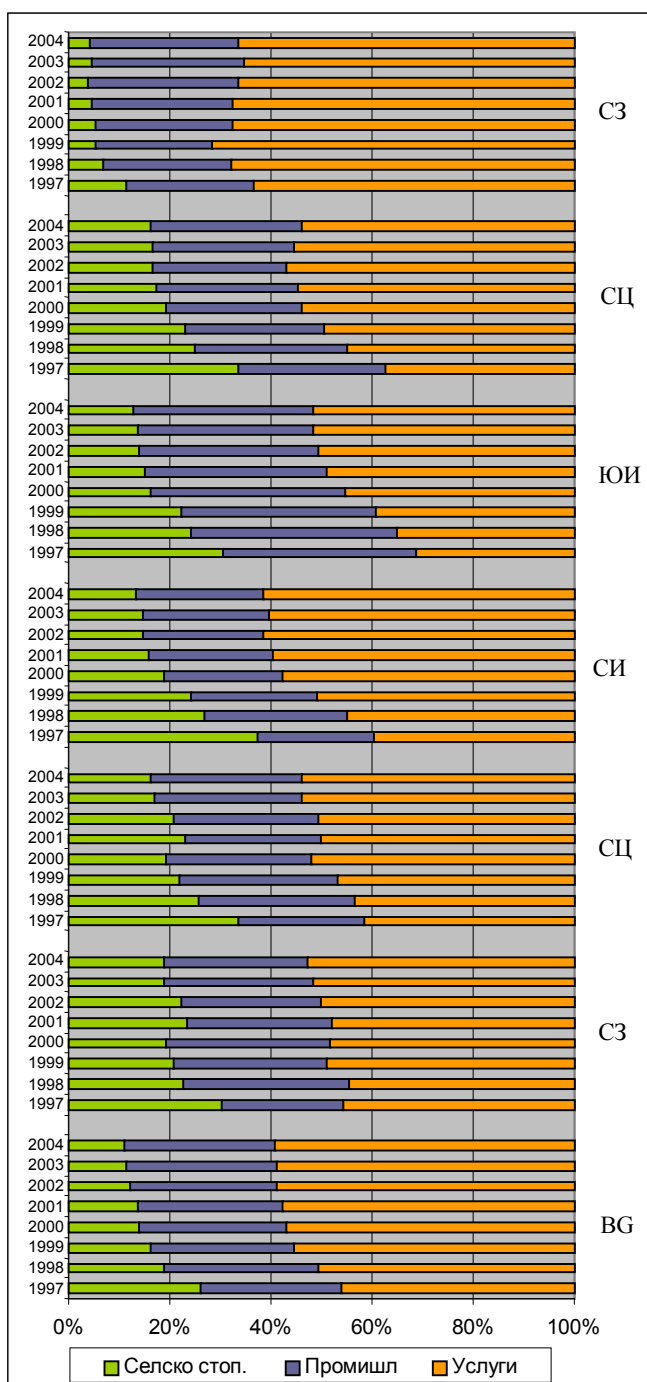
Съществуват силно изразени вътрешнорегионални различия в икономическото развитие на районите в България. Различията на нивата на показател *Приходи на предприятията* по общини са повече от десетократни. Във всички райони за планиране се наблюдава значително натрупване на общини със слабо икономическо развитие. Такива силно изразени вътрешнорегионални различия са типични и по отношение на останалите икономически индикатори като напр. ръст на производителността, отраслова структура, ефективност и др.

Фигура3: Вътрешнорегионални различия по показател Приходи на предприятията за 2004 - НСИ

Revenues of enterprises per capita, NSI, 2004

3.3.2. Секторен профил на районите

От регионална гледна точка, структурата на брунтата добавена стойност по райони за планиране за периода 1997-2004 г. се характеризира с различни тенденции на участие на икономическите сектори, което води до заключението, че икономическото реструктуриране на тези сектори е все още в ход и те все още се стремят към постигането на устойчиво развитие.

Фигура 4: Тенденция в структурата на брунтата добавена стойност по текущи цени по райони за планиране за периода 1997-2004 г. - НСИ

Промисленият сектор произвежда 30 % от брунтата добавена стойност (2004г.) и показва голяма динамичност през последните 2-3 години (действителен ръст около 7%). Секторът има най-голям принос за брунтата добавена стойност на Югоизточния район (35.6%). Останалите райони имат почти еднакъв дял (30%), с изключение на Североизточния район (25%).

Независимо от настоящия ръст на промишлеността във всички райони, необходимо е да се полагат по-нататъшни усилия за насърчаване на развитието на иновативната промишленост с оглед на поголемия им принос към добавената стойност. Този извод важи най-много за Северозападния район (особено, ако изключим приноса на АЕЦ Козлодуй) и за Североизточния район.

През 2004 г. **селското стопанство** е генерирало 10,8% от националната брутна добавена стойност. Северозападният (18,72%), Северен Централен (16,4%) и Южен Централен (16,2%) райони се характеризират с най-голям принос в този сектор. За сектора са характерни свръх-

заетост, фрагментиране на стопанствата, ниска ефективност и ниско ниво на търговската продукция. Гореспоменатите райони имат най-голям дял в този сектор, а също и най-голям брой земеделски производители/арендатори.

Селското стопанство във всички райони за планиране е изправено пред редица затруднения: разпръснатата собственост, остаряла техника, недостиг на инвестиции и иновационни технологии, липса на интеграция с хранително-вкусовата промишленост и т.н.

Секторът на **услугите** е с най-високия относителен дял и тенденция на нарастване в структурата на икономиката във всички райони в страната. Комуникациите и финансовото посредничество са най-динамично развиващите се браншове през последните седем години. Тази тенденция е запазена също през 2004 г. и началото на 2005 г. Особено важен за ръста на услугите е секторът на туризма, който

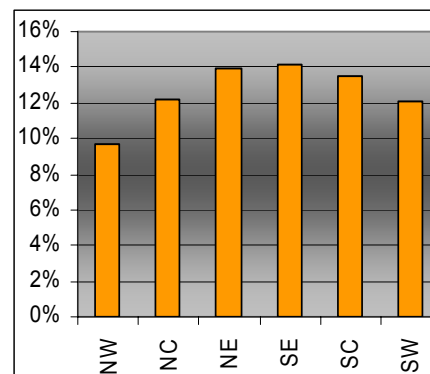
регистрира значителен растеж през последната година и има значителен принос както за добавената стойност, така и за ограничаване на текущия дефицит. Според данните от платежния баланс, приходите от международен туризъм в България през 2005 г. достигат 1.995 млрд. Евро при годишен ръст през периода 2002-2005 между 9 и 21%. Броят на чуждестранните туристи в България достигна 4.8 млн. (почти два пъти повече от периода 1998-1999г.) при годишен ръст за периода между 4,5% и 18%. Поради огромното си природно и историческо разнообразие България притежава значителен потенциал за развитие на туризма. България следва да стане привлекателна дестинация за туристите не само заради Черноморското крайбрежие и зимните си курорти, но също и заради благоприятните условия за развитието на културен, балнеоложки и еко туризъм.

Според прогнозите за периода 2005-2008 г., секторът на услугите, включващ туризма, се очаква да запази високия си ръст от около 6% годишно, а делът му в брутната добавена стойност да достигне около 60% през 2008 г. Следователно, секторът на услугите се счита за основен носител на развитието в страната и трябва ефективно да бъде стимулиран.

3.3.3. Предприемачество

Развитието на предприемачеството е основна цел на Лисабонската стратегия. Ако в сравнение със САЩ, Европа продължава да изпитва „недостиг на предприемачество“, то същото важи и при сравнението на България с Европа. Страната ни се нуждае не само от повече предприемачи, но и от среда, която да подпомага развитието на предприятията.

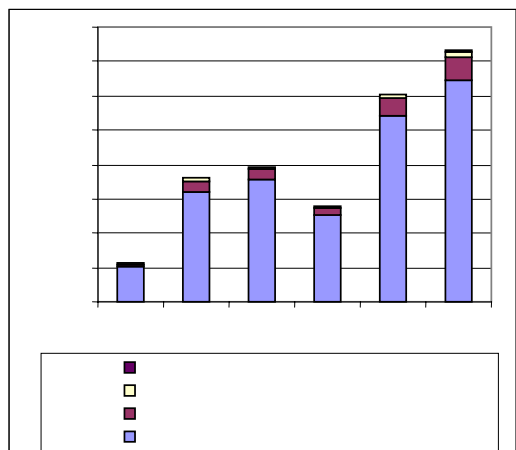
Фигура 5: Ниво на предприемачеството в %, 2005 г - НСИ

Липсата на финансова подкрепа, сложните административни процедури и недостигът на квалифицирана работна сила все още се определят като ключови бариери за стартирането и разширяването на бизнеса.

Най-ниско ниво на предприемачество е регистрирано в Северозападния район, а най-високо - в Югоизточния.

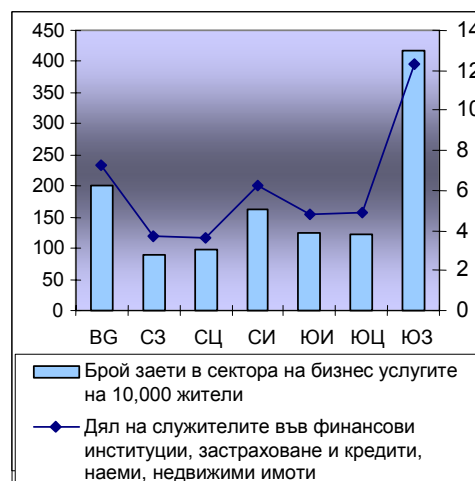
Фигура 6: Разпределение на предприятията от нефинансовите сектори на икономиката по големина, 2004 г., НСИ

Гъстотата на разположение на малките и средни предприятия е същевременно значим показател за перспективите за развитие на успешна бизнес среда. Пространственото разпределение на МСП показва концентрация в агломерациите около големите градове и районите с добре развита и диверсифицирана промишленост.

Фигура 7: Брой на заетите в сектора на бизнес услугите на 10 000 души от населението по райони за планиране, 2004 г., НСИ

Развитието на услугите, ориентирани към бизнеса, е от решаващо значение за конкурентноспособността и съживяването на регионалната икономика, която все още е голямо предизвикателство за регионалната политика на страната. Икономическото реструктуриране допринесе

много за интензивното развитие на институциите за поддръжка и подкрепа на бизнеса, т.е. фирми и организации, предлагащи финансови, застрахователни, консултантски и информационни услуги и услуги, свързани с търговията с недвижими имоти. Броят на заетите в подобни дейности на 10 000 души от населението показва тенденция на нарастване в общия брой на заетите в страната - от 117,154 души (2000 г.) на 155,564 души (2004 г.) – като този индикатор показва определена регионална хомогенност.

3.3.4. Иновации и информационни и комуникационни технологии /ИКТ/

Всички райони в страната изостават значително по отношение на технологичния/ иновационен потенциал за растеж, готовност за използване на ИКТ и използване на ИКТ. Успешното въвеждане и използване на ИКТ може да има значителен разпростиращ се ефект върху базираната на знанието икономика и конкурентноспособността на фирмите в България през следващите 10-15 години. ИКТ подобряват работата на иновационните системи чрез по-добро, по-бързо и по-ефективно хармонизиране на усилията, средствата и уменията. ИКТ водят до предотвратяване на негативните промени в демографските структури като позволяват да се привличат високообразовани хора, иновации и консултантски услуги в околградските области.

Докато средните **разходи на ЕС за научна и развойна дейност са 1,99%** от БВП (2002 г.), в България стойността на този показател е 0,49% (спрямо поставената от Лисабонската стратегия цел от 3%). Наблюдава се ясна тенденция, подобна на тази в ЕС, разходите за научна и развойна дейност да се концентрират в най-развитите райони. Например, 80% от всички разходи са направени в Югозападния район (основно в столицата). В същото време, тази относителна концентрация на научна и развойна дейност се дължи до голяма степен по-скоро на направените публични разходи и висшите образователни институции, отколкото на обема на разходите, направени от производствените предприятия.

Като се има предвид факта, че възможността за предаване на информация с висока скорост и чрез различни платформи осигурява добра среда за развитието на нови продукти и услуги, особено важно е да се стартират инициативи, свързани с ИКТ, изградени около широколентови центрове, които могат да осигурят икономически изгоден подход при предоставянето на услуги на бизнеса и регионалните и местни общности. В това отношение телекомуникационната инфраструктура и достъп са жизнено важни за нивата на навлизане, достъп и използване на компютри и ИКТ. В сравнение със страните от първата вълна на присъединяване към ЕС, България изостава в процеса на цифровизацията на фиксираните телефонни линии и въвеждането на ИКТ, включително и в публичния сектор. Съществуват значителни вътрешнорегионални и междурегионални различия в цифровизацията на телефонните линии, достъпа до Интернет и въвеждането на ИКТ в публичния сектор, домакинствата и бизнеса. Най-добро ниво на използване на ИКТ се наблюдава в Югозападен район, където са концентрирани почти половината от основните цифрови линии, домашни персонални компютри и Интернет абонати. Най-ниско е нивото в Северен Централен район. Вътрешнорегионалните различия са, също така, особено очевидни. В големите градове процесът на цифровизация почти е приключил, но в останалата част от страната той протича много бавно.

Развитието на ИКТ инфраструктура в различните региони може да стимулира икономическото развитие и да намали междурегионалните и вътрешно регионалните различия чрез въвеждане и предоставяне на нови услуги и създаване на нови възможности за инвестиции и заетост. В допълнение, това ще увеличи възможностите на предприятията за външна комуникационна свързаност, като ще намали разходите за извършване на сделки и ще създаде подходяща обстановка за развитие, производство и потребление на нови продукти по нови начини. В тези региони широколентовата свързаност може да подпомогне развитието на селската икономика като насърчава е-бизнеса чрез увеличаване на продуктивността на основния процес, като ще доведе до по-добро заплащане и по-добра възвращаемост от направените инвестиции. В допълнение това може да насърчи диверсификацията като направи селските райони по-привлекателни, и чрез подобряване на пазарните възможности за предлагане на продукти и услуги.

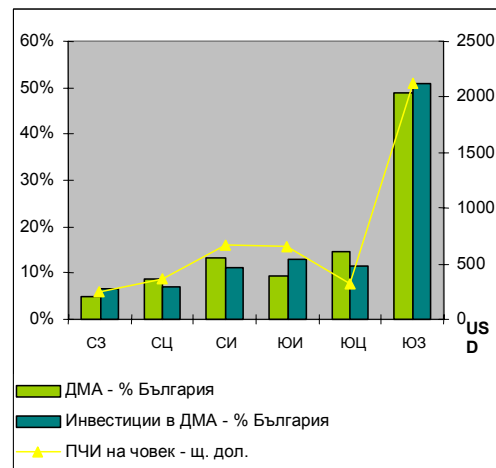
3.3.5. Инвестиции

Разпределението на инвестиции в дълготрайни материални активи по райони е изключително неравномерно (Фиг. 8). Югозападният район се отличава с най-високи инвестиционни разходи - почти половината от общите за страната, което до известна степен се дължи на факта, че голям брой фирми от промишления сектор и сектора на услугите са концентрирани в столицата. Инвестициите в останалите райони са относително малки и не създават необходимите условия за икономически растеж и заетост.

Фигура 8: Кумулативни преки чуждестранни инвестиции и дълготрайни активи, 2004 г.- НСИ

Преките чуждестранни инвестиции в България за 2004

г. възлизат на 6982.149 млн щ. дол., като са нараснали с 39% спрямо 2003 г. През годините разпределението на чуждестранни инвестиции в България следва един установен модел, съобразен с предпочитанията на чуждестранните инвеститори към определени области, които са силно урбанизирани, с добре развита инфраструктура, квалифицирани човешки ресурси и лесен достъп до услугите и производствените средства. Около 60% от чуждестранните инвестиции в страната са концентрирани в Югозападния район за планиране, вкл. около 50% в столицата.

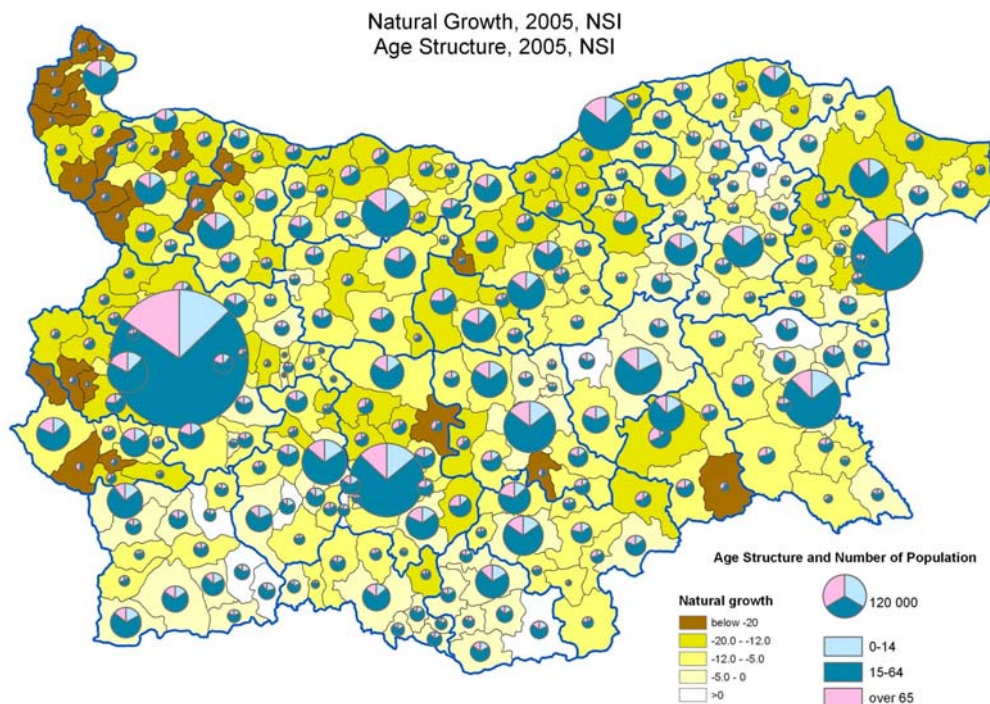

3.3.6. Човешки ресурси и пазар на труда

Процесите на застаряване и намаляване на населението продължават и се влошават във всички райони за планиране. Най-неблагоприятно е развитието на демографските процеси в Северозападния и Северен Централен райони. Само в Югозападния район през периода 2001-2005 г. е наблюдавано известно повишаване със средно 0,17%, дължащо се главно на увеличаване на населението в столицата. Във всички райони за планиране естественият прираст на населението от 1990 г. насам е отрицателен. Най-високите отрицателни стойности са установени в Северозападния район (-11.1‰ през 2005 г.), което е почти два пъти по-високо от средното за страната (-5,4‰), следван от Северен Централен район (-7,7‰). В сравнение със страните-членки на ЕС, България показва определено отрицателни стойности по индикатора *прираст на населението*, с което се доближава до страни като Литва, Латвия, Естония и Унгария.

Делът на населението във възрастова група 15-64 г. се е увеличил от 68.1% през 2000 г. на 69.4% през 2005 г. Във всички райони за планиране делът на тази група е нараснал, с изключение на Северозападния район за планиране. Устойчива е тенденцията на намаляване броя на населението под 15-годишна възраст от 15.5% през 2000 г. на 13.6% през 2005 г., която се наблюдава във всички райони. За периода 2000-2005 г. населението на възраст 65 години и повече се е увеличило от 16.3% на 17.2% за страната. Най-висок е делът на тази група от населението в Северозападен район 21.2% (2005 г.). Общите тенденции при възрастовата структура на населението показват, че тя е най-неблагоприятна в Северозападния район и е сравнително благоприятна в Североизточния. Останалите райони имат много подобна възрастова структура. Югозападният и Североизточният райони имат най-висок дял на хора в активна възраст.

Фигура 9: Вътрешнорегионални демографски различия 2005 г.- НСИ

В областта на **демографското развитие** се наблюдават вътрешнорегионални различия по всички демографски индикатори. Характерна черта е натрупването на общини с неблагоприятна демографска структура и процеси в Северозападния район, Северен Централен район и части от Югозападния район. Натрупване на общини с относително по-благоприятна демографска структура се наблюдава в южните части на Югозападния район и Южен Централен район, както и в части от Североизточния и Югоизточния райони.

Един от проблемите на българските планови райони е по-ниската средна продължителност на живота в сравнение със средната за ЕС. Също така, съществуват известни различия от гледна точка на регионалното разпределение, където същия индикатор е по-благоприятен от средния за страната (72.6 години) в 51 общини³, разположени главно на територията на Южен Централен район и Югозападен район (вкл. Столична община). Общините, за които е характерна по-ниска продължителност на живота, са концентрирани главно в селските райони. Причината за тези различия е комплексна, но същевременно служи като един синтезиран индикатор за стандарта на живот и нивото на развитие.

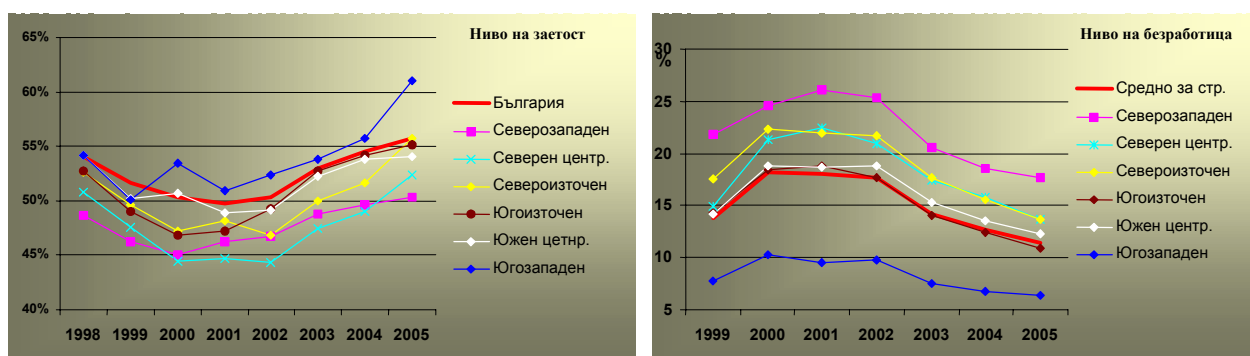
Има явна тенденция към **повишаване на образователното ниво на населението в България**, която се проявява в увеличаване дела на населението със средно и висше образование. Тази тенденция се наблюдава във всички райони за планиране, въпреки че трябва да отбележим поляризацията, характерна за някои индикатори, между Югозападния район и останалите райони, които са почти с еднакви показатели. Във всички райони се наблюдава нарастване броя на хората със средно образование. Междувременно обаче, образователната система не проявява необходимата гъвкавост по отношение на съществуващия капацитет за удовлетворяване изискванията на базираната на пазара и на знанията икономика. Значителните вътрешнорегионални различия в образователната структура са съпоставими с нивото на икономическото развитие. Делът на високообразованото население в Югозападен район е най-висок поради влиянието на столицата, която има най-добрите образователни характеристики на населението в страната. За селското население е типично по-ниско образователно ниво. По тази причина районите и областите с висок дял на селско население се характеризират с по-висок дял на групи от населението с по-ниско образование. Населението с висше

³ Индекс на човешкото развитие, ПРООН, 2002 г.

образование също е концентрирано в общините, чиито центрове са градовете-областни центрове. В общи черти, от гледна точка на определени показатели образователното ниво на населението на България е по-високо от средното за ЕС. По отношение на населението между 25 и 64 години, относителният дял на хората с основно и по-ниско образование е средно 31.3% за ЕС и 28.8% за България. Делът на хората със средно и висше образование е съответно 47.7 и 21.1% за ЕС и малко по-високо - 49.9 и 21.3% - за България. В същото време, обаче, броят на завършилите научна степен на образование и образователната система на показват достатъчно ниво на качество и гъвкавост относно нарастващите изисквания на пазара на труда и икономиката, базирана на знанието.

Значителни различия в нивото на заетостта и безработицата се наблюдават на регионално ниво, особено на по-ниските териториални нива. Що се отнася до заетостта, през последните години се наблюдава тенденция на леко повишаване. Най-ниско е нивото на заетост в Северозападен район, а най-високо - в Югозападен район. Във всички райони, с изключение на Югозападен, делът на заетост в селското стопанство е най-висок, което е типично за все още недоразвитата регионална икономика. Нивото на заетост в България е едно от най-ниските в сравнение с това в останалите страни-членки на ЕС, въпреки повишаването му през последните 2-3 години.

Процесите на социално развитие и сближаване разкриват най-големите различия по отношение на безработицата. Сравненията с европейските райони определят българските райони, с изключение на Югозападен район, като райони с най-неблагоприятни показатели за обща, дългосрочна заетост на жените и младежите. В това отношение, Северозападният район за планиране има най-лошите показатели за нивото на безработицата, която е 1,5 пъти над средната за страната (2005 г.).

Фигура 10: Ниво на заетостта (ляво) и безработицата (вдясно) по райони за планиране

Нивото на безработица очертава значителни вътрешнорегионални различия. Критично увеличаване на броя на общини с много високо ниво на безработица се забелязва в Северозападния район за планиране, Североизточния район за планиране и Югоизточния район за планиране. Относително по-ограничени горещи точки на безработица има в Северен Централен, Южен Централен и Югозападен райони за планиране. Югозападният район за планиране се откроява с най-благоприятни характеристики на пазара на труда.

3.3.7. Равни възможности за мъжете и жените

Нивото на икономическата активност на мъжете през 2003 г. е 65.4% (докато през 2002 г. то е 66.4%), а това на жените през 2003 г. е 56.5% (през 2002 г. стойността на това ниво е 57.5%). При мъжете най-голям спад е регистриран във възрастова група 45-54 г. (от 81.6% през 2002 г. на 78.5% през 2003 г.). При жените най-големият спад от 73.6% през 2002 г. на 71.6% през 2003 г. е регистриран във възрастовата група 25 – 34 г.

Структурата на заетите не се различава съществено от тази на страните-членки на ЕС: преобладаващ относителен дял на мъжете - 52.6%. Относителният дял на жените (47.4%) в страната е по-нисък от този на мъжете с 5.2%. Данните за 2003 г. сочат заетост сред мъжете 56%, а сред жените - 49%.

През учебната 2002-2003 г. броят на студентите в университетите и специализираните висши учебни заведения е 211 272 или с 1.6% по-висок спрямо предходната година. От общия брой студенти в университетите 100 249 са мъже, а 111 023 са жени.

Министерството на труда и социалната политика е включило в Националния план за действие по заетостта редица програми и проекти за равни възможности на мъжете и жените. Жените участват активно в програмите и мерките за заетост и обучение. През 2003 г. 62 307 жени са участвали в програми за заетост - 42% от всички участници. Програмата "От социални помощи към осигуряване на заетост" е наела 53 487 жени, 617 жени участват в Програмата "Помощ за пенсиониране" с което ще бъде решен проблема с недостигащите години трудов стаж за пенсиониране, 615 жени са започнали собствен бизнес с кредит от Гаранционен фонд микрокредитиране. Специалните програми за жени - *Отново на работа* и *Насърчаване на новосъздадените от жени фирми в сферата на услуги за отглеждане на деца* - са обхванали над 300 жени. Характерно за жените е, че те активно участват в курсовете за обучение - 23 969 жени са преминали през такива курсове през 2003 г., а 12 315 са завършили професионално обучение⁴.

Наличните статистически данни не показват големи различия между половете на пазара на труда. Въпреки това, стойностите на почти всички индикатори са по-неблагоприятни за жените отколкото за мъжете.

По принцип в България няма разлика между минималното заплащане за мъже и жени, което е гарантирано от Конституцията и от други нормативни уредби. В българското законодателство няма текстове, противоречащи на принципа за равно заплащане за мъжете и жените. Чл. 14 от Закона за защита от дискриминация развива по-нататък принципа за равното заплащане при равен труд. Действителното прилагане на този принцип, обаче, зависи от готовността на тези, чиито интереси са накърнени, да търсят правата си и от това колко ефективна и обективна ще бъде системата за сравнение на различните професии и дейности, която ще бъде установена в България.

Законът за защита от дискриминация (в сила от 2004 г.) съдейства за съвместяване на работата и семейния живот. Целта на чл. 12 (2) и (3) на Закона е да елиминира един от най-разпространените видове дискриминация срещу жените - отказ не само за наемане на работа, но дори и за проверка доколко са подходящи за длъжността само поради факта, че са омъжени или имат деца.

В подкрепа на изграждането на Националния механизъм за равни възможности за мъжете и жените, Министерът на труда и социалната политика създаде през 2003 г. Консултативен съвет за равни възможности за мъжете и жените. Съветът се състои от държавни служители, които отговарят за развитието и прилагането на политиките за равни възможности, социални партньори и НПО. В допълнение е разработен Национален план за действие за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете.

3.3.8. Пътна инфраструктура

Развитието на транспортната инфраструктура обособява възможностите за икономическа активност на отделните райони, тъй като степента на изграденост и ремонт на пътната мрежа е един от важните ограничаващи фактори, които могат да възпрепятстват вътрешнорегионалната интеграция, да ограничат мобилността на работната сила и да намалят достъпа до различните видове услуги.

Развитието на пътната мрежа в България показва относително нисък дял на мрежата от магистрала и първокласни пътища в страната, което не може да стимулира повишаване на транзитния трафик и вътрешнорегионалните връзки. В резултат на това, регионалната мрежа (второкласни и третокласни пътища) се претоварва с допълнителни функции и оттук нараства ролята ѝ за справяне с физическото и икономическо пространство. Това касае в най-голяма степен Северозападния район за планиране и Южен централен район, където относителният дял на регионалната пътна мрежа е най-висок.

⁴ Доклад за напредъка по съвместната оценка на приоритетите, свързани със заетостта

Таблица 2: Национална пътна мрежа по категории пътища

Райони на ниво NUTS II	пътища км	магистралаи		Първокласни		Второкласни		Третокласни		регионални пътища	
		км	%	км	%	км	%	км	%	км	%
България	19288	331	2	2969	15	4012	21	11976	62	15988	83
Северозападен	3381	7	0	387	11	766	23	2221	66	2987	89
Северен централен	2958	0	0	462	16	636	22	1860	63	2496	85
Североизточен	2652	72	3	483	18	468	18	1629	61	2097	79
Югоизточен	3068	12	0	597	19	750	24	1709	56	2459	80
Южен централен	3963	122	3	425	11	773	20	2643	67	3416	87
Югозападен	3266	118	4	615	19	619	19	1914	59	2533	78

Териториалното разпределение на пътната мрежа е от решаващо значение за мобилността на населението и транспортната достъпност до услуги от по – високо качество. Характерно за пътищата в страната е неравномерното покритие на националната територия от пътища от по-висок клас. Направлението изток-запад е по-добре развито от направлението север-юг и по тази причина предоставянето на услуги към периферните територии по южната граница, по поречието на река Дунав и териториите, разположени между европейските транспортни коридори №4 и №9 е по-лошо.

Местоположението на особено важните центрове на селищната мрежа - градовете София, Пловдив, Стара Загора, Бургас и Варна - е причина за построяването на магистралаи и първокласни пътища предимно в Южна България, докато в Северна България (и особено в западната ѝ част) първокласната пътна мрежа е по-малко развита.

Териториалното развитие на пътната мрежа определя също възможностите за достъп с транспорт до централните, предлагачи услуги от регионално значение (здравни услуги, образование, култура и др.). В Южна България повече от 80% от населението може да получи достъп до тези услуги в рамките на 90 мин. (над 90% в Югозападния район), докато в Северна България достъпът е по-труден - само 60% от населението на Североизточния район за планиране има същия достъп - в рамките на 90 мин.

Друг не по-малко важен въпрос е този с **вътрешнорегионалните различия**. Подобряването на достъпа до най-отдалечените региони свързването им с вътрешността на страната, което не е свързано с приоритетите за интегриране с европейската транспортна мрежа, ще представлява една стъпка напред към преодоляването на вътрешнорегионалните различия. Това се отнася както за пътищата, осигуряващи достъп до европейските транспортни коридори от отдалечените територии с потенциал за развитие и/или обекти на проявен инвеститорски интерес, така и за пътищата, осигуряващи вътрешнорегионални връзки в районите за планиране, като по този начин осигуряват възможности за развитието на специфичния им икономически потенциал.

Степента на изграденост на първокласните и второкласни пътища е един от показателите, използвани за характеризирание на вътрешнорегионалните различия, който отразява в по-висока степен функциите на регионалната пътна мрежа. В някои от районите за планиране се наблюдава силна диференциация в степента на изграденост, а оттук и във възможността за обслужване на територията. Типичен пример в това отношение е Югозападният район за планиране, където гъстотата на регионалната пътна мрежа (km/km^2) в Пернишка област (0.192) е два пъти по-висока от тази в Благоевградска област (0.090) при 0.125 km/km^2 средна регионална гъстота, която е под средната за страната (0.144 km/km^2). В Южен централен район Смолянска и Кърджалийска области се отличават с най-висока гъстота на регионалната пътна мрежа, тъй като поради недоразвита или липсваща първокласна пътна мрежа регионалната мрежа изпълнява всички присъщи функции и в резултат се поставя по-силен акцент върху нейната поддръжка и развитие.

Проблеми от подобен характер съществуват също и в някои области на Северна България (Враца, Монтана, Добрич, Разград, Силистра), където регионалната пътна мрежа представлява около 90% от

общата, при средно 83% за страната. Това води до нейното натоварване с транзитни потоци от национално значение и в крайна сметка до затрудняване на изпълнението на регионалните ѝ функции.

3.3.9. Околна среда

Качеството на околната среда се повишава постепенно във всички райони за планиране. Основните проблеми са свързани с достъпа на всички селища до питейна вода с нужните качества, наличие на канализационни мрежи в селищата, подобряване качеството на въздуха и водата в някои територии.

Вътрешнорегионалните различия в дела на водоснабденото население са незначителни - от 99.8% за Североизточния район до 97.5% за Южен Централен район за планиране.

Таблица 3: Дял на населението, снабдено с питейна вода, канализация и пречиствателни станции за отпадни води, 2005 год.

Райони на ниво NUTS II	Дял на населението, обслужвано от водоснабдяваща система (%)	Дял на населението, обслужвано от канализационна система (%)	Дял на населението, обслужвано от пречиствателни станции за отпадни води (%)
Северозападен	99,0	51,9	21,8
Северен Централен	99,2	58,8	18,6
Североизточен	99,8	70,8	60,0
Югоизточен	99,7	65,6	36,0
Южен централен	97,5	64,7	22,3
Югозападен	98,8	85,2	66,2
България	98,9	68,9	40,7

Източник: НСИ, 2005 г.

Вътрешнорегионалните различия в дела на населението, обслужвано от канализационна мрежа, са много по-големи - от 85.2% за Югозападен район за планиране до 51.9% за Северозападен район за планиране. При останалите райони за планиране стойностите на този индикатор варират от 60 - 70%.

Южен Централен район се определя като един от най-силно замърсените райони по отношение на въздуха, водата и почвата. На територията на този район има редица области със сериозни екологични проблеми. Територии със силно замърсени въздух, вода и почва са установени в община Кърджали. Високи нива на замърсяване, предизвикани от металургичния сектор, транспорта и жилищния сектор, са установени във въздуха и почвата в някои райони на общини Пловдив, Асеновград и Димитровград.

Друг район с натрупани сериозни екологични проблеми е Югозападният район за планиране. Промислените дейности, енергийният сектор, транспортът, миннодобивната промишленост и преработвателните дейности са основните източници на замърсяване в този район за планиране. Тяхното въздействие е значително в количествено и качествено изражение. Доказателство за това е разполагането на специфични клъстери от такива дейности в определени територии като Кремиковци в Софийска община, Перник - Батановци, Елин Пелин, Своге и клъстърът Средна гора (Пирдоп-Златица- Антон- Етрополе). Замърсяването тук е комплексно и обхваща въздуха, водата и почвата.

Най-много екологични проблеми в Югоизточния район за планиране са локализиращи в Бургас, Бургаския залив, общините Гълъбово и Раднево. Въздухът, почвата и водата са силно замърсени от нефтодобивната промишленост, енергийния сектор, минната промишленост, транспорта и жилищния сектор. В Северен Централен район за планиране в общините Велико Търново и Горна Оряховица има някои територии с много сериозни екологични проблеми в резултат на замърсяване на въздуха, водата и почвата над допустимите норми. Трансгранично замърсяване от съседна Румъния (при град Русе) и свлачищни процеси се наблюдават по бреговете на река Дунав.

В Североизточния район за планиране екологичните проблеми са концентрирани във Варненска област и Девня.

В Северозападния район за планиране територии със сериозни екологични проблеми са установени в общини Плевен и Долна Митрополия в резултат на нефтопреработвателната промишленост. Трансгранично замърсяване се наблюдава близо до град Никопол. Свлачища са забелязани по бреговете на река Дунав.

Екологичните рискове на местно ниво са свързани с предизвикана от водата ерозия, наводнения и свлачища. Дейностите по предотвратяване на риска, които трябва да се осъществяват на териториите на всички области, съответно райони за планиране в страната, обхващат:

- Описване на застрашените от ерозия територии; извършване на редица дейности за предотвратяване на ерозията (залесяване, агротехнически и хидроинженерни дейности);
- Почистване и укрепване на речните корита, водните потоци; проучване и поддръжка на укрепленията с цел предпазване от наводнения;
- Прилагане на дейности по укрепване на засегнатите от свлачища територии:
 - по крайбрежието на Черно море: при Тюленово, Камен бряг, Българово, Каварна-Балчик, Оброчище-Батово, Игнатиево-Каменар-Варна-Златни пясъци, Галата, Сарафово, Несебър-Равда, Обзор, Бяла;
 - по брега на река Дунав: в района на селищата Дунавци, Симеоново-Батеве-Арчар, Орсоя, Добри дол, Лом, Долно Линово, Горни Цибър, Оряхово-Лесковец-Галово, Остров-Долни Вадин, Тутракан;
 - във вътрешността на страната: Искърското дефиле, по поречието на река Искър при Глава, Искър-Ставерци, Ореховица-Славовица; по поречието на река Янтра на север от Велико Търново; река Вит при Долни Дъбник, в района на Смолян, Славеево, Девин, Симитли, Пещера, Димитровград, Луковит, Роман, Търговище, Вакарел и много други.

3.4. Градско развитие

3.4.1. Селищна мрежа

Състоянието на селищната мрежа и градското развитие отразява състоянието на регионалното развитие и на провежданите регионални политики през годините. Селищната мрежа в България включва големи и средноголеми градове, организирани в агломерационни ареали; малки градове и села.

Големите градове са градове с население над 100 000 души.

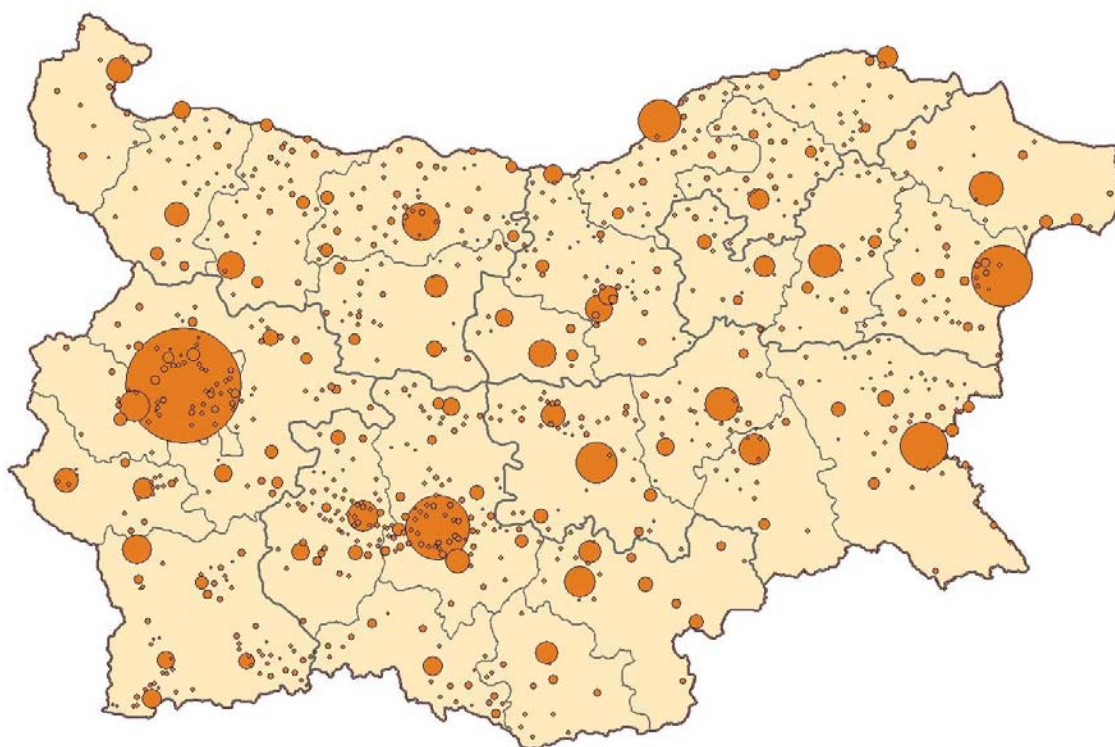
Средноголемите градове са градове с население от 30 000 до 100 000 души.

Агломерационните ареали (агломерациите) са зони, състоящи се от групи селища и общини с неделими функционални и пътни връзки, които са концентрирани около големи или средни градски центрове.

Малките градове са градове с население от 10 000 до 30 000 души.

Селата обикновено са селища с население под 10 000 души.

Фигура 11: Селищна мрежа

Състоянието на селищната мрежа в страната показва, че неравномерното разположение на големите градове контрастира на фона на общо взето равномерното разположение на малките градове и села. В резултат на това големи части от територията остават отдалечени от големите градски центрове и се проявява проблема „център–периферия”. Неравномерното развитие на мрежата от големи градове е причина да се наблюдават различия в социално-икономическото развитие в национален мащаб, които се изразяват отчасти като различия между районите за планиране, но най-вече като различия вътре в районите.

Степента на развитие на районите в страната зависи до голяма степен от наличието на големи градове, в които са концентрирани производството, услугите, образованието, науката и културния живот. Големите градове (общо 7 на брой) са и ще продължат да се развиват като динамични центрове с разнообразни национални и регионални функции, които влияят положително и се разпростират в околните им агломерационни ареали. Такива са териториите около София, Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Плевен, Стара Загора, които стоят в челния ред на йерархията на селищната мрежа. Не случайно в силно развитите Югозападен и Южен централен райони са разположени двата най-големи града на България – съответно София и Пловдив.

Териториите и районите без присъствие на голям град в близост са изостанали в своето развитие. Такива територии са разположени в северозападната, югозападната, южната, югоизточната и североизточната част от територията на страната. Наличието на някои средноголеми градове в тези територии не е в състояние да компенсира отсъствието на голям организиращ територията център. Средноголемите градове (29 на брой) имат само допълващи функции и в условията на икономическата криза през последното десетилетие тези функции са затихнали до известна степен. В тази категория градове, както и в категорията на малките градове (178 на брой), се наблюдава най-висока степен на средногодишно намаляване на населението (-0.8%).

Според европейския модел за полицентрично развитие, изчисленият индекс на полицентричност на страната е около средното равнище за европейската територия⁵. Столичната агломерация е оценена с

⁵ Индексът на полицентризмът за една страна може да варира между 1 и 9, а за България е 5.

най-ниската категория 4 по скалата за европейските столични райони на растеж (MEGA), а като европейски функционални райони са определени градските зони на Пловдив, Варна и Бургас⁶.

Националният териториално-урбанистичен модел в момента определя три йерархични нива на градове-центрове и прилежащите към тях агломерации, на които е разделена територията на България. Агломерационните ареали се състоят от градско ядро (съответно столицата, големите градове – над 100 хил. жители и средноголемите градове – над 30 хил. жители) с функции от национална или регионална значимост. Идентифицирани са 35 агломерационни ареала, които обхващат 47 457,3 км² (43,29% от територията на страната) и население 5 859 239 души (75,91% от населението на страната).

- Първото ниво в йерархията се заема от столицата с нейния агломерационен ареал, покриващ територия от 3908,1 км² и обхващащ население от 1 353 906 жители души (17,54% от населението на страната);
- Второто ниво се заема от 6 големи града с техните агломерационни ареали – Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Плевен, Стара Загора, покриващи общо територия от 13 094,5 км² и население от 1 910 760 души (24,75 % от населението на страната);
- Третото ниво се заема от 29 средноголеми града с техните агломерационни ареали, разположени върху територия от 30 454,8 км² и с население от 2 567 123 души (33,61% от населението на страната). Много от тези градове, между които и някои областни центрове, са загубили своята активна организираща роля и качества на центрове на растеж и развитие. Необходимо е, обаче, чрез подходяща политика тези градове да бъдат стимулирани, за да възстановят своята организираща роля за територията около тях.

⁶ ESPON 1.1.1. Потенциали за полицентрично развитие в Европа- Заключителен доклад от август 2004 г.

Таблица 4: Агломерационни ареали на градовете

Агломерационни ареали		Територия		Население	
		(кв.км)	% РБ	жители	% от РБ
Агломерационен ареал на столицата		3908.1	3.52%	1353906	17.54%
Агломерационни ареали на 6 големи града		13094.5	11.80%	1910760	24.75%
1	Пловдив	2821.8	2.54%	575297	7.45%
2	Варна	2275.0	2.05%	416603	5.40%
3	Бургас	3045.2	2.74%	318226	4.12%
4	Русе	543.2	0.49%	175935	2.28%
5	Плевен	2278.0	2.05%	211255	2.74%
6	Стара Загора	2131.3	1.92%	213444	2.77%
Агломерационни ареали на средноголемите градове и градове над 20 000 жители		30454.8	27.98%	2567123	33.61%
1	Пазарджик	1332.5	1.20%	161847	2.10%
2	Хасково	2002.0	1.80%	184731	2.39%
3	Велико Търново	1380.3	1.24%	154045	2.00%
4	Сливен	2243.5	2.02%	173722	2.25%
5	Шумен	1244.3	1.12%	130061	1.69%
6	Добрич	1405.2	1.27%	119153	1.54%
7	Ямбол	1309.6	1.18%	108397	1.40%
8	Перник	1024.7	0.92%	121510	1.57%
9	Враца	1770.9	1.60%	132092	1.71%
10	Габрово	1519.7	1.37%	111526	1.44%
11	Казанлък	634.8	0.57%	79464	1.03%
12	Благоевград	620.1	0.56%	77462	1.00%
13	Видин	512.8	0.46%	71222	0.92%
14	Кърджали	574.7	0.52%	68789	0.89%
15	Карлово	1095.6	0.99%	67391	0.87%
16	Кюстендил	959.4	0.86%	65980	0.85%
17	Търговище	1673.4	1.51%	95746	1.24%
18	Монтана	675.9	0.61%	58422	0.76%
19	Ловеч	1835.1	1.65%	92374	1.20%
20	Силистра	1082.2	0.97%	87479	1.13%
21	Разград	652.8	0.59%	56795	0.74%
22	Петрич	1648.5	1.49%	99401	1.29%
23	Дупница	329.1	0.30%	49491	0.64%
24	Свищов	625.3	0.56%	49255	0.64%
25	Смолян	845.1	0.76%	44705	0.58%
26	Велинград	803.1	0.72%	41906	0.54%
27	Лом	323.9	0.29%	32135	0.42%
28	Гоце Делчев	330.2	0.30%	32022	0.41%
29	Панагюрище	598.9	0.54%	27450	0.36%
Общо 35 агломерационни ареала		47457.3	43.29%	5859239	75.91%

3.4.2. Силно урбанизирани територии (градски агломерации)

3.4.2.1. Човешки ресурси

В агломерационните ареали е съсредоточено над две трети (75,91% - 5859,2 хил.д.⁷ (2005 г.) от населението на страната. Обща черта в тяхното демографското развитие е намаляването на броя на населението (с 0,3% за 2001-2005 г.). Изключение прави само агломерационният ареал на столицата с регистрирано нарастване на населението с 1%, дължащо се главно на механичен прираст към град София. Характерно за останалата територия на страната е, че населението ѝ намалява с по-висок интензитет от този на агломерационните ареали.

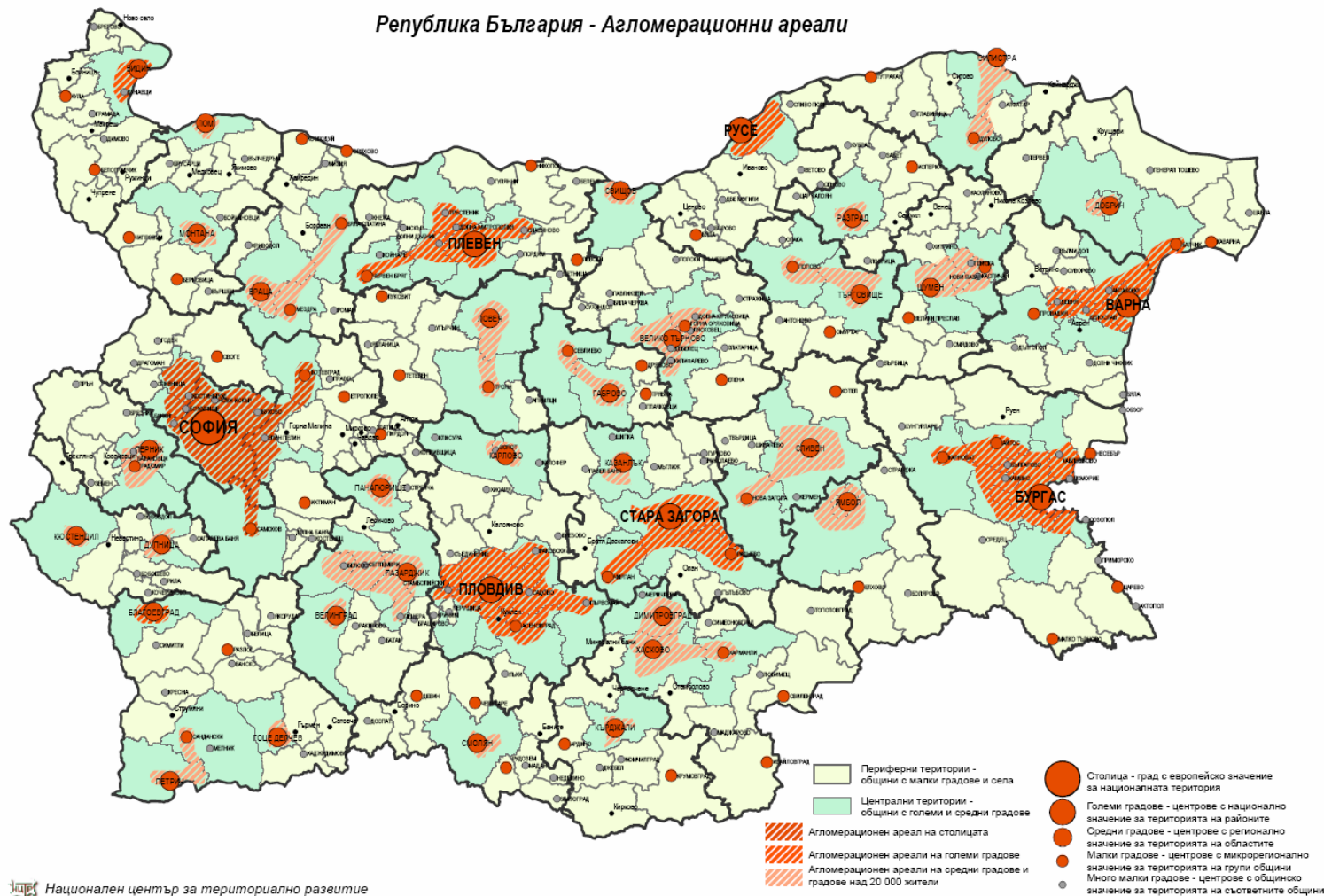
⁷ По данни на НСИ

Таблица 5: Динамика на населението 2001-2005, НСИ

Тип територия	Население		% от национ., общо	
	2001	2005	2001	2005
Агломерационен ареал на столицата	1305707	1353906	16.55%	17.54%
Агломерационни ареали на големите градове	2095328	2059444	26.55%	26.68%
Агломерационни ареали на средните градове	2512145	2567123	31.84%	33.61%
Агломерационни ареали – общо	5913180	5859239	74.93%	75.91%
Останалата част от територията на страната	1977915	1859511	25.07%	24.09%
Центрове на агломерационни ареали	4794075	4734856	60.75%	61.34%
България	7891095	7718750	100.00%	100.00%

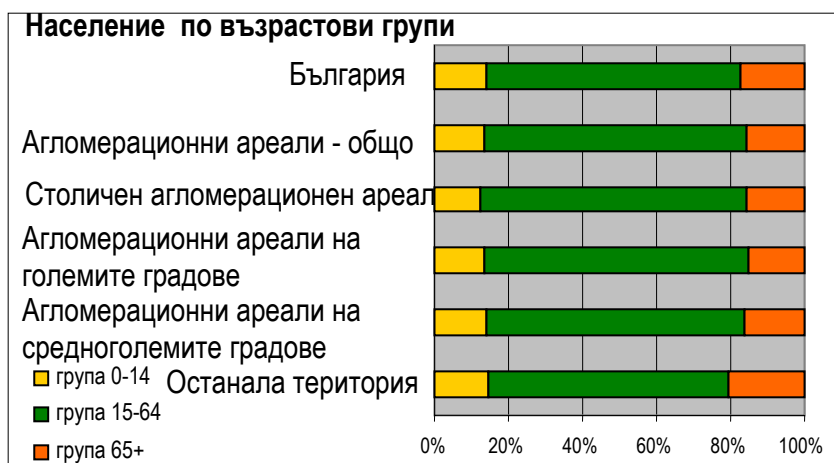
Фигура 12: Агломерационни ареали

Република България - Агломерационни ареали

НЦРЗ Национален център за териториално развитие

Естественят прираст на населението е отрицателен. В агломерационните ареали, независимо от различията, той е по-нисък (-4,2‰) от средния за страната (-5,4 за 2004г.). За останалата територия естественят прираст е -8,9‰, формиран не само от ниската раждаемост, но преди всичко от високата смъртност на населението.

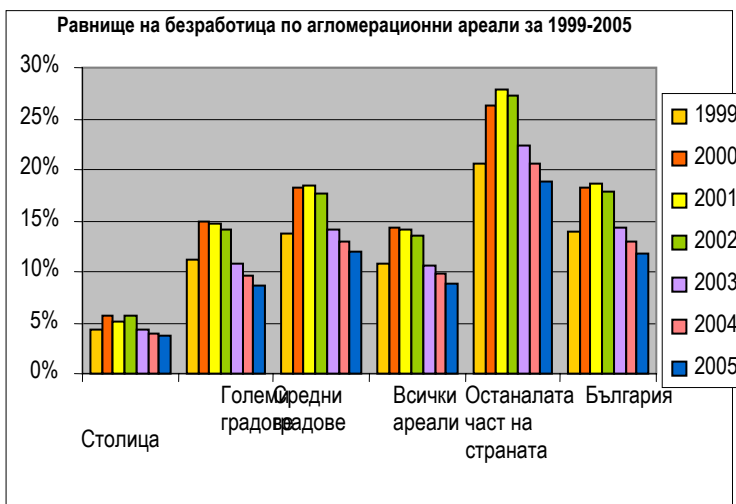
Фигура 13: Възрастова структура на населението

Различията във възрастовата структура на населението по агломерационни ареали не са големи, по-съществени са различията между агломерационните ареали и останалата територия, като делът на възрастното население е значително по-висок за последните

територии.

Коефициентът на възрастова зависимост, показващ демографската натовареност средно за страната, е 44,5%, като в него по-висок дял има възрастното население. За периода 2001-2005 г. се очертава нарастване на демографската натовареност на населението преди всичко с възрастни хора. Диференцирано по видове територии изпъква ниската демографска натовареност на населението в агломерационния ареал на столицата (37,9%). В останалите агломерационни ареали стойностите на показателя също са по-ниски от средното за страната. Най-висока е натовареността в останалата територия на страната, където на 100 души от населението във възрастовата група на "независимите" се падат 54,7 души във възрастовата група на "зависимите", от които 22,3 младежи и 32,4 възрастни хора. Това съотношение средно за агломерационните ареали е 41,0, от които 18,7 младежи и 22,3 възрастни хора.

Основното предимство на агломерационните ареали е високата образователна структура на населението. 56% от тяхното население е с високо образователно ниво (средно и по-високо образование), а делът на завършилите университет е над 20%. За останалата част от страната съответните дялове са 40% и 11%.

73.1%⁸ от **икономически активните лица в страната са концентрирани** в градските агломерации.

Фигура 14: Равнище на безработица

Заетостта на населението (представена чрез равнището на заетост - 61,1% - 2005 г.) е по-висока от средната за страната (55,8%). Секторът на услугите осигурява най-голяма заетост (65%). Промислеността осигурява 30-процентен дял от заетостта, а селското стопанство – 5%.

⁸ Източник: Агенция по заетостта

Равнището на безработица (2005 г.) в агломерационните ареали е два пъти по-ниско от това в останалата територия (съответно 8,8% и 18,8%, за София – 3,6%). Запазва се тенденцията на по-висока безработица в средноголемите градове в сравнение с големите, а най-ниско равнище бележи столицата.

3.4.2.2. Икономическо развитие и потенциал

Положителните тенденции на икономически растеж, отбелязани след 1997 г., са резултат от макроикономическата политика, както и от способността на конкретни региони да използват потенциала на собствения си териториален капитал. Данните сочат, че основните двигатели на такова развитие са градовете, особено големите.

Градските центрове и техните ареали са от изключително значение за постиженията на националната икономика. 90% от нетните приходи от продажби се генерират в градските центрове.

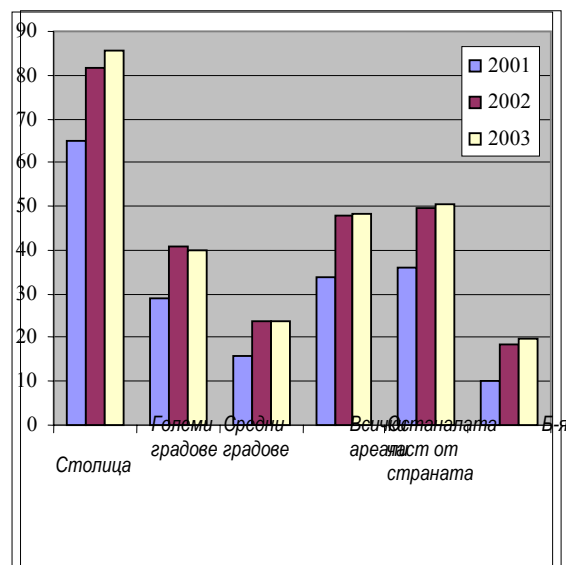
Таблица 6: Териториална структура по показателя "нетни приходи от продажби" (общо за страната = 100%) – данни на НСИ

Агломерационни ареали	1999	2004
Агломерационен ареал на столицата	38,4%	48,0%
Агломерационен ареал на големите градове	32,4%	26,5%
Агломерационен ареал на средноголемите градове	17,7%	14,8%
Градски центрове-ядра на агломерационните ареали	82,7%	84,6%
Агломерационни ареали - общо	88,5%	89,3%
Останалата част от страната	11,5%	10,7%

В нивото и динамиката на икономическото развитие в отделните агломерационни ареали се наблюдават значителни различия. Столичната агломерация е най-динамичният и силно развит регион в страната с най-голямо дялово участие в БВП. През 2004 г. Софийският столичен ареал е произвел 30% от БВП за страната и повече от 40% от нетните приходи от продажби. Варненският агломерационен ареал заема второ място по отношение на темповете на растеж, следван от Старозагорския. През последните години повечето от градските центрове с национално значение преодоляват тенденцията за бавно развитие и са насочили усилията си към постигане на по-висок темп на растеж. При все това, тези центрове още страдат от редица дефицити и пазарни неуспехи, което поражда необходимостта от допълнителен външен импулс с цел повишаване на конкурентноспособността в национален и международен аспект.

Въпреки че основният производствен капитал е концентриран в центрове-ядра на агломерационните ареали, еволюционните процеси по отношение на вътрешнорегионално сътрудничество между центрове-ядра и техните зони на въздействие водят до динамика в цялата агломерационна територия. Тези процеси способстват за известно намаляване на вътрешнорегионалните различия чрез разширяване на територията, която е носител на по-силна стопанска дейност и чрез създаване на условия за постепенно увеличаване на темповете на растеж посредством добре подбрани и целенасочени интервенции.

Фигура 15: Нетни приходи от продажби на един служител, по данни на НСИ

Сравненията показват известна корелация между нивото на производителността (измерена в нетни приходи от продажби на един служител) и размера на градовете (фиг.15). Столичният агломерационен ареал се отличава с най-висока производителност на труда (два пъти по-висока от тази на териториите на и около големите градове и четири пъти по-висока от тази на средните). Налага се изводът, че столичният град има най-ефективно развиваща се икономика, докато останалите градски райони се нуждаят от приоритетни интервенции и мерки, насочени към повишаване на икономическата производителност и конкурентноспособност. Проблемът е тясно свързан с въвеждането на икономика, основана на знанието и новите информационни и комуникационни технологии, както и с качеството на човешкия капитал.

В повечето градски райони е представен широк спектър от отрасли на икономиката и производството, като преобладаващо значение има сектора на услугите, което се дължи на фактът, че тези райони предоставят услуги не само на населението на дадената територия, но в един по-широк обхват – обикновено в рамките на областта, района за планиране, дори цялата страна. Като положителна тенденция през последните години може да се отбележи прехода от ниски и средно ниски технологични подсектори към някои високо и средновисоко технологични дейности, като например производство на фармацевтични и агрохимични продукти, акумулаторни батерии и др., където се забелязва ръст в равнището на заетостта и продукцията.

Спецификата на агломерационните ареали се изразява в по-висока предприемаческа активност. Гъстотата на предприятията в идентифицираните агломерационни ареали е повече от 1.5 – 2 пъти по-висока от тази в останалата част на страната и се забелязва определена тенденция към ускорен растеж в ареалите на големите и средно големите градове.

3.4.2.3. Знания и иновации

Значението на определените градски ареали за развитието на знанието и иновациите се определя от концентрацията на образователната и научно-техническа инфраструктура. В тях са съсредоточени:

- 55% от училищата и 71% от учениците в страната. Обхватът на обслужване на средните училища надхвърля определените агломерационни ареали и има регионално и дори национално значение;
- всички институционално акредитирани *висши училища* (41 университета и специализирани институти и 43 колежа), разположени в 12 града, с изключение на колежа в Ботевград. Броят на завършилите висше образование със специалност в областта на техническите и точните науки остава висок, което е положителен знак за развитието на иновационния потенциал на страната;
- преобладаващата част от изследователските центрове в страната.

Състоянието на образователната инфраструктура в значителна част от учебните заведения се характеризира с остаряла база и липсващи специализирани помещения и оборудване, необходими за един съвременен учебен процес. Едва през 2004-2005 г. правителството инвестира сериозни суми в компютърната и мрежова инфраструктура на училищата, с което допринася за около 20% от ръста на индекса е-България през 2005 г.⁹

Структурата на организациите за научно-изследователска и развойна дейност (НИРД) по данни на НСИ за 2004 г. показва, че 44% от тях са в държавния сектор, 27,6% - в сектора на висшето образование, 26,5% - в сектора на предприятията и 1,9% са представители на неправителствени организации. За разлика от повечето страни в ЕС-15, 70% от заетостта в НИРД в България се създава в публичния сектор, което е признак за слабото вътрешно търсене на НИРД от предприятията,

⁹ Е-България 2005. Фондация за приложни изследвания и комуникации - 2005 г.

липсата на организационна информация и ниската пазарна ефективност на този сектор в България. В допълнение друг проблем, касаещ структурата на изпълнение и финансиране на НИРД, е остарялата материална база, която е декапитализирана и несъответстваща на съвременната научноизследователска и развойна дейност. В структурата на вложените публични разходи 75% са изразходвани за текущи разходи, а разходите за ново оборудване са едва 4% от всички разходи за НИРД¹⁰.

Разходите за НИРД, изразени като процент от БВП, представляват 0.51% (2004 г.), като най-висока стойност бележи Столичният агломерационен ареал (1.37%).

Преобладаващата част от иновативните предприятия в България (които са приблизително една четвърт в сравнение с ЕС) са съсредоточени в гореспоменатите градски центрове. Една от причините за това е концентрацията в тях на предприятия на чуждестранни инвеститори. Като цяло обаче, по мнение на бизнеса, една значителна част от чуждестранните инвестиции в страната не са носители на нов научно-технически прогрес¹¹.

3.4.2.4. Индуриални бизнес зони

Обслужването на инвестиционната активност и бизнеса в страната навлиза в нов етап, който поставя нови изисквания пред изградените досега индустриални зони и налага необходимостта от преустройство на съществуващите и изграждане на нови индустриални терени, оборудвани по модерен начин и подходящи за локализация на нови конкурентни производства. Общините и местните власти в градските центрове като София, Пловдив, Варна, Стара Загора, Добрич, Шумен, Сливен и др. осъзнават тази потребност и вече са стартирали разработването на нови устройствени планове. Тази необходимост стои и пред останалите общини, където този процес все още не е започнал поради липса на средства.

Състоянието на сега съществуващите индустриални зони е неблагоприятно за преобладаващата част от общините:

- индустриалните зони в градовете заемат огромни площи, разположени върху плодородна земя и често са дори по-големи от жилищните територии. Броят на индустриалните зони в градовете е 2-3, с изключение на София, където той е 12. Производствените зони заемат между 10-30% от общата територия на градовете (Варна – около 10%, София – 14%, Пловдив – 15,8% , Стара Загора – 28% и т.н.);
- протеклите в национален план в периода след 1990 г. процеси на реструктуриране, приватизация и ликвидация на държавните предприятия доведоха до неясния статут и собственост на индустриалните зони. Поради това част от инфраструктурата е разграбена, разрушена, безстопанствена, неподдържана и амортизирана. Сградите на фалиралите предприятия са амортизирани и непривлекателни, трудно могат да се модернизират и използват¹²;
- наличието на незаети терени с възможност за нови стопански инициативи (в т.ч. върху реституирана или общинска земя) са силно ограничени – 5-10% . Това налага в бъдеще разполагане на нови производства на "зелена поляна." Засиленият инвеститорски интерес налага една голяма част от общините да преотреждат нови индустриални терени. Това обаче до голяма степен се извършва хаотично, без наличието на нови устройствени планове;

¹⁰ Innovations.bg. Фондация за приложни изследвания и комуникации - 2005 г.

¹¹ България 2010. „Икономически предизвикателства“ - доклад на Президента на Република България - 2005 г.

¹² Предварително определяне на приоритетите и мерките на националната Оперативна програма "Регионално развитие" - Институт за публично-частно партньорство, 2005

- както за съществуващите индустриални зони, така и за новоотредените терени, остро стои въпросът за тяхното недостатъчно инфраструктурно обезпечаване (пътни и железопътни връзки; енергоснабдяване – ток, газоснабдяване; водоснабдяване, канализация; телекомуникации и др.). Привличането на нови инвеститори и разширяването на съществуващите производства са ограничени поради липсата на общински ресурси за изграждане на базисната и свързваща инфраструктура на зоните. За тази цел е подходящо инвестициите в зоните и съответното съ-финансирането да се разпределят между държавния и общинските бюджети.

3.4.2.5. Здравеопазване

Ресурсите на *здравеопазването* са свързани с мрежата от лечебни и здравни заведения и медицинския персонал, обслужващ населението не само на териториалната единица, в която са разположени, но и населението на други такива. Преобладаващата част от здравните ресурси са разположени в столицата, големите и средноголемите градове. Наблюдават се значителни различия в осигуреността, достъпността и качеството на медицински услуги в големите и средноголеми градове и техните периферни територии.

В агломерационните ареали са изградени и функционират 200 болнични заведения или 2/3 от общия брой болнични заведения в страната. Легловият фонд обхваща 37 397 легла – 76% от общия брой на леглата в националната мрежа от лечебни заведения. Многопрофилните болници са 65 на брой (близо половината от общия брой такива болници в страната). Леглата в тях представляват 72% от легловия фонд във всички многопрофилни болници за активно лечение. Другата особеност е, че в тези агломерационни ареали има специализирани структури, които обхващат 68% от общия брой такива за страната и 69% от общия леглови фонд. Почти всички диспансери (45 от общо 49 в страната) са в столицата, големите и средноголемите градове.

В лечебните и здравни заведения в тези ареали работят общо 23 000 лекари (82% от общия брой за страната) и 5 400 стоматолози (83% от общия брой за страната). Населението на агломерационните ареали е в по-благоприятна позиция по отношение на осигуреност с лекари и стоматолози - 1 лекар обслужва 238 човека (при средно за страната - 276), а 1 стоматолог – 1011 човека (при средно за страната – 1199). В останалата територия на страната здравните и лечебни заведения са разположени предимно в центровете на общините, където броят на лекари и стоматолози е много по-малък от средния за по-големите градове (420 души на 1 лекар и 2010 души на 1 стоматолог). Осигуреността на населението с първична медицинска помощ също е недостатъчна - 1 общопрактикуващ лекар на 1410 души при средно за страната 1440 души.

Като цяло здравният фонд в преобладаващата си част е амортизиран и недостатъчен както в агломерационните ареали, така и в останалата територия на страната, което налага необходимостта от интервенции за модернизация и съвременно оборудване на здравните центрове и клиники и подобряване на тяхната достъпност.

3.4.2.6. Жилищна политика

Досегашните реформи не са достатъчни, за да се сложи край на неблагоприятните процеси и да се стигне до преодоляване на някои сериозни недостатъци и изкривявания в жилищния сектор като напр:

- Влошена финансова достъпност до жилища (съотношението цена/ доходи се увеличава, налице е свиване на пазара, а осигуряването на социални жилища е изключително недостатъчно, за да се отговори на търсенето, което води до ограничени възможности за сдобиване с жилище, при което не повече от 10 % от домакинствата могат да си закупят собствено жилище при текущите пазарни цени или да живеят под наем на частни начала);
- Влошаване на състоянието и на обществения, и на частния жилищен фонд поради неадекватно управление и поддръжка;

- Изключително високо ниво на частната собственост на жилищата, което оставя малко възможности на публичния сектор да въздейства върху пазара за отдаване под наем на населението с ниски доходи;
- В структурата на жилищния фонд по видове жилища преобладават апартаменти в панелни блокове;
- Предназначените за жилищна политика бюджетни средства са изключително малко и са изцяло насочени към отговорности, наследени от държавата;
- Отсъствие на система за жилищно субсидиране;
- Липса на връзка между пазара на жилища и пазара на жилищно кредитиране - делът на опуснатите заеми е пренебрежимо малък на фона на инвестициите, необходими за придобиване на жилище;
- Много висока консумация на енергия поради лошата топлоизолация;
- Излишък на жилищни единици в сравнение с броя на домакинствата, което води до висок процент необитавани жилища поради миграция на населението и възникващото в резултат на това ограничено търсене на жилища в „непривлекателни“ места с липса на основни услуги и много лошо състояние на физическата среда;
- Наличие на достъп до услуги, които обаче са с ниско качество и надеждност.

Съществува остра нужда от строителство на финансово достъпни жилища, както и от масово реновиране на съществуващия жилищен фонд.

Повече от половината от инвестициите в строителството са в жилищни сгради. Така изградените жилищни сгради са предимно в частния сектор, като делът на публичните инвестиции за жилищни цели едва надхвърля 10%. Изразходваните от правителството средства за жилища, планиране и околна среда представляват средно 4.5 % от разходите в общия бюджет, но този дял е по-висок през последните години. Цифрите сочат, че капиталовите разходи за жилищно строителство намаляват с намаляването на преките държавни субсидии за жилища и възприемането на жилищния сектор по-скоро като инициатива на частния сектор. Общините разполагат с много малки излишъци, които могат да се използват за капиталови инвестиции и разходите, които правят, по принцип ще се финансират чрез трансфер от националния бюджет.

Таблица 7: Основни показатели за жилищния сектор за 2004 г. по данни на НСИ

Райони на ниво NUTS II	Общ брой жилища на 1000 жители			Обитавани стандартни жилища на 1000 жители			Необитавани жилища %	Примитивни жилища		
	Общо	градове	села	Общо	градове	села	Общо	Общо	градове	села
България	467	421	568	467	421	568	14.5%	10359	7622	2737
Северозападен	523	446	634	523	446	634	15.7%	208	119	89
Северен централен	488	430	605	488	430	605	8.0%	1709	1340	369
Североизточен	449	425	491	449	425	491	13.7%	2116	1715	401
Югоизточен	450	414	528	450	414	528	23.6%	1870	1138	732
Южен централен	436	403	496	436	403	496	15.0%	1738	1095	643
Югозападен	486	427	731	486	427	731	14.5%	2718	2215	503

Проблемите с жилищната система имат национални измерения. Регионалните проблеми не са така ясно изразени (Таблица 7). По отношение на общия жилищен фонд, измерен с показателя „брой жилища на 1000 жители“ България бележи по-високи стойности (467/1000) в сравнение със средната стойност за ЕС (420/1000). Разрез на ситуацията по региони извежда на първо място Северозападния район (523/1000). Важно е да се подчертае, че този показател има добра диагностична стойност в условия на балансирана икономика и развит пазар на жилищата. В България, обаче, високият брой на

необитаваните жилища сериозно изкривява представителността на данните. Поради тази причина стойности над 420/1000 не показват високо равнище на задоволеност с жилища, а по-скоро имат връзка с проблема за обезлюдяването и неподходящото качество на жилищата. Ако се вземе предвид само броят на *обитаваните стандартни жилища*, тогава показателят „брой жилища на 1000 жители“ вече отразява реално положението. Този брой е много по-нисък от средно-европейския.

Броят на примитивните жилища е един от индикаторите за остра потребност от социални жилища. Стойностите са сравними с общото годишно изграждане на нови жилища, но не и с мащаба на строителство на социални жилища. Повечето от примитивните жилища се обитават от представители на малцинствените общности и са пренаселени. Северозападният район е в относително най-благоприятно положение по отношение на този показател (Таблица 8).

Основната качествена характеристика на жилищния фонд е изхабяването му (по отношение на вид строителство, възраст и график за амортизиране). По отношение на вида строителство и възраст на жилищния фонд Северният централен и Северозападният район заемат първите две места по дял на амортизиран жилищен фонд (Таблица 8). Предвид общото лошо състояние и поддръжка на жилищния фонд в България, *обновяването и подобрената поддръжка на съществуващия жилищен фонд е приоритетно предизвикателство за страната ни*.

Таблица 8: Основни показатели за жилищния сектор за 2004 г (продължение) по данни на НСИ

Райони на ниво NUTS II	Жилищен фонд във влошено състояние		Публични жилища	
	Количество	%	Количество	%
България	496 479	13.5%	109853	3.0%
Северозападен	52 382	18.6%	5 493	2.0%
Северен централен	124 198	21.2%	15 583	2.7%
Североизточен	76 388	13.0%	15 623	2.7%
Югоизточен	35 995	10.1%	8 398	2.4%
Южен централен	91 773	10.7%	22 995	2.7%
Югозападен	115 743	11.4%	41 761	4.1%

Реалните пазари на жилища са в начален период на възникване и са разположени само в големите градове. Търсенето, подкрепено с адекватна платежоспособност, е силно свито. Предлагането е в пъти по-голямо от търсенето. В големите градове има голям брой новопостроени жилища, които чакат първия си собственик, а броят на домакинствата, които страдат от жилищни нужди, също расте.

Единствената алтернатива на жилища на поносими наемни цени е публичният сектор. В резултат от приватизацията в последните 10-12 години дялът на жилищата-публична собственост е намален до символични размери. Дялът на отдаваните под наем жилища-публична собственост остава най-голям в Югозападния район (и то благодарение на столицата). Социалният „буфер“ е в процес на ликвидиране с най-ускорен темп в Северозападния район. Този процес влиза в разрез с нарастващата бедност и нуждата от социални жилища.

Българската нормативна уредба не вмениява на държавата пряко задължение да строи жилища и да настанява нуждаещите се. Общините са тези, които носят основната отговорност по разрешаването на жилищните проблеми на гражданите. Макар и в недостатъчна степен, а също и поради липса на подходящи финансови ресурси за капиталови инвестиции, както вече бе споменато, дадените на общините правомощия по отношение на провеждане на политика за развитие на градските райони и управление на собствеността регламентира специфични условия и конкретни характеристики, които трябва да се отчетат. Нормативната уредба отваря възможност посредством въвеждането на алтернативни правила и стандарти да се позволи отклонение от общите законови разпоредби, което да отговори на специалните нужди за социални жилища.

3.4.2.7. Физическа среда и благоустройство, култура и културно-историческо наследство

Незадоволителното състояние на физическата среда и благоустройството в градовете в редица случаи е ограничител за тяхното развитие.

Разрастването на градовете обикновено винаги е свързано с нуждата от допълнителни източници (вода, енергия, градоустройство и др.), експлоатацията на които уврежда околната среда (около градовете) и води до все по-голям екологичен натиск (замърсяване на въздуха и водите, отпадъци, замърсяване на почвата, корозия) в района на градовете и техните околности.

Състоянието на мрежите на техническата инфраструктура и благоустройството не удовлетворява адекватно градските нужди и затруднява правилното функциониране на градовете. Стари, износени и недоизградени са мрежите за водоснабдяване и канализация. Амортизирана е физическата среда и сградният фонд. Благоустройството (пътни настилки, пешеходни зони, озеленяване, градски центрове и архитектура) е една от най-слабите страни на населените места в страната. Необходими са сериозни усилия в тази област, което е от спешно и първостепенно значение за българските градове.

Около големите градове се развиват агломерационни ареали, но масовото строителство е слабо контролирано. Построени са големи жилищни комплекси, но те не са интегрирани в структурите на традиционните общности.

Жилищните комплекси в градовете са недоизградени и неблагоприятни, панелните сгради не удовлетворяват нормалните изисквания за жилищен комфорт и енергийна ефективност. В някои малки градове панелните сгради (комплекси) нарушават градската структура и традиционния градски образ. Ето защо в бъдеще ще предстои продължителен процес на реструктуриране и модернизация на комплексите и на саниране на панелните сгради. Това изисква своевременно и внимателно насочване на политиките, за да се съхрани достатъчно публично пространство за обществени функции и озеленяване.

Градовете трябва да отговорят на новите предизвикателства, породени от продажбата на държавните жилища на техните наематели. Почти всички обитатели на тези жилища не могат да си позволят разходите за поддръжка и ремонт, което ускорява изхабяването на кварталите, упадъка и социалното разделение. За да се избегнат такива препятствия, е необходимо да се разработят и приложат подходящи инструменти и финансови решения, поради специфичната на политика в тази област. Състоянието на изградените зелени системи в градовете с малки изключения е незадоволително. Обществените зелени площи са недостатъчни, лошо поддържани и подложени на сериозна агресия. Очевидна е необходимостта от разширяването на зелените площи в градовете и техните околности. В противовес на тази нарастваща потребност сме свидетели на унищожаване и застрояване на съществуващи зелени площи поради нерегламентирани строителни дейности.

В малките градове и селски райони физическата среда не е претърпяла големи увреждания, но благоустройствените системи са недоразвити. Уличната мрежа се поддържа трудно, особено в селата. Канализационните системи обхващат само по-големите селища. Прилагането на енергоспестяващо улично осветление все още не е масова практика.

Не е добро състоянието на обществените сгради (за култура, образование, здравеопазване), особено в селата. Незавършеното строителство, предимно на културни обекти в градовете, е сериозен проблем за общините. Все още не е намерен механизъм и интерес за тяхното завършване. Трябва да бъдат намерени възможности за доизграждане на обектите - общинска собственост, в съответствие с настоящите потребности на градовете.

Не са достатъчни дейностите, свързани с поддръжката и опазването на културно-историческото наследство в населените места. Тяхното ново социализиране все още предстои и може да изиграе решаваща роля за превръщането им от обект на опазване в инструмент за градско развитие. Тази

обществена необходимост не е осъзната категорично и сме свидетели на неприемливо, а понякога и престъпно, отношение и разрушаване на паметниците с цел реализиране на други инвестиционни инициативи и бизнес интереси.

3.4.2.8. Инфраструктура за опазване на околната среда

Изградената водоснабдителна система обхваща 5031 селища или 98,8% от населението (2005 г.) В агломерационните ареали 99.6% от населението е обхванато от водоснабдителната система. Малки изключения от това правило са агломерационните ареали на Кърджали (92.6%), Разград (93.8%) и Смолян (95.8%). Не се наблюдава и голяма разлика между споменатите агломерационни ареали и останалата част от територията на страната – съответно 99.9% спрямо 97.0%. Една от положителните тенденции е общото намаляване на броя на населението, което изпитва затруднения с водоснабдяването за питейни нужди (на сезонна или целогодишна основа) – от 21.0% през 2001 г. на 10.3% през 2003 г. от населението, обслужено от водоснабдителната мрежа на страната. Общо 9.5% от населението на всички агломерационни ареали е подложено на режим на водоподаването, докато за останалата част на страната стойността е 12.3 % от населението.

Въпреки високата степен на изграденост на системите за водоснабдяване в селищата, повечето от тези системи (над 88%) са построени в периода 1960 -1980 г., при което са използвани асбестоциментови и стоманени тръби. Тази тяхна характеристика прави системите остарели от технологична гледна точка, както и физически силно амортизирани, което води до високо ниво на повреди, ниска ефективност на водоподаването и високи нива на загуби.

През 2005 г. само 68.9% от населението е обхванато от канализационни мрежи и 39.9% разполага с връзка с пречиствателна станция за отпадни води. Отново този дял е най-голям в Столичния агломерационен ареал (94.3%) на фона на агломерационните ареали на големите (80.5%) и средно големите градове (72.9%). Общо за всички посочени агломерационни ареали 80.9% от населението е обхванато от обществена канализационна мрежа. За останалата част от страната съответният дял на обхванатото население е 44.0%.

До 2005 г. има изградени и пуснати в експлоатация общо 56 пречиствателни станции за отпадни води (ПСОВ) в страната. Две от тях са в агломерационния ареал на столицата, 18 в обхвата на агломерационните ареали на големите градове и 16 - на средно големите градове. В останалата част на страната функционират 20 ПСОВ. Най-голям брой пречиствателни станции са изградени в Черноморския регион - област Варна (11) и област Бургас - (7). В области като Благоевград, Видин, Кърджали, Русе, Силистра, Търговище, Хасково и Ямбол няма изградени пречиствателни станции за отпадни води. Все още са необходими спешно значителни усилия за сериозно ограничаване и евентуално налагане на пълна забрана на изпускане на вредни вещества във водата, както и за минимизиране на потенциалните рискове за околната среда и здравето на хората.

През 2005 г. системата за събиране на отпадъци обхваща 87.82% от населението на страната, което включва главно жителите на големите градове. В най-голяма степен от услугите по събиране на отпадъци се ползват жителите на град София (столицата) (100%), последвани от жителите на гр. Габрово (94.5%) и гр. Кюстендил (92.8%). В най-неблагоприятно положение са градовете Силистра, където услугата се извършва едва за 47.1% от населението и Търговище, където процентът е 49.5%.

Общото намаление на емисиите на определени вещества-замърсители, което се наблюдава след 1991 г., се дължи най-вече на спада в производствените дейности. Тенденцията към намаляване на годишните концентрации на оловни аерозоли в агломерационните урбанизирани ареали и останалата част от страната се задържа като резултат от забраната върху използването на оловни бензини и въвеждането на система за контрол на горивата.

Наличието или липсата на замърсяващи околната среда производства има основно въздействие върху състоянието на околната среда. През 2005 г. минният и енергиен комплекс „Марица изток”,

който попада в агломерационния ареал на Стара Загора, има най-голямо участие в замърсяването на въздуха в околността. В тази област са регистрирани около 66% от всичките емисии на серни окиси, 23% от емисиите на азотни окиси и 41% от въглероден двуокис. Проблемни съоръжения, отделящи големи количества вредни емисии, продължават да са в агломерациите, в които са разположени химически и медни предприятия – в София: емисиите от Кремиковци (въглероден окис, въглероден двуокис, азотни окиси); в Димитровград (амоняк); във Варненския агломерационен ареал - върху територията на Девненския район със струпване на тежки екологични проблеми (азотни окиси, азотен двуокис и амоняк); Бургас (неметанови летливи органични съединения), Перник, Русе, Свищов.

3.5. Регионална достъпност и транспортна инфраструктура

3.5.1. Транспортна достъпност

Ефективността на транспортната инфраструктура е от решаващо значение за регионалното развитие и основен фактор за регионалната конкурентоспособност и сближаване.

Вътрешнорегионалните различия в България са до голяма степен резултат от различията в достъпа на регионите до националната и международна транспортна инфраструктура. Подобряването на транспортния достъп чрез осъвременяване на транспортната инфраструктура има също и силен социален ефект.

Столицата и големите градове от национално значение се разглеждат също и като транспортни центрове, обслужвани от пътна инфраструктура от най-висок клас (автомагистрала и/или първокласни пътища) и добре развита преразпределяща регионална пътна мрежа. В следствие на това, агломерационните им ареали имат по-добра достъпност. Предвид средното разстояние с транспорт от около 30 км, повечето живеещи в агломерационния ареал достигат до града-център в рамките на 30 минути.

Средноголемите градове от регионално значение (с някои изключения като Добрич, Смолян, Свищов) също се обслужват от по-висок клас пътна мрежа, но преразпределящата регионална пътна мрежа не навсякъде е добре развита (особено в планинските и гранични райони). В следствие на това, достъпността до някои от тези градове е затруднена. Повече от 50% от населението от агломерационните ареали стига до центровете в рамките на 30 минути. Достъпът до останалите регионални центрове е осигурен за 40-50% от населението. Най-труден е достъпът до центровете на агломерациите Смолян и Благоевград, до които по-малко от една четвърт от населението достига в рамките на 30 минути (за Софийска област 10%). На половината от населението на Смолянска област са необходими повече от два часа, за да достигне до областния център; в областите Кърджали и Благоевград – една трета от населението е изправено пред същия проблем. Всъщност, в тези две области проблемът с транспортния достъп е най-драстичен, поради планинския терен на териториите и традиционното изоставане при изграждането на регионалната пътна мрежа.

Връзките на най-малките градове и селата с големите градове са затруднени поради лошото състояние на пътищата, които не могат да поемат увеличеният трафик. В следствие на това, тези населени места ще продължат да бъдат изолирани и това ще доведе до сериозно забавяне в използването на техния потенциал за икономически растеж. Общинската пътна мрежа (която представлява повече от 55% от общата дължина на пътната мрежа в страната) допълва липсващите връзки, но нейното изграждане и поддръжка страдат от остър недостиг на средства.

Следователно градските центрове и метрополиите трябва да бъдат ефикасно свързани помежду си, с прилежащите им територии и световната икономика. Транспортните възможности са важен фактор за насърчаване на полицентричното развитие.

С оглед на факта, че по-голямата част от второкласната и третокласна пътна мрежа е силно амортизирана, съществува неотложна нужда от нейната модернизация, за да може тя да поеме

редовен пътнически трафик и по този начин да гарантира на населението качествени транспортни услуги с оглед безопасност и по-кратка продължителност на пътуването. Приблизително 65% от второкласните пътища и 70% от третокласните пътища се нуждаят от реконструкция и рехабилитация. Усилията за тяхната рехабилитация трябва да бъдат приоритет, за да се избегне необходимостта от по-скъпа реконструкция на по-късен етап. Някои от пътищата нямат асфалтово покритие (2% в южните части на Ямболска и Бургаска област); около 1.5% от пътната мрежа в Северозападна България е с трошено-каменна настилка; достъпът до западните части на Софийска, Пернишка и Кюстендилска област също е значително затруднен.

Недостигът на финансови ресурси за рехабилитация и модернизация на републиканските пътища затруднява достъпа на предприятията до основните пазари и по-бързата интеграция на регионалните икономики в европейското пространство. В по-слабо развитите периферни райони затрудненият транспортен достъп води до липса на ефективна икономическа дейност, високи равнища на безработица, процес на обезлюдяване на населените места и недостатъчно предлагане на обществени услуги.

Улесняване на разпространението на въздействието в резултат на подобряването на транспортните връзки между градовете и прилежащите им територии чрез реконструкция и модернизация на съществуващите връзки ще позволи значително намаляване на продължителността на пътуванията, което от своя страна ще разшири обхвата на въздействие на ключовите регионални центрове и ще им даде възможност да предложат услуги с определено по-високо качество. В допълнение това ще подобри също и достъпа на периферните и икономически слаборазвити територии до големите индустриални икономически центрове. Това е валидно в още по-голяма степен за районите в северната част на страната и по-специално за Северозападния и Североизточния район за планиране, където на около 35% от населението са необходими повече от 90 минути, за да се придвижат до такъв икономически център.

Като отделя подобаващо внимание на икономическите, социални и екологични ефекти, политиката за регионално развитие извежда като свой основен приоритет реконструкцията и модернизацията на второкласната и третокласна пътна мрежа, тъй като:

- Това ще доведе до подобряване на транспортната достъпност до основните транспортни коридори;
- Обслужва вътрешно-регионалните връзки и осигурява възможности за развитие на специфичния регионален икономически потенциал;
- Осигурява достъп до икономическа дейност на слаборазвитите и периферни райони.

3.5.2. Градски транспорт и транспортни услуги за периферните територии

Делът на градския и крайградския транспорт не може да бъде оценен с точност както поради увеличаващия се брой лични превозни средства, така и в следствие на масовото навлизане на микробусните (маршрутни таксите) транспортни услуги в почти всички големи градове на страната. Търсенето на услугите на обществения автобусен, тролейбусен, трамваен и метро-транспорт (последните две достъпни само в София) постепенно нараства до 1999 г. (1,23 млн. пътувания), но оттогава бележи спад (816 хиляди пътувания през 2003 г.)¹³.

Данните за интензивността на движението по републиканската пътна мрежа не показва значително нарастване на автомобилния трафик по откритите пътища, т.е. междуградските пътувания. В същото време се наблюдава значително нарастване на трафика по обходните, околновръстните и крайградските пътища, което е показател за интензивното използване на лични превозни средства за градски и крайградски пътувания. Така се задълбочава съществуващият конфликт с транзитно

¹³ Източник: НСИ

преминаващите през населените места автомобили,, които са принудени да пресичат селищата поради недостатъчната изграденост на околновръстни пътни връзки и това изисква взимането на спешни мерки за разрешаване на този нарастващ проблем.

По-голямата част от пътуванията с обществен транспорт са с начална точка някоя от големите селищни агломерации като София, Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Стара Загора и Плевен. Най-натоварените пътнически гари са тези в София, където се продават около 14,5% от всички билети в България, следвани от Пловдив с 8,9%, Варна – 4,4%, Плевен – 2,1%, Мездра – 1,9% и Бургас – 1,9%.¹⁴

Като цяло, железопътните услуги не отговарят на изискванията на пътниците, особено по отношение на честотата и продължителността на пътуванията. Железопътният парк е в лошо техническо и хигиенно състояние. Качеството на обществените автобусни превози също не е на ниво. Проблематична за автобусния транспорт остава предимно безопасността на превоза и до известна степен липсата на твърд час на пристигане, както и липсата на комплексна услуга (автобус – автобус или автобус – влак).

Микробусният превоз (маршрутни таксите) е сравнително нова услуга (предлагана предимно от частни превозвачи), която се развива през последните години. Тя вече се е утвърдила добре на пазара и продължава да се развива. След успеха им при градските транспортни услуги, микробусите навлизат и в крайградските райони.

Продължаващият процес на урбанизация вероятно ще доведе до ръст в градските превози в по-големите селищни агломерации и ще предизвика сериозни проблеми в урбанизираните територии, като увеличено използване на автомобили, намалено търсене на обществен градски транспорт и по-нисък стандарт на предлаганите транспортни услуги, увеличени нужди от държавни/ общински субсидии, задръствания и вредно въздействие върху околната среда.

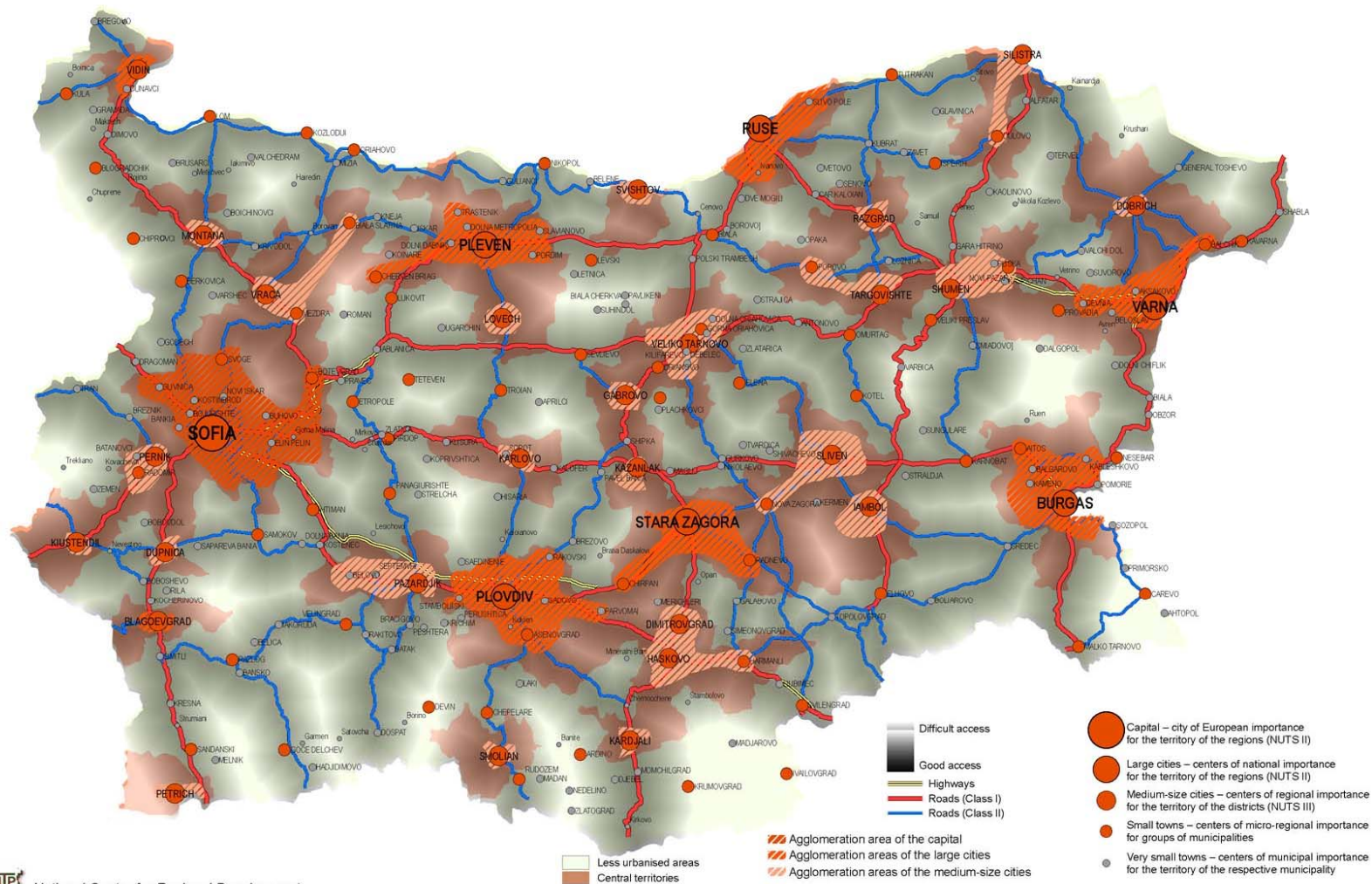
Развитието на устойчиви системи за градски транспорт, щадящи околната среда, е от особена важност. Това налага големите градове да се стремят към увеличаване броя на пътниците използващи тролейбуси, трамваи и метро (София) с 30% до 2013 г., както и да разработват програми за изграждане на велосипедни алеи, паркинги за велосипеди и др. Това ще бъде възможно единствено, ако общественият транспорт и интермодалните системи са добре развити, ефективни и привлекателни. Подчертаването на предимствата на обществените транспортни системи може да допринесе за географската и социална интеграция между регионите и градовете и да осигури равен достъп до пазара на труда и обществените услуги.

Организирането на градските системи и функции, включително изпълняващите важни функции в селските райони, малките и средно големите градове, трябва да бъде планирано така че да подпомага балансираното социално-икономическо развитие на териториите. В този смисъл, специално внимание трябва да бъде отделено на териториалното разпределение, развитието на услугите, предлагани от обществения и частния сектор, на културните и образователни обекти, здравеопазването, транспорта и в частност логистиката. Улесняването на достъпа на населението от селските райони до градските функции ще стимулира установяването на нови отношения град- село за насърчаване на развитието.

Сериозен проблем е недостатъчната ефективност на съществуващите системи за контрол на процесите в обществения градски транспорт, която затруднява взимането на решения въз основа на оперативно жизнеспособни и ориентирани към бъдещето идеи относно неговата организация и управление. Въвеждането на автоматизирани системи за контрол на трафика и управление на процесите в градския транспорт ще доведе до подобряване на качеството на предлаганата услуга.

¹⁴ Източник: Български държавни железници

Фигура 16: Транспортна достъпност

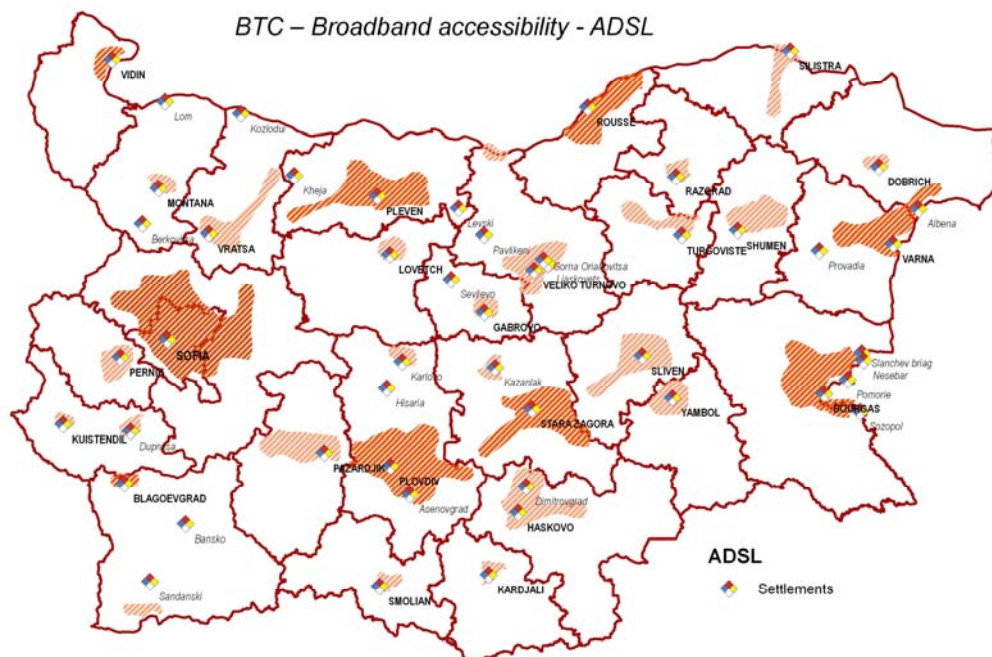
Съвременното развитие на градския транспорт и транспортните услуги за периферните територии изисква дефинирането на нови цели на транспортната политика. Тези цели са възстановяване на баланса между различните видове транспорт, развитие на интермодален транспорт, системи за регулиране на автомобилния поток, мерки за безопасност и качество на услугата, като в същото време трябва да се запази мобилността и да се оживят връзките между града и селото. Едно от най-големите предизвикателства е дефинирането на общи и справедливи принципи при определянето на пътни такси за различните видове транспорт. Новата система за събиране на пътни такси трябва едновременно да насърчи използването на по-щадящите околната среда видове транспорт и развитието на по-слабо натоварените мрежи, както и да очертае нови начини за финансиране на инфраструктурата.

3.5.3. Развитие на ИКТ

Ускорените темпове на развитие на инфраструктурата и достъпа до телекомуникации в големите градове спрямо средноголемите градове и в още по-голяма степен в сравнение с малките населени места, води до задълбочаване на териториалните различия в използването на информационни и телекомуникационни технологии (ИКТ), което от своя страна се отразява на регионалния икономически растеж и конкурентния капацитет. Разпределението на обществените средства в подкрепа на развитието в областта на електронните комуникации добива изключителна важност за преодоляване на регионалните различия в достъпа до електронни услуги и за развитието на информационното общество. Ниската степен на проникване на този вид услуги може да се обясни с ограничения пазар и респективно с ниското ниво на инвестиции, което в слабоурбанизираните и отдалечени региони е близко до критичния минимум.

Гъстотата на фиксираните телефонни линии в България е висока, но в сравнение с ЕС-25 страната изостава по отношение на показателя "цифровизация на фиксираните телефонни мрежи". Според Българската телекомуникационна компания (БТК), към април 2006 г. равнището на цифровизация е достигнало 48%, като за София и други големи градове равнището е почти 80%. За агломерационните ареали на средноголемите градове с регионално значение, равнището на цифровизация се колебае около средните стойности за страната. Приключването на модернизацията на преносните телекомуникационни мрежи и ускоряването на цифровизацията на местните мрежи, паралелно с разширяването на местните телекомуникационни мрежи в икономически слаборазвитите и отдалечени региони, е от решаващо значение за подобряването на достъпа до ИКТ и за цялостната социално-икономическа среда в тези региони.

Фигура 17. Широколентов достъп

От средата на 2004 г. БТК започна да предлага **широколентов достъп до Интернет** (ADSL услуги) в областните центрове – с голямо закъснение спрямо всички останали европейски държави. Широколентовият достъп разширява своето покритие през 2005 г. и постепенно услугата започва да обхваща и други важни селищни центрове. През 2005 г. 10.6% от населението се възползва от преимуществата на широколентовия достъп до Интернет, спрямо 10.8% за ЕС-25. Въпреки това, все още потребителите на тази услуга са съсредоточени предимно в района на София.

През последната година се наблюдава значително подобрене в достъпа до Интернет на национално равнище по отношение на възможностите за връзка, скорост и достъпност. Преди разширяването на покритието на кабелните мрежи, основният Интернет достъп се осъществяваше чрез dial-up връзка през фиксираната телефонна мрежа. От началото на 2005 г. повечето dial-up абонати са се преориентирали към новите широколентови услуги, като по експертна оценка разпределението на пазара на дребно (при отчитане на съответното потребление по преобладаващ тип достъп) е приблизително следното: Dial-up и ISDN – 10 %; ADSL – 10 %; Кабелен интернет – 30 %; UTP-в-дома (LAN) – 50 %¹⁵. Постепенно разширяване се наблюдава и в предлагането на “тройната услуга” – едновременно предлагане на интернет, кабелна телевизия и гласова поща.

Таблица 9. Профил на Интернет потреблението, според местата за достъп (%)

Населено място	Дом	Приятел и роднини	Училище или университет	Работно място	Библиотеки, телецентрове, читалища	Интернет кафе/клуб и др.
София – столица	32,5	42,5	29,3	35,6	23,7	13,0
Големи градове	51,7	20,8	46,9	45,5	49,1	46,6
Средноголеми градове	15,8	26,9	18,9	17,5	27,3	15,4
Селски райони, села		9,8	4,8	1,4		

Източник: Фондация за приложни изследвания и комуникации

Необходимо е също да се разшири достъпът до и използването на мрежите и услугите на ИКТ, предвид нарастващата роля на информацията, особено в по-малките градове и селата, където

обществените места за достъп до информация са единствената възможност за много потребители, но броят им все още е твърде ограничен. Осигуряването на условия за разширяване на проникването на ИКТ извън големите градове ще създаде възможности за по-широк достъп до услуги за населението и бизнеса от периферните територии, както и за връзка с по-широките национални и международни източници на информация. Изграждането на обществени информационни системи и гарантираното предлагане на Интернет услуги за целия обществен сектор, включително и на улеснен достъп за хората с увреждания, е задължителна стъпка към информационното общество. Засега проникването на Интернет услугите за институциите от обществения сектор (социални, културни и в сферата на здравеопазването) е все още силно ограничено.

Новоизградената мрежа от телецентрове може да има стратегическо широко покритие на територията на страната, включително и на най-малките и най-изолирани селски общности, което ще позволи достиган до максимален брой бенефициенти и малцинствени групи, което да ги приобщи към информационното общество. Мрежата от телецентрове разполага с необходимата инфраструктура и модерно оборудване, както хардуер така и софтуер, за да предложи полезна информация и гарантиран достъп на своите потребители. Телецентрове имат за задача постигането на устойчиви резултати чрез предлагане на информационно-технологични (ИТ) инициативи, чиято цел е преодоляването на технологичната бариера сред икономически по-слабо развитите региони, бедните общности, както и изолираните региони на територията на България. Основната цел е развиването на информационно-технологични услуги, които да улеснят достъпа до информация и образование (компютърно, езиково, бизнес и т.н.), електронната търговия, услугите на електронното правителство, във връзка със събиране на данни и съхранение на информацията, свързана с развитието на съответната местна общност. Идеята на телецентровете е да приближат съвременното българско гражданско общество към информационното общество като подобряват технологичните и информационни умения на гражданите и бизнеса и улесняват движението на информацията.

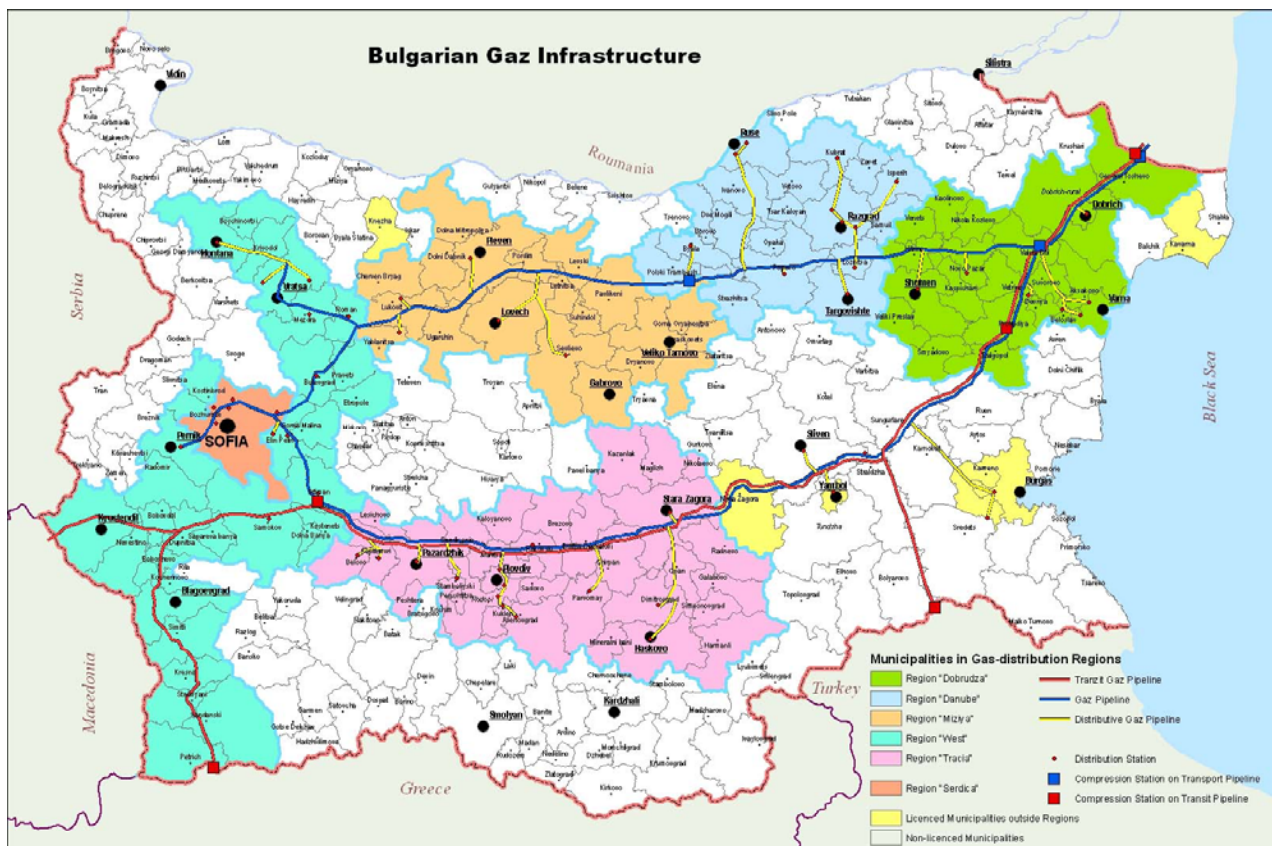
3.5.4. Достъп до енергийни ресурси

Съществуват ясно изразени регионални различия в достъпа до устойчиви, ефективни енергийни източници и по-специално до възможностите за използване на природния газ като алтернатива за повишаване ефективността на енергоснабдяването и фактор за повишаване на регионалната конкурентоспособност и качеството на живот.

Добре развитата газопреносна мрежа в страната служи за транзитен пренос на природен газ към съседни страни и е изградена с цел осигуряване на газ за големите промишлени предприятия, много от които вече не функционират. В същото време изграждането на газоразпределителни мрежи и газификацията на домакинствата за най-пълно използване на предимствата на директната употреба на природния газ (икономическа ефективност, енергийна ефективност и опазване на околната среда) все още е на съвсем начален етап. В това отношение България изостава значително спрямо страните от ЕС. Докато в европейските страни газоразпределителните мрежи обхващат повече от 80% от общините, природният газ в България е достъпен на територията на около 35-40 общини, което представлява само 15% от общия брой на общините в страната. По-малко от 1% от домакинствата са газифицирани, докато средното равнище за страните от ЕС е повече от 50%.

България е разделена на 5 газоразпределителни района с определени територии за изграждане на газоразпределителни мрежи. Важно е да се отбележи, че на този етап тези райони не включват общините, които са по-отдалечени от главните газопреносни тръбопроводи и основните им разпределителни разклонения. Наблюдава се нещо като "пазарен провал", тъй като пазарните сили сами по себе си не са достатъчни да осигурят газификацията на повече от 1/2 от общините в България, към които няма проявен интерес от инвеститори, поради отсъствието на изградени газопроводи към тях. Осигуряването на достъп до перспективен и ефективен енергиен източник за промишлеността, домакинствата и обществените сгради в общините, които не са включени в списъка на определените

територии за газоразпределение (газоразпределителните райони), е важно условие за подобряване на бизнес средата и насърчаване на икономическото развитие и конкурентоспособността.

Фигура 18: Газова инфраструктура на Република България

Газоразпределителните разклонения на газопреносната мрежа към град София и агломерационните ареали на всички големи градове са налице отдавна и в тези райони съществува възможност за изграждане на газоразпределителни мрежи за газификация на промишлеността, домакинствата и обществените сгради. Последните тенденции в икономическото развитие на пазара и особено тенденцията на териториално разрастване на град София и големите градове разкрива значително увеличен спектър от възможности за развитие на газификацията в тези райони, главно в периферните им части, които не са покрити от областните отоплителни мрежи, но разполагат с капацитет за развитие на нови производствени зони.

Таблица 10: Локализация на общините по отношение на газоразпределителните райони

Типове територии	% на общините, попадащи в обхвата на определените територии за газоразпределение	% на общините с налични разпределителни разклонения от газопреносната мрежа	% на общините извън границите на газоразпределителните райони
Агломерационен ареал на град София	Да	Да	
Агломерационни ареали на големите градове	100%	100%	
Агломерационни ареали на средноголемите градове	75%	50%	25%
Общо агломерационни ареали	80%	60%	20%
Останалата част от страната	40%	10%	60%
Република България	50%	15%	50%

Агломерационните ареали на средноголемите градове имат вероятно най-добри перспективи за развитие на газопреносни мрежи, тъй като три четвърти от тях попадат в границите на определените територии за газоразпределение и вече имат изградени разклонения на газопреносната система към своята територия. Извън определените територии за газоразпределение остават агломерационните ареали на Видин, Карлово, Кърджали, Свищов, Силистра и Смолян; въпреки това, съществуват възможности за достъп до газопреносната мрежа чрез удължаване на вече изградените разклонения или чрез изграждане на нови разклонения към тяхната територия. Изграждането на газопреносна мрежа към съответните общини за улесняване на тяхната газификация ще допринесе за развитието на конкурентна местна среда и за намаляване на вътрешнорегионалните различия.

В останалата част от страната, извън агломерационните ареали, 40% от общините попадат в границите на определените зони за газоразпределение, докато само около 10% от тях имат изградени газопроводни разклонения от газопреносната система, тъй като отсъствието на големи населени места в региона прави тяхната газификация на този етап непривлекателна за частните инвеститори. Тази "сива зона" се нуждае в най-голяма степен от специфични мерки за подобряване на местния конкурентен капацитет и насърчаване на инвеститорския интерес. Създаването на условия за изграждане на газопреносни мрежи и доставка на природен газ в тези региони ще открие възможности за подобряването на общите условия за тяхното развитие.

3.6. Туризъм

Туризмът, който е едновременно голям и бързо развиващ се сектор, е сред двигателите на българския икономически растеж през последното десетилетие. През 2005г. туризмът е допринесъл пряко за 4,5% от БВП и 3,9% от заетостта (111 хиляди работни места), като трябва да се имат предвид и непреките ефекти – 15,9% от БВП и 13,6% от заетостта (400 хиляди работни места)¹⁶. Приносът на туризма е малко над средния за ЕС-25 (пряк принос 3,8% от БВП и 4,1% от заетостта и непряк – 10,1% от БВП и 11,5% от заетостта) и значително по-висок от този в Централна и Източна Европа (пряк принос към БВП – 2% и към заетост – 1,7% и непряк – 9,1% от БВП и 7,4% от заетостта)(Приложение 6, Таблица 1, Фигура 1). След 1999 г., и особено след 2000 г., повечето от показателите в туризма са се подобрили значително и в продължение на много години показват двуцифрени годишни стойности на растеж:

¹⁶ Световен съвет за пътувания и туризъм – Пълен доклад за България, 2005, стр. 20-21.

- Легловият капацитет на настанителната база¹⁷ се е увеличил с 22% и е достигнал 242 хиляди легла при среден годишен ръст от 3,1% за 1998-2005 г. Само за последните 2 години капацитетът за настаняване се е увеличавал с 30 хиляди легла годишно (годишен ръст от 14%), а в хотелиерския сектор ръстът е дори по-висок (17,5-19% за 2004-2005 г. и общо увеличение от 82% за периода 1998-2005 г.) (Приложение 6, Фигура 2). Делът на леглата от по-висока категория (4 и 5 звезди) се е увеличил от 7% на 31% (Приложение 6, Фигура 3). Като следствие от процеса на приватизация почти цялата база е частна, а структурата на туристическия сектор е силно фрагментирана и доминирана от малки и средни предприятия.
- Броят на пристигащите туристи (без транзитните) е нараснал с повече от 80% и е достигнал 4,8 млн., при годишен ръст след 2000 г. между 4,5 и 17,9%. Малко по-голямо е нарастването в броя на посетителите с цел почивка, който достига 4,1 млн. (двойно повече отколкото в периода 1998-1999 г.) Нощувките на чужди туристи в заведенията за настаняване достигат 11,6 млн. и броят им е нараствал дори по-бързо – 2,2 пъти повече отколкото през 1998 г., при среден ръст за периода от 17,7% годишно и годишен ръст след 2000 г. между 13% и 30% (Приложение 6, Фигура 4). Отразявайки нарастването на търсенето и стандарта на заведенията за настаняване, приходите от международен туризъм, както и нетните приходи (без разходите за пътувания на българи в чужбина) са се увеличили с повече от 2,2 пъти при среден годишен ръст от 18%, достигайки съответно 1955 млн евро и 914 млн.евро. По този начин туризмът има 14% дял във вноса и 56% дял в износа на услуги през 2005 г. (Приложение 6, Фигура 5). Положителният баланс на туризма допринася за намаляване на огромния дефицит в баланса на плащанията с 26% през 2005 г. (а в предишни години дори с 50%).
- Въпреки значителния ръст на входящия туризъм, вътрешният туризъм се развива значително по-бавно. Общият брой на реализирани нощувки в настанителната база е достигнал 17,1 млн. (46% ръст в сравнение с 1998 г.). Това се дължи на продължаващия спад на вътрешния туризъм: реализираните нощувки от българи са намалели с 16% в сравнение с 1998 г. (5,5 млн.), изцяло в следствие на намаления капацитет и използване на почивни домове, къмпинги и планински хижи, докато реализираните нощувки в хотели са се увеличили с 37% (Приложение 6, Фигура 6). Причините за това трябва да се търсят както в намалелото търсене, така и в увеличаващите се пътувания в чужбина: 4,2 млн. пътувания в чужбина са били осъществени през 2005 г. (63% ръст спрямо 1998 г.), 30% от които (1,2 млн.) – с цел почивка. Основните дестинации за ваканционни пътувания през 2005 г. са били Турция (39%), Сърбия и Черна гора (17%) и Гърция (9%).

Гореописаните тенденции се основават на **потенциала и специфичните конкурентни предимства на страната, които позволяват диверсифицирано и устойчиво развитие на туризма.** Благодарение на природното и историческо разнообразие в рамките на едно сравнително ограничено пространство, България има значителен потенциал за развитие на туризма. Такъв потенциал са не само черноморското крайбрежие и планините, които заемат повече от 1/3 от територията на страната, но също и деветте обекта включени в Списъка на световното наследство на ЮНЕСКО – седем културни и два природни, повече от 600 минерални извора, хиляди местни традиционни и културни атракции, повече от 5% от територията на страната е със статут на защитена територия (вкл. 3 национални и 11 природни парка)¹⁸, 30 000 исторически паметника, 36 културни резервата, 160 манастира, повече от 330 музея и галерии, богати традиции в провеждането на фестивали и празници, запазено етнографско наследство, национална кухня и качествени вина и др. В страната има 102 официално признати балнеоложки, калолечебни и климатични планински курорта, както и 33 морски курорта. Сред конкурентните предимства са и местоположението на страната, в относителна близост до големите пазари на Европа, конкурентните цени (разумното съотношение качество-цена),

17 Тези и свързаните с тях данни относно настаняване, реализирани нощувки, заетост и т.н. се основават на информация от НСИ, събирана единствено от настанителна база с повече от 30 легла. Експертните оценки и някои проучвания в отделни региони сочат, че действителните цифри вероятно са поне 2-3 пъти по-високи.

18 Това число ще нарастне значително с включването на обектите по "Натура 2000"

новоизградените и модернизирани през последните години настанителна база и други туристически обекти, сравнително ниската все още степен на развитие на привлекателните за туризъм райони (по отношение на изградена туристическа база и техническо оборудване), особено в планините, положителното отношение на местното население и местната власт към туризма и туристите, както и сравнително дългите традиции в развитието на международен туризъм (от края на 50-те години на 20-ти век)¹⁹ – Приложение 6, Таблица 2.

Може да се заключи, че България е страна с богат и разнообразен потенциал за развитие на туризма. **Наличните рекреационни и туристически ресурси позволяват развитието на различни видове туризъм и тяхното комбиниране, както и използването им в рамките на цялата година или поне на два сезона.** Направеният анализ за Националната стратегия за туризма представя оценка на състоянието и перспективите за различните видове туристически продукти: а именно, че потенциалът на културния/ основан на културното наследство, еко / основан на природното наследство, балнеоложкия/ здравен, спортния и приключенския туризъм, както и на конгресния и конферентен туризъм е много по-голям в сравнение с традиционния масов морски и ски туризъм, както и че основните продукти, които се нуждаят от допълнителен маркетинг са културният, селският, екологичният и балнеоложкия или спа туризъм. Въпреки че през последните 15 години не е правена конкретна и достоверна оценка на туристическия потенциал, значителен брой проучвания през последните десетилетия доказват, че **около половината от територията на страната предлага благоприятни условия за развитието на различни видове туризъм**, както и че няма обширни територии без възможности за развитие на туризъм²⁰.

Освен това, в цялата страна **туризмът се разглежда като един от основните инструменти за подкрепа на регионалното и местно развитие.** Разрастването на туристическия сектор може да окаже положително въздействие не само върху самия сектор, но също и върху развитието на свързаните сектори на промишлеността и услугите, заетостта и общото икономическо състояние на регионите (катализиращ и мултиплициращ ефект на туризма). Това е от особена важност за периферните райони, където възможностите за развитие са ограничени. Доказателство за това е фактът, че общините с развит туризъм имат по-силна икономика в сравнение със сходни общини без или с ограничено развит туризъм, както и че в много случаи туризмът е успявал да компенсира загубата на работни места и възможности за приход, причинени от промишления упадък²¹. Туризмът се определя като приоритет за развитие в Националната стратегия за регионално развитие, във всички регионални планове за развитие и областни стратегии за развитие, както и в повечето общински планове за развитие.

Въпреки че туризмът в България има значителен потенциал и се е развил чувствително през последното десетилетие, той е далеч от обема си от края на 80-те години на 20-ти век (броят на реализираните нощувки е три пъти по-нисък), а пазарният дял в световния и европейски туризъм остава незначителен: България генерира 0,6% от чуждестранните посещения и 0,4% от международните приходи от туризъм в света, както и 1,1% от чуждестранните посещения и 0,7% от международните приходи от туризъм в Европа²². От реализираните нощувки в настанителната база, българският туризъм е генерирал само 0,5% от всички нощувки и 1,3% от нощувките, реализирани от неграждани на ЕС27. Темповете на ръст при повечето показатели бележат спад за последните две години (Приложение 6, Таблица 1,) което показва, че **ръстът на туризма и неговият принос към националния и регионален икономически растеж не могат да бъдат запазени при**

¹⁹ Повечето от представените предимства и силни страни се потвърждават в анализа за разработване на Национална стратегия за туризма (Стратегическа рамка за планиране и развитие на туризма в България и Основни насоки на стратегията за развитие на българския туризъм за 2006-2009 ..., 2006 г.), както и в Програмата за национална туристическа реклама (2006)

²⁰ Подробен преглед и резюме в подкрепа на горното твърдение се съдържа в Концепцията за териториално развитие на туризма, 2003.

²¹ Предизвикателства пред устойчивото развитие в България. ПРООН, 1998 г.; Развитие на туризма в Община Банско и Община Разлог (Туристическо търсене и въздействие на туризма върху местната икономика). МОТ/ПРООН, 1996 г.

²² По данни на Световната организация по туризъм към ООН и собствени анализи

съществуващите тенденции на развитие, резултат от сериозни взаимосвързани структурни слабости и пречки:

- Подчертано несъответствие между разнообразния туристически потенциал и еднопосочното развитие на туризма. В продуктивния микс доминират масовият туризъм и пакетните пътувания, главно към морските и ски курортите, което води до ниска добавена стойност за българската туристическа индустрия, пропуснати пазарни възможности, както и силен екологичен натиск върху традиционните курорти, чийто поемащ капацитет е или изчерпан или, в повечето случаи, преексплоатиран. Макар че развитието на специализирани туристически продукти (културен, селски, еко, спа и пр. туризъм) се разглежда като основна алтернатива за разрастване на българския туризъм, тяхното настоящо присъствие в продуктивния микс е незначително.
- Българският туризъм зависи от ограничен брой пазари. Делът на 3-те водещи чуждестранни пазара по реализирани нощувки (Германия, Великобритания, Русия) намалява през последните години (от повече от 70% в края на 90-те години до 59% през 2005 г.), но все още остава по-висок от този на повечето конкурентни дестинации, особено по отношение дела на първия от споменатите пазари. Освен това 3-те най-големи пазара не са най-атрактивните с оглед целите на туристическата политика, като ограничаване на сезонността, географско преразпределение или повишаване на средните приходи от туристи или нощувки. От друга страна, туристическата индустрия е силно зависима от международните пазари (68% от нощувките, Приложение 6, Фигура 6), което прави достъпа до пазара за отделните компании по-труден (особено за малките).
- Сезонността на туризма е най-голямата в рамките на ЕС-27, което рефлектира сериозно не само върху равнищата на заетост на настанителната база и приходите от туристическата индустрия, но също и върху заетостта и уменията на персонала (неспособност да се привличат и задържат способни служители). 44% от нощувките са реализирани само в рамките на 2 месеца (юли-август), а 73% - в периода юни-септември. Сезонността е по-силно изразена при международния туризъм.
- Равнището на заетост на настанителната база е ниско, въпреки слабото покачване (35% през 2005 г.), както е и средната продължителност на престоя на чуждестранните туристи (2,4 дни), средният приход от един чуждестранен турист (268 евро) и средните дневни разходи (167 евро). Ръстът при тези показатели е значително по-бавен, отколкото съответстващия ръст на броя на чуждестранните туристи и реализираните нощувки (Приложение 6, Таблица 1), което е показателно за неефективността на наблюдаваното развитие. Приходът от чуждестранни туристи е малко над 60% от средната стойност за Европа и по-нисък от този в повечето европейски страни. Особено ниски са приходите от настаняване (както от чуждестранни, така и от български туристи) – 1085 евро на легло и 16 евро на нощувка.

Всички гореспоменати слабости в развитието на туризма са очевидни и до голяма степен се дължат на **изключителната му териториална концентрация, която не съответства на широко разпространения потенциал за развитие на туризма**. Това е видно дори на ниво NUTS II – в Североизточния и Югоизточния райони за планиране са съсредоточени 3/4 от легловия капацитет и от реализираните нощувки, 85% от реализираните от чужденци нощувки и 2/3 от приходите от настаняване през 2005 г. Независимо от това, териториалната концентрация е по-силно изразена на по-ниско (областно и общинско) ниво и по-скоро в международния, отколкото във вътрешния туризъм:

- В първите 5 най-развити области²³ са съсредоточени 80% от леглата и реализираните нощувки (94% от реализираните от чужденци нощувки), както и 87% от приходите от настаняване, а само в първите 5 общини²⁴ са съсредоточени 67% от леглата, 71% от реализираните нощувки (89% от реализираните от чужденци нощувки) и 81% от приходите от настаняване.

²³ Черноморските области Варна, Бургас и Добрич, както и София-град и Пловдив

²⁴ Варна, Несебър, Балчик, София и Созопол

- Туризмът в България е доминиран от морските курорти в крайбрежните общини, ограничен брой международно признати ски курорти (3) и спа курорти (4) и двете общини на най-големите градове (София-град и Пловдив) с развит бизнес и културен туризъм. В тях се концентрира около 90% от туристическото развитие (измерено по различни показатели). Само обявените през 2005 г. 9 национални курорта генерират почти 60% от реализираните нощувки и приходи и 78% от реализираните от чужденци нощувки. Освен това, повече от 70% от леглата и реализираните нощувки, както и 86% от международния туризъм (нощувки) са по крайбрежието и само в първите 3 общини там е съсредоточено повече от 80% от туристическото развитие. Останалата част от страната не само има незначителен дял в туристическото развитие, но и гореспоменатите структурни слабости там са по-силно изразени и повечето показатели за развитие са по-ниски, отколкото във вече развитите региони (средна продължителност на престоя – 2 дни, равнище на заетост на легловата база – по-малко от 20% от капацитета, дял на международния туризъм – 14%, приход от едно легло – 540 евро, приход от една нощувка – 10 евро и т.н.).
- Докато инвестициите в туризма са нараснали значително, за да достигнат повече от 600 млн. евро през 2005 г. (Приложение 6, Таблица 1), новото развитие е съсредоточено главно във вече развитите курорти, територии и градове. В останалите части на страната развитието на туризма е значително по-бавно и в някои случаи се регистрира дори спад. В следствие на това се засилва концентрацията на туризма: от 1998 г. насам дялът на водещите 20 общини по отношение на легловата база е нараснал с 12% (от 73% на 85%), по отношение на реализираните нощувки с 11% (от 78% на 89%) и по отношение на приходите - с 4% (от 90% на 94%).

Може да се заключи, че въпреки аналитичните препоръки и политическите декларации за преодоляване на тази ситуация, териториалната концентрация на туризма от 90-те години на 20-ти век остава почти непроменена, а наблюдаваният напоследък ръст дори я задълбочава. Българският туризъм си остава силно концентриран в пространството и от типа "анклав", което води до значителен екологичен и социален натиск във вече развитите територии (виж данните за гъстота на легловата база и нощувки на 100 жители), включително и "свърхзастрояване" и нарастваща нужда от инфраструктура (напр. водоснабдяване, канализация, пречиствателни станции, електричество). Повечето региони в България не съумяват да създадат качествени регионални туристически продукти. Това има две основни последствия: а) възможностите за по-нататъшен растеж в традиционните курорти и туристически райони (Черноморско крайбрежие и ски курорти) са достигнали своя предел и тенденцията за ръст от изминалото десетилетие няма да може да бъде запазена, ако съществуващият подход към развитието се запази и б) значителният потенциал на голяма част от територията на страната остава неизползван или слабо използван и бизнесът и населението там не могат да се възползват от предимствата на туризма.

Конкретните проблеми и слабости на туризма, отразени в множество експертни оценки, изследвания на туристопотока и проучвания сред представители на туристическата индустрия и препотвърдени от анализа за Националната стратегия за развитие на туризма²⁵, включват още и дефицитите в основната и специфична (туристическа) инфраструктура; качеството на предлаганите услуги в тясна връзка с наличието и квалификацията на персонала в туризма, неефективността на образованието и професионалното обучение в областта на туризма; ограниченото познаване на българския туристически потенциал (особено на културното и историческо наследство) и едностранчивата представа за страната, резултат от недостатъчна, погрешно адресирана и неефективна реклама; липсата на търговска марка и отсъствието на национални туристически бюра в основните страни, генериращи туристи; недостатъчната информация, която се предоставя на туристите, свързана с неkoordinираното развитие на туристическите информационни центрове и

25 Стратегическа рамка за планиране и развитие на туризма в България и Основни насоки за Стратегия за развитие на българския туризъм за 2006-2009..., 2006

техните ограничени възможности и др. (Приложение 6, Таблица 2). Един конкретен дефицит, потвърден при разработването на тази програма, е ограничената пазарна информация, както на национално, така и на регионално ниво, дължащо се на недостатъчния обхват, качество и надеждност на маркетинговите проучвания и туристическата статистика, и по-конкретно на статистиката за настанителната база²⁶, оценките на туристическия потенциал като цяло и потенциала на конкретни продукти, оценките на икономическото, социално и екологично въздействие на туризма, липсата и/или ниското качество на стратегиите и програмите за развитие на туризма на всички нива и др. Дори наличната информация не е публично достъпна и в повечето случаи заинтересованите страни не подозират за съществуването ѝ. Повечето от описаните пропуски, които водят до разочарование на клиентите и неефективност на туристическото развитие са извън туристическата индустрия в тесен смисъл (хотелиерство, кетъринг и др.) и извън обсега на влияние на предимно малките туристически компании и, следователно, изискват обществена намеса и колективни усилия²⁷.

Въпреки че туризмът се разглежда като територия на частния сектор, особено след приватизацията в края на 90-те години, както в повечето други страни и тук се отчита **нуждата от държавна политика**, която да подкрепя и регулира неговото развитие, да управлява пазарните дисбаланси и да обезпечава специфичните обществени блага²⁸. Заинтересованите страни в областта на туризма са разнообразни. Ролите в политиката на туризма в България са разделени между централната и местната власт и туристическите асоциации. Главната роля на **Държавната агенция по туризма (ДАТ)** е да разработва националната политика за развитие на туризма и законодателството в тази област, да провежда национален маркетинг и реклама, особено на международните пазари, да се занимава с категоризацията и контрола на туристическите обекти и дейности и др. Като транссекторна дейност, в политиката по туризма са ангажирани много от министерствата, отговарящи за транспорта, околната среда, селското стопанство, културата, образованието, икономическата политика и др. Има ясно изразена нужда от повишаване авторитета на ДАТ и от подобряване на предлаганите от нея услуги, особено в областта на маркетинга и рекламата, информацията, координирането, подкрепата за заинтересованите страни и др.²⁹ **Общините** разполагат със законови правомощия по отношение на развитието на туризма, главно с оглед развитието на местната техническа и туристическа инфраструктура, планирането на туризма (и свързаното планиране на градските територии), предоставянето на информационни услуги на туристите, маркетинга и рекламата на местните туристически продукти, категоризацията на част от настанителната база и др. Общинските разходи в подкрепа на туризма и отдиха, обаче, са изключително ограничени (около 0,1-0,2% от общите). **Туристическите организации (сдружения)** имат значителни права и задължения, делегирани им по Закона за туризма. Регистърът на Държавната агенция по туризъм включва общо 82 туристически организации: 55 местни съвета и сдружения, 8 регионални туристически сдружения, 9 браншови асоциации и 10 продуктови асоциации³⁰. Въпреки че националните, регионални и местни туристически организации си взаимодействат с държавните агенции и са активни в представянето на интересите на бранша, туристическото планиране, продуктовото развитие, маркетинга на дестинациите и др., те са разпокъсани, не представляват бранша като цяло, както и всички региони и територии със значение и се нуждаят от укрепване на капацитета им, за да са в състояние да изпълняват подобни задачи ефективно. Особено важни, макар и често пренебрегвани, са регионалните туристически сдружения,

²⁶ Неговото значение ще нарасне още повече след присъединяването към ЕС, когато възможностите на граничната статистика за оценка на туристическото развитие значително ще намалееят.

²⁷ Концепция за териториално развитие на туризма, Първа фаза: Предварителен анализ на туристическото развитие в България, Национален център за регионално развитие, 2003.

²⁸ Например, едно от заключенията на анализа за Националната стратегия за развитие на туризма е, че "ролята на държавата трябва да бъде преоценена и трябва да бъдат предприети и осъществени по-активни мерки и инициативи" (Стратегическа рамка за планиране и развитие на туризма в България и Основни насоки на Стратегията за развитие на българския туризъм за периода 2006-2009..., 2006, стр. 7-165).

²⁹ Стратегическа рамка за планиране и развитие на туризма в България и Основни насоки на Стратегията за развитие на българския туризъм за периода 2006-2009..., 2006, стр. 7-169

³⁰ Всички те НПО, основани по Закона за нестопанските организации

които обединяват местните действащи лица (общините, местните туристически сдружения, фирмите и др.) и имат потенциал да улеснят един регионален подход и да играят ролята на посредник между централното и местното ниво (като по този начин компенсират липсата на регионални структури на ДАТ). Сред недостатъците на туристическите сдружения са техният ограничен финансов капацитет и зависимостта им от донори, която може да се окаже сериозен риск за тяхната устойчивост след влизането на страната в ЕС и оттеглянето на традиционните (международни) донори³¹.

До 2000 г., в България на практика липсваше **опит в публичните инвестиции в подкрепа на развитието на туризма**. Няколко последователни проекта по програма ФАР³², както и програма САПАРД³³ идентифицираха и се заеха да попълнят този пропуск. Те не само регистрираха съществуващата нужда от подобни интервенции на местно ниво, която може да бъде задоволена чрез използването на предприсъединителните фондове (доказателство за това е засилената конкуренция между предложените проекти), но и създадоха представа за желаните и най-подходящи интервенции, типичните трудности при разработването и изпълнението на проектите, както и допринесоха за изграждането на капацитет и за набирането на опит в разработването и изпълнението на проекти на значителен брой местни и национални участници. Един от най-важните уроци е, че несъгласуваното разработване и изпълнение на сравнително малки сходни проекти дори в рамките на един регион води до загуба на възможности за допълняемост, синергия, въздействие и, не на последно място, финансова ефективност.

3.7. Обобщение на изводите и резултатите от анализа

1. По темп на развитие районите в България изостават значително спрямо районите от ЕС-25. Необходими са сериозни усилия за по-голям принос към целите на Лисабонската стратегия за растеж, по-добри работни места, заетост и иновации чрез използване на инструментите на Политиката за сближаване.
2. По-силно изразени на територията на страната са вътрешнорегионалните и по-малко междурегионалните различия. Регионалните различия се разглеждат по-скоро като различия между градовете и мрежата от градове, отколкото между районите за планиране на ниво NUTS II. Така, районите с големи и добре развити градове и мрежа от градове имат по-благоприятни показатели за развитие и растеж.
3. Въпреки че се повишават, темповете на растеж все още са недостатъчни за преодоляване на значителното изоставане на страната по отношение на БВП на глава от населението спрямо средните показатели за ЕС, което поставя районите в България на едно от последните места сред останалите райони от ЕС.
4. В сравнение с други сектори (промишленост, производство, селско стопанство), услугите са основният двигател на икономически растеж през последните години. От особена важност за растежа при услугите е туризмът, който бележи чувствителен ръст и има значителен принос както към добавената стойност, така и за ограничаване на платежния дефицит. Очаква се туризмът да запази високия темп на растеж и своя дял в брутната добавена стойност и следователно се

³¹ Това е обща слабост на повечето НПО в България, анализирана в Оценката на капацитета на неправителствените организации и фирмите за участие в усвояването на Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС. София, ПРООН, април, 2006 г. Конкретен анализ на български казус за последствията от оттегляне на донор се съдържа в Roberts & Simpson, 1999.

³² BG 0102.04 "Пътища за достъп до туристически обекти"; BG 0102.03 "Развитие на културния туризъм"; BG 0202.02 "Развитие на българския еко-туризъм"; BG 2003/004-937.11.03 "Пилотна интегрирана инвестиционна схема за действия за регионално развитие (Североизточен район за планиране)"; BG 2003/004-937.11.02 "Подобряване на водоснабдяването в районите с потенциал за развитие на туризма" (отменен); BG 2005/017-353.10.02 "Подпомагане развитието на регионалния туризъм чрез подобрене на свързаната с него инфраструктура"

³³ Мярка 2.1 Развитие и диверсифициране на икономическите дейности, създаване на възможности за многостранни дейности и алтернативни доходи; Мярка 2.2. Обновяване и развитие на селата, опазване и съхраняване на селското наследство и културни традиции

разглежда като основен вектор на генериране на развитие. В този смисъл, туризмът е комплексен стимул за постигане на икономическо съживяване за редица региони в България, региони, от които тежката промишленост се е изтеглила, осигурявайки им по този начин възможности за разкриването на нов потенциал за развитие.

5. Развитието на туристическия сектор може да окаже положително въздействие не само върху самия сектор, но също и върху развитието на свързаните сектори на промишлеността и услугите, заетостта и общата икономическа ситуация в районите и страната разполага с необходимия за това потенциал. Въпреки ръста си през последните години, обаче, туризмът в България страда от сериозни структурни слабости като еднообразно предлагане, зависимост от ограничен брой пазари, силно изразена сезонност, ниски равнища на заетост на легловата база, среден престой и приход от турист, реализирани нощувки и не на последно място – изключителна териториална концентрация, която ограничава по-широкото разпространение на ползите от туризма, като същевременно значителна част от туристическия потенциал остава неизползван. Ръстът на туризма и неговият принос към националната и регионална икономика и благосъстоянието не могат да бъдат запазени при съществуващия подход, който води до значителен екологичен, социален и икономически натиск и рискове, поради което са необходими интервенции за осигуряване на устойчиво развитие на туризма, разнообразяване на продуктите и пазарите, подобряване на индикаторите за изпълнение и насърчаване на по-широкото териториално разпространение.
6. Сравнително равномерно развита е мрежата от населени места на територията на страната. Неравномерно развита, обаче, е мрежата от големи градове, които са ключови центрове и генератори на растеж и развитие. Това положение поражда и акумулира проблеми от типа "център-периферия" и обуславя възникването на вътрешнорегионални различия.
7. Градските територии са изправени пред сериозни предизвикателства и възможности. От една страна градовете са основните центрове на растеж и конкурентноспособност в страната. От друга страна, те съдържат зони с високо равнище на безработица, слабо развита инфраструктура, занемарена физическа среда и изостаналост.
8. През последното десетилетие, процесите на икономическо и социално реструктуриране на страната са съсредоточени предимно в големите и средноголеми градове. Възможностите на градската среда да се адаптира към настъпващите промени и най-вече да осигурява благоприятни и устойчиви условия за живот и работа (като по този начин интегрира населението и привлича инвестиции) са възпрепятствани от продължаващия недостиг на инвестиции в основните инфраструктури, в т.ч. екологична, социална, образователна, здравна, културна, инфраструктура на ИКТ, производствена и бизнес инфраструктура, както и устойчив градски транспорт.
9. Акцентът върху градовете не е пряко насочен към разрешаването на проблема с различията между общините, които са по-остри, отколкото тези на по-високо равнище. Затова общините, особено по-малките, се нуждаят от интервенции, в съзвучие и допълнение на финансираните от Програмата за развитие на селските райони.
10. Наличието на големи градове в определени региони е възможност да се извлече полза от техния потенциал и да се разпростре тяхното положително въздействие върху прилежащите територии. В урбанизираните територии без големи градове е от изключителна важност да се насърчава и ускорява развитието на средноголеми и малки градове, за да се компенсира липсата на големи градове. Близостта на малките градове до селата е фактор, който създава възможности за подобряване на връзките и партньорството "град-село", което да превърне малките градове в основни обслужващи центрове за селските региони.
11. Устройствените планове (общи и подробни) на населените места са остарели и нефункционални след процесите на реституция и приватизация. Извършването на частични промени е погрешна

практика, която поражда сериозни проблеми в управлението на града. Изготвянето на нов кадастър и нови устройствени планове е неотложна необходимост. От особена важност е създаването на нова система от Общи устройствени планове на големите градове и техните агломерационни ареали.

12. Състоянието на мрежите на техническата инфраструктура и благоустройството не удовлетворява адекватно градските потребности и затруднява функционирането на градовете. Физическата среда и сградният фонд са сериозно амортизирани. Българските градове като цяло се нуждаят от мащабни и съгласувани усилия в тази област.
13. Индустриалните зони в градовете заемат огромни територии; те, обаче, често не са благоустроени, а сградният фонд е остарял и непривлекателен и трудно би могъл да се модернизира и използва отново. Най-вероятно бъдещото разполагане на високотехнологични производства ще бъде търсено извън границите на тези територии, на "зелена поляна". Това, обаче, не решава проблема с преструктурирането и обновяването на индустриалните зони в градовете, в това число и проблема с преместването на част от производствените съоръжения, което да освободи пространство за задоволяване на други, пренебрегвани до момента градски потребности, като зелени зони и обществени услуги, върху които следва да се насочи политиката на градско развитие.
14. Състоянието на обществените сгради за култура, образование, здравеопазване е незадоволително. Незавършеното строителство на културни обекти в градовете е тежък проблем на общините. Трябва да се търсят възможности за доизграждане на незавършените общински обекти, съобразно потребностите на градовете.
15. Ограничен институционален, технически и финансов капацитет, особено в по-малките общини (човешки ресурси, знания и опит) и недостатъчна, основана на партньорството между-общинска координация за инициране на проекти. Необходимо е целенасочено, координирано и ефективно, базирано на нуждите обучение за различните участници в процеса на местно и регионално равнище;
16. Не съществуват структури на различните административни нива за предоставяне на експертна и техническа подкрепа в процеса на подготовка и изпълнение на проекти.

3.8. Проблеми на местните институции и капацитет

От всички 264 общини 178 представлява 28% от населението и 62% от територията на страната. Много от тези общини са малки и същевременно слаби в институционално, финансово и техническо отношение. Те генерират 6,7% от нетните приходи в страната, което е 3470 лв. на глава от населението или 31,2% от средното за страната. По-ниското равнище на социално-икономическо развитие на преобладаващата част от тези общини и отдалечеността на една значителна част от тях от градските центрове и техните агломерационни ареали налага необходимостта в тях да бъдат подкрепени определени базирани на потребностите инвестиции.

3.8.1. Описание на компетенциите на общините

Освен държавата, общините са реално основният обществен двигател на регионалното развитие в България, тъй като областите като цяло поемат единствено функции, делегирани от държавата. Въпреки това, те не разполагат с реални юридически правомощия и финансови средства, които са от първостепенно значение за инвестициите.

Основните функции, които са прерогатив на общините, включват:

- Управление на общинската собственост
- Местно социално-икономическо и устройствено планиране и развитие
- Образование
- Здравеопазване
- Обществени и комунални услуги
- Опазване на околната среда
- Култура
- Защита и опазване на културното и историческо наследство
- Насърчаване на спорта, отдиха и туризма
- Задачи, свързани с опазването на обществения ред

За да се улесни старта на финансовата децентрализация, се възприе законово възложените дейности на общините да се разделят условно на две групи: делегирани от държавата дейности и местни дейности. През 2003 г. Законът за държавния бюджет на Република България въведе нов принцип за финансиране на общините: бюджетните общински дейности се разделят на общински и "делегиран от държавата". **Делегирани от държавата дейности** са тези услуги (според Конституцията и нормативната база), до които населението следва да има осигурен равнопоставен достъп във всички части на страната. **Местни дейности** са тези, които се предоставят в зависимост от потребностите на населението и разполагаемите общински ресурси. За изчисляване на делегираните от държавата дейности са разработени стандарти за издръжка и стандарти за численост на персонала. Следва да се има предвид, че това деление на дейностите е условно и е извършено за целите на изчисляване на разходите за тези услуги и връзката им с определени източници на приходи. И двете групи принадлежат към дейностите, свързани с местното самоуправление.

В сферата на образованието като **местни дейности** се определят: целодневните, полудневни и сезонни детски градини, за които общината осигурява издръжка, ученически столове. Към **делегираните от държавата дейности** се отнасят: общообразователните и професионални училища; общообразователните спортни училища с държавен прием; специалните детски градини и училища; оздравителните училища; центровете за предучилищна подготовка на 6-годишните деца, домовете за отглеждане и възпитание на деца, лишени от родителски грижи, общешжитията.

В сферата на **общественото здравеопазване** като **местни дейности** са определени: центрове за психично здраве; издръжка на детски ясли; центрове за рехабилитация; центрове за лечение на наркомании. **Делегираните от държавата дейности** включват: акредитираните общински МБАЛ; АГ болниците в София и Варна; офталмологичната болница във Варна; диспансерите. През 2004 г. отпадна финансирането на общинските болници от общинските бюджети.

В сферата на **културата и религиозните дейности** **местни дейности** са: общинските театри, оркестрите, ансамблите, както и паметниците на културата и етнографските комплекси. **Делегирани от държавата дейности** са: библиотеките с регионален характер, читалищата, регионалните музеи и художествени галерии.

В сферата на **социалните грижи и услуги** **местни дейности** са: домашният социален патронаж; безплатните кухни; клубовете на пенсионера и инвалида; издръжката на програмите за временна заетост. **Делегирани от държавата дейности** са социалните заведения, домовете за възрастни хора и деца с увреждания.

В сферата на отбраната и сигурността общините могат да преразпределят собствените си средства за допълнителни дейности, свързани с опазване на обществения ред и сигурност, финансиране на комитети за борба с противообществени прояви, за наркомании, за социални работници и др.

Всички дейности, свързани с жилищно строителство, благоустройство, комунални услуги и опазване на околната среда са изцяло местна отговорност. Тук се отнасят водоснабдяването и канализацията на населените места, управлението и контролът на жилищното строителство и устройственото развитие, благоустройството, чистотата, сметосъбирането и сметоизвозването, озеленяването, опазването на околната среда, уличното осветление и др.

По отношение на рекреацията, спорта и туризма в съответствие с потребностите на гражданите и възможностите на общините за генериране на собствени приходи, общините планират и организират дейности, свързани с поддръжката на зони за отдих и туризъм, финансиране на спортни клубове и спортна материална база, както и масови спортни и развлекателни мероприятия.

В сферата на икономическите дейности, транспорта и ИКТ, общините организират различни инициативи за икономическо развитие (общински пазари и тържища, панаири, изложения и др.) със собствени средства. По преценка на отделните общини са и разходите за дейности, свързани с безопасността на движението, текущото поддържане на улици, тротоари и площади, организацията на градския транспорт и възможностите за субсидиране.

По силата на закона общините са отговорни за предоставянето на **административни услуги** в съответствие с компетенциите на местните власти: услуги, свързани с организацията на стопански дейности; технически услуги; услуги за селскостопански дейности; административно обслужване.

3.8.2. Капацитет за разработване на проекти и усвояване на средства

Подобно на направените по-горе изводи, капацитетът на общините за разработване на проекти по отношение на човешки ресурси, знания и опит е концентриран главно в ограничен брой големи и по-урбанизирани общини с развит неправителствен сектор и прилагащи принципа на партньорство на ниво разработване на проект. Това са предимно общините, които са се възползвали от възможностите на процеса на "учене чрез правене" по пред-присъединителните инструменти.

През 2006 г. беше проведено проучване от ПРООН относно капацитета на общинските и областни администрации за планиране и използване на структурните фондове и кохезионния фонд. Всички български общини (на ниво LAU 1) бяха проучени чрез специални въпросници. Полученият резултат се изразяваше в напредък при изграждането на капацитета на общините, спрямо резултата от подобно проучване, проведено през 2004 г. Бяха осъществени многобройни обучения по различни проекти и от различни институции. Успоредно на отчетеният напредък проучването показва, че все още съществуват пропуски в капацитета на по-малките общини и особено те преобладават в общините с население под 10 000 души. В 40% от общините има създадени отдели, занимаващи се с предприемачески инструменти и структурни фондове. В останалата част от общините има назначен служител, специализиран по въпросите на евроинтеграцията, предприемачески инструменти и структурни фондове. Около 6% (средно 5 човека в община) от персонала в общината са били обучени по структурни фондове, стратегическо планиране и свързани въпроси. На национално ниво, броят на обучените общински служители по въпросите на подготовка и изпълнение на проекти е около 7 човека на община. В повечето от общините, служителите са обучени през последните 3 години в областта на стратегическо планиране, управление на проекти и използване на предприемачески инструменти. Като цяло, общините демонстрират опит в областта на проектите и горепосочените инструменти в сравнение с подобното проучване от 2004 г. На лице е не само количествено увеличаване на проектния опит, но също така и подобро качество при разработването на проекти. По-голямата част от проектните идеи се доразвиват в проектни предложения и по-добрата част от тях успяват и прерастат в одобрени проектни предложения. В допълнение на това, по време на изпълнението на ОПРР, Приоритетна ос 4 от програмата предвижда обучения, насочени към общините, свързани с

бъдещото развитие и увеличаване на капацитета за усвояване за успешно усвояване на Структурните фондове.

3.8.2.1. Административен капацитет

Административните структури и звена, занимаващи се с работа по проекти, са концентрирани в големите общини с добре развит неправителствен и консултантски сектор, който предоставя допълнителни възможности и опит при разработването на проекти. В 40% от общините в страната е обособено специално звено за разработване на проекти; в 20% от общините има служител за това; в 30% от общините има служител, отговорен за проекти, който изпълнява и други функции; в 12% от общините няма служители, пряко отговарящи за работата по проекти. Малка част от общинските служители са преминали през обучение за разработване на проекти – 6%; подобен е и делът на владеещите английски език – 5%. По-малките общини с ограничени финансови и човешки ресурси, нямат звена/отдели за идентифициране на проектни идеи, подготовка на проектни предложения, изпълнение на процедурите по кандидатстване, управление на проекти, изпълнение и отчетност. Подобни дефицити понякога се отбелязват и в някои големи общини. 34% от общините демонстрират слаб капацитет за изготвяне на успешни проекти.

Освен това, като че ли съществува известно подценяване на значението на разработването на проекти за развитие на общината. Към това трябва да се прибави **липсата на предпроектни проучвания и готови технически проекти**, каквато е ситуацията в 54% от общините. Проблеми пред процеса на разработване и изпълнение на проекти създава и липсата на устройствени и кадастрални планове.

В областните администрации, които нямат делегирани задължения по изготвянето и изпълнението на проекти, тези структури са още по-слабо развити. 38% от тях имат звена за работа с проекти, 4% имат назначени служители, 25% имат определени помещения за проектни дейности.

3.8.2.2. Информация и комуникация

Около 80% от общините имат качествен достъп до Интернет, като затруднения се отбелязват в по-малки и отдалечени от големите центрове общини; в областните администрации 96% от служителите имат качествен достъп до Интернет.

Една четвърт от общините подчертават, че нямат информация както за самите проекти, така и за причините, поради които техните проекти не са избрани.

Други проблеми относно информацията и комуникацията в общините са свързани с:

- Слабо познаване на правилата на Структурните фондове за изпълнение на проекти (управление на проектния цикъл, управление на проекти по СФ, финансови одити и др.)
- Непознаване на новото законодателство на ЕС (директиви, регламенти и др.)
- Липса на ясен фокус за информация за икономическото развитие и инвестиционните възможности в областите и основните общини, липса на центрове за информация и ориентиране на инвеститори.

3.8.2.3. Финансови ресурси

Силно ограничени са общинските финансови средства за съ-финансиране и за разработване на проекти, особено в малките общини. Само 28% от общините и 4% от областите могат да отделят средства за съ-финансиране на проекти по пред-присъединителните инструменти (61% от големите общини и 6% от по-малките общини). Едва 44% от общините и 8% от областите могат да заделят средства за подготовката на проекти. Причините за това в повечето случаи са ограничените ресурси и тяхното ненавремененно планиране. Поради тази причина, българските общини не успяват да получат европейско финансиране.

3.8.2.4. Умения за партньорство и сътрудничество с други участници в процеса

Характерно за българските общини е, че не използват в достатъчна степен възможностите за съвместно намиране на решение на общи проблеми или за обединяване на ресурсите. Почти две трети от тях никога не са работили по съвместен проект с друга община, а малко повече от една трета консултират своите проекти с други общини. Този ограничен капацитет за хоризонтално партньорство представлява сериозен риск за капацитета на страната за усвояване на средства по Структурните фондове на ЕС. Малките общини имат най-ясно изразена нужда от обединяване на усилията и ресурсите за решаване на общи проблеми по икономически най-ефективен начин.

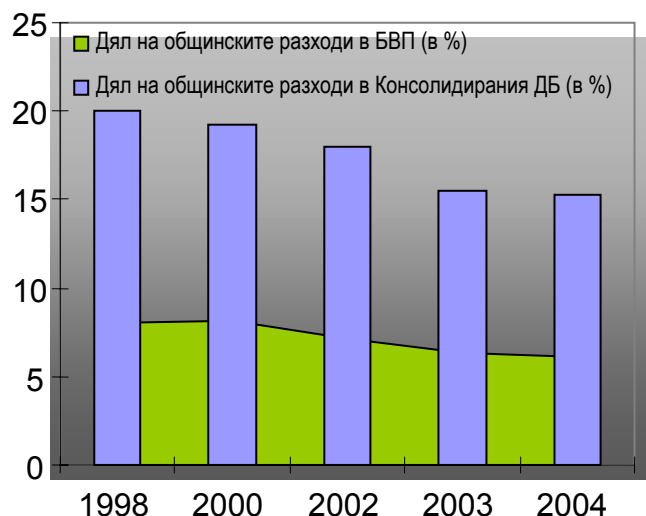
Към настоящия момент хоризонталните връзки между общините са слаби. Не са достатъчно използвани възможностите за намиране на съвместни решения по общи проблеми и привличане на средства. 56% от общините се консултират и планират проекти съвместно с неправителствения сектор (39% от малките общини, 74% от големите общини), 44% от общините се консултират и планират проекти съвместно с частния бизнес (30% от малките общини, 51% от големите общини).

Широкото консултиране с партньорите на местно ниво е важен фактор за успешен достъп до предприсъединителните фондове (15% от общините, които не са използвали механизма на консултиране са получили финансиране по ФАР, спрямо 20% от използвалите публични дискусии и фокус групи и 37% от използвалите граждански форуми).

Засилването на партньорствата за областно развитие (в които участват както областта, така и общините) е ключов момент за разработването и реализирането на проекти с важна синергия за регионалното развитие и за самите общини-участнички.

Следователно, налице е ограничен институционален, финансов и технически капацитет, особено в по-малките общини (човешки ресурси, знания, опит и ноу-хау) и незадоволително, основано на партньорството, междуобщинско сътрудничество за инициране на съвместни проекти. Развитието на капацитет е процес, изискващ време и в много случаи предполага не само обучение и средства, но и външна подкрепа и помощ. Очевидно е необходима институционална подкрепа за общините, и особено за по-малките, за да могат да излязат от "омагьосания кръг" на недостатъчния капацитет и недостатъчното участие в проекти.

3.8.2.5. Възможности за инвестиции в общините/ малките общини

Продължава тенденцията за намаляване дела на общинските бюджети както в БВП, така и в консолидирания държавен бюджет (фиг. 19). Основните причини са значително по-големият ръст на държавните разходи и намаляването на обхвата на услугите финансирани от общинските бюджети (напр. отпадането през 2004 г. на финансирането на общинските болници).

Фигура 19. Дял на общинските разходи в брутният вътрешен продукт и консолидирания държавен бюджет

В същото време делът на общинските инвестиции в публичните инвестиции следва променлива динамика като леко нараства в сравнение с 2002 г. (таблица 11).

Таблица 11. Дял на капиталовите разходи на общините в публичните капиталови разходи

Капиталови разходи (КР)	2002	2003	2004
КР на общините (млн. лв.)	196.0	240.5	267.3
КР – публичен сектор (млн. лв.)	1224.7	1359.0	1583.6
Дял на КР на общините в публичните КР	16.0%	17.7%	16.9%

Източник: НСОРБ – Анализ на изпълнението на общинските бюджети 2004

Няколко основни извода могат да бъдат направени от анализа на инвестициите въз основа на общинските бюджети:

- Инвестиционните разходи през последните години бавно се увеличават, но все още не могат да достигнат нивото си от 1998 г. През 2003 и 2004 г. те запазват дела си от около 11%, при среден дял за страните от ЕС от 15%³⁴.
- Субсидиите за капиталови разходи представляват изключително непостоянна величина през годините;
- Нараства делът на продажбите във финансирането на местни инвестиционни инициативи;
- Инвестиционните разходи силно преобладават в местните дейности.

Ръстът на местните разходи за инвестиции се дължи на увеличените възможности на общините да привличат допълнителни ресурси.

Таблица 12: Инвестиционни разходи и източници на финансиране

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Инвестиции (в млн. лв)	211.2	172.5	158.0	121.2	196.0	240.0	267.3
Дял на инвестициите от бюджетните разходи	12.7%	9.3%	7.9%	6.5%	8.6%	11.0%	11.0%
<i>Източници за финансиране на инвестиционните разходи</i>							
Субсидия за капиталови разходи	59.8%	43.3%	46.3%	60.1%	71.1%	48.3%	45.45%
Продажби	7.5%	11.6%	14.5%	30.5%	20.7%	36.1%	41.56%
Други приходи	32.7%	45.1%	39.1%	9.4%	8.2%	15.6%	12.98%

Източник: НСОРБ – Анализ на изпълнението на общинските бюджети 2004

Структурата на общините по размер на инвестициите показва, че в 178 общини или в две трети от общините в страната се концентрират по-малко от една трета от местните инвестиционни разходи (Таблица 13). Този размер, изчислен на глава от населението, е по-висок в малките общини, но в същото време той е силно недостатъчен, като се има предвид необходимостта от извършване на базови разходи и липсата на инвестиционни ефекти, породена от обема на икономии.

Местните капиталови разходи са разпределени неравномерно по общини. Така например, през 2004 г. 19% от общините формират около 70% от капиталовите разходи в местните дейности (без Столична община). Капиталовите разходи на Столична община в местните дейности представляват 22% от

³⁴ НСОРБ – Анализ на изпълнението на общинските бюджети. 2004

сумата на всички капиталови разходи, финансирани от местни приходи. Това е още едно доказателство за силно ограничения инвестиционен/ финансов капацитет на по-малките общини.

Таблица 13: Дял на инвестициите в общинските бюджети

Общини	Бр. общини	Капиталови разходи в лева						
		2002		2003		2004		
		Общо	На глава от населението	Общо	На глава от населението	Общо	На глава от населението	
Всички общини		196021516	25.3	240356549	30.98	267130572	34.4	7758408
Група общини с до 20000 жители	177	60926825	36.56	69348675	41.61	82768045	49.66	1666609
Група общини с над 20000 жители	87	135094691	22.17	171186574	28.09	184490935	30.27	6094440
% от средното за страната								
Група общини с до 20000 жители	177	31.08%	144.69%	28.85%	134.31%	30.98%	144.24%	21.48%
Група общини с над 20000 жители	87	68.92%	87.74%	71.22%	90.67%	69.06%	87.92%	78.55%

Източник: Министерство на финансите

Структурата на инвестиционните разходи показва, че преобладаващата част от общинските инвестиции се насочват към благоустройство, комунални услуги и околна среда (около 70%). Нараства делът на разходите за образование, докато делът на тези за здравеопазване намалява (една от причините е и отпадането на финансирането на общинските болници от местните бюджети). Въпреки, че Законът за държавния бюджет дава право на общините да отпускат средства за здравеопазване от собствените приходи, те не успяват да заделят такива, както е видно от цифрите в таблицата. Някои от здравните и медицинските дейности биха могли да бъдат подпомагани и стимулирани от общините – особено промоцията, профилактиката и подобряване на материалните ресурси на лечебните заведения на територията на общините.

По-висок е и делът на инвестициите за транспорт и съобщения (6-10%). Около 2-3% от местните инвестиционни разходи са насочени в областта на културата. Независимо че се наблюдава малко нарастване на разходите за физическа култура и спорт, те остават много под 1% (Таблица 14). Въз основа на анализа на инвестициите в местните бюджети могат да се направят следните изводи:

- Финансовите ресурси на преобладаващата част от общините са силно ограничени, в следствие на което те не могат да осъществяват самостоятелно инвестициите, които са необходими за развитието им;
- Малкият размер на преобладаващата част от общините по принцип ограничава ефективността на инвестициите и прави целесъобразно развитието на междуобщинското сътрудничество при определени дейности и проекти и възприемането на интегриран подход за финансиране на процесите на развитие.

- Таблица 14: Относителен дял на разходите от общинските бюджети по дейности

Дейности	2001	2002	2003	2004
Изпълнителни органи	6.37%	7.45%	9.38%	5.48%
Полиция, вътрешен ред и сигурност			0.02%	0.02%
Образование	5.36%	11.75%	7.86%	11.51%
Здравеопазване	3.43%	3.20%	2.19%	1.68%
Служби по социално осигуряване, подпомагане и заетост	1.00%	0.98%	0.65%	1.18%
Жилищно строителство, благоустройство и комунални дейности, околна среда	76.31%	67.71%	65.01%	28.41%
Опазване на околната среда ¹				40.51%
Рекреационни дейности	0.03%	0.01%	0.10%	0.06%
Физическа култура и спорт	0.07%	0.08%	0.29%	0.35%
Туризъм	0.05%	0.00%	0.01%	0.12%
Култура	0.93%	1.62%	2.85%	2.05%
Селско стопанство, горско стопанство		0.03%	0.01%	0.03%
Транспорт и съобщения	5.45%	6.46%	10.47%	7.65%
Други икономически дейности	0.99%	0.71%	1.15%	0.95%
Общо	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

3.9. Анализ на силните и слабите страни, възможностите и заплахите

Пореден номер	Силни страни
1.	Българските градове демонстрират капацитет и допълнителен потенциал да изпълняват ролята на двигател на стабилно икономическо развитие и трудова заетост с възможности за по-високи нетни приходи от продажбите.
2.	Сравнително равномерно разпределена градска мрежа на територията на страната, което дава възможности за потенциален достъп на населението от периферните неградски територии до услугите и възможностите в градовете.
3.	Малки междурегионални различия в развитието на районите за планиране на ниво NUTS II.
4.	Икономически растеж, силно проявен в агломерационните ареали. Широк кръг от отрасли и икономически дейности.
5.	Високо образователно равнище и голям дял трудоспособно население в агломерационните ареали на фона на останалата част от страната. Висока концентрация на училища и университети, научноизследователски институти, болници и лекарски практики.
6.	Висок процент на осигурен достъп от международните пътища до Европейските транспортни коридори и налични вътрешнорегионални връзки в рамките на всички райони за планиране.
7.	Цифровата опорна мрежа вече изградена в страната.
8.	Силна положителна тенденция в развитието на туризма, което допринася съществено за растежа на страната и регионите.
9.	Разнообразен туристически потенциал на всички региони в България (природно и културно наследство), което позволява да се развиват различни видове туризъм, като това е съчетано с ценова конкурентноспособност, положителни нагласи към туризма и осъществяване на туристическата дейност по икономически изгоден, социално отговорен и щадящ околната среда начин (т.е. устойчиво развитие на туризма с широко разпределение на ползите).

Пореден номер	Слаби страни
1.	Съществени различия в развитието на областите и общините в рамките на районите за планиране и наличие на изоставащи райони.
2.	Градовете и силно урбанизираните райони се характеризират с недоразвита екологична инфраструктура и се сблъскват с важни екологични проблеми – лошо качество на въздуха, високи нива на транспортен трафик и задръствания, високи нива на шум в заобикалящата ни среда, лошо качество на сградния фонд в застроените територии, изоставени земи, природни бедствия, разрастване на градовете и генериране на отпадъци и отпадни води.
3.	Ограничена, остаряла и недоразвита бизнес инфраструктура и физическа база за индустриално развитие и за привличане на нови инвестиции.
4.	Ниско качество на градската среда, благоустройството и физическата инфраструктура в градовете. Неподдържан и амортизиран сграден фонд на образователните, здравните и културни институции.
5.	Незадоволителни технически параметри и лошо качество на регионалните и местни пътища.
6.	Липса на привлекателни средства за обществен транспорт, остарял и неустойчив транспорт по отношение на фиксираната инфраструктура и железопътния парк.
7.	Недостатъчност или липса на базисна обслужваща инфраструктура (пиаци за таксите, автобусни спирки, терминали, микробусен превоз) за обслужване на местните потребности в множество отдалечени от градските центрове райони.
8.	Ниска степен на развитие на мрежовия достъп в нискоурбанизирани райони по отношение на навлизането на ISDN, кабелен интернет в цялата страна, интернет през мобилната мрежа и много ограничената употреба на персонални компютри в домакинствата.
9.	Унифицирана и едностранчива структура на туристическия продукт в комбинация с висока териториална концентрация при развитието на туризма.
10.	Зависимост на туристическата индустрия от ограничен брой международни (чуждестранни) пазари.
11.	Ограничена и неточна информация и имидж на българския туристически потенциал на големите настоящи и потенциални пазари, особено за специализирани продукти, в резултат на недостатъчен, некоординиран и неефективен маркетинг на туристическите дестинации.
12.	Слаби капацитет и инвестиционни възможности, особено в малките общини.
13.	Ограничена познавателна база и проучване на пазарите за целите на туристическото развитие, планирането и маркетинга на национално и на регионално ниво.
14.	Недостатъчно партниране и сътрудничество между общини, партньори и заинтересовани страни в разработването и изпълнението на съвместни проекти.

Пореден номер	Възможности
1.	Наличието на големи градове в определени райони е благоприятна възможност за използване на техния потенциал и за разширяване на положителното им въздействие върху периферните територии.
2.	Наличието на относително добре развита мрежа от големи и средно големи градове е предпоставка за достигане на по-висока добавена стойност и постигане на по-успешно сближаване с териториите в ЕС.
3.	Достъп на българските региони до финансови ресурси от фондовете на ЕС за подкрепа процеса на развитие.
Пореден номер	Възможности

номер	
4.	Наличие на индустриални и бизнес зони с възможности за лесен достъп, добра логистика и комуникации благодарение на близостта им до или разположението им в агломерационните ареали.
5.	Нарастващ инвеститорски интерес и нарастване на преките чуждестранни инвестиции.
6.	Цялостното социално-икономическо и политическо положение в България благоприятства развитието на туризма като сектор със специално значение и специфичен инструмент за местно развитие.
7.	Успешната приватизация в туристическия сектор в съчетание с маркетинговото пакетно ценообразуване за България предизвика значително увеличение на международните пътувания в България.
8.	Използване ресурса на природното и историческото наследство и културата за постигане на устойчив растеж и развитие на регионите.
9.	Присъединяване към ЕС и развитие на Европейските транспортни коридори, улесняващи свободното движение на хора, стоки и услуги.
10.	Нарастващо търсене на специализирани туристически продукти (особено културен туризъм и екотуризъм), както и на традиционните продукти, на глобалния и европейски пазари.
11.	Потенциално туристическо търсене на вътрешния пазар.
12.	Натрупване на положителен опит в общините по отношение на стратегическото планиране, разработването и управлението на проекти.
13.	Европейско трансгранично, транснационално и междурегионално сътрудничество.

Пореден номер	Заплахи
1.	Неблагоприятни демографски тенденции, застаряващо население, емиграция и риск от обезлюдяване на големи части от територията. Емигриране на млади квалифицирани специалисти в други по-развити страни от ЕС.
2.	Силен конкурентен натиск върху бизнеса (особено МСП) в следствие от присъединяването към ЕС, водещо до увеличаване на регионалните различия.
3.	Нараснала глобална конкуренция между дестинациите особено за сегментите на масовия туризъм.
4.	Присъединяването към ЕС води до ограничен достъп до България на традиционните и важни за страната туристически пазари (необходимост от визи).
5.	Намалено качество на околната среда и на туристическия опит, което води до намаляване на привлекателността и конкурентноспособността на свръхзастроените курорти.
6.	Нестабилното политическо бъдеще на Балканите може да се окаже пречка за международния туризъм.
7.	Силна зависимост на общините от централното бюджетно финансиране.
8.	Нараснали разходи за външен транспорт и увеличени цени на горивата.
9.	Неразвито институционално партньорство. Ограничен финансов и технически капацитет на общините и други местни участници в развитието за усвояване на средства от СФ.
10.	Повишени разходи на публичните власти (в т.ч. и общините) за изпълнение на ангажиментите, свързани със законодателството на ЕС.

4. ЦЕЛИ И СТРАТЕГИЯ

4.1. Обща цел и специфични цели

Оперативната програма „Регионално развитие“ за периода 2007 – 2013 г. ще трябва да изпълни следните средносрочни цели:

Обща цел на програмата

- ☞ Подобряване качеството на живот и работната среда с по-добър достъп до основните услуги и нови възможности за повишена регионална конкурентноспособност и устойчиво развитие.

Специфични цели на програмата

- ☞ Изграждане на устойчиви и динамични градски центрове, свързани с техните по-слабо урбанизирани периферни територии, като по този начин се увеличават възможности за просперитет и развитие.
- ☞ Осигуряване на по-добър достъп до пътни, ИКТ и енергийни мрежи за изостаналите райони³⁵.
- ☞ Повишаване на регионалния туристически потенциал за развитие и маркетинг на устойчиви, диверсифицирани, специфични за региона туристически продукти с по-висока добавена стойност.
- ☞ Мобилизиране на регионалните и местни технически и институционални възможности и ресурси за осъществяване на политики за регионално развитие

4.2. Стратегия за развитие

Въз основа на заключенията на социално-икономическия анализ и анализа на силните и слабите страни, възможностите и заплахите, ОП „Регионално развитие“ (ОПРР) поставя стратегически акцент върху ограничен брой въпроси в отговор на потребността от изпълнение на целите на ЕС за постигане на растеж и трудова заетост в светлината на подновената Лисабонска стратегия, чрез използване на инструментите на политиката за сближаване и Стратегическите насоки на Общността за сближаване за 2007 – 2013 година. Акцентът се поставя върху избрана комбинация от няколко стратегически области, попадащи главно в обхвата на първите основни насоки.

- ☞ **Стратегията на ОПРР е да се повиши конкурентноспособността и привлекателността на регионите и общините и да се намалят различията между и особено в рамките на шестте района за планиране на ниво NUTS II посредством подобряване на индустриалната, жилищната, социалната, екологичната и културна среда на градските райони и достъпността на селските райони по отношение на пътните, информационните и комуникационни, както и енергийните мрежи.**

Стратегията ще бъде изпълнена посредством пет приоритетни оси, както следва:

1. Устойчиво и интегрирано развитие на градските райони
2. Регионална и местна достъпност
3. Устойчиво развитие на туризма
4. Създаване на регионални и местни мрежи, сътрудничество и изграждане на капацитет
5. Техническа помощ

³⁵ изоставащи региони (lagging region, underdeveloped region) – по-слабо урбанизирани, рядко населени, периферни области, обхващащи един или повече региони на ниво LAU 1 (група, клъстер), характеризиращи се с трудна транспортна достъпност, неразвита техническа инфраструктура, социално-икономическо развитие в упадък, ниско ниво на доходи, отрицателни демографски тенденции и изключително високо ниво на безработица.

Съгласно Стратегията за участие на Република България в Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС и разпоредбите на Глава 21 от Договора за присъединяване, се предвижда една единна оперативна програма за регионално развитие да покрие всичките райони за планиране на ниво NUTS II. Ето защо се поставя особен акцент върху координацията на тази многосекторна програма с другите секторни програми, което се оказва важен въпрос, широко обсъждан в процеса на програмиране. ОПРР (за разлика от секторните оперативни програми) цели да мобилизира и впрегне регионалния и местен (институционален) капацитет и ресурси и да се концентрира най-вече върху областите на дейност, които имат най-голямо отношение към балансираното икономическо и социално развитие и допълват секторните/ националните интервенции.

Важно е да се разбере, че ОПРР няма за цел да представлява обстойна териториална програма, а има свой специфичен обхват и акцент, които се базират на собствена логика на интервенциите, ясно разграничаваща се от обхвата на секторните програми. Основните признаци на нейната самостоятелна идентичност са следните:

- Акцент се поставя върху подхода за постигане на интегрирано местно развитие, който е залегнал специално в Приоритетна ос 4;
- Насърчаване на местните инициативи и партньорства в съчетание със специална подкрепа за конкретни дребномащабни инвестиции за изпълнение на дейности, идентифицирани в процеса на междуобщинско планиране;
- Селективен акцент е поставен върху градските центрове и урбанизирани области в качеството им на двигатели на развитието и ключови „пътища“ за ефективно преодоляване на проблематичните вътрешнорегионални различия и предоставяне на достъп за малките общини до финансовите ресурси на програмата в отговор на техни конкретни местни проблеми и с цел преодоляване на междуобщинските различия;
- Отчитайки установените вътрешнорегионални различия, всичките инвестиции в посока градски центрове и техните прилежащи периферни територии ще бъдат специално териториално концентрирани за предпочитане на общинско ниво **LAU 1**;
- ОПРР се основава на общинските компетенции и инвестиции. В този смисъл тя се различава от повечето секторни програми, където държавата е автор и изпълнител на инвестиционните проекти. ОПРР стимулира регионалните и местни заинтересовани страни да поемат активна роля в процеса на развитие и да реализират инвестиции на местно ниво.

Въз основа на горните аргументи, стратегията избира следния набор от **стратегически възможности**:

Първо, тя приема превъзходството на градските центрове и нуждата от тяхното развитие – заради себе си и заради техните прилежащи периферни територии, (Приоритетна ос 1), като заема позицията, че чрез тези инвестиции ще бъде постигнато оптимално въздействие, ако тези центрове са свързани във възможно най-голяма степен вътрешно, едни с други и с техните близки и отдалечени периферни територии (Приоритетна ос 2). Този подход се основава на разбирането, че бъдещото и дългосрочно възобновяване на по-малко урбанизирани райони ще зависи до голяма степен от успешните резултати в процеса на развитие на градските райони. Успешно развиващите се градове, добре свързани със своите по-слабо населени периферни територии, в дългосрочен план ще доведат до положение, в което ползите да се почувстват и в райони, които понастоящем са в положение на сериозен упадък и обезлюдяване, като по този начин на практика се преодолява проблема с вътрешнорегионалните различия. Инвестициите в подкрепа за повишаване на привлекателността и конкурентноспособността на градовете ще засилят цялостната конкурентноспособност на регионите. Това ще допринесе за намаляване на вътрешнорегионалните различия и в частност ще даде възможност на регионите да настигнат по-развитите райони на ЕС. От друга страна, подобряването на свързаността на градовете с техните прилежащи периферни територии, не само по отношение достъпа до транспортни мрежи и

услуги, но и до информационни и комуникационни мрежи, до услуги и ефективни енергийни ресурси, ще доведе до по-добри възможности в тези региони. Макар териториалният обхват на интервенциите в Приоритетна ос 1 да е сравнително ограничен, когато той се съчетае с интервенциите в рамките на Приоритетна ос 2, ефектът от интервенциите става много по-широк, способства за намаляване на вътрешнорегионалните различия и допринася за балансираното териториално развитие и сближаване.

Всичко това е в съзвучие със засиления акцент върху конкурентноспособността, растежа и трудовата заетост, възприетата концепция за градовете като основни движещи сили в увеличаването на растежа и трудовата заетост, засилването на градското измерение на политиката за сближаване и акцента върху стратегиите за териториално устройство, лансирания подход на полицентризм и подобряването на взаимовръзките между градските и селските райони, както е посочено в Стратегическите насоки на Общността и работния материал на Комисията със заглавие „Политиката на сближаване и градовете: приносът на градовете за растеж и трудова заетост в регионите”.

Второ, тя приема, че в много случаи е налице нужда от директно подпомагане на голям брой малки общини, които не са достатъчно свързани с по-големите градове, за да осигурят подходящи условия за живот и работа (Приоритетна ос 2). Поради тази причина, дребномащабни инвестиции ще се разрешават в отделна операция, но при условие, че процесът на избор на инвестициите се базира на активно междуобщинско сътрудничество (Приоритетна ос 4).

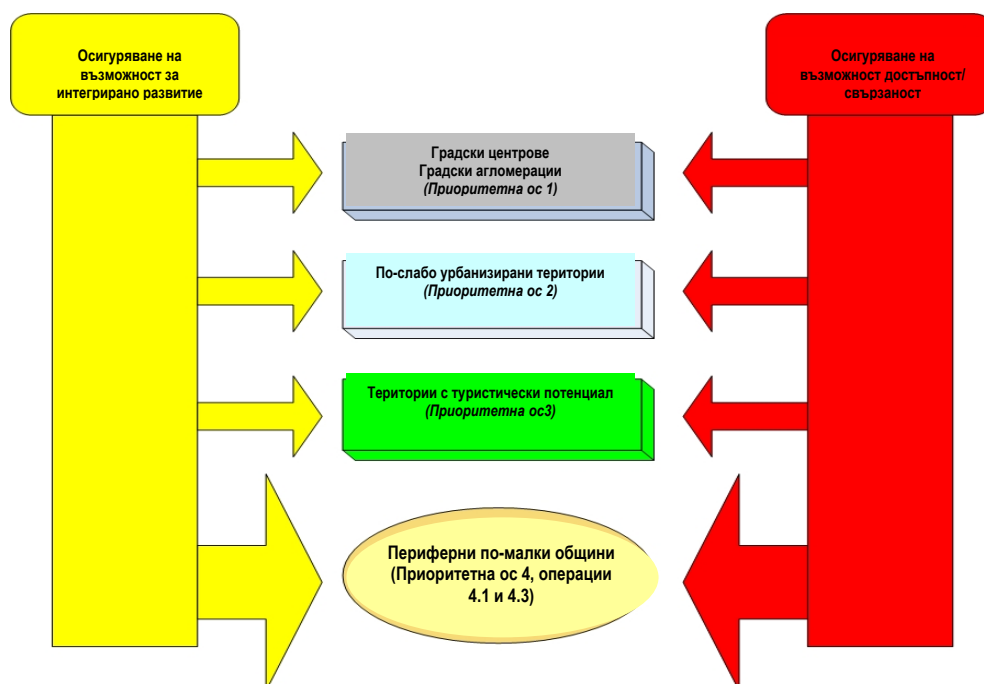
Трето, определени са група райони, които са подходящи за диверсификация, предвидена в сектора на туризма (по-специално в Националната стратегия за развитие на туризма, която е в процес на подготовка) и които ще могат да предприемат поредица от интегрирани инвестиции (Приоритетна ос 3). Чрез стимулиране на развитието и маркетинга на разнообразни туристически продукти с по-висока добавена стойност в по-слабо развити но притежаващи значителен туристически потенциал райони, тази приоритетна ос има за цел да насочи усилия към преодоляване на двойното предизвикателство за повишаване на възможностите за устойчиво развитие на туризма на национално ниво (като по този начин способства за повишена национална конкурентноспособност, растеж и развитие) и едновременно за създаване на възможности за по-широко разпределение на доходите от туризма на регионално ниво. Така се създават условия за растеж, трудова заетост, особено в периферните райони. Този подход е в унисон с концепцията за туризма като инструмент за регионално и местно развитие и като приоритет за развитие, заложен в Националната стратегия за регионално развитие, всички регионални планове за развитие и областни стратегии за развитие, както и в повечето общински планове за развитие.

Четвърто, интегрираното регионално и местно развитие, насърчаването на изграждането на регионални и местни мрежи, сътрудничеството и капацитета на местните участници ще бъдат разглеждани като приоритет. Приоритетна ос 4 е насочена към проблема за неспособността на институционалната инфраструктура да стимулира регионалното развитие и в частност процеса на планиране и прилагане на интегрирани подходи и дейности, които да насърчават рационалното териториално разпределение на ключова инфраструктура и услуги, особено сред по-малките общини. Специален акцент ще се постави върху насърчаването на междуобщинското сътрудничество и разработването на общи проекти, като ключов въпрос с голяма значимост и катализатор на процесите на регионално развитие. Ето защо ще се използва подходящ методически подход в съчетание със съответните инвестиции с цел активизиране на процесите на развитие и обмяна на опит по отношение на най-добрите практики в европейските региони. Ще се изисква от всички бенефициенти по този програмен приоритет първо да изработят опростен интегриран план за действие, съответстващ на предлаганата област на интервенция. За тази цел се предвижда специфична подкрепа. В допълнение на това и с цел да се насърчи координацията между определени инициативи за развитие, се предвижда да се създаде инструмент за регионално развитие (консултантска помощ) на територията на всяка област. Логиката на това е да се подкрепи институционалния и организационен капацитет за

планиране, задвижване и поддържане на процесите и дейностите за ефективно интегрирано регионално и местно развитие.

В обобщение, логиката на предвидените действия е следната:

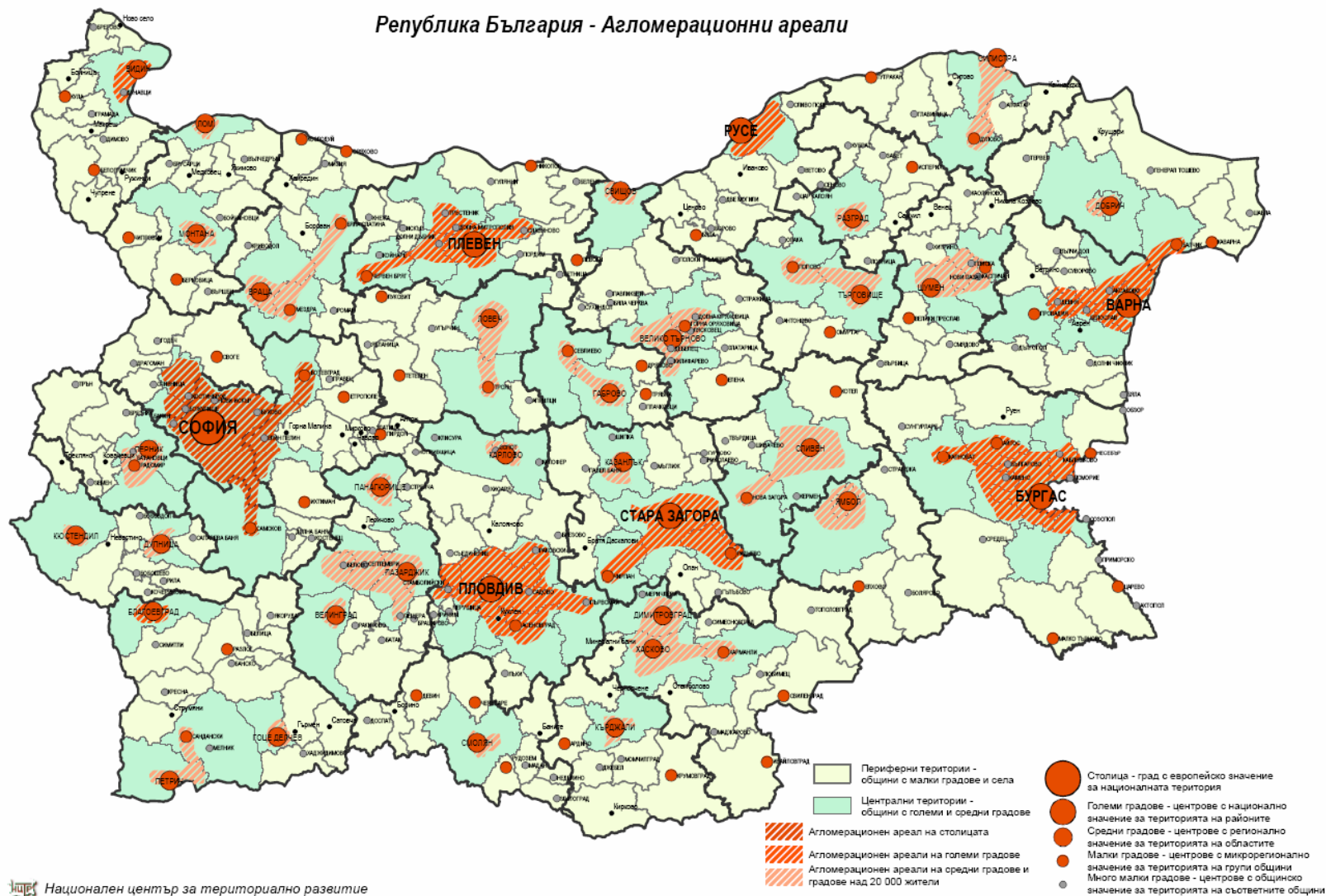
- Подобряване на физическата, икономическата и социалната среда за живот и работа в градските центрове;
- Съвързване на тези центрове помежду им;
- Съвързване на периферните територии с техните центрове за осигуряване на подходящ достъп до възможности;
- В случаите, когато тези периферни територии не могат да бъдат подпомогнати чрез достъп до възможностите в градските центрове, следва да се подкрепят ключови инвестиции в тези райони, съобразени с принципите за ефективност на разходите, ефикасност и равнопоставеност;
- Чрез всички интервенции и особено тези по отношение на периферните територии и на определени дейности „в мрежа“, да се насърчава рационалният и рентабилен подход към инвестирането чрез сътрудничество (а) между големи градски центрове и общините от техните прилежащи периферни територии и (б) където е подходящо, между малките общини, чиито размер и недостатъчно ниво на ресурсите прави невъзможно прилагането на отделни независими дейности (в) за всички общини да се насърчава прилагането на подходящ интегриран подход;
- Осигуряване на подходяща подкрепа на процеса на регионално развитие, устройство на територията и разработването на проекти.

Фигура 20: Логика на интервенциите, предвидени в програмата

Интервенциите в рамките на Приоритетна ос 1 ще бъдат насочени към градските агломерации според първоначалното им определение в Националната стратегия за регионално развитие (2005). Тези агломерации са описани в Глава 3 на ОПРР, представени са на картата по-долу и са изброени в Приложение 3. Приоритетна ос 4 (особено операция 4.3) се отнася за по-малки общини в периферните зони, извън градските агломерации (вж. също Приложение 4).

Фигура 21: Агломерационни ареали

Интервенциите, насочени към подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура, които представляват основната част от инвестициите, развиват и предлагат висококачествени интегрирани туристически продукти, които са конкурентноспособни на международния туристически пазар. С цел преодоляване на проблема за високата териториална концентрация в развитието на туризма, гарантирайки устойчивост в развитието му и насочване на интервенциите към районите, които се нуждаят в по-голяма степен от публична подкрепа, вече развитите (в много случаи свръхразвити) туристически райони са изключени (всички крайбрежни общини на Черноморието, планинските курорти Чепеларе, Банско, Смолян и Самоков, столицата София и град Пловдив).

4.3. Обзор на избраните приоритетни оси

Въз основа на по-горе разгледаните въпроси на логиката на интервенция бе изградена структурата на ОПРР, като по-нататък следват описания на ключовите приоритети и операции. Обобщено, структурата на програма е следната:

Приоритетна ос 1: Устойчиво и интегрирано градско развитие

Операция 1.1. Социална инфраструктура

Операция 1.2. Жилищна политика

Операция 1.3. Организация на икономическите дейности

Операция 1.4. Подобряване на физическата среда и превенция на риска

Операция 1.5. Системи за устойчив градски транспорт

Приоритетна ос 2: Регионална и местна достъпност

Операция 2.1. Регионална и местна пътна инфраструктура

Операция 2.2. Информационни и комуникационни мрежи и услуги

Операция 2.3. Достъп до устойчиви и ефективни енергийни ресурси

Приоритетна ос 3: Устойчиво развитие на туризма

Операция 3.1. Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура

Операция 3.2. Развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите

Операция 3.3. Национален туристически маркетинг

Приоритетна ос 4: Създаване на регионални и местни мрежи, сътрудничество и изграждане на капацитет

Операция 4.1. Партньорства за интегрирано развитие

Операция 4.2. Устройствово планиране и разработване на проекти

Операция 4.3. Дребномащабни местни инвестиции

Операция 4.4. Междурегионално сътрудничество

Приоритетна ос 5: Техническа помощ

Операция 5.1. Управление, мониторинг, оценка и контрол

Операция 5.2. Комуникация, информация и публичност

Операция 5.3. Техническо администриране

4.4. Показатели и целеви стойности на програмно ниво

Настоящата програма цели да се подобри качеството на живот в регионите и да се намалят чувствително различията между тях. Следователно, ефектът върху нивото на безработица трябва да се разглежда заедно със секторните Оперативни програми – на ниво НСРР. Може да се очаква следният ефект върху макроикономическото развитие в резултат от предвидените в ОПРР до 2014 г. инвестиции:

- Нарастване на БВП за България с $x\%$ на ниво NUTS II
- Намаляване на междурегионалните различия (на ниво NUTS II) с $x\%$ в сравнение със средното за страната
 - o Индекс на човешко развитие между регионите (икономическо развитие, очаквания, образование)
- Намаляване на междурегионалната миграция с $x\%$ или запазване на нивата от 2007 г.
- Спиране на обезлюдяването до средата на периода за изпълнение на програмата и наличие на лека положителна тенденция през 2014 г.
- ръст на инвестициите (в процент) в регионите (на ниво NUTS II) основан на повишената привлекателност на регионите.

4.5. Обобщение на заключенията от предварителната оценка на ОПРР

Извършването на предварителната оценка на Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007 – 2013 беше възложено на консорциум – ACE Asesores de Comercio Exterior, в рамките на рамков договор по лот 11, No. Беремска 4 “България, предварителна оценка на националната оперативна програма за регионално развитие по национален план за развитие на България 2007 – 2013” (пълният доклад от предварителната оценка е представен като Приложение 7).

Проектът стартира на 03.04.2006 г. с около пет седмици закъснение от заплануваното. Службите на Комисията изразиха готовност за започване на неофициални вътрешни консултации по всички оперативни програми за България в края на април 2006 г. Ето защо, екипът за предварителна оценка за ОПРР беше помолен – чрез отговорния съветник в Делегацията на ЕК в София, в рамките на среща проведена на 07.04.2006 г. – да подготви предварителни коментари според заключенията от първите две мисии по оценката (т.е. към 14.04.2006 г.).

Предварителната оценка беше завършена на 19.02.2007 г. По време на оценката внимание беше отделено на проверка на фактическото основание на изведените резултати и заключения, основанието за получаване на информация и документация от министерството бенефициент, Министерство на регионалното развитие и благоустройството и други агенции.

Следните основни препоръки бяха отправени от екипа по предварителна оценка:

По отношение на основните препоръки по SWOT анализа:

- *Да се посочи къде в сферите и секторите на оперативната програма наличните данни са неактуални или рискови;*
- *Да се посочи къде са необходими допълнителни и нови данни;*
- *Да се включат (бъдещи) дейности за събиране на данни/проучвания по Приоритетна ос 5 – Техническа помощ.*

Всички данни в ОПРР са основани на актуални статистически данни предоставени от Национален статистически институт и не носят никакъв риск. В хода на изпълнението на Приоритетна ос 5 – Техническа помощ всички данни ще бъдат разширявани посредством проекти за събиране на данни, анализи и проучвания.

- *Да се осигури към първото обявление за събиране на проектни предложения наличие на проучвания за местно развитие/планиране, както и учредени партньорства от потенциални бенефициенти общини.*

С оглед да се осигури наличие на кандидатстващи проекти, в рамките на различни проекти редица институции провеждат съответни обучения на общините. По време на изпълнението на програмата, капацитетът на общините за развитие ще бъде подкрепян по Приоритетна ос 4. Местни партньорства са идентифицирани чрез мапинг и разработване на проекти по проект на програма ФАР BG2004/016-711.11.02. Фаза 1 / Година 2004 "Подкрепа за разработване на качествени стратегически документи, подкрепа за партньорства и сътрудничество и помощ за капацитет за подготовка на проекти".

- *Да се подобри качеството на проектите предложения и помогне на бенефициентите на общинско ниво да се концентрират върху силните страни, възможностите и ресурсите за реализация на техните проекти; да се разпространи и публикува за всички организации участващи в програмата ясна и кратка информация за критериите за избор и достъп до консултации за подготовка на проекти.*

Програмното допълнение, всички наръчници и ръководства се подготвят и скоро ще бъдат разпространени сред всички потенциални бенефициенти. Мерки по публичност и разпространяване на информация са предвидени по Приоритетна ос 5, Операция 5.2 на ОПРР.

- *В оперативната програма следва да се заяви в съответните приоритетни оси, че приоритет ще се дава на проектите предложения основани на актуални подробни общински градоустройствени планове.*
- *Където не съществуват градоустройствени планове, следва ясно да се заяви, че по оперативната програма по Приоритетна ос 5 такава помощ може да бъде предоставяна.*

В съответствие с действащото българско законодателство, само някои от предвидените инвестиционни проекти изискват подробни териториални планове за развитие. В случай, че не съществуват такива планове или не са актуализирани, подкрепа ще бъде предоставяна по Операция 4.2.

По отношение на основните препоръки по обосновката и стратегията

Инвестициите в традиционна инфраструктура не следва да са цел сами по себе си; ето защо,

- *Следва да бъде даван приоритет на индустриални и бизнес проекти основани на знанието, отчитащи Стратегическите насоки на Общността;*
- *Повече внимание следва да се отдели на екологичното въздействие и устойчивост;*
- *Инфраструктурните проекти следва да са ясно основани на пазарни и бизнес анализи.*

Като се отчитат Стратегическите насоки на Общността, приоритет ще се дава не само на традиционни инфраструктурни проекти, но също и на индустриални и бизнес проекти основани на знанието, които не оказват негативно екологично въздействие и инфраструктурни проекти съответстващи на пазарните и бизнес нужди и устойчивост. Подробни критерии за подбор ще бъдат посочени в Програмното допълнение.

- *По приоритетна ос 3, ОПРР следва да опише по-ясно как и къде допълва секторните и териториални приоритети по Стратегията за туризъм на Държавната агенция по туризъм.*
- *Следва да има ясен приоритет на онези проекти с устойчиви екологични ползи за общини и местни общности.*

- Ясно да се заяви в ОПРР, че приоритет ще се дава на проектни предложения, основани на местни планове за инвестиции в туризъм, допълващи оперативните програми за развитие на човешките ресурси, конкурентноспособност и околна среда.

Приоритетна ос 3 на ОПРР ясно доказва, че логиката ѝ допълва секторните и териториални приоритети по Стратегията за туризъм на Държавната агенция по туризъм.

Освен това, ясен приоритет ще се дава на проекти съответстващи на устойчивото развитие на туризма, включително и имащи устойчиви екологични ползи за общини и местни общности. Съответните критерии за допустимост и избор са изложени в ОПРР и допълнително ще бъдат конкретизирани в Програмното допълнение.

Приоритет ще бъде отдаван на проектни предложения, основани на областни стратегии за развитие и общински планове за развитие. По отношение на интервенциите по туризъм има ясна демаркационна линия между ОПРР и другите оперативни програми за развитие на човешките ресурси, конкурентноспособност и околна среда.

По отношение на основните препоръки по външната последователност на програмата

По Приоритетна ос 1, Операция 1.3:

- Оперативната програма следва да представи по-ясна обосновка и приоритизиране на избраните инвестиции в индустриалната инфраструктура
- Терените за инвестиции на зелено за преки чуждестранни инвестиции следва да са тясно свързани с критериите за избор, предложени от Българска агенция за инвестиции;
- Внимание следва да се отделя на времевите изисквания на потенциални инвеститори;
 - следва да се заяви, че комуналните услуги, газ, електричество, пътища и т.н. за терените за инвестиции на зелено се предоставят за конкретно предвидени инвеститор и зони;
 - постоянни обявления за набиране на проектни предложения следва да бъдат обмислени за инвестиции във физическа бизнес инфраструктура с явно задължение на инвеститорите да установят стабилен контакт с предпочитаната община.
- В оперативната програма да се заяви ясно, че приоритета за физическата бизнес инфраструктура ще е за тези общини, които имат последователна местна индустриална и бизнес стратегия, основана на сектори на растеж и идентифицирани „кълстери” или имат потенциал за развитие.

Инвестициите ще бъдат основани на анализ на нуждите за нови индустриални зони в рамките на проект по програма ФАР BG 2005/017-586.04.01 "Развитие на индустриални зони". Резултатите от анализа ще бъдат готови през първата половина на програмния период. Ясни критерии за избора на проекти са разработени съвместно с Министерство на икономиката и енергетиката и Българска агенция за инвестиции. Терените за инвестиции на зелено за преки чуждестранни инвестиции ще са тясно свързани с критериите за избор, предложени от Българска агенция за инвестиции. ОПРР се концентрира върху бизнес инфраструктура за тези общини имащи последователни общински планове за развитие.

Където е възможно, средствата от Структурните фондове не следва да бъдат използвани за транспортна инфраструктура на основание "ad hoc"; ето защо,

- Оперативната програма следва ясно да заяви по Приоритетна ос 2, че общините целящи да развият нова местна пътна инфраструктура трябва да се основават на актуални планове за земеползване и транспортни планове.

По отношение на препоръките от предварителната оценка по транспортната инфраструктура, ОПРР се концентрира само върху рехабилитация, реконструкция и реновация на съществуваща пътна инфраструктура и не се предвижда строителство на нова такава.

- Ако няма такива актуални планове, помощ следва да се предоставя по Приоритетна ос 5 - Техническа помощ.

Помощ за подготовка на планове и подробни технически проекти ще бъде предоставена по Операция 4.2.

- ОПРР следва да посочи резултатите от Стратегическата оценка върху околната среда и да обясни как са взети под внимание

Точка 1.6 от ОПРР очертава резултатите от Стратегическата оценка върху околната среда и описва как са взети под внимание.

Проблем представлява ефективната координация на всички интервенции на ЕС в договорена рамка за регионално развитие, т.е.

- Следва да има ясно изявена позиция за критерии за планиране и развитие и условия за гарантиране на подкрепата от Структурните фондове;
- Рамковите документи за планиране следва да бъдат разпространени сред всички местни бенефициенти и заинтересовани страни по програмата;
- Тази рамка за планиране може да бъде включена като приложение към програмата.

УО носи отговорността да запознае всички местни бенефициенти и заинтересовани страни по програмата за съответните стратегически планови документи.

По отношение на основните препоръки по вътрешната последователност на програмата

- Взаимозависимостите между петте приоритетни оси е необходимо да бъдат прегледани и където съществуват такива да бъдат по-ясно определени в оперативната програма;

В процеса на подобряването на ОПРР, взаимозависимостите между петте приоритетни оси са постигнати и изрично доказани.

- Да се допълни оперативната програма, където е необходимо, за да се осигури по-добра селекция и оценка на проектите, и да се осигури ефективност, икономия от мащаба, ефикасност и оптимизирани устойчиви въздействия.

Механизмите за избор и оценка на проектите ще бъдат ясно определени и уточнени в Програмното допълнение, което е в процес на подготовка.

По отношение на основните препоръки по уместността от разпределението на ресурсите, перспективите за усвояване, наличност на национално съ - финансиране и уместността на разпределянето към цялостната стратегия.

- Препоръчва се бюджета за техническа помощ в рамките на Приоритетна ос 5 да се увеличи до 4 %.

В съответствие с препоръките на предварителната оценката, бюджетът за техническа помощ в рамките на Приоритетна ос 5 се увеличи до 4%.

- *Подобни бюджети в рамките на Приоритетна ос 4 са преразгледани, така че да подобрят капацитетите за изпълнение и осигурят качество на проектите, т.е. ефективното им проектиране, управление и изпълнение в рамките на последователните местни и регионални планове.*

Индикативни бюджети в рамките на Приоритетна ос 4 са преразгледани, така че да се осигурят капацитет за изпълнение, както и качество на проектите.

По отношение на основните препоръки по законодателното, институционалното и регулаторно положение.

- *МРРБ трябва да определи времеви графици за въвеждането на ефективни регионални „органи“ за развитие в рамките на ОПРР, т.е. да подкрепи ефективен, по-отговорен процес на регионално развитие „отдолу – нагоре“.*

Управляващият орган не планира да делегира отговорности по управление през настоящия програмен период по причини, свързани с капацитета. Представителите на местните власти обаче, както и представителите от районите за планиране (ниво NUTS II), са включени в Комитет за наблюдение по ОПРР.

По отношение на основните препоръки за по-нататъшно изработване на отделни приоритети и оперативна дейност.

- *Където е уместно, МРРБ в рамките на Програмното допълнение следва да предвиди оценка на институционалния управленски капацитет и капацитета за управление на проекти на общините.*

Информацията за институционалния управленски капацитет и капацитета за управление на проекти на общините е взета предвид и анализирана от Управляващия орган.

- *Съставът на служителите на изпълняващите звена на ОПРР трябва да бъде непрекъснато преразглеждан през периода на оперативната програма с оглед предоставяне на допълнителни ресурси, в зависимост от обема на работа.*

Съставът на служителите от изпълняващите звена на ОПРР е назначен в съответствие с техните отговорности, по изпълнението на ОПРР и може да бъде променен в зависимост от обема на работа.

По отношение на основните препоръки за съответствие с политиките на Общността и националните политики (включително съответните териториални политики), хоризонтални въпроси особено в сферата на равните възможности, околната среда и заетостта.

- *В съответствие с неофициалните коментари на службите на Комисията, да се включват допълнителни операции по Приоритетна ос 2 за подкрепа на широк обхват от производство на възобновяема енергия и системи за доставка.*

Използването на възобновяеми енергийни източници се подкрепят в рамките на операции 1.1, 1.2, 1.4, 1.5 и 4.3 като част от дейностите по тези операции.

По отношение на основните препоръки за остойностяване на целите

- *На общностно ниво, следва общините да изискат анализ на изходното положение и на нуждите; тези и други анализи на местните нужди трябва да отразяват индикативните сфери за подкрепа на проекти в рамките на Приоритет 4.*

На базата на мапинг и разработване на проекти в рамките на проект PHARE BG2004/016-711.11.02 Фаза 1 / Година 2004 „Подкрепа за разработване на качествени стратегически документи, подкрепа за партньорства и сътрудничество и помощ за капацитет за подготовка на проекти”, основните местни нужди са идентифицирани и анализирани.

- *Анекс 4 на този доклад – предложения подход към индикаторите трябва да се преразгледа като възможна база за развитие, преразглеждане или допълване на индикаторите в ОПРР.*

Препоръките към ОПРР, предложени от екипа по предварителна оценката са преразгледани и взети под внимание.

По отношение на основните препоръки за качеството на предложените механизми за изпълнение и мониторинг.

- *Дейностите по Програмното допълнение трябва да се преразгледат, за да се осигури, че те адресират институционалното ниво и изграждането на капацитет в рамките на общините за осигуряване на ефикасно, ефективно и прозрачно проектно управление на приоритетните проекти подкрепени в рамките на разработването на проекти по ОПРР.*

Дейностите по ОПРР се доразвиват в Програмното допълнение, което в момента е в процес на подготовка, за да се адресира въпроса за институционалното ниво и изграждането на капацитет.

- *Допълнителен акцент върху осигуряването на обучение за изграждане на капацитет за управление на проекти на предварително избраните общини и следователно нарастващ приоритет за дейностите в рамките на Приоритетна ос 5 – Техническа помощ.*

В момента, се провежда релевантно обучение за общините по линия на различни проекти и институции. През периода на изпълнението на ОПРР, капацитетът за развитие на общините ще бъде подкрепян в рамките на Приоритетна ос 4.

- *Да се осигури прозрачност, информация за Комитета за избор на проекти се публикува за информираност на всички потенциални бенефициенти и заинтересовани страни по програмата, като например информация за това кой взема решения за избор на проекта, одобрение или отхвърляне.*

Законността и прозрачността на селекцията на проектите се осигуряват чрез процедури за селекция на проектите, изрично определени от Управляващия орган.

- *МРРБ трябва да сформира постоянни работни групи на регионално ниво с други важни организации за развитие, особено с Държавна агенция по туризма, Българска агенция за инвестиции, Агенция за малките и средни предприятия, както и МИЕ и МЗФ и по този начин да осигури, че цялото налично финансиране от ЕС се усвоява ефективно и ефикасно и въздействието им се оптимизира.*

Управляващият орган е сформирал постоянни работни групи с други релевантни организации за осигуряването на ефективно усвояване на средствата от ЕС. Комитета за наблюдение на ОПРР предвижда при необходимост под-комитети по отношение на различните въпроси, които се адресират и обсъждат.

Смята се, че процесът на предварителна оценка е постигнал основните цели за подобряване на качеството на документа. Всички препоръки ще бъдат взети под внимание и адекватно отразени.

4.6. Заключение и препоръки от Доклада за Екологична оценка на ОПРР

Екологичната оценка (ЕО) на оперативна програма “Регионално развитие 2007-2013 г.” бе проведена в съответствие с изискванията на глава шеста на Закона за опазване на околната среда и *Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми (обн. ДВ, бр. 57 от 2.07.2004 г., в сила от 1.07.2004 г., изм. и доп. бр. 3 от 10.01.2006 г.)*, с които са транспонирани изискванията на Директива 2001/42/ЕС. Основна цел на ЕО е да допринесе за интегрирането на въпросите на околната среда в подготовката на оперативна програма “Регионално развитие” и да осигури по-високо ниво на защита на околната среда и постигане на устойчиво развитие в България. ЕО е проведена като част от предварителната (ex-ante) оценка на програмата, в съответствие с в съответствие с европейското и българското законодателство (Приложение 8).

През 2006 г. УО на ОП “Регионално развитие 2007-2013 г.” отправи искане за преценка на необходимостта от ЕО на програмата в дирекция “Превантивна дейност” в МОСВ. От своя страна МОСВ даде указания за извършване на ЕО на ОП „РР” като е изискано ЕО на ОП „РР” да се извърши като част от ex-ante оценката. Разработването на доклада за ЕО бе извършено от екип от регистрирани експерти по реда на чл.83., ал.9 от Закона за опазване на околната среда (ЗООС) на фирма „ПОВВИК – ООС” ООД в периода декември 2006 – февруари 2007 г.

При стриктно спазване на изисквания на *Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми*, за целите на ЕО бяха проведени консултации с органите, отговарящи за подготовката на ОП “РР”, компетентния орган, заинтересованите ведомства и трети лица, които могат да бъдат засегнати (обществеността). Консултациите, като важен и задължителен елемент от процеса на ЕО, са проведени по предварително разработена схема от УО. Беше предоставен достъп до документацията чрез интернет- страницата на МРРБ и в информационния център на министерството. Всички постъпили указания, становища и коментари от консултациите са надлежно отразени в проекта на окончателния доклад за ЕО от февруари 2007 г.

Основният извод от окончателния доклад за ЕО е, че очакваното въздействие от прилагането на Оперативна Програма „Регионално развитие” върху компонентите на околната среда като цяло ще е благоприятно, при реализиране на препоръчаните мерки за намаляване на въздействието.

През февруари 2007 г. проектът на окончателен доклад за ЕО е представен за становище от компетентния орган в рамките на МОСВ. В съответствие с изискванията на *Наредбата за условията и реда за извършване на екологична оценка на планове и програми*, от страна на компетентния орган бяха предложени мерки за наблюдение и контрол при прилагането на програмата, които бяха съгласувани от УО. На 7 март 2007 г. бе проведено заседание на Междуведомствена комисия – специализиран състав към Висшия експертен екологичен съвет, на който въз основа на изготвената ЕО беше взето Решение, с което се предлага на Министъра на околната среда и водите да издаде становище за съгласуване на ОП “Регионално развитие 2007-2013 г.” Официалното становище по ЕО на ОП “Регионално развитие 2007-2013 г.” - № 4 – 3 /2007 бе издадено на 19.03.2007 г.

Въз основа на становището по ЕО и с оглед предотвратяване, намаляване и възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни последствия от осъществяването на програмата, УО на ОП “Регионално развитие 2007-2013 г.” предвижда прилагане на следните мерки.

- Проекти, предвиждащи инвестиционни предложения/планове, за които се изисква
- ОВОС/ЕО или оценка на съвместимостта да се одобряват само след положително становище по ОВОС/ЕО и при съобразяване с препоръките в извършените оценки;
- Да се дава приоритет на проекти, които предвиждат: внедряване на малкоотпадъчни и безотпадъчни технологии, ноу-хау и други водо, енерго и материалоспестяващи технологии;
- При реализация на дейностите за водоснабдяване и канализация да се дава приоритет на намаляване на водните загуби от водоносната мрежа и за подобряване на качеството на питейните води;
- При осъществяване на дейностите по Приоритетна ос 1 да се отчита необходимостта от създаване на зелени системи в условията на съпопдчиненост с ландшафтното устройство на територията;
- При проектиране на обектите да се вземат предвид границите на паметниците на културата и на техните охранителни зони, както и на всички защитени по реда на специален закон територии и постановените за тях режими и изисквания за опазване;
- При планиране на строителните дейности да се предвидят мерки за ограничаване на емисиите прах, шум и вибрации;
- При изготвяне и реализация на проектите за пътна инфраструктура да се използват предимно съществуващи трасета. Където е необходимо да се предвижда изграждане на специализирани съоръжения;
- Проектите за развитие на туризма да са съобразени с нормите за рекреационно натоварване и със статута на територията;
- При изготвяне на проекти за нови обекти по Приоритетна ос 3 да се има предвид от доказване от страна на бенефициентите на включване към локални пречиствателни станции за отпадъчни води и разработване на система за управление на отпадъците;
- Да се дава приоритет на екотуризма и други алтернативни форми на туризъм;
- При избора на дейности да бъдат отчитани опазването на биологичното разнообразие, максималното запазване на местообитанията и тяхното видово разнообразие.

На всеки три години от изпълнението на програмата, не по-късно от 15 април, УО на ОП "Околна среда 2007-2013 г." ще изготвя специален доклад по наблюдението и контрола при прилагането на програмата, включително на мерките предотвратяване, намаляване или възможно най-пълно отстраняване на предполагаемите неблагоприятни въздействия от осъществяването на програмата. Наблюдението и контролът на въздействията върху околната среда ще се извършва въз основа на набор от индикатори за въздействие върху околната среда, част от които ще бъдат включени е критериите за избор на проекти.

По Приоритет 1: Устойчиво и интегрирано градско развитие – Консумация на електроенергия, топлоенергия, вода; използване на алтернативни източници на енергия; количество рехабилитирани, почистени и озеленени площи; улични мрежи с рехабилитирана настилка, изградени велосипедни пътеки, наднормени емисии във въздуха, население подложено на шумово натоварване, реставрирани и обновени исторически културни паметници.

По Приоритет 2: Регионална и местна достъпност - Новоизградени пътища, включително и до депа; взети мерки за опазване на биологичното разнообразие и природната среда; Населени места, свързани с широколентови връзки (ADSL, кабел, сателит, безжични комуникационни мрежи); Население, включено към газоразпределителни мрежи, Изсечени гори;

По Приоритет 3: Устойчиво развитие на туризма

Развити природни, културни и исторически атракции; Застроени площи; Засегнати горски площи и местообитания; Площи със засадена растителност;

По Приоритет 4: Създаване на регионални и местни мрежи; сътрудничество и изграждане на капацитет - Планирани и реализирани проекти, свързани с опазване на околната среда; Възстановени

пътища, ползвани от две и повече общини или построени малки пътни участъци; Зелени площи и паркове; Проведени кампании, свързани с опазване на околната среда.

В заключение, едновременно с изпълнение на основната си цел – да подпомага интегрирането на въпросите на околната среда в подготовката на оперативна програма "Регионално развитие" и да осигури по-високо ниво на защита на околната среда и постигане на устойчиво развитие в България – тя също така допринася и за общото подобряване на качеството на документа.

Съгласно изискванията на чл. 19 на Наредба за условията, реда и методите за извършване на екологична оценка на планове и програми са извършени консултации с обществеността, заинтересуваните органи и трети лица, които има вероятност да бъдат засегнати от плана, които включват следното:

Консултирани страни	Становища и коментари
<p>Писмено информиране с официални писма на компетентния орган - МОСВ и заинтересованите организации и лица . Изпращане на обхвата и съдържанието на ЕО и схемата за провеждане на консултации на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - МОСВ, Дирекция "Национална служба за защита на природата" - РИОСВ – Благоевград, Бургас, Варна, Враца, Велико Търново, Монтана, Пазарджик, Плевен, Пловдив, Русе, София, Стара Загора, Смолян, Хасково и Шумен. - Басейновите дирекции – Благоевград, Пловдив, Плевен, Варна - Националните паркове 	<p>Постъпили са становища от:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Указания на МОСВ относно обхвата и съдържанието на Екологичната оценка (писмо No. 04-00-2819/15.12.2005; - МОСВ, становище по изпратения обхват и съдържание на Екологичната оценка и Схемата за провеждане на консултации (писмо No. 04-00-179/23.01.2007); - МОСВ, становище по изпратения обхват и съдържание на Екологичната оценка и Схемата за провеждане на консултации (писмо No. 04-00-179/31.01.2007); - Дирекция "Национална служба за защита на природата", МОСВ(Писмо вх. № 92-00-177/16.02.07 г.) - РИОСВ Стара Загора (Писмо Вх.№ 66-00-66/16.02.07 г.) - РИОСВ – Шумен (Писмо Вх.№ 92-00-177/14.02.07 г.) - РИОСВ – Враца (Писмо Вх.№ 92-00-177/14.02.07 г. и Писмо Вх.№ 92-00-177/15.02.07 г.)

Консултирани страни	Становища и коментари
	<ul style="list-style-type: none"> - РИОСВ – Русе (Писмо № 92-00-289/23.02.07 г.) - РИОСВ – Монтана (Изх.№ 436/ 19.02.2007 г.) - РИОСВ – Плевен (Писмо вх.№ 92-00-289/16.02.07 г.) - РИОСВ – Пловдив Писмо Изх. 738/ 21.02.2007 Вх. Н 92-00-289/26.02.2007 - Басейнова Дирекция – Варна (Писмо вх. № 92-00-177/19.02.07 г.) - Басейнова Дирекция – Плевен (Писмо вх. 92-00-289/21.02.2007 г.) - Дирекция „Национален парк Рила” Писмо вх. № 92-00-177/19.02.07 г.) - Дирекция „Национален парк Централен Балкан” – по електронна поща;
<p>Екологичната оценка на ОП "Регионално развитие" 2007 – 2013 е публикувана на интернет страницата на МРРБ в раздел "Обяви" на 14.02.2007 г. с 14 дневен срок за запознаване с проекта на екологичната оценка и материалите към него и изразяване на становища.</p>	<p>Няма постъпили коментари и бележки</p>
<p>Изпратена е информация (с официални писма и по електронна поща) за становища по разработената Екологична оценка на ОП "Регионално развитие" 2007 – 2013 до:</p> <ul style="list-style-type: none"> - МОСВ: 1) до зам.министър Чавдар Георгиев; 2) до Дирекция „Национална служба за защита на природата” - РИОСВ – Благоевград, Бургас, Варна, Враца, Велико Търново, Монтана, Пазарджик, Плевен, Пловдив, Русе, София, Стара Загора, Смолян, Хасково и Шумен. - - Басейнови дирекции - Благоевград, Пловдив, Плевен, Варна - 	<p>Получени писмени коментари по предварителната оценка, както следва:</p> <ul style="list-style-type: none"> - МОСВ, Писмо No 90-05-189(9)/26.02.2007 Постъпили коментари по процедурата за Доклада за ЕО на ОП"РР" - МОСВ, Дирекция "Национална служба за защита на природата" – по електронна поща - Регионален съвет за развитие на Северен Централен район на развитие – гр.Русе (от г-жа Мария Димова) – изх.№ 0400-51/21.02.2007 г.

Консултирани страни	Становища и коментари
<ul style="list-style-type: none"> - Регионални съвети за развитие на Северозападен район за планиране - Регионални съвети за развитие на Североизточен район за планиране - Регионални съвети за развитие на Северен Централен район за планиране - Регионални съвети за развитие на Югозападен район за планиране - Регионални съвети за развитие на Югоизточен район за планиране - Регионални съвети за развитие на Южен централен район за планиране 	<ul style="list-style-type: none"> - Регионален съвет за развитие на Южен Централен район на развитие (от Г-жа Мария Нейкова) – по електронна поща - Регионална инспекция – Монтана Изх. No 526/ 27.02.2007 г.
Предварителната екологична оценка се разглежда от компетентния орган и се дава становище	Писмо изх. No 04-00-455/ 22.02.07 г.
Окончателната екологична оценка се разглежда от компетентния орган и се дава окончателно становище	Предстои окончателно становище по ЕО от Министъра на околната среда и водите

В заключение, очакваното въздействие от прилагането на Оперативна Програма „Регионално развитие“ върху компонентите на околната среда като цяло ще е благоприятно, като е необходимо да се реализират препоръчаните мерки за намаляване на въздействието.

5. ОПИСАНИЕ НА ПРИОРИТЕТНИТЕ ОСИ

5.1. Приоритетна ос 1: Устойчиво и интегрирано градско развитие

Обосновка

“Устойчиво развитие е развитие, което осигурява основни екологични, социални и икономически услуги за всички членове на една общност, без същевременно да заплашва жизнеспособността на природната и социалната системи и застроената среда, от които зависи предлагането на тези услуги.”³⁶

Приоритетна ос 1 е насочена към подкрепа на широк кръг интервенции с цел подобряване на конкурентноспособността на градовете и градските територии и по-специално осигуряване на условия за развитието на успешни и устойчиви градски райони, свързани помежду си и предоставящи възможности едни на други и на прилежащите им извънградски територии. В рамките на приоритетната ос е особено важно да се подобри привлекателността и конкурентноспособността на градовете с цел осигуряване на адекватно качество на живот и достъп до основни услуги, като се има предвид и опазването на техния екологичен потенциал. Публичните инвестиции ще бъдат насочени към обновяване и разширяване на ключовата за градските системи инфраструктура, която ще поддържа градските райони като центрове за икономическо и социално сближаване и растеж.

³⁶ „Устойчиви европейски градове“ – доклад на експертната група по градско развитие към Европейската комисия

Интервенциите ще бъдат ориентирани към практическото изпълнение на Приоритет 4 "Подкрепа за балансирано териториално развитие" от Националната стратегическа референтна рамка. Важността на въпросите, свързани с градското развитие, се повишава през следващия програмен период, както в европейска, така и в национална перспектива. Развитието на големите градове ще допринесе за нарастването на възможностите им за насърчаване развитието на районите, като интегрират заобикалящите ги територии и по-слабо урбанизираните региони и ускоряват реализацията на техния икономически, социален, териториален и екологичен потенциал. В периферните територии, при липса на големи градове, ще е необходимо стимулирането на средните и по-малки градове чрез целева държавна политика, която да подпомогне тяхното развитие с цел компенсиране отсъствието на големи градове. Процесите на концентрация на градовете трябва да се управляват така, че да се достигнат задоволителни резултати, свързани с устройство на територията, обща конкурентноспособност и сближаване. .

Политиката за устойчиво градско развитие би станала по-ефективна, ако се обърне по-сериозно внимание на потенциала на градските райони и предизвикателствата, пред които те са изправени. Трябва да се следват четири взаимосвързани политики, целящи:

- укрепване на икономическия просперитет и увеличаване на заетостта в градовете;
- насърчаване на равнопоставеност, социална интеграция и обновяване на градските райони;
- опазване и подобряване на градската среда, в т.ч. управление на енергийните ресурси и транспорта с цел постигане на местна и глобална устойчивост;
- стимулиране на добро градско управление и местно самоуправление, чрез разработване на стратегически планове за развитие на градските райони.

Бъдещето на градовете зависи от борбата срещу нарастващата бедност, социалната изолация и загубата на определени градски функции. Трябва да се осигури подкрепа за възстановяването и съживяването на недостатъчно развитите райони и изоставени обекти в градовете и прилежащите им територии. Чрез интегриране на градските функции в едно населено място, всички жители ще имат подходящ достъп до домовете си, до основни услуги и съоръжения, открити пространства, общо и професионално образование и качествено здравно обслужване. Тук се включва и опазване и разширяване на малки залесени територии от градските зелени пространства, които изпълняват едновременно екологични и важни социални функции.

Състоянието на мрежите на техническата и комуналната инфраструктури не отговаря адекватно на нуждите и затруднява функционирането на градовете. Физическата среда и жилищният фонд са силно амортизирани. Необходимо е спешно да се предприемат координирани мерки по отношение на българските градове.

Социално уязвимите групи в българското общество включват хората с увреждания, етническите малцинства, ромската малцинствена общност, децата и семействата в риск, социално слабите и хората със специални нужди, стари хора, трайно безработни, жертви на трафик на хора, наркозависими и бездомни.

Предвид преобладаващия брой на ромското население в бедните градски райони и критичното състояние на техните жилища и достъп до комунални услуги, приоритетна ос 1 предвижда мерки в подкрепа на това етническо малцинство. Особено внимание ще се обърне на съживяването на градските райони, населени преобладаващо с роми, за да се стимулира социалната интеграция, да се намали престъпността и да се осигурят спокойни условия за живот на гражданите.

Жилищната политика е важна част от градската среда. Поради тази причина ще се насърчават инвестиции за реконструкция и обновяване на жилищния фонд от многофамилни жилищни сгради, саниране на едропанелните жилищни сгради и реконструкция на социален жилищен фонд със съществено значение (жилища с нисък наем за групи в неравностойно положение, социални жилища и

т.н.) в подкрепа на социалните задължения на общинските власти. Финансово-инженерният инструмент JESSICA ще се използва за набиране на допълнителни средства за задоволяване на нарастващите нужди на жилищата политика.

Индустриалните зони в градовете заемат големи площи. Често обаче им липсва комунална инфраструктура, застроени са с остарели и амортизирани сгради, които трудно могат да бъдат модернизирани и да се използват за бъдещи производства с нови технологии. С други думи, те могат да бъдат адаптирани да изпълняват нови функции. За тази цел стимулирането на малките и средни предприятия може да се разглежда като първа стъпка.

Придвижването в градовете и между тях е от първостепенно значение за качеството на живот и работа и представлява определящ фактор за подобряване на икономическата конкурентноспособност. Общественият транспорт е от ключова важност за придвижването в градовете и за ефективното им функциониране. За тази цел е необходимо подобряване на управлението и контролът на трафика в по-големите градове. Ще се осигурят по-добри възможности за паркиране на превозни средства, най-вече в централните части на градовете, както и в жилищните квартали. Така на градските центрове ще се осигурят добре планирани и интегрирани транспортни системи, които ще стимулират икономическото и социално сближаване в самите градове, ще свържат отдалечени квартали с централните части, като по този начин ще подпомогнат достъпа до пазара на труда и ще улеснят динамиката на културния и социалния живот.

По тази приоритетна ос ще се подпомага изпълнението на интегрирани стратегии за развитие на градовете с отчитане на социалната им идентичност и функционалното им разнообразие като особено внимание ще се обърне на борбата със социалната изолация и обновяването на неизползваните или изоставени градски територии и обекти. Ще се цели и подобряване на икономическата, социалната, жилищната и природната среда в градовете, както и обслужващата инфраструктура, които са двигател за регионално развитие, с оглед подобряване на тяхната привлекателност за инвеститорите.

Възможностите за инвестиции по тази приоритетна ос ще бъдат отворени за всички общини, попадащи в териториалния обхват на агломерационните ареали. Общините ще могат да кандидатстват индивидуално по всички операции по приоритетната ос. В случаите, когато една община, част от агломерационен ареал, няма достатъчно възможности, за да кандидатства индивидуално, може да кандидатства съвместно с други общини в рамките на агломерационния ареал. Подобно междуобщинско планиране на инвестициите ще бъде насърчавано, но то ще бъде под формата на доброволни съвместни инициативи на няколко общини.

Специфична цел

Да се подпомогне развитието на устойчиви, свързани, достъпни градски центрове, които да бъдат привлекателни за жителите, посетителите, инвеститорите, мобилна работна ръка и да бъдат двигател за повишаване конкурентноспособността на регионите.

Показатели и целеви стойности

Вид	Показател	Единица	Количествено изражение		Източник на информация
			Базова стойност	Целева стойност	
Въздействие	Подобрена социална и физическа среда в градските райони	% от територията	0	60%	МИС на ОП
Резултат	Ниво на удовлетвореност сред населението, обслужено от нови, реновирани и реконструирани съоръжения на социалната инфраструктура (ниско, средно, високо)	%	0	50% с високо ниво на удовлетвореност	Социологическо проучване

Вид	Показател	Единица	Количествено изражение		Източник на информация
			Базова стойност	Целева стойност	
	Разходи за поддръжка (отопление, електроенергия)	%	100%	10% спестяване	НСИ и/или социологическо проучване
	Брой нови предприятия, привлечени на територията на обновени, рехабилитирани и реновирани индустриални зони	брой	0	150 нови предприятия	МИС на ОП
	Ниво на удовлетвореност сред населението, облагодетелствано от подобрена физическа среда и мерки за предотвратяване на риска (ниско, средно, високо)	%	0	50% с високо ниво на удовлетвореност	Социологическо проучване
	Използване(употреба) на обществения градски транспорт (вкл. от хора с увреждания)	% от населението	50% от населението	30% увеличение	МИС на ОП, НСИ, общински транспортни компании, Институт по транспорт
Продукт	Брой проекти за развитие на социалната инфраструктура (здравна, образователна, културна, социална), достъпност на средата	Брой	0	200	МИС на ОП
	Брой проекти за обновяване и рехабилитация на многофамилни жилищни сгради и социални жилища	Брой	0	30	МИС на ОП
	Брой проекти за обновяване, рехабилитация и развитие на индустриални зони	Брой	0	10	МИС на ОП
	Брой проекти за подобряване на физическата среда, привлекателността на градовете и предотвратяване на риска	Брой	0	200	МИС на ОП
	Брой проекти за развитие на комуникационно-транспортните системи	Брой	0	90	МИС на ОП

Операции за подкрепа

Следните типове операции ще се подкрепят по тази приоритетна ос:

Операция 1.1: Социална инфраструктура

Операция 1.2: Жилищна политика

Операция 1.3: Организация на икономическите дейности

Операция 1.4: Подобряване на физическата среда и превенция на риска

Операция 1.5: Системи за устойчив градски транспорт

Географски обхват на интервенциите

Географският обхват е определен на ниво общини (NUTS IV) в съответствие със списъка на общините, представен като Приложение 3.

Ключови критерии за избор на проекти

Проектът ще бъде избираем, ако отговаря на един от следните критерии:

- допринася за устойчивото развитие;
- подобрява качеството на жизнената среда;
- създава предпоставки за разполагане на фирми в региона;

- повишава привлекателността на региона;
- стимулира сътрудничеството между общините.

Финансиране

Приблизително разпределение на средствата (в млн. евро)	% от ОПРР / приоритетна ос	Финансиране от ЕС	Национално публично финансиране	Общо финансиране	Съотношение на финансирането от ЕС (%)
Приоритетна ос 1: Устойчиво и интегрирано градско развитие (ЕФРР)	50%	680 541 772	120 095 607	800 637 379	85%

Отговорни органи

Поканите за набиране на проектни предложения ще бъдат публикувани от Управляващия орган (ГД "Програмиране на регионалното развитие", МРРБ). Подборът на проектите ще се организира и администрира от регионалните звена на Управляващия орган на ниво NUTS II. Те ще отговарят и за извършване на проверки на място и първоначален финансов контрол на разходите, извършени от бенефициентите.

Разграничаване, допълняемост и връзки с други планове и програми

ОП „Околна среда“: Този приоритет не предвижда подкрепа за техническа инфраструктура като канализация, пречиствателни станции за отпадни води и водоснабдителни мрежи в градските центрове и агломерационни ареали, тъй като те са заложили в рамките на оперативната програма „Околна среда“. Затова и интервенциите по този приоритет се считат по-скоро за допълващи големите интегрирани екологични инвестиции, които ще бъдат финансирани от Кохезионния фонд. **ОПРР се ограничава до (а) малки по мащаб подобрения на отводнителни системи; (б) инфраструктура за защита от наводнения и свлачища.** Интервенции, свързани с отпадни води, твърди отпадъци и управление на отпадъците са обекти на ОП „Околна среда“.

ОП „Конкурентноспособност“: По принцип, оперативните програми за регионално развитие биха могли да имат по-широк обхват, включващ развитие на МСП, дребен бизнес, достъп до финансиране и услуги в подкрепа на бизнеса. Тези области обаче са адекватно покрити от ОП „Конкурентноспособност“. Доколкото регионалните и местни участници отговарят на изискванията за бенефициенти по ОП „Конкурентноспособност“, тези области са изключени от ОП „Регионално развитие“, както и поради факта, че МРРБ няма конкретни компетенции по отношение на МСП и развитието на бизнеса. Следователно ОПРР, предвид линията на разграничаване с ОП „Конкурентноспособност“, ще предлага подкрепа само за инвестиции в свързана с бизнеса инфраструктура, особено в индустриални терени „на зелено“ и подготовката им за бъдещи инвеститори. ОП „Конкурентноспособност“ от друга страна ще покрива всички допълнителни възможности, свързани с МСП, подкрепата и развитието на бизнеса. Концентрацията на интервенции, насочени към МСП в агломерационните ареали по ОП „Конкурентноспособност“, ще подпомогне и увеличаването на конкурентноспособността и заетостта.

ОП „Развитие на човешките ресурси“: ОП „Регионално развитие“ ще предлага подкрепа за подобряване на социалната инфраструктура, която е приемлива за финансиране по ЕФРР, докато ОП „Развитие на човешките ресурси“, като типична програма за финансиране по ЕСФ, ще осигурява допълващи мерки за усъвършенстване на образователната система, безопасните и здравословни условия на труд, както и насърчаване на заетостта и обучението през целия живот. Приносът на тези интервенции в агломерационните ареали ще интегрира и засили социалния аспект на устойчивото градско развитие с особено внимание към целевата група на ромското малцинство и техния начин на живот в градски условия.

ОП „Транспорт“: Приоритетна ос 1 е фокусирана върху системите за устойчив градски транспорт. Дейностите по тази приоритетна ос допълват приоритетните оси и дейностите, заложи в ОП „Транспорт“, отнасящи се за магистралите от трансевропейската транспортна мрежа (TEN-T), първокласните и някои второкласни пътища, които представляват част от TEN-T. Останалите второкласни и всички третокласни пътища са предмет на ОП „Регионално развитие“ и попадат в обсега на Фонд „Републиканска пътна инфраструктура“.

Програма за развитие на селските райони (ПРСР): Основният критерий за разграничаване ще бъде териториалният обхват. ОП „Регионално развитие“, като инструмент на политиката за сближаване, ще покрива 86 общини в агломерационните ареали и ще стимулира интегрираното развитие на градските райони, като по този начин ще допринесе за прилагане на Стратегията за растеж и заетост. От друга страна, ПРСР ще обхваща 178 общини от селските райони, където ще се съсредоточат дейностите по Ос 3: „Подобряване на качеството на живот и насърчаване на възможностите за заетост в селските райони“.

Програми за транс-гранично сътрудничество: Програмите за транс-гранично сътрудничество нямат за цел да финансират високо-стойностни и дълготрайни инфраструктурни инвестиции (както програмите по Цел 1), а са предназначени главно за меки и дребно-машабни дейности. Проектите трябва да бъдат изготвени от представители от две гранични страни, които да имат ясно интегрирани идеи, приоритети и действия, от страна на ползвателите от двете страни на границата. Те имат ясно трангранично въздействие, което е невъзможно да бъде покрито от секторните оперативни програми. Всички проекти по програмите за транс-гранично сътрудничество задължително трябва да покриват минимум два от изброените критерий: 1) Единно(общо) развитие, 2) единно(съвместно) изпълнение, 3 единен(общ) екип, 4) съвместно финансиране

Приложимост на държавна помощ

Неприложимо

5.1.1. Операция 1.1. Социална инфраструктура

Специфична цел

Да се осигури подходяща и рентабилна социална, културна, образователна, здравна инфраструктура и информационни услуги, съвместими с бъдещите изисквания на населението в градските центрове и техните прилежащи територии.

Обосновка на операцията

Осигуряването на устойчиво градско развитие не може да бъде постигнато само чрез инвестиции в основна инфраструктура. Това е много по-обширен процес, който включва също така устойчиво социално развитие – от гледна точка на образователна, културна и здравна инфраструктура. Общото положение във всички български райони за планиране (NUTS II) е, че социалната инфраструктура е не достатъчно добре адаптирана към настоящата ситуация и възникващите нужди или е в лошо състояние. Оптимизирането и модернизацията на социалната инфраструктура ще доведе до повишаване качеството на живот и ще съдейства за подобряване на човешкия капитал в районите, като така ще допринесе за изпълнение на целите от Лисабон.

Интервенциите по тази операция са важни за повишаване на икономическата, социалната и културната интеграция в градските територии. Ще се подкрепят също и интервенции, насочени към адаптиране на градската инфраструктура към нуждите на хората с увреждания. Освен това, ползите от дейностите, подкрепяни по тази операция ще се разпространят и върху прилежащите територии и ще въздействат положително и върху близките най-слабо облагодетелствани райони. Дейностите по тази

операция ще допълват меките интервенции по ОП "Развитие на човешките ресурси", концентрирани в градските райони и ще бъдат координирани между управляващите органи. Що се касае до образователната и културната инфраструктура тази операция ще се фокусира върху училища, които обслужват деца от съседни общини и читалища, разположени на територията на областите.

Градовете са, също така, важни центрове за предоставяне на качествено медицинско обслужване в обществените институции за здравеопазване. Съществува голям дисбаланс в качеството на медицинското обслужване и инфраструктурата на здравеопазването. Интервенциите по тази операция ще подпомогнат достъпа до здравни услуги и развитието на по-интензивни превантивни мерки, долекуване и рехабилитационни дейности. Предвиждат се и инвестиции в оборудване на съществуващите линейки, както и кампании за здравна информация. Това ще предотврати претоварването на големите болници и ще подобри значително здравното обслужване в агломерационните ареали, попадащи в географския обхват на въздействие на приоритета.

Списък с примерни дейности за подкрепа

- Строителство, рехабилитация, модернизация и оборудване на местни, регионални и национални публични образователни институции – детски ясли и градини, основни и средни училища (напр. учебни зали, библиотеки, лаборатории, спортни съоръжения, учебни корпуси, интернет връзки и ИКТ оборудване);
- Оборудване за онлайн обслужване, въвеждане на нови методи за обучение, е-Включване и интеграция на малцинствата, хората с увреждания и старите хора за институциите от публичния сектор (социални, културни, здравни институции);
- Модернизация на инфраструктурата на публични лечебни заведения и оборудването на публични медицински и лечебни заведения за първична, спешна, специализирана извънболнична и болнична помощ съгласно Националната здравна карта, въвеждане на интегрирани информационни системи в здравеопазването (оборудване и софтуеър);
- Строителство, реновиране, реконструкция и оборудване на публични институции в социалната сфера (съоръжения);
- Подобряване на инфраструктурата на публичните институции от културната сфера чрез строителство, ремонт, рехабилитация и оборудване на културни центрове, обществени театри, читалища, библиотеки и други съоръжения, свързани с културния живот;
- Одити за енергопотребление и мерки за енергийна ефективност за всички проекти в сгради на публичните институции, споменати по-горе (напр. топлоизолация, смяна на дограма, изграждане на локални връзки към системите за топлофикация, газоснабдяване или възобновяеми енергийни източници);
- Съоръжения за подобряване достъпа до обществени сгради на хора с увреждания и хора в неравностойно положение;
- Изготвяне на общински планове и програми, както и градоустройствени планове с цел осигуряване реализацията на социалната инфраструктура в градовете.

Бенефициенти

Министерството на образованието и науката за държавните учебни заведения, Министерство на здравеопазването за държавните лечебни и здравни заведения, Министерство на културата за държавните културни институции, Министерство на труда и социалната политика за държавните социални институции, Държавната агенция за информационни технологии и съобщения; общини за проекти, свързани с общинската собственост.

5.1.2. Операция 1.2. Жилищна политика

Специфична цел

Осигуряване на подобрени условия на живот за гражданите и принос към социалната интеграция чрез повишаване на жизнения стандарт и общо подобряване качеството на живот на градските общности в неравностойно и уязвимо положение.

Обосновка на операцията

В рамките на социалната политика на правителството, предложената операция цели развитие на социалния капитал чрез активно ангажира гражданите в подобряването на собствения им живот и чрез укрепване на партньорствата сред общностите, гражданското общество и публичната администрация. Освен директните придобивки във вид на подобрени условия на живот чрез обновяване на жилищния фонд се очаква тази операция да окаже положително влияние върху здравеопазването, сигурността, производителността, както и инвестициите на общностите и домакинствата.

Жилищните комплекси в градовете не са напълно завършени и в тях липсва достатъчна и подходяща комунална инфраструктура. Едропанелните блокове не покриват нормалните изисквания за комфортно обитаване. В някои по-малки градове панелните блокове (жилищните комплекси) нарушават структурата на градовете и традиционния градски пейзаж. Необходим е непрекъснат процес на реконструкция и модернизация на жилищните комплекси и панелните блокове. Затова е нужна навременна и ясно фокусирана политика и управление, за да се запази достатъчно пространство за обществени функции и наличие на зелени площи.

Приоритетът, даден на градските райони, взема предвид ефектите от сериозно влошените условия на качеството на живот в целевите общности, а също така и на градското население като цяло. Проблемите с не добре обслужваните, нерегулирани, пренаселени и екологично опасни селища са по-сериозни в градските части на страната, а проблемите на културната, икономическата и правна интеграция в общата социална и физическа среда на големите и малките градове са значително по-сложни, отколкото в селските райони.

Като неразделна част от Националната жилищна стратегия, тази операция ще допринесе за оказване на влияние върху широкообхватен набор от взаимозависими елементи и ще доведе до дългосрочни устойчиви подобрения в условията на живот на градското население като цяло. Операцията ще се изпълнява при комбиниране с допълнителни инвестиционни фондове, чрез финансово-инженерния инструмент JESSICA.+

Списък с примерни дейности за подкрепа

- Обновяване на едропанелни жилищни сгради в съществуващите жилищни комплекси;
- Обновяване на общите части на многофамилни жилищни сгради, както следва: ремонт на следните основни елементи от конструкцията на сградата (покрив, фасада, дограма по фасадата, стълбищна клетка, външни и вътрешни коридори, входни врати и площадки, асансьори), технически инсталации (водоснабдяване, канализация, електричество, топлофикация, телекомуникации) на сградата,
- Осигуряване на съвременни социални жилища за настаняване на уязвими, малцинствени и социално слаби групи от населението, бездомни деца, стари хора и други групи в неравностойно положение, чрез обновяване и промяна предназначението на съществуващи сгради, собственост на публичните власти и организации с нестопанска цел;
- Одити за енергопотребление и мерки за енергийна ефективност за всички проекти в жилищни сгради, споменати по-горе (напр. топлоизолация, смяна на дограма, изграждане на локални връзки

към системите за топлофикация, газоснабдяване или възобновяеми енергийни източници);

- Подобряване и реконструкция на елементите от прилежащата инфраструктурната мрежа на жилищни сгради (с приоритет към техническата инфраструктура в кварталите - електроснабдяване, публично осветление);
- Изготвяне на общински планове и програми, както и градоустройствени и кадастрални планове за целите на осигуряването на жилища

Бенефициенти

Публичните власти и сдруженията с нестопанска цел (като напр. сдружения с нестопанска цел за изграждане на социални жилища), сдруженията на собствениците на жилища в многофамилни сгради.

5.1.3. Операция 1.3. Организация на икономическите дейности

Специфична цел

Да се улесни интегрирането на инфраструктурни съоръжения и места с цел повишено развитие на бизнеса и привличане на нови инвестиции.

Обосновка на операцията

В повечето случаи индустриалните зони на градовете заемат големи територии. Състоянието на техническата инфраструктура обаче (пътища, отводнителни системи и съоръжения за преработка на отпадъци) е много лошо, сградният фонд е амортизиран, остарял и непривлекателен и липсват всякакви сервизни съоръжения. Те трудно биха могли да бъдат модернизирани и използвани отново. Реконструкцията и обновяването на тези индустриални зони е продължителен и труден процес. Именно затова за препоръчване е усвояването на нови („на зелено“) терени за стопански дейности за развитието на малки и средни предприятия.

Основна нужда на всеки от районите за планиране на ниво NUTS II в България е насърчаването на инвестициите за подпомагане на тяхното развитие и по-нататъшните структурни промени. Това е важна предпоставка за преодоляване на социално-икономическите проблеми в градските територии, които са най-засегнати от процеса на реструктуриране на икономиката и в същото време имат най-ниска приспособимост към съществуващите пазарни условия. Тези територии се нуждаят от специални мерки за насърчаване на инвестициите в нови икономически дейности с оглед диверсифициране на моноструктурната икономика. Тези дейности изискват специално внимание, за да се осигури положителен социален и демографски ефект върху територията в дългосрочна перспектива и да се постигне стабилно икономическо развитие.

Бизнес зоните са важен инструмент за икономическо развитие, най-вече за насърчаване на инвестициите, създаване на работни места, подобряване нивото на технологичното оборудване, както и намаляване различията в икономическото развитие. Тези терени се определят като особена част от градските райони и прилежащи територии, където могат да се реализират инвестиционни проекти на местни и чуждестранни инвеститори. Бизнес терените са основно общинска или държавна собственост. Развитието на индустриалните зони ще позволи привличането на инвестиционни проекти, както и на инвестиции в производство и услуги с по-висока добавена стойност.

Въпреки че притежават висок потенциал за развитие, някои градски райони не са могли да го развият поради липса на адекватна инфраструктура. Тази операция ще подкрепя политики за привличане на инвестиции за създаване и развитие на индустриални зони и бизнес паркове в съответствие със „Стратегията за насърчаване на инвестициите в Република България 2005-2013“. Операцията директно засяга две от основните цели на Стратегията – 6.2. „Развитие на техническата инфраструктура“ и 6.4. „Регионална политика за насърчаване на инвестициите“. Инвестициите ще се насочват въз основа на очакваните констатации и изчерпателната инвентаризация, която ще се

извърши като част от финансираня по програма ФАР проект BG 2005/017-586.04.01 "Развитие на индустриални зони". Операцията ще стартира през втората половина на програмния период 2007-2013 г.

Списък с примерни дейности за подкрепа

- Подобряване и реконструкция на съществуващите или развитие на нови елементи от техническата инфраструктурна мрежа, свързана с бизнес зоните и терените (напр. информационно-комуникационни връзки, строителство/ реконструкция/ рехабилитация на улици или малки участъци от местни пътища, осигуряващи достъп до или в индустриалните и бизнес зони, електроснабдяване, публично осветление, газоснабдяване, водоснабдяване, канализация, поставяне на указателни знаци и табели до или в рамките на бизнес зоните, и др);
- Определяне на нови терени за инвестиции „на зелено” за организиране и установяване на бизнес дейностите и прехвърляне в тези зони на производства, които се намират в централните градски зони и не отговарят на критериите за безопасност;
- Възобновяване, ремонт, обновяване на съществуващи индустриални зони и развитие на терени с потенциал за инвестиции „на кафяво”, които не са засегнати от екологични замърсявания;

Бенефициенти

Общини, сдружения на общини, неправителствени организации с участие на общински власти.

5.1.4. Операция 1.4. Подобряване на физическата среда и превенция на риска

Специфична цел

Повишаване качеството на живот и съответните екологични условия, в т.ч. предотвратяване на рискове, както и подобряване физическия аспект на градските центрове и агломерации като част от по-широкообхватната стратегия за социално и екологично възраждане.

Обосновка на операцията

Градовете и урбанизираните територии могат да бъдат успешни и устойчиви, само ако гражданите желаят да живеят и работят в тях и имат възможност да общуват, пътуват и да създават своите домове. Те могат да бъдат привлекателни за чуждестранни бизнес посетители, инвеститори и туристи, само ако цялостната градска среда е безопасна, устойчива и с високо екологично и естетическо качество. Градската среда винаги е играла значима роля в жизнената среда на хората.

Зелените площи в големия и малкия град имат силно влияние върху качеството на живота на неговите жители. Тези пространства предоставят възможности за физически упражнения, социални контакти, отмора и спокойствие. Добре поддържаните зелени площи, паркове и залесени територии могат да се превърнат в най-предпочитаните и характерни черти на градските зони. Те трябва да бъдат защитени и следва да се вземе предвид възможността за създаването на нови зелени площи или други обществени пространства, чрез обновяването на съществуващи изоставени застроени терени. Зелените площи също така са важни и за градското биоразнообразие. Предоставянето на възможност на гражданите да имат контакт с природата е важен подход за засилване на общественото внимание към по-широкообхватните проблеми, свързани с опазването на околната среда.

Тази операция ще подкрепя инвестиции, насочени към конкретни градски райони, за целите на физическото им обновяване и насищането с инфраструктура, с оглед изграждането на привлекателна градска среда, която на свой ред да доведе до бъдещи инвестиции и допълнително развитие. Дейностите ще включват възстановяване на градската среда в жилищните райони, където съществува проблем със социалната изолация на големи групи от населението, премахване на гетата и подобряване на комуналната инфраструктура на селищата, кварталите и районите, обитавани от

социални групи в неравностойно положение, подобряване на достъпа до обществени услуги и образование, допринасяйки по този начин за разрешаването на съществуващите проблеми.

С помощта на тази операция ще се коригира недостигът на зелени площи и места за отдих и ще се повиши привлекателността на градските територии. За тази цел се предвижда отстраняване на настилки и засаждане на растителност, подобряване на съществуващите или съответно създаване на нови зелени площи, озеленяване на вътрешни дворове, използване на празни и пустеещи земи по екологосъобразен начин, както и изграждане на пешеходни и велосипедни алеи, свързващи централните и другите важни части на градските зони. Реконструкцията и обновяването на индустриални зони в градовете ще създадат възможност за задоволяване на обществени нуждите по отношение на досега пренебрегвани елементи на градската среда, като зелени пространства и обществени услуги.

За тази цел операцията ще подкрепя конкретни интервенции с цел подобряване както на физическата градска среда (благоустрояване в близост до бизнес центрове, жилищни райони, исторически обекти и сгради и т.н.), така и на жизнената среда (открити пространства, градски пейзажи, паркове и градини).

Поройните валежи, наводненията и другите природни бедствия, сполетели България, предизвикаха опустошителни последици върху инфраструктурата и върху регионалната и местната икономика. На риск беше изложен и животът на много хора. Валежите доведоха до големи наводнения, материални щети и дори жертви сред населението. Все още продължава да съществува потенциална заплаха от нови дори по-разрушителни наводнения. Такива наводнения биха могли да залееят градските територии и да разрушат съществуващата градска среда. Именно затова, тази операция ще подкрепя дейности, които насърчават предотвратяването на рискове и готовността на градските центрове адекватно да посрещат потенциално разрушителни природни стихии.

Осигуряването на околна среда с нива на замърсяване, които не оказват вредно въздействие върху здравето на хората и самата природа, както и върху стимулирането на устойчиво развитие в населените места, ще доведе до по-висок жизнен стандарт и социално благосъстояние на населението. За тази цел е необходимо да се изгради висококачествена градска среда, за да се предотвратяват рисковете и да се опазва здравето на гражданите, в следните аспекти:

- Качество на въздуха;
- Устойчиво използване на водата и водните ресурси;
- Въвеждане на по-безвредни (алтернативни) технологии;
- Намаляване на шумозамърсяването;
- Разработване на системи за устойчив градски транспорт, безвредни за околната среда.

Фоновият шум, причиняван главно от транспорта, е един от основните проблеми на околната среда в големите градове. Наблюдава се постоянна тенденция към увеличаване на неблагоприятните акустични условия в градските райони. Шумът от автомобилния трафик е причина за около 80-85% от общото шумово замърсяване в големите населени места. Проблемите, пряко свързани с шумозамърсяването, причинени от пътният транспорт, са: отсъствие на изградени шумозащитни съоръжения, неефективна организация на трафика, недобре поддържана пътна мрежа и пътнотранспортни средства, както и някои недостатъци на градското планиране. Като допълнителен източник на шум трябва да бъдат посочени и малките производствени предприятия (автомобилни сервиси, дърводелски работилници и др.), разположени на територията на градовете.

Замърсяването на въздуха в градските райони се дължи основно на пътнотранспортните средства (частни и обществени), които не отговарят на европейските екологични норми. Изгарянето на твърди горива за отопление на домакинствата допълнително замърсява околната среда с диоксини и фурани. Лошото състояние на пътните настилки води до емитирането на значителни количества прах в жизнената среда на населените места. Наличието на високоволтова електропреносна мрежа в

градските райони води до дискомфорт в жилищата, поради излъчването на електромагнитни вълни (радиация), които са вредни за здравето на хората. Всички тези въпроси ще бъдат засегнати по тази операция, с цел създаване на устойчива и здравословна градска среда.

Списък с примерни дейности за подкрепа

- Инвестиции за възстановяване, преустройство, обновяване, почистване, подобряване, развитие на обществени места, места за отдих и развлечение, зелени площи и паркове, площи, изкуствени и естествени езера, поточета;
- Рехабилитация и изграждане на детски площадки за активен спорт, отмора и забавление през свободното време;
- Озеленяване и обновяване на градини в градските територии;
- Инвестиции в подобряването на градските архитектурни елементи (фонтани, пейки, беседки, статуи);
- Изграждане/ реконструкция на пешеходни алеи и тротоари, подобряване достъпа за хора с увреждания, изграждане на велосипедни пътеки и алеи, пешеходни зони, алеи и подлези за пешеходци и велосипедисти, вкл. съпътстващи дейности (поставяне на указателни знаци и др.);
- Рехабилитация на градските улични мрежи и подобряване на уличното осветление;
- Изграждане на паркинги и други съоръжения за паркиране;
- Съоръжения за повишаване на сигурността и ограничаване на престъпността (осветление на паркинги, охранителни системи за наблюдение на обществени места и др.);
- Инициативи на жителите, мрежи за партньорство и обмен на информация, свързани с градското обновяване, планове за действие, свързани с градското обновяване;
- Създаване и укрепване на инфраструктури за предотвратяване на наводнения и свличане на земни маси, т.е. диги, подпорни стени и други укрепващи съоръжения;
- Закупуване на машини за поддържане в добро състояние на съоръженията за защита от наводнения, машини за почистване на дигите и речните корита от вредна растителност;
- Дребномащабни мерки за борба с бреговата ерозия, изграждане на малки по обем преливници, бентове и т.н.;
- Изграждане и въвеждане в експлоатация на хидравлични конструкции за ограничаване или елиминиране на наводненията и последствията им;
- Рехабилитация и изграждане на дренажни съоръжения и инфраструктура;
- Системи за хидрометеорологически мониторинг на градската среда, информационни системи за мониторинг и ранно предупреждение за високи нива на реките;
- Изготвяне на общински планове и стратегии за интегрирано градско развитие, както и градоустройствени планове

Бенефициенти

Общини, сдружения на общини, неправителствени организации в партньорство с общини.

5.1.5. Операция 1.5. Устойчиви системи за градски транспорт

Специфична цел

Да се осигури достъпност и сближаване на населението чрез ефикасни и устойчиви транспортни системи в градските центрове.

Обосновка на операцията

Целта при развитието на устойчив градски транспорт е подобряване на жизнените и екологични условия в основните градски райони в страната. Основна цел ще бъде създаване на по-ефективен и бърз градски транспорт с по-малко потребление на енергия, изграждане на по-достъпна вторична инфраструктура на обществените транспортни мрежи и въвеждане на екологосъобразни видове градски транспорт. Чрез поддържането на диверсифицирана градска транспортна система ще бъде постигнато балансирано разделение и ще се намали отрицателното влияние върху околната среда.

Съсредоточаването на усилията върху изграждането на високоскоростен, привлекателен, достъпен, екологосъобразен и удобен обществен градски транспорт ще доведе до избягване на претоварването и съответните отрицателни ефекти, от което се нуждае градският транспорт. Поради тази причина той е предмет на особено внимание по тази операция.

Автобусите и тролейбусите са най-популярният начин за транспорт в градовете и в близко бъдеще ще запазят тази своя роля. За съжаление, автобусният транспорт е най-големият замърсител на околната среда и неговото бъдещо развитие е насочено към намаляване влиянието му върху околната среда.

Настоящата система за контрол на процесите в обществения градски транспорт не е достатъчно ефективна и не позволява вземането на оперативни и перспективни решения относно неговата организация и управление. Въвеждането на автоматизирани системи за управление на трафика и контрол на транспортните процеси в градовете ще осигури подобряване качеството на услугите в обществения градски транспорт. Освен постигането на повишена редовност на курсовете и упражняването на контрол в реално време, системите ще позволят запис и контрол на пътуването, натоварването на маршрутите и последващата им оптимизация, ще намалят възможностите за грешка на водача и ще направят възможно включването на частни транспортни оператори в системата. Въвеждането на нова система за таксуване и получаване на информация от пътниците в обществения градски транспорт ще позволи разработването на гъвкава тарифна политика, основана на оценката на клиентите, използващи транспортните услуги.

Тъй като градският транспорт е един от най-големите замърсители на околната среда, чрез тази операция политиката за регионално развитие ще подпомага изпълнението на интегрирани стратегии за екологично чист градски транспорт в градове, където проблемът със замърсяването е най-критичен. По-ефективно ползване на съществуващата инфраструктура ще се постигне чрез увеличаване на екологосъобразните транспортни системи.

Списък с примерни дейности за подкрепа

- Създаване на автоматизирани системи за управление и контрол на трафика, чрез въвеждане и подобряване на системите за управление и информация (центрове за управление на трафика, централизирана компютърна система, сензорни станции за превозни средства, дистанционно сменяеми информационни табла, кантари, комуникационни подсистеми);
- Подобряване на достъпността на основната инфраструктура до градските автобусни спирки (платформи за хора с увреждания, премахване на пречките за ориентация и информация, светлинно и звуково обявяване на спирките, ясно визуално означаване на линиите, разписания, четими и за хора с намалено зрение, информация за незрящи и др.);
- Ускорено обновяване на транспортната инфраструктура (електрификация, подобряване на спирки, ремонт и поправка на съоръжения и оборудване);
- Развитие на инфраструктура и маршрутна мрежа с нови дестинации до по-отдалечени жилищни райони;

- Осигуряване на система за защита и намаляване на шума - поставяне на трамвайни линии с антивибрационни и елементи за шумозащита;
- Подобряване на общественя градски транспорт от гледна точка на околната среда чрез въвеждане на нови единици (автобуси, трамваи, тролейи, които отговарят на европейските изисквания за вредни емисии в изгорелите газове, използване на алтернативни енергийни източници);
- Изготвяне на планове за организация на транспорта

Бенефициенти: Общини, обществени компании за градски транспорт.

5.2. Приоритетна ос 2: Регионална и местна достъпност

Обосновка

Целта на тази приоритетна ос е да се подобри качеството на живот и работна среда чрез **по-добър достъп** и нови възможности за повишаване на регионалната конкурентноспособност и устойчивото развитие. Това ще бъде постигнато чрез развитие на инфраструктурата, свързана с достъпа до транспорт, комуникации, информация и енергия.

Интегрирането на територията на страната чрез по-добра достъпност и мобилност се явява фактор от решаващо значение за повишаване на регионалната конкурентноспособност, развитието и създаването на работни места. Тази интеграция е силно зависима от няколко ключови свързващи инфраструктури – второкласните пътища, телекомуникациите и разпределителната инфраструктура за по-ефективни енергийни ресурси.

Тази приоритетна ос е в подкрепа изпълнението на два от приоритетите на НСРР: *Приоритет 1 "Подобряване на базисната инфраструктура"* и *Приоритет 4 "Подкрепа за балансирано териториално развитие"*, в съответствие и допълнение към ОП „Транспорт“, ОП „Административен капацитет“ и Националния стратегически план за развитие на селските райони.

Състоянието на пътната мрежа е един от съществените ограничаващи фактори, който затруднява интеграцията на регионите помежду им и в европейското пространство, ограничава мобилността на работната сила, намалява достъпа до различни видове услуги и задълбочава различията между отделните райони, последица от които е настоящата изостаналост в развитието на периферните региони на страната.

Една от целите на приоритетната ос е да подпомогне ремонтването и изграждането на републиканска/ държавна и местна пътни мрежи за осигуряване на по-добра пътна достъпност между различните региони и във вътрешността на градските зони. Второкласните и третокласните пътища, като част от държавната пътна мрежа, осъществяват връзки от национално значение и основно връзки между центровете на големите градове и често минават през малки градове и общини, които са част от градските агломерации. От друга страна, местни пътища са общинските пътища, които са с месно и регионално значение за регионите. Тези пътища осъществяват външните връзки на градовете със републиканските пътища, т.е. второкласните и третокласни пътища³⁷ /Приложение 11/.

Поради факта, че голяма част от второкласните, третокласните и общинските пътища в България са износени, съществува неотложна нужда от тяхното модернизиране, за да се подобри безопасността им, както и да се подпомогне развитието на туризма и достъпа до административните, здравните, образователните и културните заведения. Подобряването на достъпа до най-отдалечените територии е сигурна стъпка към преодоляване не само на териториалните различия, но и на

³⁷ "Закон за пътищата", ДВ, 64/8 Август 2006

вътрешнорегионалните различия. Изграждането на подходящи пътища и качествени връзки ще повиши мобилността вътре в страната и ще осигури достъп до възможностите, които предоставят основните първокласни мрежи. В този смисъл, подобряването на транспортната достъпност като елемент от качеството на услугите, включва по-нататъшното изграждане и разширяване на техническите характеристики и експлоатационните условия на съществуващата в районите второкласна, третокласна и общинска пътна мрежа, така че да обхванат по-голяма част от територията и по-голям дял от населението да получи висококачествени транспортни услуги от гледна точка на безопасността и съкращаване продължителността на пътуването. Достъпността до градовете и регионите има значително влияние върху качеството на живот, околната среда и икономическата активност. Достъпността до големите градове е важен фактор за развитието на прилежащите им територии. В това отношение, качеството на мрежата от общински пътища в рамките на градските агломерационни ареали е от решаващо значение.

Информационните и комуникационни технологии (ИКТ) предлагат нови възможности за регионите, като оказват влияние върху териториалното разпределение на икономическите дейности. ИКТ предлагат значителна възможност за преодоляване на „барьерата на разстоянията“ и проблемите на отдалечените региони, типични за много периферни територии. Необходимостта до се преодолее изоставането по отношение на технологичния напредък икономиката, базирана на знанието и информационното общество, е въпрос от решаващо значение за развитието на националния и регионален потенциал и за постигането на интензивен наваквасщ растеж през следващото десетилетие. Възможните приложения на съвременната широколентова инфраструктура предлагат конкурентни предимства за бизнеса, потребителите на публични услуги и домакинствата.

Отдалечените територии, които имат лоши пътни и информационно-комуникационни връзки, в повечето случаи нямат достъп и до енергийни ресурси. Осигуряването на газопроводна мрежа в тези територии спомага за концентрираното и интегрирано развитие на значително изоставаните региони.

Градските центрове и метрополиси трябва да са ефективно свързани, както помежду си, така и със своите околности и със световната икономика. Ефективният транспорт, задоволителният достъп до телекомуникации, както и по-евтините, устойчиви и ефективни енергийни ресурси са основните предпоставки за укрепване конкурентноспособността на периферните и слабо урбанизирани територии, а оттук и за социалното и икономическо сближаване. Транспортните и телекомуникационни възможности са важен фактор за насърчаване на полицентричното развитие. Ефективните транспортни, телекомуникационни и газопреносни системи и услуги имат ключова роля за засилване икономическата привлекателност на основните градове и градските центрове от регионално значение.

В частност, подобрените връзки ще интегрират средно големите и малките градове към основните градските центрове и ще увеличат тяхната функция и ролята им за кохезионното развитие на регионите.

Специфична цел

Да се повиши достъпността и връзките в рамките на градските агломерации, между самите тях, вътрешността им и прилежащите слабо урбанизирани райони.

Показатели и целеви стойности

Вид	Показател	Единица	Количествено изражение		Източник на информация
			Базова стойност	Целева стойност	
Въздействие	Брой на пътнотранспортните произшествия (вкл. разпределение на ПТП, пострадали, убити)	% намаление	8 224 10 112 957	5%	НСИ, КАТ
	Товаропоток след 1 година (вкл. автомобилен трафик, пътникопоток и товаропоток по второкласни и	% увеличение	5 045.4 млн./тон/км.	3%	НСИ, фонд РПИ

			Количествено изражение		
	третокласни и общинските пътища)				
	Използване на ИКТ услуги	% увеличение	Няма данни	10%	ДАИТС
Резултат	Спестени средства от общинските бюджети (на подкрепените общини), дължащи се на замяната на отоплението с електричество, течни горива, въглища и дърва с природен газ (% намаление на разходите за енергия)	Евро/година	Няма данни	15%	МИС на ОП, МИЕ
	Допълнително население с широколентов достъп (ключов индикатор)	% увеличение	10 %	20% (+10)	МИС на ОП, ДАИТС
	Общини с лицензи за газоразпределение (ключов индикатор)	% увеличение	49%	59% (+10)	МИС на ОП, МИЕ
Продукт	Реконструирани и възстановени пътища	Км.	0	1300	МИС на ОП, фонд РПИ
	Разширяване на съществуващата ИКТ мрежа	Км.	Няма данни	800	МИС на ОП, ДАИТС
	Новопостроени газопроводи с високо налягане	Км. Км. увеличение % увеличение	1769	2194 общо 425 нови 25%	МИС на ОП, МИЕ

Основните операции за подкрепа в рамките на настоящата приоритетна ос са:

Операция 2.1: Регионална и местна пътна инфраструктура;

Операция 2.2: Информационни и комуникационни мрежи и услуги;

Операция 2.3: Достъп до устойчиви и ефективни енергийни ресурси.

Географски обхват на интервенциите

Всички райони за планиране на ниво NUTS II са включени в:

- Операция 2.1: Регионална и местна пътна инфраструктура (някои второкласни и всички третокласни пътища);
- Операция 2.2: Информационни и комуникационни мрежи и услуги.
- Операция 2.3: Достъп до устойчиви и ефективни енергийни ресурси.

86 общини от градските агломерационни ареали са включени в:

- Операция 2.1: Регионална и местна пътна инфраструктура (общински пътища);

Ключовите критерии за избор на проекти могат да бъдат следните:

- Проектът допринася за взаимодействието и връзките между градовете и селата;
- Проектът подобрява условията за бизнес дейности в отдалечените райони, включително в туристическите зони;
- Проектът допринася за развитието на информационното общество;
- Проектът подобрява енергийната ефективност и икономическата целесъобразност.

Финансиране

Приблизително разпределение на средствата (в млн. евро)	% от ОПРР / приоритетна ос	Финансиране от ЕС	Национално публично финансиране	Общо финансиране	Съотношение на финансирането от ЕС (%)
---	----------------------------	-------------------	---------------------------------	------------------	--

Приоритетна ос 2: Регионална и местна достъпност (ЕФРР)	25%	340 270 886	60 047 803	400 318 689	85%
---	-----	-------------	------------	-------------	-----

- **Отговорни органи** За операция 2.1., подборът на проекти ще бъде организиран от Управляващия орган, в координация с бенефициента – Фонд "Републиканска пътна инфраструктура". Управляващият орган ще извършва проверки на място и първоначален финансов контрол на направените от бенефициентите разходи. В случаите на грантови схеми за подобряване на общинските пътища, подборът на проекти ще бъде организиран и администриран от регионалните звена на Управляващия орган на ниво NUTS II. Те ще отговарят и за извършване на проверки на място и първоначалния финансов контрол на направените от бенефициентите разходи.
- За операция 2.2., подборът на проекти ще бъде организиран от Управляващия орган, в координация с бенефициента – Държавната агенция за информационни технологии и съобщения. Управляващият орган ще извършва проверки на място и първоначалния финансов контрол на направените от бенефициентите разходи.
- За операция 2.3., подборът на проекти ще бъде организиран от Управляващия орган, в координация с Министерството на икономиката и енергетиката, дирекция "Енергийни пазари и реструктуриране". Управляващият орган ще извършва проверки на място и първоначалния финансов контрол на направените от бенефициентите разходи.

Бенефициенти

Общини, Фонд "Републиканска пътна инфраструктура", Държавната агенция за информационни технологии и съобщения, здравни центрове, социални и образователни институции, други обществени органи, общественодостъпните телецентрове в координация с Държавната агенция за информационни технологии и съобщения.

Разграничаване, допълняемост и връзки с други планове и програми

ОП „Транспорт“: Тази приоритетна ос е фокусирана върху регионалната и местна пътна инфраструктура и вътрешнорегионалните транспортни услуги. Операциите по този приоритет допълват приоритетните оси и операциите, заложи в ОП "Транспорт", където са обхванати магистралите от трансевропейската транспортна мрежа (TEN-T) и първокласните и второкласните пътища, които са част от TEN-T. Останалите второкласни и всички третокласни пътища са предмет на ОП „Регионално развитие” и попадат в обсега на Фонд „Републиканска пътна инфраструктура”.

ОП „Конкурентноспособност“: ОПРР ще подкрепя дейности, които насърчават обществения достъп до информационните и комуникационни технологии и предоставят ИКТ на обществените институции в градските околности и слабо урбанизираните райони. Не се предвижда директна подкрепа за частния сектор. Инвестиции от такъв характер ще се финансират по ОП „Конкурентноспособност”.

Програма за развитие на селските райони (ПРСР):

1. ОП „Регионално развитие” ще реализира грантови схеми за подобряване на общинската пътна мрежа в рамките на 86 общини от градските агломерационни ареали. От друга страна, ПРСР ще обхване останалите общини в селските райони, където ще се съсредоточат дейностите по Ос 3: „Подобряване на качеството на живот и насърчаване на възможностите за заетост в селските райони”.

2. ОП „Регионално развитие” ще подкрепя дейности, които предоставят ширококолов достъп до он-лайн услуги в контекста на прехода към информационно общество (подобряване и разширяване на ИКТ мрежи) на територията на цялата страна. ПРСР няма да подкрепя ширококолов достъп.

Програми за транс-гранично сътрудничество: Програмите за транс-гранично сътрудничество нямат за цел да финансират високо-стойности и дълготрайни инфраструктурни инвестиции (както програмите по Цел 1), а са предназначени главно за меки и дребно-машабни дейности. Проектите трябва да бъдат изготвени от представители от две гранични страни, които да имат ясно интегрирани идеи, приоритети и действия, от страна на ползвателите от двете страни на границата. Те имат ясно трангранично въздействие, което е невъзможно да бъде покрито от секторните оперативни програми. Всички проекти по програмите за транс-гранично сътрудничество задължително трябва да покриват минимум два от изброените критерий: 1) Единно (общо) развитие, 2) единно (съвместно) изпълнение, 3) единен (общ) екип, 4) съвместно финансиране

Приложимост на държавна помощ
Неприложимо

5.2.1. Операция 2.1. Регионална и местна пътна инфраструктура

Специфична цел

Да се насърчат достъпността, взаимосвързаността и сближаването вътре в регионите чрез подобряване и ремонт на регионални и местни пътища.

Обосновка на операцията

Подобряването на достъпността до коридорите на основните транспортни дестинации в рамките на районите за планиране чрез реконструкция и модернизация на второкласните и третокласните пътища ще намали значително времето за пътуване и в същото време ще разшири полето за действие на регионалните центрове, чрез предлагане на качествени услуги. Достъпът на периферните и икономически слаборазвитите територии до регионалните пазари на стоки и услуги, както и до големите индустриални икономически центрове, ще се подобри. Взаимосвързаността и достъпността изискват модернизиране на второкласните и третокласни пътни системи, като това трябва да е икономически и екологично обосновано, социално обвързано и отговарящо на критериите за пътна сигурност.

- Тази операция ще подпомогне инвестициите в подобряването на:
- Пътища, които обслужват вътрешнорегионални връзки и осигуряват възможности за развитие на техния специфичен икономически потенциал;
- Пътища, осигуряващи достъп до райони с потенциал за развитие на туризъм;
- Общински пътища в агломерационните ареали, с цел осигуряване на по-добра интеграция и достъпност на териториите около големите градски центрове.

Списък с примерни дейности за подкрепа

- Строителство, ремонт, реконструкция и възстановяване на второкласни пътища, извън трансевропейската мрежа (TEN), както и третокласни пътища;
- Подобряване на транспортните връзки до определени дестинации и инфраструктура, извън населените места – достъп до пристанища, летища, сметища и т.н.
- Гранатови схеми за общински пътища, осъществяващи връзки в агломерационните ареали на общините, изброени в Приложение 3.

Бенефициенти

Фонд „Републиканска пътна инфраструктура”, общини.

5.2.2. Операция 2.2. Информационни и комуникационни мрежи и услуги

Специфична цел

Да се осигури широколентов достъп до интернет услуги в контекста на прехода към информационно общество.

Обосновка на операцията

Въпреки че цифровата опорна мрежа на страната е вече изградена, все още предстои много работа, за да се цифровизира напълно мрежата на местно ниво и в периферните части на градските райони, които в много отношения наподобяват селските райони. Това е особено важно за развитието на модерните телекомуникации. Достъпът до интернет на национално ниво показва значително подобрение през последната година по отношение на свързаност, скорост и достъпност на цената. Най-критично е бавното развитие на достъпа до мрежите в по-слабо урбанизираните райони, където през последните години липсва подобрение в сравнение с останалите показатели. Това се отнася до разпространението на ISDN, достъпа до кабелен и мобилен интернет на територията на цялата страна, както и свързаните с това високи разходи и ниската степен на използване на персонални компютри от домакинствата.

ИКТ предлагат възможността за разширяване на достъпа до градски възможности и услуги на населението в отдалечените райони и за свързване на градското население с по-широките национални и международни източници на информация. Въвеждането на нови информационни и комуникационни технологии също представлява важна услуга за предотвратяването на отрицателни промени на демографските структури чрез създаване на възможности за привличане на висококвалифицирани хора, занимаващи се с нововъведения и консултантски услуги в по-слабо урбанизираните периферни райони.

По-специално, административните органи се нуждаят от средства за обслужване на населението както в градовете, така и извън тях. Въпреки че се предвижда пазарът да осигурява основните национални телекомуникационни инфраструктури, в действителност съществуват специфични пазарни пропуски по отношение на местната свързаност с такива инфраструктури и липса на предоставяне на услуги. Например, няма икономически интерес за изграждане на инфраструктура (включително широколентови и безжични услуги), както и за развитие на информационни и комуникационни услуги в слабо населени и неразвити райони. Настоящата операция ще отговори на тези потребности. Постигането на тази цел е свързано с въвеждането на широколентови технологии за цифров пренос на данни, което води до подобрени ефикасност, обхват и прозрачност на предоставянето на услуги на населението (образование, здравеопазване, услуги, предоставяни от местни и регионални административни органи).

В този смисъл, тази операция ще подкрепя завършването на модернизацията на преносната телекомуникационна мрежа, разширяването на местната телекомуникационна мрежа в граничните и слабо населени територии и бъдещата цифровизация на тази мрежа.

Подкрепата ще бъде осъществявана съгласно държавната информационна и телекомуникационна политика, която се основава на "е-Европа" и ще отчете индикативните насоки за критериите и начините на изпълнение на Структурните фондове в подкрепа на електронните комуникации (SEC (2003) 895 от 28 юли 2003 г.).

По принцип, подкрепата ще се ограничава до инфраструктура, т.е. инсталации (тъмни оптични трасета, канали, мачти) и оборудване, достъпно за всички оператори и доставчици на услуги.

За всички оператори ще бъде осигурен достъп към инфраструктурата при равни условия.

Списък с примерни дейности за подкрепа

- Развитие на критична, защитена, сигурна и надеждна обществена инфраструктура, изграждане на широколентови връзки към градските периферии и по-слабо урбанизираните райони;
- Създаване на обществени сървърни **паркове за съхранение на** обществени информационни системи и данни;
- Въвеждане на мерки и системи за осигуряване на данни и безопасност на комуникациите, съгласно европейските стандарти и изискванията на бизнеса.

Бенефициенти

Държавната агенция за информационни технологии и съобщения, общини, центрове за здравеопазване, социални и образователни институции, други обществени организации в партньорство с общините, общественодостъпните телецентрове в координация с Държавната агенция за информационни технологии и съобщения.

5.2.3. Операция 2.3. Достъп до устойчиви и ефективни енергийни ресурси

Специфична цел

Да се предостави на определени райони достъп до устойчиви и ефективни енергийни ресурси, увеличавайки енергийната ефективност с цел повишаване инвестиционната привлекателност на регионите, тяхната конкурентноспособност и подобряване качеството на живот.

Обосновка на операцията

Изграждането и развитието на газоразпределителна мрежа е пряко свързано с изпълнението на целите на енергийната политика на България и Европейския съюз, като повишаване сигурността на доставките; осигуряване на конкурентноспособност на европейските икономики и наличност на достъпна енергия и насърчаване на екологичната устойчивост и борбата с промяна на климата.

- България изостава значително в изграждането на газоразпределителни мрежи и газификацията на домакинствата, в сравнение не само със страните от ЕС, но и съседните държави и тези от Югоизточна Европа. Недостигът на доставки на газ често се явява причина за намаляване на инвеститорския интерес и затрудняване икономическото развитие на засегнатите райони. В допълнение на това, отдалечеността на споменатите общини от наличните преносните мощности и нуждата от големи инвестиции в изграждането на разпределителни отклонения са едни от причините поради които тези райони не са включени в описа на обособените територии за разпределение на природен газ на територията на страната. Следователно изграждането и развитието на разпределителните мрежи и газификацията са от решаващо значение за такива райони. Инвестиции от такъв характер ще създадат по-благоприятна и конкурентна бизнес среда и ще намалят консумацията на енергия не само от икономическия сектор, но и от домакинствата. Употребата на по-устойчиви и ефективни енергийни ресурси има и значителни екологични и социални последици. Инвестициите в газификацията ще имат следните икономически ефекти: Тласък в развитието на местната икономика в новите газифицирани територии, повечето от които са слабо развити;
- Намаляване разходите за отопление на общинските и обществените сгради (училища, болници, читалища и др.);
- Намаляване енергоемкостта на икономиката чрез използване на природен газ за отопление вместо електричество.
- В допълнение, съществени икономически, екологични и социални ефекти ще настъпят понастоящем ако отоплението на най-голяма част от населението следва класическата, но най-неизгодна в енергийно отношение схема – електрически печки, печки на въглища, дърва и в най-

малка степен – пропан бутан. Следвайки прогнозите, преминаването от електрическа енергия към използване на природен газ за отопление и домакински нужди ще намали с около 35% разходите на семейство и ще доведе до значително спестяване на енергия. Използването на природен газ в жилищния и икономическия сектор ще допринесе за изпълнението на екологичните задължения и намаляване на вредните емисии от парниковите газове, както и за изпълнението на поетите ангажименти към Протокола от Киото като по-настоящем използваните енергийни ресурси (бензин, нафта, въглища, дърва) имат лоши екологични индикатори и по този начин замаяната им с природен газ ще има положителен ефект в намаляване на емисиите на CO₂, SO₂ и прах.

Също така, използването на природен газ значително ще ограничи търсенето на дърва за отопление и това ще се отрази впоследствие на безконтролното изсичане на горите. На практика, сега в тези зони няма алтернативни източници на дърва, въглища и електричество и изграждането на газоразпределителни тръбопроводи ще осигури такава алтернатива.

Подобрените екологични ефекти впоследствие ще доведат до намаляване на вредния ефект върху здравето на хората и подобро качество на живот, в резултат на наличието на алтернативно екологосъобразно гориво, удобно за употреба.

Завършването на основните газоразпределителни тръбопроводи и осигуряването на евтини и ефективни енергийни ресурси по подходящ и интегриран начин ще допълнят свързващите мрежи (пътища и ИКТ), в резултат на което ще се подобрят вътрешнорегионалните връзки и ще се повишат развитието и регионалната конкурентноспособност. Ефективността и гъстотата на газоразпределителни мрежи се считат за жизненоважни за интеграцията на регионалните и градски икономики и тяхната конкурентноспособност.

Списък с примерни дейности за подкрепа:

- Изграждане на газоразпределителни тръбопроводи в съответните райони като част от националната газопрееносна мрежа;
- Технически проучвания и проучвания за осъществимост, проекти, техническа помощ.

Бенефициенти

Общини без лиценз за газоразпределение и непопадащи в описа на обособените територии за газоразпределение (газоразпределителни региони) въз основа на стриктни критерии за избор (нямат достъп до националната газопрееносна мрежа; имат доказан значителен потенциал за пазар на газта – промишленост, публичен сектор и домакинства; мултиплициране на ефекта от газификация – спестено електричество, течни горива, въглища и дърва, както и намалени емисии на парникови газове, SO₂ и прах).

5.3. Приоритетна ос 3: Устойчиво развитие на туризма

Обосновка Туризмът се счита за един от приоритетните сектори на българската икономика. Неговият потенциал се доказва от приноса му към брутният вътрешен продукт, износа и валутните приходи, както и създаването на работни места. Силната териториална концентрация обаче, в съчетание с еднообразието на продукта и пропуските в маркетинга на туристическите дестинации, намаляват шансовете досегашният темп на растеж да продължи в средносрочна и дългосрочна перспектива, докато настоящата тенденция на развитие крие значителни екологични, социални и икономически рискове за вече свръхразвитите курорти.

Въпреки препоръките и добрите намерения да се развият алтернативи на традиционните туристически продукти и на традиционните и вече прекомерно развити курорти, развитието на такъв вид туризъм (културен, екологичен, балнеоложки, приключенски, селски и т.н.) е все още ограничено и дори „статистически неуловимо”. Много от потенциалните атракции не са разработени по начин, който да

оползотворява техния потенциал (т.е да могат да привлекат достатъчно посетители за по-дълъг престой), а свързаната с тях прилежаща туристическа инфраструктура е незавършена, остаряла, износена или липсваща. В допълнение,, вътрешните части на страната са слабо популярни като туристически дестинации и е необходимо да им се създаде положителен регионален имидж. Същевременно развитите региони имат трудности с диверсификацията на продукта, разширяването на пазарния сегмент, осигуряването на по-големи печалби, удължаване на сезона и повишаване степента на заетост на легловата база. Освен това съществуващите атракции и продукти се рекламират поотделно, а не като част от един по-голям регионален продукт. Сътрудничеството и съвместните усилия за развитие на туризма на местно, регионално и национално ниво остават ограничени. В резултат на това много региони са развити предимно като „спирки“, а не като истински туристически дестинации и така не могат да осигурят по-дълъг престой на посетителите и свързаните с това икономически ползи.

Приоритетна ос 3 има за цел да развие туристическия продукт по екологично и икономически устойчив начин. Целта е да се разшири териториалният обхват на туризма и ползите от него по регионално по-балансиран начин и да се допринесе за икономическата диверсификация на регионите. Акцентът ще бъде върху устойчивото развитие на туризма, основано върху продуктова и пазарна диверсификация и по-пълно използване на туристическия потенциал. Допълнително ще бъде подпомогнато подобряването на бизнессредата за туризъм с цел повишаване на конкурентноспособността на туристическата индустрия и осигуряване на възможности за устойчив растеж както на регионално, така и на национално ниво. Тази приоритетна ос цели да се подобри бизнессредата и да се предложат инвестиционни решения, които да насърчат туризма и развитието на бизнеса чрез изграждане на туристически атракции и свързана с тях туристическа инфраструктура, популяризиране и модернизиране на туристическите обекти, разширяване и подобряване маркетинга на туристическите дестинации, увеличаване на пазарната информация в рамките на туристическата индустрия и политика, както и укрепване на партньорството между различните участници. Без тази подкрепа очакваното ниво на развитие на туризма и бизнеса ще бъде достигнато много по-късно (ако изобщо бъде постигнато), и то не по всеобхватния и допълващ начин, предвиден в настоящата приоритетна ос.

Съществен елемент на приоритетната ос ще бъде максимизирането на въздействието на осъществяваните дейности чрез приоритетно подпомагане на по-големи проекти, като например проекти за развитие на стратегически разположени туристически продукти, основани на културното и природно наследство, или на групи от по-малки обекти извън високоразвитите туристически центрове, където туризмът е съсредоточен в момента, и чрез фокусиране върху интервенции в по-слабо развитите локализации със значителен туристически потенциал. Ще бъдат подкрепяни само публични и не генериращи печалба инвестиции.

Изборът на тази приоритетна ос е в съответствие с Националната стратегия за регионално развитие, която цели да постигне динамично и балансирано развитие на отделните райони за планиране и разглежда туризма не само като средство за "опазване и валоризация на природното и културното наследство", но и като средство за "укрепване на връзките между градовете и районите и засилване на социално-икономическото сближаване".

Всички документи, касаещи туризма, включително Националната стратегия за развитие на туризма (която е в етап на подготовка към момента на финализиране на ОПРР) предвиждат развитието на устойчив туризъм като един от националните приоритети, както и диверсификацията на продукта и пазара и подобряване маркетинга на туристическите дестинации. ОПРР е до голяма степен в съответствие с „географската сегментация“, предложена в доклада по Стратегията за туризма³⁸. По-

³⁸ "Стратегическото географско деление изисква равномерно географско разпределение на публичната подкрепа не само към големите туристически ареали, но и към туристическите зони с по-малък потенциал. За ПОСТИГАНЕТО НА "бързи резултати", стратегията трябва да се фокусира предимно върху места с потенциал ... "Въпреки че общините извън посочените по-горе две групи – от една страна

конкретно, ОПРР е насочена към два от четирите "принципи за изпълнение", предложени в Националната стратегия за туризма, и по-точно "Устойчиво развитие" и "Ефективна реклама", докато другите два могат да бъдат повлияни само индиректно ("Подобряване на качеството" и "Икономическа възвращаемост").

Националната стратегическа референтна рамка изтъква богатото и разнообразно природно и културно наследство, отчита приноса на туризма за растежа на националното богатство, разглежда туризма като един от основните елементи на потенциала за местно развитие и един от двигателите за регионалното и местното развитие и призовава за подсилване регионалното измерение на продуктовата диверсификацията, подчертавайки нейната роля за икономическата диверсификация, особено в селските райони.

Приоритетната ос е в съответствие със Стратегическите насоки на Общността за сближаване, където туризмът се счита за една от мерките за стимулиране на икономическия растеж, а опазването на историческото и културно наследство - за потенциал за развитие на туризма. Стратегическите насоки също така подчертават ролята на туризма в развитието особено на селските региони и необходимостта от интегриран подход към качеството, фокусиран върху удовлетворяване на потребителите и основан върху икономическите, социални и екологични измерения на устойчивото развитие.

Специфична цел

Повишаване на регионалния туристически потенциал за развитие и маркетинг на устойчиви и диверсифицирани, специфични за региона туристически продукти с висока добавена стойност и увеличаване на приноса на сектора към устойчивото регионално развитие.

Показатели и целеви стойности

Вид	Показател	Единица	Количествено изражение		Източник на информация
			Базова стойност	Целева стойност	
Въздействие	Нетни годишни приходи от международен туризъм	Млн. евро	914	1 280	БНБ
	Заетост на легловата база	%	35%	45%	НСИ
	Брой нощувки извън развитите райони	Млн.	2,5	6,3	НСИ
Резултат	Брой допълнителни посетители на подкрепените атракции	Брой	0	700 000	МИС на ОП
	Удовлетвореност на посетителите от атракциите и информационните услуги	%	0	85% от посетителите заявяват много високо или високо ниво на удовлетвореност	Държавната агенция по туризъм (анкетно проучване, мин. извадка от 20 000)
	Брой участници (организации, компании) в международни, национални и регионални туристически панаири и изложения	%	0	20% увеличение	ДАТ
Продукт	Общ брой проекти за развитие на туризма	Брой	0	147	МИС на ОП
	Брой развити туристически атракции	Брой	0	95	МИС на ОП
	Брой дестинации, подкрепени за	Брой	0	45	МИС на ОП

"свърхразвитите" (и затова извън обсега на предвидената подкрепа в рамките на приоритетите на Структурните фондове), а от друга "много слабо развитите" или "неразвитите" - не трябва да се приемат за по-маловажни за политиката на правителството, смятаме, че в краткосрочен план (2006-2009 г.), очакваните резултати е по-вероятно да бъдат постигнати в географските райони на тези общини (очевидно и в групата на "силно развитите"), където има и изградена база, и привлечени потребители." (Стратегическа рамка за планиране и развитие на туризма в България и Основни насоки в Стратегията за развитие на туризма в България в периода 2006-2009 г., 2006, стр. 9-224-225)

развитие на продукта и маркетинга				
Брой подкрепени национални програми за маркетинг и реклама на туризма	Брой	0	7	МИС на ОП
Национална работеща мрежа от ТИЦ	%	0	70% от ТИЦ включени в национална мрежа	МИС на ОП, Държавната агенция по туризъм

Операции за подкрепа

Дейностите, които ще бъдат подкрепяни в настоящата приоритетна ос са структурирани в три операции, които са описани по-подробно по-долу. Операциите са:

Операция 3.1. Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура;

Операция 3.2. Развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите;

Операция 3.3. Национален туристически маркетинг.

Съгласно член 34(2) от Основния регламент инструмента за гъвкавост ще се прилага за допълване на дейностите по този приоритет с цел да се осигури тяхната завършеност и устойчивост. **Географски обхват на интервенциите**

- Операция 3.1 ще подкрепя свързани с туризма интервенции във всички общини с население над 10 000 жители с изключение на общините, на чиято територия са разположени свръхразвити зони за масов туризъм, оказващи сериозен натиск върху физическата и социалната среда (Черноморското крайбрежие, най-големите ски курорти, най-големите градове). Списъкът с избираеми общини е представен в Приложение 5
- Операцията ще подкрепя също така интервенции, свързани с културно-исторически паметници с национално и световно значение, разположени на цялата територия на страната съгласно класификация на Националния институт за паметници на културата.
- Цялата територия на страната е избираема за интервенции по операция 3.2.

Ключови критерии за избор на проекти

Ключовите критерии за избор на проекти ще включват :

- Добре обоснован туристически потенциал и нужди, конкурентноспособност и привлекателност на създадените туристически атракции и продукти
- Партньорство и регионален подход – приоритет ще бъде даван на проекти с регионален обхват, създаващи регионални продукти, включващи няколко общини и насърчаващи партньорството. В конкретни и обосновани случаи ще бъдат подкрепяни не само регионални, но и мрежови (маршрутни) проекти, включващи туристически обекти и организации от различни части на страната.
- Принос към диверсификацията на продукта и укрепване на специализираните видове туризъм, особено културен, екологичен, балнеоложки/спа и селски туризъм;
- Принос към икономическата диверсификация на съответната територия или регион и към намаляване на териториалната концентрация на туризма;
- Принос към насърчаване на предлагането извън сезона, намалява на сезонността и увеличаване на заетостта на легловата база в региона, особено във вече развитите райони;
- Устойчивост на развитието – предлаганото развитие трябва да е икономически ефективно, благоприятно за околната среда и социално отговорно;
- Устойчивост на резултатите – обоснована аргументация и ангажираност от страна на бенефициентите;

- Цялостност, стратегически подход към развитието и логично групиране на избираемите дейности за постигане на допълняемост и синергия;
- Допълняемост и синергия между дейностите в рамките на трите операции.

Финансиране

Приоритетни оси по типове финансиране (в евро)	% от приоритетна ос	Финансиране от ЕС (a)	Национално публично финансиране (b)		Общо финансиране (c) = (a) + (b)	Съотношение на съфинансиране (%) (d) = (a) / (c)
Приоритетна ос 3: Устойчиво развитие на туризма (ЕФРР)	13,62%	185 379 579	32 714 044	15	218 093 623	85

Отговорни органи

- По операции 3.1. и 3.2. Управляващият орган ще обявява покани за предложения (ГД "Програмиране на регионалното развитие", МРРБ). Изборът на проекти ще бъде организиран и администриран от регионалните звена на Управляващия орган на ниво NUTS II.
- По операция 3.3. обявяването на търгове и сключването на договори за услуги и доставки ще се извършва от Държавната агенция по туризъм под контрола и ръководството на Управляващия орган.

Бенефициенти

Общини, сдружения на общини, браншови, продуктови, местни и регионални туристически асоциации, регистрирани в Националния туристически регистър, Министерство на културата, общини в координация с Министерството на културата, институции, управляващи паметници на културата с национално и световно значение, Държавна агенция по туризъм.

Разграничаване, допълняемост и връзки с други планове и програми

Нуждите и проблемите на развитието на туризма в България са едновременно огромни и разнообразни и предвид възприетата структура не могат да бъдат разгледани в една оперативна програма.

Дейностите по настоящата приоритетна ос ще допълнят дейностите за подкрепа и развитие на МСП, предлагани в ОП „Конкурентноспособност” за всички сектори (вкл. туризма). Подобна е връзката с ОП “Развитие на човешките ресурси”, която оказва подкрепа за образованието, квалификацията и ученето през целия живот без насоченост към конкретни сектори. ОП “Транспорт” наблюдава върху влиянието, което опорната транспортна инфраструктура на страната оказва върху развитието и на туризма.

Планът за развитие на селските райони (ПРСР) предвижда дейности, свързани с туризма с местен обхват и значение, докато ОПРР предвижда интервенции с много по-широк регионален обхват и значение. Бенефициенти по ПРСР ще бъдат земеделски производители, микропредприятия и общини с население под 10 000 жители, докато по ОПРР бенефициенти ще са останалите общини (с население над 10 000 жители), публични организации и юридически лица с нестопанска цел. По този начин ресурсите за подкрепа на туристическото развитие по ОПРР ще бъдат насочени както към градските, така и към селските територии с цел повишаване на потенциала на туристическия отрасъл на регионално ниво.

ОП „Околна среда” ще подкрепя природосъобразни инфраструктурни дейности, включително начини за насърчаване използването от посетители на зоните по НАТУРА 2000, съгласно съответните планове за управление (като екопътеки, посетителски информационни центрове и др.), които се явяват допълващи за инвестициите по ОПРР за развитие на туристически атракции и продукти в други

туристически зони. Ще се осигури ясно разграничаване въз основа на границите на зоните по НАТУРА 2000, които предстои да бъдат определени. От друга страна, ОПРР ще се стреми атракциите в НАТУРА-зоните да бъдат включени в регионалните туристически продукти и регионалните и национални маркетингови дейности, за да насърчи развитието на екотуризма. И накрая, очаква се ОП „Околна среда“ да окаже значителна подкрепа за развитието на екологичната инфраструктура (водоснабдяване, канализация, пречиствателни станции), като по този начин отговори на някои от най-належащите нужди на вече развитите туристически зони и допринесе за конкурентноспособността на туристическата индустрия.

Програми за транс-гранично сътрудничество: Програмите за транс-гранично сътрудничество нямат за цел да финансират високо-стойностни и дълготрайни инфраструктурни инвестиции (както програмите по Цел 1), а са предназначени главно за меки и дребно-машабни дейности. Проектите трябва да бъдат изготвени от представители от две гранични страни, които да имат ясно интегрирани идеи, приоритети и действия, от страна на ползвателите от двете страни на границата. Те имат ясно трангранично въздействие, което е невъзможно да бъде покрито от секторните оперативни програми. Всички проекти по програмите за транс-гранично сътрудничество задължително трябва да покриват минимум два от изброените критерий: 1) Единно (общо) развитие, 2) единно (съвместно) изпълнение, 3) единен (общ) екип, 4) съвместно финансиране

Приложимост на държавна помощ

Неприложима

5.3.1. Операция 3.1. Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура

Специфична цел

Развитие на интегрирани и специфични туристически продукти на базата на конкурентни и търсени атракции, които допринасят за диверсификацията и териториалното разпространение на туризма.

Обосновка на операцията

Атракции, способни да генерират интерес към региона и да осигурят качествено изживяване и подълъг престой на посетителите, са ключът към успешното развитие на туризма и предпоставка за местния бизнес и общност да се възползват от икономическите ползи от него. Тази операция е насочена към преодоляване на несъответствието между богатия и разнообразен ресурсен потенциал и липсата на развити атракции, адаптирани към съвременните пазарни изисквания и интегрирани по начин, който осигурява значително търсене и икономическа жизнеспособност.

Операцията цели подобряване, обновяване и разширяване на обекти на природното и културно наследство и/или групи от такива обекти и свързаната с тях публична инфраструктура, насърчавайки развитието най-вече на специализирани продукти като културен, екологичен, здравен (балнеоложки/спа) и селски туризъм и/или разнообразяване на предлагането на традиционния масов туризъм.

Списък с примерни дейности за подкрепа:

- Развитие на природни, културни и исторически атракции - възстановяване, опазване, експониране, оборудване, въвеждане на техники и програми за интерпретация и анимация и др.;
- Организиране на събития, като например фестивали, събития на открито, спортни състезания, фолклорни прояви, представяне на местни/регионални традиции, кухня, занаяти и др.;
- Развитие на туристическата инфраструктура, свързана с атракциите (туристически пътеки и пътеки на здравето, маршрути за катерене, езда и колоездене, места за пикник, указателни

табели, посетителски информационни центрове, детски площадки, съоръжения за спорт и отдих с нестопанска цел паркинги, тротоари, зелени площи, тоалетни, осветление, малки съоръжения за събиране на отпадъци и др.), както и съоръжения и удобства за инвалиди и възрастни посетители;

- Възстановяване и обновяване на планински хижи публична собственост, заслони и съоръжения за безопасност, подпомагайки по този начин развитието на туристическия продукт в отдалечени райони,
- Допълнителна дребномащабна техническа инфраструктура в района на атракциите, като например път за достъп, комунални услуги и удобства за туристическите атракции и нуждите на посетителите, осигуряваща интегрирано развитие на туристическите продукти;
- Осигуряване на допълнително обучение за персонала, работещ в атракциите и съоръженията, получили подкрепа.

Изброените дейности ще бъдат подкрепяни като част от интегрирани операции сновани на разумна логика на развитие, т.е. няма да бъдат подкрепяни единични действия или група от разнородни несвързани действия.

Бенефициенти

Общини, сдружения на общини, браншови, продуктови, местни и регионални туристически асоциации, регистрирани в Националния туристически регистър, Министерство на културата, общини в координация с Министерство на културата, институции, управляващи паметници на културата с национално и световно значение.

5.3.2. Операция 3.2. Развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите

Специфична цел

Увеличаване броя на посетителите и продължителността на техния престой, подобряване на сезонното и териториално разпределение на туристическото развитие в различните райони и територии, основано на интегриран подход при управлението и маркетинга на дестинациите и използване на различни средства, техники и системи, които осигуряват ефективна туристическа информация и маркетинг.

Обосновка на операцията

Тази операция е насочена към едновременното разрешаване на няколко основни проблема:

- Необходимост да се запазят позициите на традиционните международни пазари, като същевременно се разработят нови пазарни сегменти за специфичните продукти и се използват потенциалните възможности на вътрешния пазар;
- Необходимост да се насърчи осведомеността относно разнообразния туристически потенциал и предлагане на българските туристически райони и зони и да се подобри техния имидж чрез използването на ефективни съвременни средства и техники за достигане до туристическите пазари, включително и развитие на онлайн информационен капацитет и системи, необходими за ефективно рекламиране и конкуриране в рамките на глобалната туристическа индустрия;
- Необходимост от логичен и координиран регионален подход и/или национален, продуктово базиран подход към развитието и маркетинга на туристическите атракции, в допълнение към усилията на отделните компании, местните власти и местните туристически организации от една страна и националния маркетинг на Държавната агенция по туризъм от друга;

- Необходимост да се използва съществуващия капацитет и да се разширят и укрепят туристическите организации, основани на партньорство (особено регионалните), които да развиват продукта съвместно и да извършват маркетинговите дейности за своите дестинации;
- Необходимост да се подобри планирането и научната основа на политиката на регионално и местно туристическо развитие и маркетинг, както и да се създаде стабилна регионална база за ефективно участие на международните пазари (предвидено в операция 3.3).

Както бе подчертано в анализа и обосновката на приоритетната ос, необходимо е да се разработят и популяризират на пазара комплексни продукти на дестинациите, които да повлияят върху диверсификация на продукта и пазара и по-равномерното териториално и сезонно разпределение на туризма. Поради фрагментираната и разнороден характер на туристическата индустрия, това може да бъде постигнато изключително със съвместни действия, ръководени, насочвани и подкрепяни от съответните организации (туристически организации, основани на партньорство, с по-широк периметър на действие, гарантиращ тяхната ефективност, в които участват или си сътрудничат с местните власти).

Особено внимание ще бъде отделено на популяризирането на атракциите и продуктите, подкрепени в рамките на операция 3.1. Дейностите, обаче, няма да се ограничат само до тях. Доколкото необходимостта от разнообразяване на продукта и пазарите, от намаляване на сезонността и т.н., е ограничена до по-слабо развитите туристически зони и региони, то най-развитите райони няма да бъдат пренебрегнати. Регионалното сътрудничество, допълняемостта и синергията ще бъдат насърчавани под формата на съвместни усилия между най-развитите и по-малко развитите райони на регионален принцип. По този начин, развитието и популяризирането на продукта ще трябва да отразяват специфичните регионални особености и ще са насочени към пазарни възможности за устойчиво развитие на туризма на регионално ниво. В допълнение те трябва да допълват националната маркетингова стратегия и дейностите по прилагането ѝ (операция 3.3).

Ще бъдат насърчавани по-големи проекти с регионален (надобщински) обхват. Подкрепата ще бъде насочена предимно към регионални организации, основани на партньорство, както и към национални организации, в случаите на национални (надрегионални) продукти и мрежи. Само в изключителни и добре аргументирани случаи ще бъдат подкрепяни отделни общини или местни туристически асоциации.

Списък с примерни дейности за подкрепа:

- Дейности подпомагащи развитието на регионални продукти и пазарната информация, като инвентаризация и оценка на туристическите ресурси, средства и услуги, регионален маркетинг и изследвания на влиянието, регионални проучвания на посетителите, разработване на регионални стратегии за развитие на туризма, маркетингови и рекламни стратегии и програми, разработване на туристически пакети и др.;
- Рекламни дейности като подготовка и разпространение на информационни и рекламни материали за региона и неговите туристически продукти, участие в регионални, национални и международни туристически панаири, организиране на регионални туристически панаири, експедиентски пътувания, посещения на пътнически агенти и туроператори, автори на пътеводители, журналисти и др.;
- Въвеждане на съвременни технологии и информационни системи с цел подобряване информационното обслужване на посетителите, маркетинг и планиране на туристически дестинации, като например създаване, възстановяване/обновяване и/или оборудване на туристически информационни центрове, включването им в регионални или по-големи мрежи и информационни системи, интернет-базирани регионални системи за информация и разпространение (е-маркетинг), бази данни и др.;

- Дейности по налагане на регионалната идентичност и създаване на марка, като например доброволно регионално сертифициране на местата за настаняване, атракциите и услугите, въвеждане на единни регионални системи за маркировка, специфични за региона норми на поведение и стандарти и др.;
- Дейности по обществено осведомяване и информационни услуги за местния бизнес и общности, като например комуникационни кампании за подобряване на осведомеността относно природното и културното наследство и приноса на туризма към развитието, разпространение на подходяща информация сред туристическия бизнес, организиране на туристически форуми за насърчаване на ефективната двустранна комуникация, участие и ангажиране на местния бизнес в установяването и разрешаването на общи проблеми и др.;
- Подкрепа за организациите и мрежите, основани на партньорство, която включва дейности по изграждане на капацитет в туристическите асоциации и общините, които допълват и/или са необходими за горепосочените дейности, насърчаване изграждането на мрежи на регионално и национално ниво и др.

Бенефициенти

Общини, сдружения на общини, браншови, продуктови, местни и регионални туристически асоциации, регистрирани в Националния туристически регистър, Министерство на културата, общини в координация с Министерство на културата, институции управляващи паметници на културата с национално и световно значение.

5.3.3. Операция 3.3. Национален туристически маркетинг

Специфична цел

Повишаване на ефективността и влиянието на националните маркетингови усилия и свързаните дейности, маркетинговата информация и прозрачността с цел да се подпомогне диверсификацията на туристическите продукти и пазари и устойчивото развитие на туризма.

Обосновка на операцията

За да бъдат продадени, туристическите продукти трябва да се популяризират на пазара, т.е. да се привлекат посетители и да има ползи от развитието на туризма. Нещо повече, за да се създадат привлекателни туристически продукти и те да се популяризират успешно, е необходимо добро разбиране на изискванията на търсенето и пазара, както и на моментното състояние на предлагането. Общопризнат факт е, че особено на международните пазари, това не може да се прави ефективно нито от отделните фирми, особено ако те са преобладаващо малки, нито от местните или регионалните участници на пазара.

Съгласно закона Държавната агенция по туризъм отговаря за националния маркетинг и свързаните с него дейности. Както бе отбелязано в социално-икономическия анализ обаче в изпълнение на своята маркетингова функция тя се сблъсква със сериозни предизвикателства като например: настоящите дейности се считат за ограничени по обхват, а в някои случаи неадекватни или неефективни; финансирането е значително по-малко в сравнение с това в съизмерими страни; маркетинговите изследвания с данни, достъпни за обществото и бизнеса, са оскъдни; статистическата и друга информация за туристическото предлагане и развитие в страната е ограничена, несистематизирана и в някои случаи неадекватна и ненадеждна; маркетинговите дейности и предоставянето на информация на туристите в страната не е координирано и т.н.

Тази операция е насочена към преодоляване на тези и подобни проблеми, чрез подпомагане маркетинговите и информационните дейности на Държавната агенция по туризъм. Подкрепата ще се оказва въз основа на Годишната програма за национална туристическа реклама, изготвяна съгласно Закона за туризма, която Управляващият орган ще следи за съответствие с целите на приоритетната

ос и с вече одобрените проекти по операции 3.1 и 3.2.

Списък с примерни дейности за подкрепа:

- Подготовка на средносрочни и дългосрочни национални стратегии и програми за развитие и маркетинг на туризма и на конкретни туристически продукти;
- Рекламни дейности като подготовка и разпространение на информационни и рекламни материали на национално ниво, реклама в медиите, участие в международни туристически панаири, организиране на национални туристически панаири, опознавателни пътувания, посещения на пътнически агенти и туроператори, автори на пътеводители, журналисти и др.;
- Маркетингови и подобни проучвания на национално и международно ниво, подобряване на туристическата статистика, както и разпространяване на данни сред по-широка аудитория;
- Мониторинг на ефективността на маркетинговите дейности;
- Въвеждане на съвременни информационни технологии за създаване и модернизиране на националните системи и мрежи за информация и разпространение (като например национална мрежа от туристически информационни центрове; интернет базирана национална туристическа информационна система; подобряване на туристическата информационна система на ДАТ, вкл. Националния туристически регистър), както и доставка на оборудване;
- Дейности по информиране на обществеността, като кампании за подобряване на осведомеността относно природното и културно наследство и значението на туризма на национално и международно ниво;
- Разработване и въвеждане на национални системи за сертифициране на качеството на туристическите услуги, местата за настаняване и атракциите, знак за качество, норми на поведение, стандарти, системи за управление на качеството, годишни туристически награди и др.;
- Предоставяне на ръководство и подкрепа за туристическите асоциации, общини и бизнес (като наръчници, справочници, редовна комуникация и предоставяне на информация, включително електронни бюлетини и др.);
- Дейности по изграждане на капацитет, които са допълващи към и необходими за горепосочените дейности и/или необходими за засилване капацитета на Държавната агенция по туризъм като ефективен бенефициент на Структурните фондове.

Бенефициенти

Държавната агенция по туризъм.

5.4. Приоритетна ос 4: Създаване на регионални и местни мрежи, сътрудничество и капацитет

Обосновка

Освен централната власт, роля на основен обществен двигател за регионално и местно развитие в България изпълняват общините, тъй като областите са натоварени с децентрализирани държавни функции и не разполагат със реална юридическа компетентност и финансови средства, необходими за осъществяване на инвестиции и дейности за целите на развитието. В по-малките общини обаче се наблюдава ограничен институционален, финансов, технически капацитет и капацитет за развитие (като човешки ресурси, знания, опит и ноу-хау) за участие в дейностите свързани с развитието и инвестирането. В допълнение, налице е недостатъчно между-общинско сътрудничество, основано на

партньорство за задоволяване на общи потребности за развитие. Важно е, капацитетът на тези общини да бъде подобрен, така че в бъдеще той да бъде достатъчен за да могат те да участват в програмирането и изпълнението на Структурните фондове и да се постигне в дългосрочен план по-балансирано регионално развитие и повишено икономическо и социално сближаване.

Настоящата приоритетна ос има за цел да допринесе за регионалното и местно развитие чрез насърчаване на интегриран подход за комплексно развитие на територията. Основната характеристика на тази ос е създаването и подпомагането на сътрудничеството и активното участие на всички заинтересовани страни в инициативи за привличане и насърчаване на инвестиции, като тези инициативи следва да бъдат гъвкаво разработени от местните и регионалните заинтересовани страни с цел да бъдат намерени решения за конкретни проблеми на местно и регионално равнище.

Приоритетът също така има за цел да насърчи нов модел на сътрудничество между общините посредством областните съвети за развитие, създадени във всеки NUTS III район съгласно Закона за регионално развитие. Разпоредбите на този закон насърчават създаването на партньорства между съседни общини чрез реализиране на съвместни проекти и дейности. Сътрудничеството между общините ще им позволи да определят общи проблеми в сферата на развитието и съответно да определят проекти от взаимен интерес и с по-широко въздействие.

Освен това, Националната стратегия за регионално развитие отдава особено значение на *укрепването на капацитета и подобряването на управлението на Структурните фондове на регионално и местно равнище*. В това отношение е необходимо усъвършенстване на координацията и повишаване на квалификацията, за да се осигури подкрепа за подобряване на планирането, разработване на проекти и укрепване капацитета за усвояване на средства на местно и регионално равнище, с цел да се осигури необходимото териториално планиране, гарантиращо оптимално използване на финансирането от ЕС както и интегрирано и устойчиво развитие на територията.

Участието на заинтересованите страни и партньорите им в дейностите свързани с регионалното развитие е от съществено значение не само защото без тях е невъзможно да бъде замислена каквато и да било сериозна инициатива за целите на развитието, но също така и защото приносът на всеки един от тях ще бъде задължителен за осигуряване на необходимото съфинансиране, вкл. приноса от частния сектор.

Приоритетната ос отговаря на необходимостта от развитие на капацитет и практики, които да подпомогнат процесите на планиране на развитието и изпълнение на регионално и местно ниво през настоящия програмен период и в дългосрочна перспектива. Целта е да бъдат подпомогнати подготовката и изпълнението на инвестициите и програмирането на регионално и местно равнище, междуобщинското сътрудничество за осигуряване на интегрирано развитие и подход за планиране, популяризирането на местните и регионални силни страни, териториалното сближаване и пространственото планиране, разработването на проекти, дребномащабни съвместни инвестиции и междурегионален обмен на иновации и най-добри практики. Дейностите по тази приоритетна ос ще подпомагат практическото изпълнение на Приоритет 4 на Националната стратегическа референтна рамка – "Балансирано териториално развитие".

Настоящият приоритет, чрез Операции 4.1 и 4.2 ще подкрепя развитието на капацитета на общините за взаимно сътрудничество с оглед те да могат заедно да определят, разработват и изпълняват подходящи съвместни проекти. Това ще бъде постигнато въз основа на подготовката на интегрирани планове за действие (разработени в Операция 4.1) и в съответствие със съществуващите областни стратегии за развитие. За да се подпомогне изпълнението на подготвените интегрирани планове за действие, ще бъде предвиден специален ресурс за финансиране на дребномащабни инвестиции, от които ще имат полза две или повече общини (Операция 4.3).

За да се постигнат добри резултати, въздействие и усвояване на Структурните фондове, в рамките на тази приоритетна ос ще се подкрепят следните партньорски инициативи:

- Проекти за междуобщинско сътрудничество, включени в интегрираните планове за действие, подготвени в съответствие със съответните общински планове за развитие;
- Сътрудничество между малки общини (обединяване на финансовите и човешките ресурси) при изготвяне и изпълнение на проекти с по-широко въздействие на регионално и местно ниво;
- Публично-частни инициативи между няколко общини и бизнес партньори, целящи активното популяризиране на потенциала за икономическо развитие на съответния регион и по-доброто популяризиране на конкретни продукти;
- Партньорски инициативи между общини и НПО в процеса на подготовка на проекти, кандидатстване за финансиране и изпълнението им;
- Партньорство между областните органи и общините в сферата на координацията и по-широкото разбиране на общите проблеми на развитието;
- Междурегионално сътрудничество, насочено към насърчаване на обмена на иновации, най-добри практики и "култура на ученето".

Тази приоритетна ос предполага относително висока степен на нови практики, които да бъдат включени към дейностите за регионално и местно развитие в България. Ако това не бъде осъществено, очакваната устойчивост на процесите на регионално развитие, както и активното участие и ангажираност на всички заинтересовани страни на местно равнище няма да бъдат постигнати.

Специфична цел

Да се инициира и подпомогне един интегриран и основан на партньорството процес на планиране и развитие и да се насърчи сътрудничеството между общините, особено между по-малките общини.

Показатели и целеви стойности

Вид индикатори	Индикатор	мярка	Квантифициране		Квантифициране
			Изходна стойност	Изходна стойност	
Въздействие	Между-общински партньорства, действащи 3 години след приключване на Програмата	%		30%	проучване
	Ниво на усвояване на средствата по Програмата	%		80%	МИС на ОП
Резултат	Брой приложени добри практики	Бр.		40	МИС на ОП
	Повишаване на броя на общините участващи в между-общински проекти	% нарастване	40%	55%	МИС на ОП; проучване
	Подобрен капацитет за планиране	бр. подобрени планове и стратегии		150	МИС на ОП
	% % от територията покрита от междуобщински партньорства	% избираема територия		75%	МИС на ОП
Продукт	Бр.финансирани междуобщински проекти	Бр.		150	МИС на ОП
	Бр.Технически документи подготвени	Бр.		300	МИС на ОП
	Бр.проекти за междурегионално сътрудничество	Бр.		20	МИС на ОП
	Предоставена консултантска подкрепа за развитие на партньорство и капацитет	Бр.консултации (обучителни срещи)	3		110

Операции за подкрепа

В рамките на тази приоритетна ос ще бъдат подкрепяни следните видове операции:

Операция 4.1: Партньорства за интегрирано развитие

Операция 4.2: Устройствово планиране и разработване на проекти

Операция 4.3: Дребномащабни местни инвестиции

Операция 4.4: Междурегионално сътрудничество

Географски обхват на интервенциите

Обхватът на Операция 4.3 се определя на общинско равнище (NUTS IV) в съответствие със списъка на общините, поместен в Приложение 4. Географският обхват на Операциите 4.1, 4.2 и 4.4 не е ограничен.

Ключови критерии за избор на проекти

Проектът:

- Допринася за сътрудничеството между заинтересованите страни на местно и регионално равнище
- Създава нови практики или води до тяхното приспособяване и прилагане
- Допринася за утвърждаване на подхода “отдолу-нагоре” в местното и регионалното развитие
- Допринася за подобряване на капацитет на съответната територия
- Допринася за екологичната, социална и културна устойчивост и териториалното сближаване
- Предлага интегрирани решения и въздействие върху територията на повече от една община
- Подкрепя подготовката на интегрирани планове за действие, съдържащи инвестиции, които са от значение и имат въздействие върху няколко общини
- Предоставя възможности за разработване и приложение на проекти за дребномащабни инвестиции, основани на интегрирани планове за развитие, от които да се ползват повече общини
- Разработен е чрез процес на привличане на максимално широко представителство, включващ всички заинтересувани страни от общините-партньори;
- Предвижда споделени отговорности за осигуряване на инвестиционна устойчивост..

Финансиране

Приблизително разпределение на средствата (в млн. евро)	% от ОПРР/ приоритетна ос	Финансиране от ЕС	Национално публично финансиране	Общо финансиране	Съотношение на финансирането от ЕС (%)
<i>Приоритетна ос 4: Създаване на регионални и местни мрежи, сътрудничество и изграждане на капацитет (ЕФРР)</i>	8%	108 886 684	19 215 297	128 101 981	85%

Отговорни органи

Поканата за представяне на предложения ще се публикува от Управляващия орган (Главна дирекция “Програмиране на регионалното развитие”, МРРБ). Изборът на проекти ще се организира и администрира от регионалните звена на Управляващия орган на ниво NUTS II. Те също така ще отговарят за извършването на контрол по места и за първоначалния финансов контрол върху разходите, направени от бенефициентите.

Разграничаване, допълняемост и връзки с други планове и програми

ОП “Административен капацитет”: Приоритетна ос 4 на ОПРР е насочена към изграждане на капацитет за местно и регионално развитие и изграждане на партньорства с активното участие на

заинтересуваните страни на местно и регионално равнище, докато ОП "Административен капацитет" е насочена към модернизиране на публичната администрация в услуга на гражданите.

Програма за развитие на селските райони: Инвестиционната част на Приоритет 4 (особено Операция 4.3) допълва Стратегическата ос 3 на НСПРСР "Подобряване качеството на живот и възможностите за работа в селските райони" и е тясно свързана с нея, както и с подхода "ЛИДЕР" (LEADER) в рамките на НСПРСР. Инвестициите по тази операция, обаче, ще се осъществяват чрез процес, задействан от общините, който ще бъде подпомаган от областните съвети за развитие, създадени по силата на Закона за регионално развитие, докато при ЛИДЕР се използва доброволният подход на обединения за целите на развитието под формата на местни инициативни групи (МИГ), които ще обхващат около 40% от територията на страната. Интегрираните инвестиционни проекти в рамките на операция 4.3 ще бъдат по-скоро координирани междуобщински проекти с над-общинско и областно въздействие и следва да бъдат одобрени от съответния Областен съвет за развитие преди представянето им за финансиране. Образователна, здравна и техническа бизнес инфраструктура няма да бъде подпомагана по Програмата за развитие на селските райони.

Програми за транс-гранично сътрудничество: Програмите за транс-гранично сътрудничество нямат за цел да финансират високо-стойностни и дълготрайни инфраструктурни инвестиции (както програмите по Цел 1), а са предназначени главно за меки и дребно-машабни дейности. Проектите трябва да бъдат изготвени от представители от две гранични страни, които да имат ясно интегрирани идеи, приоритети и действия, от страна на ползвателите от двете страни на границата. Те имат ясно трансгранично въздействие, което е невъзможно да бъде покрито от секторните оперативни програми. Всички проекти по програмите за транс-гранично сътрудничество задължително трябва да покриват минимум два от изброените критерий: 1) Единно (общо) развитие, 2) единно (съвместно) изпълнение, 3) единен (общ) екип, 4) съвместно финансиране

Приложимост на държавна помощ

Не е приложимо.

5.4.1. Операция 4.1. Партньорства за интегрирано развитие

Специфична цел

Да се насърчи и подобри институционалния и практически капацитет на заинтересуваните страни в подготовката и осъществяването на съгласувано интегрирано регионално и местно развитие, основано на партньорството.

Обосновка на операцията

Опитът е показал, че доброто управление изисква преход от традиционния подход "отгоре-надолу" към един по-открит начин за управление, предвиждащ участието на съответните заинтересувани страни на местно и регионално равнище. За да бъде гарантирано ефективно участие и обвързване с дейностите за регионално развитие е необходимо прилагането на интегриран подход за развитие. Това предполага по-добра координация и партньорство, обединяващо области и общини за интегрирано планиране на действията, разработване на конкретни инвестиции с участието на минимум две общини и популяризиране на местните и регионални предимства и възможности за развитие с цел подобряване на регионалния потенциал за развитие.

Конкретни инвестиции

Новите инвестиционни възможности сами по себе си няма да решат проблемите, с които се сблъскват българските региони и общини. Когато се замислят проекти, от огромно значение е те да бъдат разумно обосновани, да отговарят на реалните потребности и да могат да бъдат поддържани и управлявани от съответните компетентни органи. За много инвестиции и дейности това представлява

сериозно предизвикателство пред по-малките общини. Ако такива общини действат поединично – дори това да е възможно за тях - в много случаи ще означава изключително неефективно използване на ресурсите и капацитета за изготвяне и изпълнение на проекти, а също така ще породи сериозни финансови задължения за по-бедните общини. ОПРР цели да подкрепи сътрудничеството между общините чрез подготовката на интегрирани планове за действие, описващите нуждите от развитие и детайлизиращи необходимите действия. В съответствие с интегрирания план за действие ще бъде подготвен набор от проекти с техническата помощ на секретариатите на областните съвети за развитие. Междуобщинските партньорства са доброволни и следва да започнат да действат в първите месеци след стартиране на оперативната програма. Такива партньорства са задължително условие за достъп до финансиране по Операция 4.3.

Популяризиране на възможностите за развитие

Единствената структура, която би могла да действа като “посредник” при процеса на развитие и да насърчава ефективното взаимодействие между различните дейности, е Областният съвет за развитие (създаден в съответствие със Закона за регионалното развитие на ниво NUTS III). Областният съвет за развитие и неговият секретариат в областната администрация следва да придобият необходимия капацитет, за да могат да обединят различните действащи лица и заинтересувани страни, занимаващи се с икономическото и социално развитие (интегриран подход) в дългосрочна перспектива в рамките на територията на съответната област. Качеството на това партньорство е от решаващо значение за неговата ефективност и приложимост. По тази причина трябва да се развие капацитет, който да гарантира, че този форум ще бъде ефективен “посредник” при решаване на регионални и местни проблеми, насърчаване на сътрудничеството между общини и подпомагане на процесите на разработване на междуобщински интегрирани планове като основа за осъществяване на последващи инвестиции от общ интерес и въздействие, обхващащо територията на повече от една община.

Областният съвет за развитие чрез своя секретариат ще насърчава конкурентните предимства на областта пред останалия свят и също така ще предоставя информация и насоки за съществуващите инвестиции и възможности за финансиране. Популяризирането на природното, културно и историческо наследство, както и на други предимства на областта, важни за нейното развитие, а също и популяризирането и насърчаването на възможностите за бизнес развитие ще бъдат много по-ефективни ако се извършват от областната администрация, а не от всяка община поотделно. Следва да се насърчават усилията за координиране на дейности за създаване на благоприятна за бизнеса местна среда, и за провеждане на активна политика по привличане на инвестиции и разширяване на местната бизнес среда.

Развитието на капацитет е дейност, изискваща много време. Тя изисква не само обучение, но също и външна подкрепа и наставничество. Институционалната подкрепа за общините, и най-вече за по-малките общини, е задължително условие, за да се прекъсне “порочният кръг” от недостатъчния капацитет и слабото участие.

За тази цел, настоящата операция ще подпомогне създаването на конкретни механизми и средства за популяризиране както на интегрирането на проекти, така и на съвместното междуобщинско планиране. Този подход ще укрепи междуобщинското сътрудничество при разработването и изпълнението на съвместни проекти и ще разшири местния капацитет за ефективно реализиране на интегрирани партньорски проекти.

За да подкрепи развитието на партньорски мрежи, разработването на интегрирани планове за действие и проектни предложения основани на тях, във всяка област на ниво NUTS III ще бъде създаден “механизъм за подпомагане” (т.е. 28 за цялата страна). Областната администрация, в качеството си на секретариат на Областния съвет за развитие, ще бъде бенефициент на помощта,

действайки съгласно решенията на Областния съвет за развитие и докладвайки му за постиженията и прогреса в използването на механизма за подкрепа. Механизмът ще предоставя помощ за:

- Съдействие за бързото изграждане на капацитета за сътрудничество и за създаване на мрежи между общините чрез подходящи мерки за повишаване информираността, подпомагане на установяване на контакти, обучение и наставничество;
- Посредничество и подкрепа за разработване на интегрирани решения и междуобщинско сътрудничество и по-специално за разработване и финализиране на интегрирани междуобщински планове за действия.

Списък с примерни дейности за подкрепа

По тази операция ще бъде подкрепено създаването на механизми за подкрепа във всяка от 28-те области на България чрез открита тръжна процедура. Този механизъм следва да работи въз основа на широкото участие и взаимодействие с общините, а планът му за работа може да включва задачи, посочени по-долу, или други задачи от подобно естество, определени в насоките за изпълнение, които ще бъдат разработени от Управляващия орган:

Насърчаване на широкото представителство на всички заинтересувани страни при разработване и съдействие на процесите на планиране;

- Оценка на потребностите на общините и областта, насочена към определяне на потенциалните нужди от сътрудничество и партньорство, необходими за съвместни инвестиции и предоставяне на услуги;
- Помощ при разработването на интегрирани междуобщински планове за действия, с ясни приоритети и идеи за проекти (като предпоставка за изпълнение на изискванията за предоставяне на дребномащабни инвестиции в по-малки общини, както се предвижда по Операция 4.3.);
- Дейности по изграждане на капацитет – обучение, наставничество, методическа помощ;
- Оценка на сравнителните предимства на областта, разработване на бизнес профили и активно популяризиране и подкрепа за привличане на инвестиции и за разширяване на местния бизнес;
- Публикации (на хартиен носител и в Интернет) за услугите, предоставяни на гражданите;
- Разпространение на информация за правилата на Структурните фондове, процедурите, възлагането на обществени поръчки, управление на проектния цикъл;
- Обмен на иновации, опит и най-добри практики, посещения с учебна цел, създаване на мрежи;
- Оборудване, осигуряващо ефективното функциониране на на Областния съвет за развитие.

Бенефициенти

Звена на областните администрации, действащи като секретариати на Областните съвети за развитие (на ниво LAU 1).

Критерии за избор на проекти

Подготвен работен план, покриващ подходящ набор от дейности, подкрепени от обоснован бюджет, предвиждащ работни и управленски методи, както и списък с измерими индикатори.

5.4.2. Операция 4.2. Устройствено планиране и разработване на проекти

Специфична цел

Да се създадат необходимите условия за разработване и актуализиране на документите за планиране и да се подкрепи постоянното поддържане на списък от готови проекти за изпълнение в рамките на ОП “Регионално развитие” за периода 2007-2013 г.

Обосновка на операцията

Тази операция ще подкрепи дейности насочени към осигуряването на постоянен пакет от проекти, които да бъдат подготвени в продължение на целия програмен период въз основа на актуални документи за стратегическо и устройствено планиране, за да могат да бъдат усвоени ефективно средствата по Структурните фондове. Това ще доведе до надграждане на инициативите, вече предприети по Програма ФАР.

Стратегическо и устройствено планиране

Тази операция ще е насочена към преодоляване на липсата на съгласуваност между стратегическото и устройственото планиране, към актуализиране на генералните и подробните градоустройствени планове и схеми. Операцията е в съответствие със Стратегическите насоки на Общността и с Европейската политика за териториално развитие и ще финансира изследвания, стратегии и планове, отнасящи се до интегрираното градоустройствено и устройствено планиране през целия програмен период. По този начин настоящата операция пряко ще допринесе за подобряване на процесите на развитие на регионално и местно равнище и ще подпомогне устойчивото градско, регионално и териториално развитие. Тя ще осигури помощ за разработването/актуализирането на документите за стратегическо и устройствено планиране, в които ще бъдат посочени нови възможности за развитие.

Механизъм за разработване на проекти

В допълнение към конкретната помощ, предвидена по Операция 4.1, съществува необходимост от осигуряване на ресурси за разработване на необходимата техническа документация по проектите, кандидатстващи по приоритетни оси на програмата. Задълбочените предпроектни проучвания, планове, анализ на разходите и ползите и анализ на въздействието, както и други свързани с проекта документи ще бъдат от решаващо значение за успешното подготвяне и изпълнение на проектни предложения по ОПРР. Подкрепата по тази операция ще е насочена към потенциалните бенефициенти на програмата и ще осигури постоянен поток от проекти и набор от “готови за финансиране” проекти, достатъчен да осигури задоволително усвояване на средствата по програмата.

Списък с примерни дейности за подкрепа

- Разработване/актуализиране на стратегически документи (общински планове развитие, областни стратегии за развитие, регионални планове за развитие);
- Разработване/актуализиране на планове за земеразделяне на ниво NUTS III и NUTS IV;
- Разработване/ актуализиране на генерални и подробни градоустройствени планове и схеми;
- Изготвяне на кадастрални планове и карти, използване на географски информационни системи (GIS);
- Проучвания, необходими за определяне, разработване и обосновка на проекта (анализ на потребностите, анализ на разходите и ползите – при необходимост, икономически и социален анализ, дългосрочен анализ на текущите разходи и разходите за поддръжка и т.н.);
- Предварителни (прединвестиционни) проучвания, предпроектни проучвания, оценки на въздействието върху околната среда;
- Разработване/актуализиране на техническа документация
- Подготовка на тръжна документация;
- Оборудване и софтуер за устройствено планиране и планиране на земеразделянето.

Бенефициенти

За стратегическото и устройствено планиране: общини, областни управи, МРРБ.

За механизма за разработване на проекти: потенциалните бенефициенти на ОПРР, както са описани по приоритетни оси.

5.4.3. Операция 4.3. Дребномащабни местни инвестиции

Специфична цел

Да се подпомогне изпълнението на важни, полезни и основани на партньорства инвестиционни решения от малък мащаб като част от интегрираните и координираните планове за действие, обхващащи повече от една община.

Обосновка на операцията

Операцията за дребномащабни местни инвестиции ще осигури финансиране и ще подкрепи местните заинтересувани страни, които си сътрудничат помежду си, за да разрешат проблеми от местно значение и разработват проекти, основани на интегрирани планове за действие в съответствие с Операция 4.1. Интегрираните планове за действие ще съдържат интегрирани пакети от проекти, чието изпълнение ще доведе до решаването на проблеми, пред които са изправени няколко общини. Те следва да бъдат предварително одобрени от съответния Областен съвет за развитие, гарантирайки по този начин, че те ще бъдат съобразени и ще допринесат за изпълнение на Областната стратегия за развитие и Общинските планове за развитие на съответните общини.

По тази причина, настоящата операция ще бъде насочена изключително към малки общини (в съответствие със списъка на общини, съдържащ се в Приложение 4), които се сблъскват с проблеми, произтичащи от тяхната географска и икономическа изолираност. Това активно насочване към подобни общини ще включва интензивна подкрепа и действия, благоприятстващи създаването на нови възможности за местно развитие.

В допълнение към това, интегрираните пакети за финансиране ще са насочени към конкретни инвестиции, които ще насърчат участието на местните заинтересувани страни за преодоляване на конкретни проблеми на съответните общини. Партньорството ще бъде определящ принцип по време на разработването и изпълнението на проектите.

Инвестициите, подкрепени в рамките на операцията са подобни на тези по Приоритет 1 "Устойчиво и интегрирано градско развитие", като разликата е в размера на проектите, географския обхват на дейностите, както и изискването за интегриран подход в процеса на планиране и изпълнение на проектите.

Списък с примерни дейности за подкрепа

Ще се предоставя подкрепа за интегрирани пакети за финансиране на предложения, обхващащи няколко общини, като това ще са само малки общини, посочени в Приложение 4. Пакетите следва да включват съчетание на поне два от следните компонента (дейности):

- Обновяване /рехабилитация/ реконструкция на медицински и лечебни заведения, съгласно Националната здравна карта, въвеждане на интегрирани информационни системи в здравеопазването;
- Обновяване/ рехабилитация / реконструкция на образователни институции, ползвани от повече от една община;
- Реконструкция/ рехабилитация на съществуващи индустриални и бизнес зони, вкл. свързана с бизнеса инфраструктура, поставяне на указателни знаци и маркетинг;
- Одити за енергопотребление и мерки за енергийна ефективност за всички проекти относно публичните институции, споменати по-горе (напр. топлоизолация, смяна на дограма, изграждане

на местни връзки към системи за топлофикация, газоснабдяване, въвеждане на алтернативни и възобновяеми енергийни източници и др);

- Закупуване на машини за организиране на системи за сметосъбиране и сметоизвозване;
- Строителство и укрепване на инфраструктура за предотвратяване на наводнения и свлачища, почистване на руслата на реките;
- Обучение, необходимо във връзка с гореописаните дейности и допълващи тези дейности.

Бенефициенти

Групи от общини, посочени в Приложение 4.

Всеки пакет от проекти за финансиране следва да има Лидер, и това следва да бъде представител на общинските власти. Лидерът ще отговаря за разпределяне на задачите и задълженията по изпълнение на целия пакет в сътрудничество и партньорство с други общини, а в случай на държавно учреждение със съответното отговорно министерство. Ще се насърчава участието на НПО сектора в съответствие с изискванията за географския обхват на операцията.

5.4.4. Операция 4.4. Междурегионално сътрудничество

Специфична цел

Да стимулира регионалните и местни иновации и добри практики чрез междурегионален обмен в рамките на европейската територия.

Обосновка на операцията

Междурегионалното сътрудничество е насочено към насърчаване на създаването на мрежи между региони и общини с цел разпространяване и обмен на информация, знания, умения и най-добри практики. Този обмен има изключително голямо значение за общините предвид децентрализацията, извършваща се в България, и предвид новите отговорности, поемани от общините като резултат от този процес. Обменът на иновации ще подпомогне прилагането на нови управленски практики при организирането на основните услуги и при по-ефективното използване на местните ресурси. Използването на опита на другите при прилагането на принципа за партньорство ще донесе полза и на публичния, и на частния сектор. Сътрудничеството в рамките на европейската територия ще повиши информираността и знанията на гражданите за европейските политики и ценности и ще "доближи Европа до гражданите".

Стратегическите насоки на Общността за сближаване дават на регионите възможности да включат в своите регионални оперативни програми по цели 1 и 2 дейности, свързани с междурегионалното сътрудничество (инициативата на ЕС INTERREG IIIC). Междурегионалното сътрудничество е насочено към насърчаване на сътрудничеството между регионите и общините в Европа с цел споделяне и обмен на информация, знания и най-добри практики. Заинтересуваните страни на регионално и местно равнище могат да получат значителна полза от придобиване на знания и умения, което е от особено значение за намиране на решения, подпомагащи развитието, чрез запознаване с опита на другите. За тази цел настоящата операция ще подпомага проекти, основани върху сътрудничество, с участието на български партньори и партньори от ЕС, предимно въз основа на опита от миналото и тематичните интереси, отколкото въз основа на местоположението на регионите в определена географска област.

Междурегионалното сътрудничество позволява на региони, които не са съседни, да установят контакти и да изградят партньорства. Това ще доведе до обмен на информация и създаване на мрежи, подпомагащи балансираното, хармоничното и устойчиво развитие на Европейския съюз и на трети

страни. В рамките на тази операция регионалните и други органи на публично управление ще бъдат насърчавани да разглеждат междурегионалното сътрудничество като средство за подпомагане на тяхното развитие чрез запознаване с опита на другите.

Операцията ще насърчи участието на българските региони в новата инициатива "Региони за икономическа промяна"^{39,40}. Решението на Европейската Комисия по отношение на тази инициатива дойде твърде късно, за да може да бъде напълно отразена в оперативната програма. При всички случаи обаче българските региони ще могат да се възползват от възможностите, които инициативата предлага. По тази причина, Управляващият орган поема задължението:

- Да осигури необходимите условия за включване⁴¹ на иновативни дейности, свързани с резултатите от работата на мрежата, в която региона участва;
- Включи в Комитета за наблюдение по ОПРР, в качеството му на наблюдател, представител на мрежата, в която региона участва и който да докладва за напредъка по изпълнението на дейностите на мрежата;
- Да предвиди поне веднъж годишно в дневния ред на заседание на Комитета за наблюдение точка свързана с дейностите на мрежата и да обсъди подходящи предложения по съответната оперативна програма;
- Да информира в Годишния доклад по изпълнението за дейностите на регионално ниво включени в инициативата "Региони за икономическа промяна".

Към настоящия момент, Югозападният район за планиране е предложен за участие в т.нар. "fast track option" по темата "Подобряване капацитета на регионите за иновации и проучване".

Списък с примерни дейности за подкрепа

- Събиране на данни; изследвания и анализи на тенденциите в развитието;
- Пренасяне на умения и най-добри практики и придружаващият ги анализ на въздействието;
- Разработване на портали/виртуални мрежи за обмен на най-добри практики;
- Анализи на най-добрата практика и критерии (benchmarking analyses) при предоставянето на услуги;
- Разработване на бъдещи стратегически проекти и планове за действия;
- Обучения, семинари, конференции, пътувания с учебна цел, съвместни срещи, включващи и социално-икономическите партньори (университети, НПО, бизнес сдружения, синдикати и т.н.);
- Иновационни стратегии и стратегии за предотвратяване на риска;
- Разпространение на информация и кампании за повишаване на информираността на населението;
- Разработване на материали за дистанционно обучение и дискуссионни форуми в Интернет;
- Реализиране на иновационни подходи (пилотни проекти).

Бенефициенти

Областни администрации, сдружения на общините, общини, еврорегиони, НПО в партньорство с общини или областни администрации.

³⁹ Съобщение на ЕК "Региони за икономическа промяна", COM(2006) 675 final, 8.11.2006, {SEC(2006) 1432}, http://ec.europa.eu/regional_policy/conferences/regioneconomicchange/doc/comm_en_acte.pdf

⁴⁰ Работен документ на ЕК, съпровождащо Съобщение на ЕК "Региони за икономическа промяна", SEC(2006) 1432/2, http://ec.europa.eu/regional_policy/conferences/regioneconomicchange/doc/staffworkingdocument_en.pdf

⁴¹ Препраща към съответния приоритет за финансиране в програмата

5.5. Приоритетна ос 5: Техническа помощ

Обосновка на операцията

Ефективното управление и изпълнение на ОПРР изисква мерките за техническа помощ да имат конкретно съдържание, за да могат да отговорят на основните потребности от подкрепа при координирането на програмата и да съдействат за изграждането на капацитета на административните структури, участващи в изпълнението на програмата, както се посочва в чл. 46 на Общия регламент.

Приоритетна ос 5 осигурява ефективното управление, координация, мониторинг и оценка на програмата, както се изисква от регламентите за Структурните фондове, включително и дейностите по публичност и информация.

По отношение на конкретното ѝ съдържание, приоритетна ос "Техническа помощ" предвижда различни видове услуги и дейности, насочени към осигуряването на висока ефективност на процесите на планиране и управление на съфинансираните проекти чрез иновационни или традиционни механизми и методики.

По този начин дейностите за техническа помощ веднага след започването на програмата ще предоставят на националните и местни административни структури основни инструменти за изпълнение на дейностите, определени в регламентите за Структурните фондове и отнасящи се до планирането и изпълнението на програмата (правила, процедури, крайни срокове, работни документи, официални документи и т.н.).

Определено, основната цел на настоящия приоритет е да гарантира растежа на административните структури на национално и местно равнище, което да им позволи ефективно да управляват и изпълняват програмата.

Специфична цел

Да се подкрепят дейностите за осигуряване на правилното и ефективно управление, изпълнение, оценка и обществена информираност за програмата.

Показатели и целеви стойности

Вид	Показател	Единица	Квантифициране		Източник на информация
			Изходна стойност	Целева стойност	
Въздействие	Степен на усвояване на средствата по програмата	%	0	80 %	МИС на ОП
Резултат	Брой одобрени годишни доклади на Мониторинговия комитет	Брой	0	7	УО на ОП
	Степен на обществена осведоменост и степен на удовлетвореност на бенефициентите	%	0	70 % 70%	Проучване/Изследване
	Качество на докладите за оценка на ОПРР	%	0	50 % високо	Meta-оценка (Means criteria)
Продукт	Брой проведени консултации; техническа помощ и проучвания	Бройг	2	20	МИС на ОП
	Брой проведени обучения, работни срещи и др	Брой	15	100	МИС на ОП
	Брой проведени срещи на Комитета по наблюдение	Бройг	0	14	МИС на ОП
	Проведени Информационни кампании и публични събития	Брой	6	90	УО на ОП
	Брой външни/вътрешни оценки на ОП	Брой	0	35	МИС на ОП

Операции за подкрепа

По тази приоритетна ос ще бъдат подкрепяни следните операции:

Операция 5.1: Управление, мониторинг, оценка и контрол

Операция 5.2: Комуникация, информация и публичност

Операция 5.3: Техническо администриране

Географски обхват на интервенциите

Всички райони за планиране на ниво NUTS II.

Ключови критерии за избор на проекти

Не са приложими

Финансиране

Приблизително разпределение на средствата (в млн. евро)	% от ОПРР/ приоритетна ос	Финансиране от ЕС	Национално публично финансиране	Общо финансиране	Съотношение на финансирането от ЕС (%)
Приоритетна ос 5: Техническа помощ (ЕФРР)	3,38%	46 004 624	8 118 463	54 123 087	85%

Отговорни органи

Средствата, разпределяни по тази приоритетна ос, ще бъдат предмет на търг и договаряне, организирани от Управляващия орган. Управляващият орган също така ще отговаря и за надзора върху работата на изпълнителите и за постигане на очакваните резултати.

Разграничаване, допълняемост и връзки с други планове и програми

ОП "Техническа помощ": По ОП "Регионално развитие" ще се финансират потребностите, свързани с ефективното управление, контрол на изпълнението и мониторинг на ОПРР, както и действия за информация и публичност, отнасящи се за популяризиране постиженията на програмата и ще се предоставят средства за техническо администриране на процеса. По ОП "Техническа помощ" ще се финансират дейности, отнасящи се до подпомагане на дейностите, извършвани от Централното координационно звено, Сертифициращия орган, Одитиращия орган, Комитета за наблюдение на НСРР и Комитета за наблюдение на ОП "Техническа помощ", функционирането на Единната информационна система за управление и наблюдение, както и разпространяването на обща информация и популяризирането на политиките на Кохезионния и Структурните фондове в България.

Програми за транс-гранично сътрудничество: Програмите за транс-гранично сътрудничество нямат за цел да финансират високо-стойности и дълготрайни инфраструктурни инвестиции (както програмите по Цел 1), а са предназначени главно за меки и дребно-машабни дейности. Проектите трябва да бъдат изготвени от представители от две гранични страни, които да имат ясно интегрирани идеи, приоритети и действия, от страна на ползвателите от двете страни на границата. Те имат ясно трансгранично въздействие, което е невъзможно да бъде покрито от секторните оперативни програми. Всички проекти по програмите за транс-гранично сътрудничество задължително трябва да покриват минимум два от изброените критерий: 1) Единно (общо) развитие, 2) единно (съвместно) изпълнение, 3) единен (общ) екип, 4) съвместно финансиране

5.5.1. Операция 5.1. Управление, мониторинг, оценка и контрол

Специфична цел

Подпомагане Управляващия орган на ОПРР при изпълнение на общите дейности, свързани с разпоредбите и предписанията на регламентите на ЕС за Структурните фондове (анализи, междинни и последващи оценки, прилагане на системите за мониторинг и контрол).

Обосновка на операцията

За пръв път българските административни структури ще се ангажират с управлението на проекти, съфинансирани по линия на Структурните фондове, независимо от това, че правителството на България в продължение на достатъчно дълго време е участвало в проекти по програма ФАР. Като цяло, управлението на една оперативна програма и на отделните проекти (или на интегрирани проекти) предвижда дълъг списък от дейности, включващи изготвяне на неофициални доклади и подготовка на официални документи, които да се изпращат в Европейската комисия през целия програмен период.

Ефективността на техническата помощ ще бъде преди всичко основана върху анализ на потребностите, целящ да подпомогне Управляващия орган на ОПРР. Тези потребности обаче трудно могат да бъдат точно определени на етапа на подготовката на програмата. По тази причина техническата помощ трябва да може гъвкаво да се пренасочва, за да може да отговаря на променящите се потребности на Управляващия орган, в зависимост от новите изисквания.

Управляващият орган и изпълняващите звена ще имат нужда от обучение, за да могат да отговорят на изискванията за управление на ОПРР. Закупуването и инсталирането на офис оборудване, необходимо за управлението и оценката на ОПРР е от голямо значение. Това с особена сила важи за оборудването, свързано с надлежното функциониране на Информационната система за управление и наблюдение (МИС).

Приоритетна ос 5 ще покрива всички разходи на Комитета за наблюдение на ОПРР.

Списък с примерни дейности за подкрепа

- предоставяне на техническа подкрепа, консултации и проучвания
- заплати и разходи за офис и за пътувания на персонала, необходим за управлението и мониторинга на ОПРР;
- обучение на персонала, занимаващ се с управление и мониторинг
- разходи за компютри и софтуер за целите на управлението и мониторинга на ОПРР
- услуги, свързани с оценките (междинни и последващи оценки)
- финансов контрол
- формиране, текущи разходи и обучение на Комитета за наблюдение на ОПРР

Бенефициенти

Министерството на регионалното развитие и благоустройството (Управляващият орган и неговите регионални поделения – изпълняващи звена).

Организиране на процеса на изпълнение

Материалната база и услугите, свързани с оценките, ще бъдат възложени **чрез обявяване на публичен търг**, организиран от Управляващия орган в съответствие с правилата на ЕС за прозрачност на процедурата.

5.5.2. Операция 5.2 Комуникация, информация и публичност

Специфична цел

Да се подпомогнат Управляващия орган и крайните бенефициенти при изпълнението на Плана за комуникация на ОПРР с цел предоставяне на информация и повишаване информираността на населението за дейностите, избрани по програмата.

Обосновка на операцията

В съответствие с регламентите на ЕС, Управляващият орган и другите участници в изпълнението на ОПРР ще предоставят максимално пълна информация за финансовите възможности, предлагани от програмата.

По тази причина те трябва да осигурят широка разгласа на ОПРР, с подробности за финансовия принос от Европейския фонд за регионално развитие и да предоставят на потенциалните получатели (т.е. общините, НПО и др.) подробна информация за административните процедури, които следва да се спазват за получаване на финансиране по ОПРР. Това включва и описание на процедурите за оценяване на предложенията за финансиране, критериите за оценка и избор на дейностите, които ще бъдат финансирани; имената на лицата (или данните за контакт) на национално, регионално или местно равнище, които могат да обяснят процедурите по ОПРР. Всички гореописани дейности също ще бъдат финансирани по тази мярка.

Списък с примерни дейности за подкрепа

Планът за комуникация следва да съдържа различни видове действия за информиране на обществеността (мултимедия, видео, информационни кампании). Конкретните дейности, които могат да бъдат финансирани по тази мярка, са:

- Изработване на интернет страница; информационни кампании
- Центрове за разпространение на документация и информация
- Осигуряване на участието на медиите, излъчване на съобщения и обяви по телевизията, съобщения и обяви в други медии; други контакти с медиите
- Публикации, бюлетини, брошури, плакати и т.н.
- Организиране на конференции, "пътуващи" изложби и семинари, учебни семинари
- Оценка
- Аудиовизуални продукции и документални филми, други документални материали
- Допитвания до общественото мнение и други подобни проучвания
- Информационни кампании, анализи на общностите, кръгли маси и фокус групи, публикации, анкети, проучвания, семинари за стимулиране гражданската подкрепа и отговорност за предложените инвестиции

Бенефициенти

Министерството на регионалното развитие и благоустройството (Управляващият орган и неговите регионални поделения – изпълняващи звена).

Организиране на процеса на изпълнение

Извършването на дейностите по публичност **ще се възлага чрез публичен търг**, организиран от Управляващия орган при спазване на правилата на ЕС за прозрачност на процедурите.

5.5.3. Операция 5.3 Техническо администриране

Специфична цел

Да се предостави административна и организационна подкрепа на секретариатите на Комитета за наблюдение и да се осигурят стимули за административния персонал на централно и регионално равнище, участващ в мониторинга, контрола и управлението на дейностите, финансирани по ОПРР.

Обосновка на операцията

Развитието на административния капацитет означава повишаване на ефективността и ефикасността на публичната администрация.

Известно е, че обичайните административни процедури, свързани с отпускането на финансови средства от Структурните фондове на ЕС, са сложни и изискват значителни усилия от страна на вътрешните структури. По тази причина може да бъде от полза Управляващият орган да осигури на административния персонал и оценителите икономически стимули, които следва да бъдат определени въз основа на икономически параметри и пропорционален подход.

Списък с примерни дейности за подкрепа

Конкретна помощ за стимулиране на структурите за изпълнение и мониторинг, които ще получават подкрепа за извънредната им дейност по изпълнението и мониторинга на програмата.

Бенефициенти

Министерството на регионалното развитие и благоустройството (Управляващият орган и неговите регионални поделения – изпълняващи звена).

Организиране на процеса на изпълнение

В съответствие с регламентите на ЕК и вътрешните правила, относно допустимостта на разходите за административния персонал в публичния сектор, конкретната помощ следва ясно да посочва и определя индивидуалния размер на икономическите стимули, предвидени за всяка участваща страна.

6. Разпоредби за управлението и изпълнението

Съгласно Регламент на Съвета (ЕС) № 1083/2006 в настоящата глава са представени разпоредбите за изпълнение на Оперативна програма “Регионално развитие”. Управляващите органи и принципите, които се прилагат при координацията на функциите им са дефинирани в Националната стратегическа референтна рамка за България 2007 – 2013 г., както и в съответните подзаконови нормативни актове на националното законодателство.

6.1. Определяне на компетентни органи и звена

6.1.1. Управляващ орган (УО)

Съгласно разпоредбите на Глава 21 от Договора за присъединяване и с Решение на Министерски съвет № 965/16.12.2005 г., Главна дирекция “Програмиране на регионалното развитие” в Министерството на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ) е определена за Управляващ орган на ОП “Регионално развитие”.

ГД “Програмиране на регионалното развитие” е част от специализираната администрация на МРРБ, която в пред-присъединителния период изпълнява функциите на секторен координатор по Програма

ФАР с отговорности за програмирането и мониторинга на мерките в областта на регионалното развитие и трансгранично сътрудничество. Примерът за използване на един единствен орган, който да отговаря за трансграничното сътрудничество и регионалното развитие ще се прилага също и за периода след присъединяването, като за тази цел Главната дирекция е определена за Управляващ орган за трансграничните и транснационалните програми по цел "Европейско териториално сътрудничество". Освен това, ОПРР включва и дейности, свързани с междурегионалното сътрудничество, както е посочено в Член 37 (6) (б) на Общия регламент. По този начин се гарантира постигане на приемственост, избягване на дублирането и насърчаване на последователността.

Управляващият орган на ОПРР отговаря за ефективното, ефикасно и правилно изпълнение на оперативната програма в съответствие с принципа за разумно финансово управление и съгласно разпоредбите, които се съдържат в съответните членове на Общия регламент⁴² и на съответните раздели от Регламента на Комисията за приложението на Структурните фондове⁴³. По-конкретно, отговорностите на Управляващия орган на ОПРР включват следното:

- Изготвяне и актуализация на Наръчник за вътрешните процедури по ОПРР, както и всякакви други процедури / насоки, които се изискват по програмата;
- Разработване на процедури във връзка с организацията и работата на изпълняващите звена и осигуряване на спазването на тези процедури;
- Изготвяне и подписване на отделни споразумения/ договори/ актове за делегиране на задължения и отговорности на изпълняващите звена;
- Разработване на критерии за избор на проектите, методология за оценка и представяне на тези критерии и методология за одобрение от Комитета за наблюдение;
- Извършване на извадкови проверки на проекти, финансирани по ОПРР;
- Събиране на отчетите, съпътстващи исканията за плащане, от изпълняващите звена и проверка на достоверността им за целите на оторизацията на допустимите разходи;
- Осъществяване на плащания към бенефициентите;
- Подобряване на административната ефективност и способността за създаване на партньорства на структурите, участващи в изпълнението на програмата;
- Работа в сътрудничество с останалите ключови министерства и други организации от публичния сектор, както и с икономическите и социалните партньори, с цел да се координира изпълнението на ОПРР със секторните оперативни програми и националната програма за развитие на селските райони;
- Изготвяне и сключване на споразумение с Регионалните съвети за развитие/ техните секретариати за ефективното изпълнение на ОПРР на регионално равнище;
- Извършване на непрекъсната (средносрочна и междинна) оценка на изпълнението на ОПРР.

Във връзка с дейностите по Приоритетна ос 4, операция 4: "Междурегионално сътрудничество", Управляващият орган на ОПРР носи пряка отговорност за българските партньори по проектите, като същевременно изпълнява и ролята на Договарящ орган.

Управляващият орган на ОПРР (ГД „Програмиране на регионалното развитие“) включва в съставя си един Главен директор, четири отдела и три звена както следва:

⁴² Регламент на Съвета (ЕС) № 1083/2006: Чл.60-Функции на Управляващия орган; Чл.66-Организация на мониторинга; Чл.67-Годишен доклад и заключителен доклад за изпълнението; Чл.68-Годишен преглед на програмите; Чл.69-Информация и публичност; Чл.90-Наличие на документация

⁴³ Регламент на Комисията (ЕС) No 1828/ 2006: Раздел I – Информация и комуникации; Раздел III – Системи за управление и контрол

Структура
Управляващ орган на ОПРР
Главен директор, ГД "Програмиране на регионалното развитие"
Отдел "Програмиране и мониторинг"
Отдел "Изпълнение на програмните приоритети"
Звено "Капацитет за подготовка на проекти и техническа помощ"
Звено "Оценка"
Звено "Организационно развитие, информация и публичност"
Отдел "Финансово управление и контрол"
Отдел "Законодателство, оценка на риска и нередности"

6.1.2. Изпълняващи звена (ИЗ)

Определените Изпълняващи звена за реализирането на ОПРР са регионалните отдели на ГД "Програмиране на регионалното развитие" към районите за планиране:

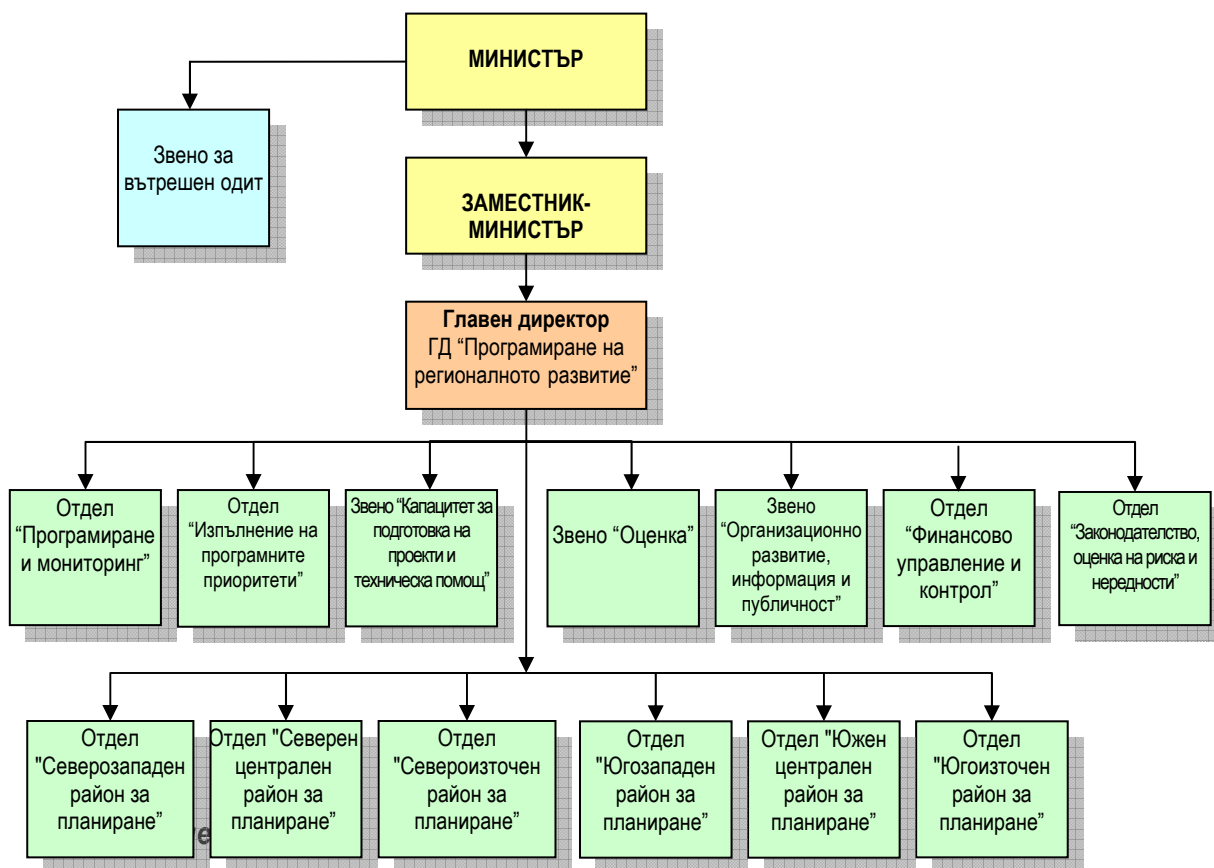
Структура
Изпълняващи звена на ОПРР
Отдел "Северозападен район за планиране" (Видин)
Отдел "Северен централен район за планиране" (Русе)
Отдел "Североизточен район за планиране" (Варна)
Отдел "Югозападен район за планиране" (София)
Отдел "Южен централен район за планиране" (Пловдив)
Отдел "Югоизточен район за планиране" (Бургас)

Тези отдели са на пряко подчинение на Управляващия орган, който им делегира конкретни функции и задачи във връзка с изпълнението на програмата както следва:

- Осигуряване на техническа помощ и разпространяване на информация сред бенефициентите;
- Номиниране и сформирание на екип от оценители за комисиите, които извършват техническата оценка на проектните предложения;
- Ръководене и администриране на комисиите за оценка на проектите;
- Събиране на заявките за участие, подавани от бенефициентите и кандидатите;
- Поддръжка на база данни, съдържаща цялата необходима информация за получените заявки;
- Проверка на пълнотата на получените заявки и съответствието им с изискванията и критериите, посочени в поканата за участие в тръжната процедура;
- Информирание на кандидатите за резултатите от формалната проверка на заявките и, при необходимост, изискване на липсващи документи и информация;
- Публикуване на списъци с класиране на избраните проекти;
- Изготвяне на договори с бенефициентите;
- Проверки за установяване на действителното начало на работата и/или на дейностите, свързани с финансираните проекти;
- Удостоверяване на доставката на съфинансирани продукти/ услуги и на обявените от бенефициентите разходи;
- Удостоверяване на място на отделните интервенции;

- Осигуряване на непрекъснато наблюдение на проектите, при необходимост осъществяване на проверки на причините за забавяния в стартирането на проектите, като се улесняват процедурите и се обръща специално внимание на крайните срокове и графика на разходите;
- Прилагане на системата за мониторинг с всичките ѝ елементи: процедурни, финансови, физически и резултатни;
- Извършване на проверки на допустимостта на разходите;
- Установяване на валидността на разходите и изготвяне на доклад за сертифициране от ИЗ до УО.

Структура на Управляващия орган и Изпълняващите звена на ОПРР

6.1.3. Бенефициенти

В Член 2 от Общия регламент бенефициентите са дефинирани като изпълнители, институции или фирми, които могат да бъдат както публични, така и частни, отговарящи за иницирането или за изпълнението на дейностите. Категориите избираеми бенефициенти по ОПРР са дадени в описанието на приоритетните оси и конкретните операции, които ще бъдат финансирани. Доколкото в тези категории попадат само публични институции и фирми (общини и сдружения на общини, общински или държавни предприятия, компании за обществен транспорт, здравни центрове, социални и образователни институции, местни и регионални туристически асоциации, Държавната агенция по туризъм, Фонд “Републиканска пътна инфраструктура”, областни власти и т.н.). Държавните помощи не са приложими за ОПРР.

Бенефициентите прилагат разпоредбите при пълно спазване на изискванията на ОПРР и инструкциите на Управляващия орган. Те отговарят пред всички институции, които участват в системата за одитно проследяване на финансовите операции – Изпълняващи звена, Управляващ орган, Сертифициращ орган, Звено за вътрешен одит, Одитиращ орган и служби на ЕК, както и пред Европейския съд на одиторите и Европейската служба за борба с измамите (OLAF).

6.1.4. Сертифициращ орган

Съгласно Член 61 от Общия регламент, функциите на Сертифициращ орган (един за всички оперативни програми в България) се изпълняват от дирекция "Национален фонд" в Министерство на финансите. Сертифициращият орган отговаря за сертифициране на разходите и изпращането им до ЕК, както и за изпращането на искания за плащания до ЕК.

6.1.5. Звено за вътрешен одит

Звеното за вътрешен одит в Министерството на регионалното развитие и благоустройството изпълнява функциите, свързани с вътрешния одит на всички структури, дейности и процеси, осъществявани от министерството, включително структурите, които управляват фондовете на ЕС (Управляващия орган на ОП "Регионално развитие"), както и на разпоредителите с бюджетни кредити на по-ниско ниво. Звеното е на пряко подчинение на министъра и отговаря пред него. Функциите на това звено се подчиняват на Закона за вътрешния одит в публичния сектор. Звеното за вътрешен одит извършва вътрешни одити за целите на ОП "Регионално развитие".

6.1.6. Одитиращ орган

Съгласно Член 59 от Общия регламент, функциите на Одитиращ орган (един за всички оперативни програми в България) се изпълняват от дирекция "Одит на средствата от ЕС" в Министерството на финансите. Одитиращият орган отговаря за извършването на проверки в съответствие с разпоредбите на Член 62 на Общия регламент и предоставя доклади на Сертифициращия орган, съдържащи констатации и сигурност относно правилното функциониране на процедурите за искане за плащане и сертифициране.

6.1.7. Орган за оценка на съответствието

Органът за оценка на съответствието отговаря за оценката на системите за финансово управление и контрол съгласно Член 71 от Общия регламент. За всички оперативни програми в България функциите на Орган за оценка на съответствието ще се извършват от Дирекция „Одит на средствата от ЕС“ в Министерство на финансите.

6.1.8. Орган, отговарящ за получаването на плащанията от Комисията

Това е един орган за всички оперативни програми съгласно Член 58 от Общия регламент. Органът, отговарящ за получаването на плащанията от Комисията е дирекция "Национален фонд" в Министерство на финансите.

6.1.9. Орган, отговарящ за извършването на плащанията към бенефициентите

Управляващият орган на ОП "Регионално развитие" извършва директни плащания към бенефициентите въз основа на лимитите, определени от финансовото звено на Сертифициращия орган и на декларациите за разходи, подадени от Изпълняващите звена на ниво NUTS II. На Изпълняващите звена не се делегират никакви функции и задължения във връзка с плащанията.

6.2. Организация на изпълнението

6.2.1. Наблюдение и оценка на програмата

Комитет за наблюдение (КН)

Съгласно изискванията на Член 63 на Регламент (ЕС) № 1083/2006 за ОП "Регионално развитие" се създава Комитет за наблюдение в срок до 3 месеца от датата на оповестяването на решението, с което Комисията одобрява ОПРР. Ролята на Комитета за наблюдение на ОПРР е да съблюдава ефективността и качеството на изпълнението на оперативната програма, като осъществява задачите и дейностите, описани в Чл. Чл. 65-66 на Общия регламент. Управляващият орган и Комитетът за наблюдение гарантират качеството на изпълнението на ОП "Регионално развитие".

Комитетът за наблюдение на ОПРР може да взема решения за преразпределение на бюджета между интервенциите по дадена приоритетна ос. В случаите, когато Комитетът за наблюдение реши да прехвърли средства от фондовете на ЕС от една интервенция към друга, респективно прехвърляне се извършва и по отношение на националното съ-финансиране. Решението за всички промени, които засягат средствата от Европейския фонд за регионално развитие и всяко прехвърляне на средства между приоритетните оси на ОПРР се взема от Европейската комисия, след съгласуване с Комитета за наблюдение.

Комитетът за наблюдение за ОП "Регионално развитие" се председателства от ресорния Заместник-министър на регионалното развитие и благоустройството, който отговаря за ГД "Програмиране на регионалното развитие". Съставът на Комитета за наблюдение се формира от състава на работната група, участваща в подготовката на ОПРР и се учредява съгласно насоките, предоставени от Централното координационно звено в Министерството на финансите в общата рамка за наблюдение, както е дефинирано в Националната стратегическа референтна рамка.

Комитетът за наблюдение и съставът му се определят със заповед на Министъра на регионалното развитие и благоустройството, в която се посочват членовете, техните заместници, права на глас, както и наблюдателите. Съответните институции и организации определят членове на КН въз основа на предварително дефинирани и съгласувани с Управляващия орган изборни критерии и процедури.

Комитетът за наблюдение включва представители на управляващите органи на ОП, структурите отговарящи за Програма за развитие на селските райони и Националния стратегически план за развитие на рибарството и аквакултурите, Регионалните съвети за развитие, Националното сдружение на общините в Република България, Министерски съвет, съответните министерства и държавни агенции с компетенции по проблеми на програмата, както и избраните социално-икономически партньори и представители на НПО.

По своя собствена инициатива или по молба на Председателя, представител на ЕК участва в работата на Комитета за наблюдение като съветник. Представители на Европейската инвестиционна банка и други финансови институции също могат да участват в срещите в качеството на съветници, в случаите когато тези институции имат финансово участие в ОПРР.

Комитета за наблюдение приема Вътрешни процедурни правила и Кодекс за поведение по предложение на Ръководителя на Управляващия орган. Функциите на Секретариат на Комитета за наблюдение за ОПРР се изпълняват от отдел "Програмиране и мониторинг" на Управляващия орган.

Система за наблюдение на програмата

Управляващият орган и Комитетът за наблюдение извършват наблюдението на програмата, като се позовават на финансовите индикатори и индикаторите, посочени в Член 37 (1)(в) на Общия регламент. За целите на наблюдението на изпълнението на ОПРР и оценката на резултатите в съпоставка със специфичните и оперативните цели, е подготвен набор от индикатори, посочени във всяка от приоритетните оси. Основните критерии, които се прилагат, са следните:

- Степен на съответствие на определените приоритети и цели;
- Надеждност по отношение на яснотата на дефинициите и леснота при обобщаването;
- Възможност за лесно събиране и въвеждане в системата за наблюдение;
- Количествена измеримост на поставените цели и, където е приложимо, установени базисни стойности.

Отговорност на Управляващия орган е да гарантира, че се събира цялата информация, която подлежи на мониторинг чрез механизма за наблюдение на програмата. УО отговаря също и за осигуряването на подходящи указания на бенефициентите, чрез което да се гарантира, че те разбират изискванията на мониторинга. Отчетите на бенефициентите се разглеждат и одобряват от ИЗ и се изпращат на УО за анализ и изводи. УО също така получава и редовни отчети от ИЗ, за да може да следи напредъка в изпълнението на приоритетните оси / операции. Тези отчети съставляват основата, на която УО изготвя докладите си до националните и европейските институции.

Управляващият орган на ОПРР предоставя информация и входни данни за единната Информационна система за управление и наблюдение (МИС), която се администрира от Централното координационно звено в Министерството на финансите. Системата се използва посредством пароли за достъп, които осигуряват различни нива на достъп в зависимост от потребителя. МИС осигурява обобщени данни за докладите по приоритетни оси/ операции, както и за годишните доклади за изпълнението, като същевременно представлява и основата за обмен на данни с ЕК.

Единицата, на която се базира системата, е проектът, който отговаря на дадена заявка за финансиране. За всеки проект се прави запис в системата, който включва: обозначение на проекта, име и адрес на изпълнителя/автора, обща стойност (планирана и реална), начална дата и дата на приключване (прогнозна и планирана), разбивка на разходите по години и по компоненти (планирани и реални), финансови източници, приемливи и неприемливи разходи, предоставено финансиране от ЕС, извършени приемливи разходи от публичния и частния сектор и изплатени суми на изпълнителите (фактури/ разписки) на основата на искания за плащане, подадени искания за плащане (дати и суми), предоставено финансиране от ЕС (суми и дати), физически индикатори за съответните цели, напр. създадени работни места, разбивка по пол – мъже и жени (планирани и реални стойности) и т.н.

Териториалната единица на МИС е общината. Всеки проект може да се отнесе към дадена община (или няколко общини, ако обхваща различни общини, ако е междуобщински или междуобластен проект).

Компютъризиран обмен на данни на ниво ЕС

В България е създадена единна информационна система (МИС), която дава възможност за електронен обмен на данни с ЕС (SFC2007) за постигане на ефективно и ефикасно управление на европейските структурни инструменти. Системата се поддържа технически от Централно координационно звено в Министерството на финансите. ЦКЗ изпраща искания до ЕК за получаване на права за достъп до компютъризираната система за обмен на данни централизирано. Системата осигурява обобщени данни за докладите на оперативното ниво и годишни доклади за изпълнение. Управляващият орган осигурява въвеждането на цялата свързана с ОПРР информация в МИС и гарантира, че всички подадени доклади се основават на информацията в тази система и /или са идентични с данните в нея.

Страната-членка трябва да участва в по-нататъшното разработване на компютъризираната система за обмен на информация.

Според чл. 40 (1) от Регламент на комисията 1828/2006 за прилагане на Регламент 1083/2006, системата следва да обхваща информация от общ интерес за Комисията и страната-членка и като минимум да включва следните данни, необходими за осъществяване на финансовите трансакции:

- индикативното годишно разпределение от всеки фонд за всяка оперативна програма, определено в Националната стратегическа референтна рамка, във формат зададен в Приложение XV от Регламент на Комисията 1828/2006;
- финансовите планове на оперативните програми, във формат зададен в приложение XVI от Регламент на Комисията 1828/2006;
- удостоверенията за разходи и искания за плащане, във формат зададен в Приложение X от Регламент на Комисията 1828/2006;
- годишните прогнози за очакваните плащания, във формат зададен в Приложение XVII от Регламент на Комисията 1828/2006;
- финансова част на годишните и окончателни доклади за изпълнение, във формат зададен в Приложение XVIII, точка 2.1 от Регламент на Комисията 1828/2006;

В допълнение, чл. 40 (2) от Регламент на Комисията 1828/2006, компютъризираната система за обмен на данни следва да включва информация за следните документи от съвместен интерес и да позволява осъществяването на мониторинг на:

- националната стратегическа референтна рамка, разработена в съответствие с чл. 27 (1) от Регламент на Комисията 1083/2006;
- информация за съответствие с принципа на допълняемост, във формат зададен в Приложение XIX, от Регламент на Комисията 1828/2006;
- оперативните програми, вкл. информация за категориите на подкрепа, във формат зададен в Част В от Приложение II и в съответствие с таблиците, зададени в Част А от Приложение II от Регламент на Комисията 1828/2006;
- решенията на Комисията за финансиране от фондовете на ЕС;
- Исканията за финансиране на големи проекти, съгласно чл. 39, 40 и 41 на Регламент 1083/2006, във формат зададен в Приложение XXI и XXII, от Регламент на Комисията 1828/2006, заедно с данни от тези Приложения, идентифицирани с Приложение XX от Регламент на Комисията 1028/2006;
- докладите за изпълнение в съответствие с Приложение XVIII от Регламент на Комисията 1828/2006, вкл. данни за категориите на подкрепа, във формат зададен в Част С от Приложение II и в съответствие с таблиците от Част А, Приложение II от Регламент на Комисията 1828/2006;
- данни за участниците в операции, финансирани от ЕСФ, във формат зададен в Приложение XXIII от Регламент на Комисията 1828/2006;
- описанието на системите за управление и контрол, във формат зададен в Приложение XII от Регламент на Комисията 1828/2006;
- стратегията за одит, във формат зададен в Приложение V от Регламент на Комисията 1828/2006;
- докладите и мненията, свързани с одити, във формат зададен в Приложения VI, VII, VIII, IX и XIII от Регламент на Комисията 1828/2006, както и кореспонденцията между Комисията и страната-членка
- удостоверенията за разходи, свързани с частично приключване, във формат зададен в Приложение XIV от Регламент на Комисията 1828/2006
- годишните удостоверения за изтеглени и възстановени суми и подлежащи на възстановяване суми, във формат зададен в Приложение XI от Регламент на Комисията 1828/2006
- комуникационния план, разработван в съответствие с чл. 2 от Регламент на Комисията 1828/2006;

Годишен и заключителен доклад

Съгласно Член 67 на Регламент (ЕО) № 1083/ 2006, Управляващият орган предава на Европейската комисия първия *Годишен доклад за изпълнението* през 2008 г., а следващите - до 30 юни всяка година. Докладът се разглежда и одобрява от Комитета за наблюдение на ОПРР преди да бъде изпратен на ЕК. Комисията разглежда основните изводи и резултати от предходната година с цел подобряване на изпълнението. Могат да бъдат разгледани и всички нововъзникнали въпроси, относно работата на системата за управление и контрол.

След прегледа на доклада, ЕК може да отправи коментари към Управляващия орган на ОПРР и към българското правителство. Управляващият орган информира Комитета за наблюдение на ОПРР и уведомява ЕК за действията, предприети в отговор на направените коментари.

Заключителният доклад се представя на ЕК до 31 март 2017 г. Той обхваща пълната информация от целия период на изпълнението на програмата от 2007 г. до 2015 г.

Резюме на плана за оценка

Съгласно Чл. 47, 48 и 49 Регламент (ЕС) №1083/ 2006, оценките на ОП “Регионално развитие” представляват неразделна част от цялостния процес на управление и изпълнение като инструмент за оценяване на целесъобразността, ефективността и ефикасността на предоставената финансова помощ, както и на ефекта и устойчивостта на постигнатите резултати. Всички оценки, извършени преди, по време или след програмния период под ръководството на Управляващия орган или ЕК, в зависимост от случая, се осъществяват в съответствие с принципа за пропорционалност, заложен в Член 13 на Общия регламент. Оценките се извършват от експерти или организации – вътрешни или външни – които са функционално независими от Сертифициращия орган и от Одитиращия орган. Резултатите се изпращат до Комитета за наблюдение и до ЕК и се публикуват в съответствие с приложимите правила за достъп до информацията.

Оценките се финансират от бюджета на Приоритетна ос “Техническа помощ” и се извършват в съответствие с методологията, предоставена от ЕК. Управляващият орган отговаря за организирането на изготвянето и събирането на необходимата информация, като се използват различните видове информация, която се осигурява мониторинговата система.

Текущи оценки се извършват по време на изпълнението на ОПРР, като те биват два типа – а) средносрочни, и б) междинни, както следва:

Средносрочната оценка отразява постигнатия напредък, измерва резултатите от изпълнението на ОПРР, приноса за постигането на целите ѝ, и предоставя на Комитета за наблюдение и на Управляващия орган съответната информация и препоръки за необходимите корективни мерки, които следва да се предприемат с цел подобряване на изпълнението.

Междинни оценки се извършват, когато наблюдението на програмата установи значително отклонение от първоначално поставените цели или когато е направено предложение за преразглеждане. Тези оценки могат да имат за предмет проблеми както на управлението, така и на изпълнението на даден приоритет или ключова област на интервенция, като те могат да бъдат и “тематични”.

Средносрочните и междинните оценки се организират от звено “Оценка” в структурата на УО и могат да се извършват от външен независим оценител или вътрешно в зависимост от необходимостта.

Последваща оценка се извършва от ЕК, за всяка Цел, в тясно сътрудничество с Управляващия орган, в съответствие с разпоредбите на Член 49 от Регламент (ЕС) № 1083/2006.

Оценките се извършват в съответствие със следния график:

Оценка	Период за осъществяване	Изборност
--------	-------------------------	-----------

Оценка	Период за осъществяване	Изборност
Средносрочна оценка	април 2010 г. – септември 2010 г.	Задължителна
Последваща оценка	юли 2015 г. – декември 2015 г. (при закриване на програмата)	Задължителна
Междинни оценки	По всяко време	По избор, по решение на УО

6.2.2. Разпоредби за обществените поръчки и държавните помощи

Съгласно българското законодателство, обществените поръчки се уреждат от Закона за обществените поръчки от 1 октомври 2004 г., изменен със Закона за изменение и допълнение на Закона за обществените поръчки в сила от 1 юли 2006 г. От голямо значение са и следните подзаконови нормативни актове: Правилник за прилагането на Закона за обществените поръчки, Наредба за възлагане на малки обществени поръчки и Наредба за възлагане на специални обществени поръчки в сила от 23 януари 2007 г. Държавната политика в областта на обществените поръчки се осъществява от Министъра на икономиката и енергетиката. В рамките на Министерството на икономиката и енергетиката е създадена отделна административна структура – Агенция по обществени поръчки – която отговаря за осигуряване на ефективността на системата за обществени поръчки в България, като взема предвид принципите на публичност и прозрачност; свободна и лоялна конкуренция; равнопоставеност на всички кандидати.

При управлението на средствата от ЕФРР по ОП “Регионално развитие” се явяват два специфични случая на обществени поръчки. Когато се предвижда договор за извършване на работа, за доставка или за услуги, националните правила за обществени поръчки ще се прилагат за случаите, при които Законът за обществените поръчки е изцяло хармонизиран с европейското законодателство. За останалите случаи, изпълнението на дейностите по ОПРР ще става в съответствие с правилата на ЕС. Когато се предвижда изпълнение чрез прилагане на грантови схеми, при обявяването на тръжните процедури и избора на бенефициенти ще се прилагат процедурите и изискванията на ЕС.

Комитетът за наблюдение на ОПРР поема отговорностите за осъществяване на допълнителен контрол по отношение на спазването на процедурите за обществените поръчки. При необходимост Комитетът за наблюдение може да изиска извършване на проверка от Агенцията по обществени поръчки на дадена процедура или може да поиска сертифициране на търговете.

По ОП “Регионално развитие” не се предвиждат разпоредби относно схеми за предоставяне на държавни помощи съгласно Член 87 (1) от Договора.

6.2.3. Информация и публичност

Управляващият орган изготвя Комуникационен план за ОП “Регионално развитие”, който се одобрява на първото заседание на Комитета за наблюдение. Комуникационният план включва като минимум следното:

- Целите и целевите групи;
- Стратегията и съдържанието на мерките за постигане на информираност и публичност, които следва да бъдат предприети от Управляващия орган, и които са насочени към потенциалните бенефициенти, реалните бенефициенти и обществеността, като те са свързани с добавената стойност на предоставяната от Общността помощ на национално, регионално и местно равнище;
- Индикативния бюджет за изпълнението на плана;
- Административните звена или органи, отговарящи за прилагането на мерките за постигане на информираност и публичност;

- Информация за това, как ще се оценява прилагането на мерките за постигане на информираност и публичност по отношение на прозрачността, връзката с оперативната програма и ролята на Общността.

УО информира Комитета за наблюдение са следното:

- Напредъка в изпълнението на Комуникационния план;
- Предприетите мерки за постигане на информираност и публичност;
- Използваните средства за комуникация.

Годишните доклади и заключителният доклад за изпълнението, споменати в Член 67 на Общия регламент, включват следното:

- Примерни мерки за постигане на информираност и публичност, предприети по оперативната програма в изпълнение на Комуникационния план;
- Организацията на мерките за постигане на информираност и публичност, споменати в Член 7 (3), включително, където е приложимо, електронен адрес, на който може да бъде намерена тази информация;
- Съдържанието на основните изменения в Комуникационния план.

Годишният доклад за изпълнението на програмата за 2010 г. и заключителният доклад за изпълнението на програмата ще съдържат глава с оценка на резултатите от предприетите мерки за постигане на информираност и публичност по отношение на прозрачността и информираността за ролята на Общността.

6.2.4. Координация на оперативните програми, ЕЗФРСР, ЕФР, ЕИБ и други финансови инструменти

Координация на централно ниво

Както е посочено в Стратегическите насоки на Общността по отношение на политиката за сближаване и доразработено в Националната стратегическа референтна рамка, взаимното допълване и координацията на дейностите, финансирани от ЕФРР, ЕСФ, Кохезионния фонд, ЕЗФРСР, ЕФР, Европейската инвестиционна банка и други финансови инструменти са от голямо значение за постигането на допълняемост между отделните цели и постигането на оптимален ефект върху социално-икономическото развитие на страната. За целта на национално равнище са приети водещи принципи с оглед да се очертае разграничителна линия в зависимост от:

- Типа на засегнатите територии (географско разделение);
- Размера на местната администрация;
- Вида бенефициенти;
- Типа и/ или размера на избраните дейности по всяка от политиките;
- Наличие на ефективни административни механизми, гарантиращи съгласуваност на програмите.

Националната стратегическа референтна рамка дава и рамката на административния механизъм за избягване на евентуално припокриване при изпълнението на програмите, която включва следните правила:

- бенефициентите ще трябва да представят декларация, че проектът не получава финансиране по други програми;
- ще бъде въведен механизъм за избор на проекти, в които ще участват УО на всяка програма;
- всички избрани проекти ще бъдат включени в единна информационна система за управление и мониторинг (МИС)

Подробна информация по въпросите на допълняемостта и разграничаването на ОП "Регионално развитие" с останалите оперативни програми е дадена по всяка приоритетна ос.

Централното координационно звено (ЦКЗ) в Министерството на финансите поема водещата роля за осъществяване на координацията на стратегическо (централно) ниво. ЦКЗ участва в Комитетите за наблюдение на всички оперативни програми и изпълнява ролята на секретариат на Комитета за наблюдение на Националната стратегическа референтна рамка.

Координация на регионално ниво

Регионални съвети за развитие

Регионалните съвети за развитие се създават в районите за планиране като консултативни органи към Министъра на регионалното развитие и благоустройството за провеждане на държавната политика за регионално развитие. В съветите членуват представители от всички министерства, които изпълняват ролята на управляващи органи на оперативни програми, Министерството на финансите, областните управители на областите в районите за планиране, както и представители от общините, включени съответно във всяка област. Представители на граждански сдружения, неправителствени организации и други физически и юридически лица, които се занимават с въпросите на регионалното развитие, също биват канени да участват в заседанията. Регионалните съвети за развитие имат следните основни функции:

- Обсъждат и съгласуват разработването на областните стратегии за развитие на областите от съответния район за планиране;
- Обсъждат и приемат Регионалния план за развитие на съответния район за планиране при спазване на принципа за партньорство;
- Определят експерти, които да участват в работната група по изготвянето на ОП "Регионално развитие";
- Координират съгласуването на приоритетите и дейностите по ОП "Регионално развитие" на ниво NUTS II, заедно със социално-икономическите партньори;
- Определят експерти, които да участват като членове на Комитетите за наблюдение на всички оперативни програми;
- Правят преглед на изпълнението на различните оперативни програми на ниво NUTS II;
- Правят предложения за оценители от дадения район, притежаващи съответната квалификация, които да участват в комисиите за извършване на техническа оценка на проектните предложения по ОП "Регионално развитие";
- Подпомагат изпълнението на Комуникационния план на ОПРР в съответния район.

Организацията и дейностите на Регионалните съвети за развитие се регламентират от Правилник за организацията и дейността на Регионалните съвети за развитие, приети от Министъра на регионалното развитие и благоустройството.

Секретариати на Регионалните съвети за развитие

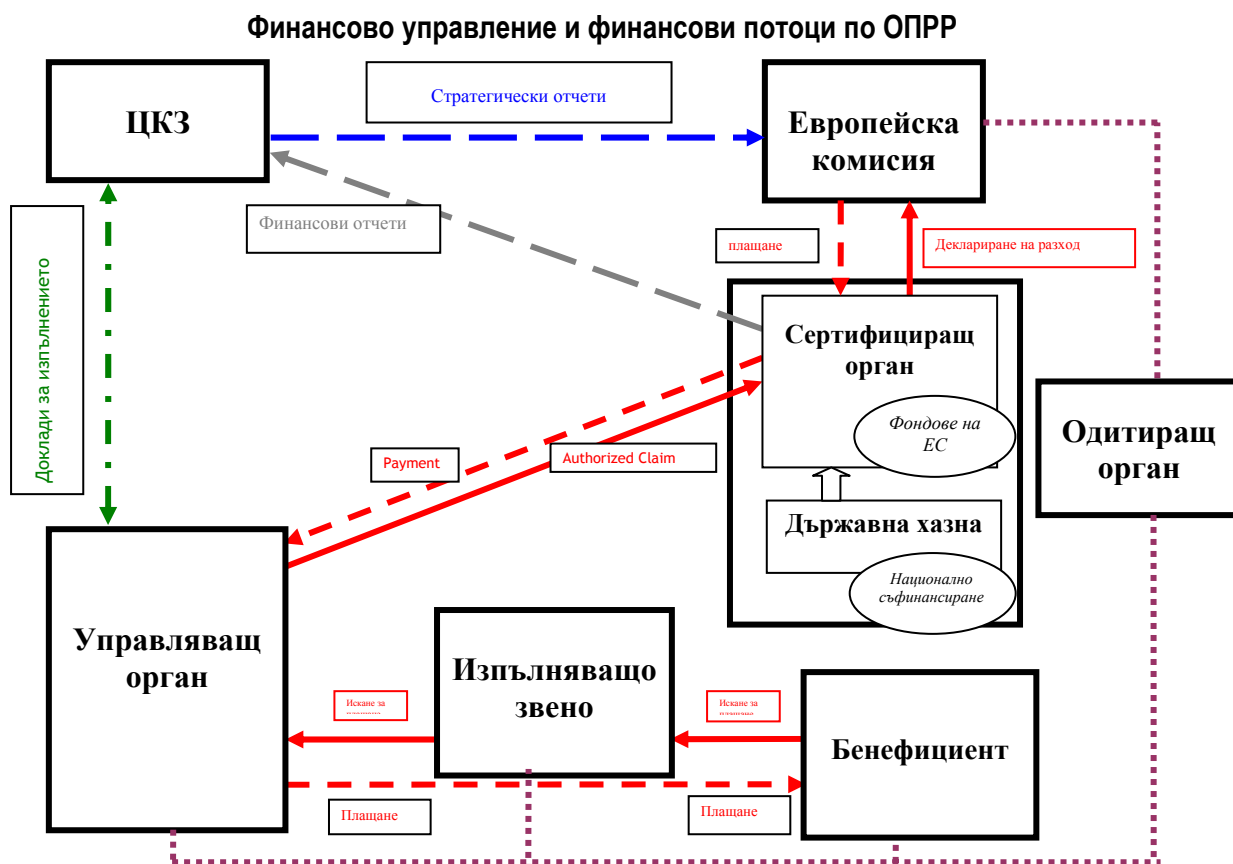
В административната структура на областните администрации в центровете на районите за планиране са създадени дирекции "Техническо съдействие, координация и управление на регионалните програми и планове", чиито персонал е между 12 и 15 експерти. Те играят ролята предимно на оперативни секретариати на Регионалните съвети за развитие, като освен това изпълняват и функции и задачи с цел подпомагане и координиране на изпълнението на всички оперативни програми на регионално равнище.

6.3. Финансово управление и контрол

6.3.1. Искания за плащане и сертифициране на разходите

По-долу е дадено описание на процедурите относно исканията за плащане от бенефициентите и сертифицирането на разходите.

1. Бенефициентите отговарят за отчитането и удостоверяването на точността, действителността на разходите и доставката на стоките и услугите, обект на финансирането. Те представят изплатени фактури или счетоводни документи с еквивалентна доказателствена стойност на съответното изпълняващо звено.
2. Изпълняващото звено събира и проверява фактурите и удостоверява допустимостта на разходите. Изпълняващото звено представя отчета си за сертифициране на Управляващия орган.
3. На основата на прогноза, представена от Управляващия орган, Сертифициращият орган одобрява лимити за плащанията от националните и европейските фондове.
4. Въз основа на докладите на изпълняващите звена за сертифицираните разходи, представени от изпълняващите звена, Управляващият орган извършва плащанията към бенефициентите;
5. На основата на вече направените разходи, Управляващият орган регулярно изпраща доклад за сертифициране на плащанията до Сертифициращия орган.

6.3.2. Разделение на функциите и задълженията

Роля на бенефициента

Бенефициентът е отговорен за иницирането, подготовката и изпълнението на проекти в рамките на ОП "Регионално развитие". След като бъде сключен договор за извършване на работата и/или услугите са предоставени, изпълнителят или доставчикът издават фактури и ги предоставят на бенефициента. След доставката на стоките или услугите бенефициентът проверява достоверността им и изплаща стойността по фактурите със собствени средства или авансово финансиране, получено от Управляващия орган.

След това докладът за удостоверяване на доставката на стоките или услугите, заедно с платените фактури, се предава на Изпълняващото звено в Управляващия орган.

По отношение на договорите за извършване на работа, Бенефициентът е задължен, в качеството си на възложител, да издаде сертификати за работите, извършени от Изпълнителя, заверени от Инженера, както и фактури за извършените плащания. Удостоверяването на извършената работа се осъществява от Бенефициента като първо ниво на контрол за приемливост на разходите.

С цел да осигури необходимата информация и да се отчете пред Изпълняващото звено, Бенефициентът трябва да въведе широкообхватна и надеждна счетоводна система на ниво договаряне. В тази задача се включва поддръжката (попълване и архивиране) на финансовата информация, допълнителни документи и отчети, които отговарят на изискванията на Регламент (ЕС) № 1083/2006.

Роля на Изпълняващите звена

Задължение на Изпълняващото звено (ИЗ) е да провери достоверността на получените документи по исканията за плащане, подадени от Бенефициента.

Бенефициентите предават платените от тях фактури или счетоводни документи с еквивалентна доказателствена стойност на Изпълняващото звено или директно на Управляващия орган (в случаите, когато УО на ОПРР реши да делегира изпълнението на дадена дейност на конкретен бенефициент). ИЗ получава и контролира фактурите с цел да получи потвърждение минимум за следното:

- Проверка на приемливостта (фактурата се отнася за проект, одобрен в рамките на ОПРР и това може да се установи);
- Формална проверка (фактурите са издадени на името и адреса на бенефициента; датата на фактурите е след датата на представяне на проекта за одобрение и т.н.);
- Проверка на съдържанието (фактурите отразяват приемливи разходи, включени във финансовото споразумение, Количествената сметка и т.н.);
- Проверка на надеждността (фактурата не е представяна по друга програма; съгласно формалните проверки фактурите гарантират, че не се извършва двойно финансиране посредством подпечатване на фактурите и т.н.).

Подробно описание на процеса ще бъде включено в съответния Процедурен наръчник на ИЗ.

Изпълняващото звено отговаря за събирането на информация за разходите, предоставена от Бенефициентите и за потвърждаване на тези разходи в съответния срок. Въз основа на това, ИЗ представя доклад за сертифициране на Управляващия орган. Докладът се изготвя на ниво операция и/или приоритетна ос, като към него се прилагат анекси със списъци на проектите и препратките към докладите за сертифициране на Бенефициентите и подлежат на проверка за достоверност от Управляващия орган.

На основата на одобрените фактури Изпълняващото звено подава до Управляващия орган обобщено на ниво операция искане за съ-финансиране от националните и европейски фондове.

Роля на Управляващия орган

Управляващият орган осигурява консолидирането на информацията за разходите, подадена му от Изпълняващите звена, и утвърждава тези разходи в доклад за сертифициране. Последният се изготвя на ниво оперативна програма и се представя на Сертифициращия орган със съответните списъци на операциите и/или приоритетите с препратки към докладите за сертифициране, подадени от Изпълняващите звена, както и към отчетите на Бенефициентите.

Всеки месец Управляващият орган представя на Сертифициращия орган доклад за сертифициране и деклариране на разходите. С доклада за сертифициране УО потвърждава, че изискванията на Член 60 от Общия регламент са спазени.

Също така, всеки месец Управляващият орган изготвя и представя на Сертифициращия орган Искане за изплащане на средства или Месечен финансов отчет, въз основа на който Сертифициращият орган одобрява лимити за плащания към Управляващия орган.

Роля на Сертифициращия орган

Съгласно Член 61 на Регламент (ЕС) № 1083/2006, Сертифициращият орган отговаря конкретно за:

- Изпращане до Комисията на актуализирани прогнози за очакваните искания за плащане за текущата година, прогноза за следващата година и сертифицирани декларации за разходите и искания за плащане в електронен формат;

- Сертифициране на декларациите за разходи, действително направени по ОПРР, които произлизат от надеждни счетоводни системи и се базират на проверими помощни документи;
- Потвърждаване, че декларираните разходи отговарят както на приложимите правила на Общността, така и на националните правила и са направени във връзка с изпълнението на дейности, избрани за финансиране в съответствие с критериите, приложими за програмата;
- Осигуряване, за целите на сертифицирането, получаването на адекватна информация от Управляващия орган по отношение на процедурите и проверките, извършвани във връзка с разходите, включени в декларациите за разходи;

Роля на Одитиращия орган

Съгласно Член 62 на Регламент (ЕС) № 1083/2006, Одитиращият орган отговаря конкретно за:

- Извършване на одити за установяване на ефективното функциониране на системата за управление и контрол на оперативната програма;
- Извършване на одит по операциите, оснсован на подходящи модели за установяване на направените разходи.
- Представяне на Европейската комисия в рамките на девет месеца от одобрението на Оперативната програма на одитна стратегия;
- Представяне на Комисията на годишен доклад за извършения контрол, в който са посочени резултатите от одитите, извършени през изминалия 12 месечен период, завършващ на 30 юни от съответната година в съответствие със стратегията за одит на оперативната програма, както и евентуалните недостатъци, установени в системите за управление и контрол на програмата;
- Издаване на становище, въз основа на проверките и одитите, които са били извършени под негова отговорност, относно това дали системата за управление е работила ефективно, за да гарантира в разумна степен верността на отчетите за разходите, представени на Европейската комисия са правилни и като следствие от това разумна гаранция, че основните транзакции са законосъобразни и редовни;
- Представяне на декларация за приключване пред Комисията най-късно до 31 март 2017 г., в която се преценява валидността на заявлението за плащане на окончателното салдо на основните транзакции, обхванати от окончателния отчет за разходите, който се подкрепя от окончателния доклад за контрола";

Съгласно чл. 71 от Регламент 1083/2006 Одитиращият орган отговаря за извършване на оценка за съответствие по оперативната програма.

6.3.3. Финансови потоци и бюджетирание

Органът за получаване на средствата ще приема плащанията от Европейската комисия по специални банкови сметки за ЕФРР в евро, открити в Българска народна банка (БНБ). Средствата, които не се ползват към определен момент ще се депозират по сметки с различни падежи.

Средствата от сметката в евро се прехвърлят по левови сметки на ОПРР всеки път, когато Сертифициращият орган изпрати сертификат до ЕК. Съ-финансирането от държавния бюджет се превежда по същото време от централния бюджет към левовите сметки на ОПРР въз основа на вътрешно писмо, изпратено от Сертифициращия орган до държавната хазна.

За периода до 2009 г. съ-финансирането от фондовете на ЕС и държавния бюджет се включва в извънбюджетен фонд, т.нар. Национален фонд. Съ-финансирането със средства от държавния бюджет се предоставя под формата на превод от централния бюджет към бюджета на Националния фонд, чийто максимален размер се одобрява всяка година със Закона за държавния бюджет.

Процесът на извършване на плащания към Бенефициентите се осъществява посредством системата на отделна счетоводна сметка като унифицирана система от сметки и плащания и отчетни процедури за събиране, съхранение, изплащане и отчитане на бюджетните средства. Плащанията към Бенефициентите могат да се извършват само в национална валута (лева). Сертифициращият орган и Управляващият орган осигуряват получаването на пълната сума на държавното финансиране от Бенефициентите възможно най-бързо и в пълен размер. Не се правят никакви удържки и не се налагат никакви специални или други такси или удържки с подобен характер, които биха намалили размера на тази сума, освен в случаите, когато за това е на лице съответната обосновка.

Всички плащания се извършват чрез Системата за електронни бюджетни разплащания (СЕБРА) като система за следене на плащанията, инициирани от бюджетни предприятия. Обслужващата организация (институцията, която обслужва разплащанията на всички бюджетни предприятия чрез СЕБРА) за Управляващия орган на ОПРР, както и за управляващите органи на другите оперативни програми, е Българската народна банка. Използването на автоматизираната система за Интернет банкиране на БНБ е задължително и използването на платежни нареждания на хартия се допуска само в изключителни случаи, като техническа невъзможност за използване на системата за повече от един ден.

Йерархическата организация на сметките е както следва:

- Първостепенен разпоредител – Сертифициращ орган
- Второстепенен разпоредител – Управляващ орган на ОПРР

Платежните нареждания се изготвят за пълната сума на съ-финансирането от фондовете на ЕС и държавния бюджет. Попълването на сумата до размера, одобрен за ОПРР, се осигурява от органа, отговарящ за получаването на плащанията. Със сметките се работи по системата за двоен подпис, която изисква подписите на Ръководителя на Управляващия орган и на старши финансов служител (или съответните упълномощени служители).

6.3.4. Приемливост на разходите

Като правило, приемливостта на разходите по дейностите се определя съгласно следните общи критерии:

- Те трябва да са съобразени с целта на интервенциите на ЕФРР;
- те трябва да са свързани с предмета на дейностите и за тях да са предвидени средства в прогнозния бюджет;
- те трябва да са необходими за осъществяването на дейността;
- те трябва да са разумни и добре аргументирани и да отговарят на принципите за стабилно финансово управление, и по-конкретно на принципите за цена-качество и ефективност на разходите;
- те трябва да бъдат реално направени от бенефициента, да са вписани в счетоводните му книги в съответствие с приложимите счетоводни принципи и да бъдат декларирани съгласно изискванията на приложимото данъчно и социално-осигурително законодателство;
- те трябва да могат да бъдат установени и потвърдени.

6.3.5. Нередности

Управляващият орган следва да докладва незабавно на Сертифициращия орган за всички предполагаеми и/или действителни случаи на измама и/или нередности, както и за съответните мерки, предприети от Ръководителя на УО във връзка с тези случаи. Докладът за нередности ще се изготвя

съгласно стандартен формат. Всяко тримесечие Ръководителят на УО следва да докладва на Сертифициращия орган за последствията от вече докладваните случаи на предполагаеми и/ или разкрити нередности/ измами.

Ако не съществуват нередности, които да бъдат докладвани или проследени, Сертифициращият орган трябва да бъде информиран всяко тримесечие и да получава от Управляващия орган Декларация, в която изрично се посочва наименованието на оперативната програма, периода и липсата на предполагаеми/ разкрити нередности.

Управляващите органи създават и въвеждат процедура за управление и докладване на нередностите, в съответствие с изискванията на Раздел 4 „Нередности“ на Глава II на Регламент на Комисията (ЕС) № 1828/2006, който определя правилата за изпълнението на Регламент (ЕС) № 1083/2006 и Регламент (ЕС) № 1080/2006 на Европейския парламент и Съвета. Управляващият орган има отговорност да гарантира, че всички участващи страни (изпълняващи звена, бенефициенти) са напълно информирани относно определението на нередности, както и че са разработени и се прилагат съответните изисквания за докладване.

6.3.6. Лихви и обменни курсове

Финансовото управление на съ-финансирането от ЕС се осъществява от органа, отговарящ за получаването на плащанията (дирекция "Национален фонд" в Министерството на финансите).

Всякакви лихви, натрупани по средствата за съ-финансиране от ЕС се отчитат по сметката на ОП "Регионално развитие" и се третират като ресурс под формата на национално публично финансиране, като те се декларират пред ЕК при окончателното приключване на оперативната програма.

Направените разходи в национална валута се обръщат в евро, като се прилага месечният обменен курс на ЕК за месеца, когато разходите са регистрирани в счетоводните сметки на Сертифициращия орган. Този курс се публикува електронно от ЕК всеки месец.

Курсовите разлики, които възникват между този обменен курс и курса, прилаган от БНБ при обмена на средствата от съ-финансирането от ЕС в български лева, се поемат от държавния бюджет.

6.3.7. Използване на финансово-счетоводна система SAP

Управляващият орган поддържа двойна аналитична финансово-счетоводна система, която обхваща всички договорни и други финансови операции, свързани с ОП "Регионално развитие". Счетоводната система съдържа записи за всички операции, кодирани по приоритет, дейност, договор, източник на финансиране и т.н. Достъп до тази информация ще имат както сертифициращите, така и одитиращите органи.

Компютъризираната счетоводна система, използвана от Управляващия орган е използваната от Сертифициращия орган счетоводна система, базирана на SAP R/3.

6.4. Хоризонтални въпроси

6.4.1. Партньорство

Партньорството е един от ключовите принципи, на които се основава програмирането и приложението на Структурните фондове. Основна характеристика на ОП "Регионално развитие" е специфичния подход към насърчаването на местни партньорства, и по-конкретно междобщинското сътрудничество по Приоритетна ос 4. Фактът, че ОПРР съчетава подкрепата на малките общини с насърчаването и изискването за формиране на партньорство е от особено важно значение.

Съгласно Член 11 на Регламент (ЕС) № 1083/2006, партньорството обхваща не само организацията по време на подготвителния етап на ОП "Регионално развитие" (както е описано в Приложение 1), но то трябва да продължи и през всички етапи на изпълнението на програмата чрез:

1. Членството в Комитета за наблюдение на ОПРР и работните групи към него се основава на принципа на партньорство, с цел да се осигури по-активно участие и взаимна отговорност на всички страни, участващи в процеса на местното и регионалното развитие страни;
2. Използването на Регионалните съвети за развитие и техните секретариати за консултации и улесняване на изпълнението на ОПРР и избора на проекти, което осигурява повече прозрачност и ангажираност с програмата.
3. Междуобщинските, публично-частни и други местни и регионални партньорства ще бъдат насърчавани чрез осигуряване на прилагането им посредством прилаганите критерии за допустимост и избор на проекти.

Тъй като ОП "Регионално развитие" предимно е ориентирана към интервенции в области от компетенциите на местните власти, следните организации са набелязани като ключови партньори на публичните власти в процеса на изпълнение на програмата: Национално сдружение на общините в Република България, Регионални сдружения на общини, Агенции за регионално и икономическо развитие, Национални професионални общински сдружения, НПО (ресурсни центрове, централни организации) създадени като национални, регионални или местни организации с обхват на работа, който покрива голяма територия или има силен капацитет и мобилизираща роля на местно ниво, центрове/агенции за развитие на общини.

6.4.2. Устойчиво развитие

Съгласно Член 17 на Регламент (ЕС) № 1083/2006 целите на Структурните и Кохезионния фондове се изпълняват в рамките на принципите за устойчиво развитие. В този контекст стратегическата рамка на ОП "Регионално развитие" е изградена на основата на три основни сфери на интервенция, всяка от които е свързана с основните стълбове на политиката за устойчиво развитие. Тези сфери са:

- ✓ Първата сфера е икономическата сфера: укрепване на икономическата конкурентноспособност и свързаното с това насърчаване на заетостта като средство за повишаване на жизнените стандарти, подобряване на социалното положение и намаляване на нивото на обезлюдяване.

Чрез осъществяване на интервенции в тази сфера, ОПРР ще създаде по-благоприятна среда за бизнеса, особено в сектора на туризма, ще подобри конкурентноспособността на градовете и градските райони, на услугите, на инфраструктурата и т.н. и съответно ще доведе до насърчаване и започване на нови дейности в периферните и слабо урбанизирани области.

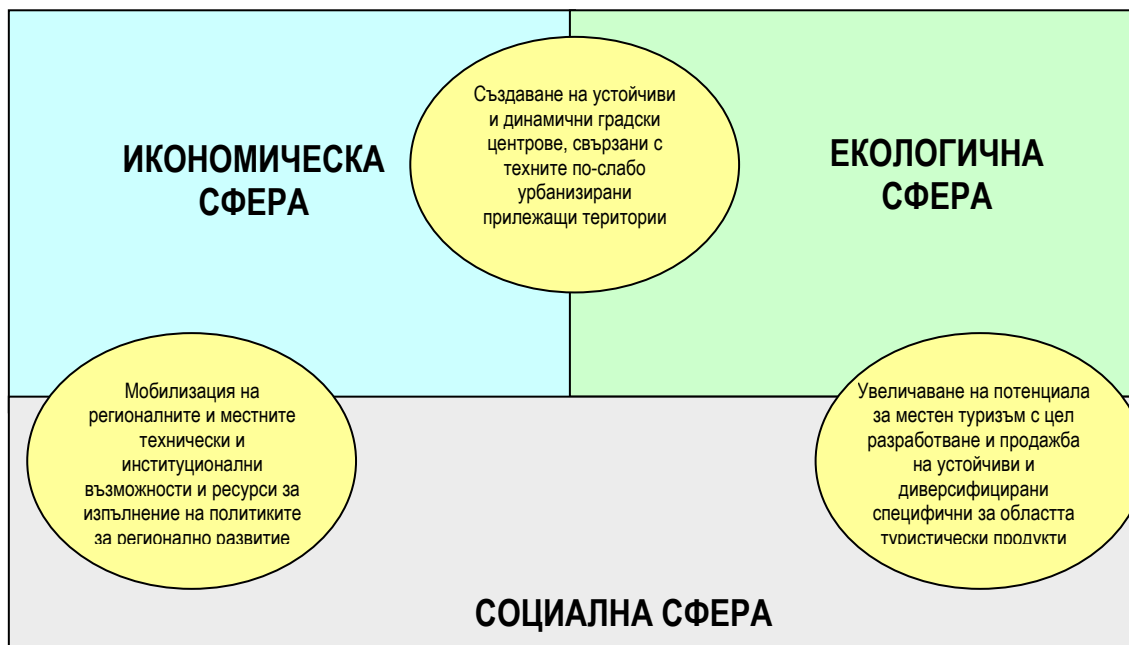
- ✓ Втората сфера е социалната сфера: взаимодействие, създаване на мрежи и капацитет за сътрудничество с цел преодоляване на несъответствията в развитието както между, така и в рамките на шестте района за планиране на ниво NUTS II и борба със социалната изолация на малките общини.

Чрез осъществяване на интервенции в тази сфера, ОПРР има за цел да създаде контакти между хората, да подобри ефективността на администрациите по отношение на териториалното управление, да идентифицира формалните и неформалните бариери пред развитието и да работи за премахването им, да се разработят общи стратегии и т.н.

- ✓ Последната сфера на интервенции е екологичната сфера: предвижда се прилагането на принципите "замърсителят плаща", "обществото има право да знае" и "превантивен контрол" да бъде важно условие за опазване и подобряване на състоянието на околната среда и здравето на хората.

Чрез осъществяване на интервенции в тази сфера, програмата има за цел да открие приемливи екологични решения за справяне с ефектите от урбанизацията и увеличаване на трафика и изграждане на инфраструктура, както и да насърчи енергийната ефективност в полза на по-голямата конкурентноспособност и по-доброто качество на живот.

Стратегическа рамка на ОПРР

Съгласно европейското и националното законодателство, инфраструктурните инвестиционни проекти, които ще получат финансова помощ по ОП "Регионално развитие", подлежат на Оценка на въздействието върху околната среда в съответствие с изискванията и процедурите, предвидени в Закона за опазване на околната среда. Предимство ще се дава на инфраструктурни проекти, които се обсъждат широко с обществеността, като дебатите по тях са достигнали до приемлив обществен консенсус.

Управляващия орган на ОПРР отговаря за това да се гарантира, че принципите на устойчивото развитие са взети предвид при разработването на критериите за избор на проекти, а по-конкретно:

- оценка на способността за предприемане на действия за опазване на околната среда на разглеждания район.
- съответствие с минималните изисквания за биологично разнообразие
- мерки за поддържане на архитектурните, природни и културни ценности
- предпочитание към решения, съхраняващи земния ресурс в случаите на строителство.

6.4.3. Равенство и липса на дискриминация

Всички приоритети и дейности по ОП "Регионално развитие" се основават на принципа на равенство и отсъствие на дискриминация. Тези принципи следва да бъдат спазвани през всички етапи от управлението и изпълнението на програмата съгласно Член 16 на Регламент (ЕС) № 1083/2006 и както е регламентирано в българското законодателство:

- В Член 6 на Конституцията на Република България се казва, че всички хора се раждат свободни и равни по достойнство и права, както и че всички граждани са равни пред закона. Не се допускат никакви ограничения на правата или привилегии, основани на раса, народност, етническа принадлежност, пол, произход, религия, образование, убеждения, политическа принадлежност,

лично и обществено положение или имуществено състояние;

- Законът за защита от дискриминация (в сила от 1 януари 2004 г.) се основава на конституционния принцип за равенство и въвежда механизма за практическото му прилагане. Той предвижда поне 40% представителство на жените в управителните органи, което отговаря на европейските стандарти за балансирано участие в процесите на вземане на решения.

По-конкретно, предвиждат се инициативи, които да бъдат финансирани по Приоритетна ос 1 на ОПРР "Устойчиво и интегрирано градско развитие" както за квартали с предимно ромско население, така и за изграждане на социална инфраструктура и мрежа за обществен транспорт, които да позволяват използването им и от хората с недъзи. Освен това, чрез дейностите по Приоритетна ос 2 "Регионална и местна достъпност", хората, живеещи в изолираните и слабо развитите райони, ще получат достъп до по-качествени услуги и възможности за икономическо развитие, като така ще се подобри и качеството на живота им.

Законово регламентиранияте съотношения, осигуряващи равенство между половете, ще бъдат съблюдавани и при определянето на състава на Комитета за наблюдение на ОПРР и работните групи към него, както ще се съблюдава и участието на организации на групи в неравностойно положение в зависимост от съответния предмет на обсъждане. Като част от задълженията си, Комитетът за наблюдение ще отговаря и следи за ефективността и точността при прилагането на принципа за равенство.

ОП "Регионално развитие" ще гарантира съблюдаването на равните възможности между мъже и жени, както и интегрирането на аспекта на равнопоставеността между половете в изпълнението на дейностите, съфинансирани по програмата. Всички приоритети и дейности в оперативната програма се основават на принципа на равенство и липса на дискриминация.

Управляващият орган на ОПРР ще осигури предотвратяването на всякакъв вид дискриминация, особено при изпълнението на административните процедури във връзка с достъпа до финансови средства. Проблемите на равните възможности ще бъдат разглеждани и по време на разработването на критериите за избор на проекти, включително следните индикативни аспекти на тези проблеми:

- участие на целевите групи във връзка с равните възможности в процеса на подготовката на проектите и степента, до която техните потребности и изисквания са взети предвид;
- насърчаване на физическа и комуникационна достъпност на хората в неравностойно положение (инвалиди, роми, безработни, младежи, хора, живеещи в изолация и в слаборазвити райони и т.н.);
- наличие на сътрудничество между организациите и институциите на различните целеви групи за равни възможности и организациите, които работят за защита на техните интереси;
- възможности за нетипична заетост (почасова работа, гъвкаво работно време, дистанционна работа и т.н.), които разширяват обхвата на потенциалната работна сила;
- наличие на подходящи човешки ресурси и познания, които да осигурят равни възможности и отсъствие на дискриминация за проекта.

Отговорност на Управляващия орган на ОПРР е да осигури на Бенефициентите насоки по всички практически въпроси, свързани с проблемите на равенството и отсъствието на дискриминация.

6.4.4. Околна среда

Националната политика в областта на околната среда отразява принципите на Европейската общност във връзка с опазването и подобряването на състоянието на околната среда и здравето на хората, както и принципите "замърсителят плаща", "обществото има право да знае" и "превантивен контрол". Тези принципи са залегнали в основата на българското законодателство в областта на околната среда.

Законът за опазване на околната среда отразява изискванията на Директива 2001/42/ЕС за извършване на оценка на въздействието върху околната среда за планове и програми. Той осигурява правната рамка за интегриране на изискванията за опазване на околната среда в секторните и регионалните политики.

Съгласно европейското и националното законодателство, ОП "Регионално развитие" подлежи на оценка на въздействието върху околната среда, с която ще се определи, опише и оцени ефекта на програмата върху околната среда и нейният принос за постигането на устойчиво развитие. Освен това, инфраструктурните инвестиционни проекти, които ще получат финансова помощ по ОП "Регионално развитие", също подлежат на оценка на въздействието върху околната среда в съответствие с изискванията и процедурите, предвидени в Закона за опазване на околната среда. Тази процедура ще се прилага в процеса на изпълнение на ОП, винаги когато дейностите попадат в обхвата на Директива 85/337/ЕЕС, изменена с Директива 97/11/ЕС и ще представлява специално изискване към потенциалните Бенефициенти. Следователно, по оперативната програма ще се финансират дейности и проекти, които напълно отговарят на тези изисквания и не вредят на околната среда.

Отразяването на Директива 2003/4/ЕС и Директива 2003/35/ЕС в националното законодателство ще гарантира прилагането на принципа "обществото има право да знае". Информацията за състоянието на околната среда трябва да бъде разбираема, надеждна и достъпна за всички. Обществената информираност за ефекта на публичните инвестиции върху околната среда е важен въпрос, който трябва да се вземе под внимание. Предимство ще се дава на инфраструктурни проекти, които се обсъждат широко с обществеността, като дебатите по тях са достигнали до приемлив обществен консенсус.

6.4.5. Държавни помощи

Съгласно Член 54 (4) на Общия регламент, помощите за предприятията и организациите в публичния сектор, предоставяни от Структурните фондове, трябва да отговарят на правилата за държавните помощи. За тази цел всяка оперативна програма съдържа информация, удостоверяваща, че е направена проверка за съответствие със схемата за държавни помощи съгласно Член 87 на Договора.

ОП "Регионално развитие" ще отчете изцяло правилата и изискванията за държавните помощи, както са описани в европейските нормативни актове. Дейностите по оперативната програма, които са свързани и имат отношение към държавните помощи, ще се извършват в съответствие със Закона за държавните помощи (Обн. ДВ. бр.86 от 24 Октомври 2006г., в сила от 01.01.2007 г.). Законът урежда условията, реда и процедурите по уведомяване на Европейската Комисия, съгласно чл. 88, ал. 3 от Договора за създаване на Европейската общност за предоставяне на държавни помощи, категориите държавни помощи, съвместими с Общия пазар, задължението за докладване, събиране и съхраняване на данни, както и преценката за съответствието на държавните помощи, за които не е задължително да бъде уведомявана Европейската комисия.

Съгласно Закона, "държавна помощ" е всяка помощ, предоставена от държавата или общината или за сметка на държавни или общински ресурси, пряко или чрез други лица, под каквато и да е форма, която нарушава или застрашава да наруши свободната конкуренция чрез поставяне в по-благоприятно положение на определени предприятия, производството или търговията на определени стоки, или предоставянето на определени услуги, доколкото се засяга търговията между държавите членки.

Българското законодателство в областта на държавните помощи е изцяло хармонизирано с европейското законодателство (*acquis*). Страната е взела предвид препоръките на ЕК и ще бъде приет нов Правилник за прилагане на Закона за държавните помощи (ППЗДП), в който ще намери отражение цялото европейско законодателство, действащо към датата на приемането на този Правилник.

Министерство на финансите е издало Наредба за реда за осигуряване прозрачност на финансовите взаимоотношения между държавните органи и органите на местното самоуправление и държавните и

общинските предприятия и финансовата прозрачност в рамките на определените предприятия, с която се цели да се осигури прозрачността на финансовите взаимоотношения между държавните органи и органите на местно самоуправление и държавните и общинските предприятия, така че ясно да бъдат представени:

1. Държавните или общинските средства, предоставени пряко от държавните органи или органите на местно самоуправление на съответните държавни или общински предприятия;
2. Държавните или общинските средства, предоставени от държавните органи или органите на местно самоуправление чрез посредничеството на държавни или общински предприятия или финансови институции;
3. Действителната употреба на предоставените държавни или общински средства.

България има добре функциониращи институции с ясни и разграничени компетенции. По отношение на наблюдението, прозрачността и координацията на държавните помощи на национално, областно и общинско равнище, с изключение на схеми на помощ или индивидуални помощи в областта на земеделието и рибарството е компетентно Министерство на финансите, а относно наблюдението, координацията и взаимодействието с Европейската комисия в областта на държавните помощи в земеделието и рибарството е компетентно Министерство на земеделието и горите.

На базата на постигнатите договорености и административния капацитет, изграден с помощта на ЕС, Министерството на финансите и Министерството на земеделието и горите ще продължат да изпълняват функциите си във връзка с координацията и наблюдението на държавните помощи. Министерствата също така изготвят годишни доклади за държавните помощи, съгласно правомощията си. Министерство на финансите, след предварително съгласуване с Министерството на регионалното развитие и благоустройството изготвя и предоставя на Европейската Комисия уведомление за регионална карта на държавните помощи. В рамките на тяхната компетентност Министерството на финансите и Министерството на земеделието и горите приемат, разглеждат, оценяват и изпращат уведомленията за държавна помощ за съответствие със законодателството в областта на държавните помощи на Европейската Комисия, както и наблюдават проектите за нови и измененията на съществуващите помощи за съответствие с провежданата в Европейската общност и в Република България политика по отношение на държавните помощи.

За осигуряване на прозрачност и докладване на държавните помощи министърът на финансите, съответно министърът на земеделието и горите, води и поддържа регистри и архиви с информацията относно:

- всички постъпили уведомления, включително изпратените до Европейската комисия;
- решенията на Европейската комисия за схемите за държавна помощ и индивидуалните държавни помощи;
- предоставените минимални помощи;
- помощите, попадащи в обхвата на груповото освобождаване;
- други данни, необходими за наблюдението и прозрачността на държавните помощи.

Разпоредбите относно контрола на държавните помощи ще бъдат изцяло приложени в процеса на изпълнението, наблюдението и оценката на ОП "Регионално развитие".

Така създаденият административен капацитет ще бъде оползотворен изцяло и ефективно, а нецелесъобразните и нелегитимни искания за държавни помощи ще бъдат контролирани в съответствие с политиките за държавните помощи в страната и в Европейския съюз. Управляващият орган прилага надлежно изискванията на европейското и българското право по отношение на държавните помощи. Той работи по прилагането на мерките, предвидени в Плана за действие в

областта на държавните помощи, приет от ЕС, с оглед на изпълнението на целта на Лисабонската стратегия ‘по-малко и по-добри помощи’.

6.4.6. Обществени поръчки

Дейностите и проектите, които ще се финансират по ОП “Регионално развитие” ще бъдат възлагани в пълно съответствие с изискванията на законодателството на ЕС в областта на обществените поръчки. Българското законодателство, уреждащо обществените поръчки, отразява изискванията на Директиви 92/50, 93/36 и 93/37 на ЕС. Законът за обществените поръчки отразява адекватно изискванията на Директиви 2004/17 и 2004/18 на Съвета. Българското законодателство отговаря на принципите за свободна и честна конкуренция, публичност и прозрачност и равнопоставеност на всички кандидати при възлагането на обществените поръчки. Законът за обществените поръчки и свързаните с него нормативни актове съдържат разпоредби, с които се дефинират различните категории обществени поръчки – извършване на работа, доставки и услуги, тръжните процедури и правилата за определяне на критериите за избор с оглед оценка на офертите. Със създаването на две нови дирекции (“Концесии и държавни помощи” и “Обществени поръчки”) в рамките на Комисията за защита на конкуренцията е въведена и действа нова система за контрол. Дирекцията “Обществени поръчки” е извънсъдебна институция за разглеждане и решаване на спорове, свързани с обществени поръчки. Актовете на Комисията за защита на конкуренцията могат да бъдат обжалвани пред Върховния административен съд.

Създаден е публичен Регистър на обществените поръчки, който обхваща решенията за откриване на процедури за възлагане на обществени поръчки, обявите, предназначени за включване в регистъра, информация за възложените обществени поръчки и друга информация, предвидена в Правилника за прилагането на Закона.

В съответствие с разпоредбите на Глава 21 от Договора за присъединяване, Управляващият орган отговаря за създаването на надеждна система за провеждане на процедурите за възлагане на обществените поръчки, като гарантира спазването на изискванията на Директивите на ЕС и Закона за обществени поръчки.

6.5. Използване на гъвкава схема за финансиране

ОП “Регионално развитие” предвижда използването на гъвкавата схема за финансиране, регламентирана в Член 34 на Общия регламент.

Практическите механизми, които осигуряват определяне на случаите за ползване на гъвкавата схема за финансиране (проектите, които следва да бъдат причислени към всяка операция в рамките на гъвкавата схема за финансиране) се определят от Управляващия орган на ОПРР и се одобряват от Комитета за наблюдение на първото му заседание.

Информацията относно гъвкавата схема за финансиране се включва в годишния доклад (съгласно Глава 8 и Приложение XVIII на Регламент (ЕС) № 1828/ 2006 за прилагане на Общия Регламент). В случай на надвишаване на лимитите, свързаните с тези дейности разходи ще се считат за недопустими и ще доведат до финансови корекции (по време на изпълнението на програмата или при приключването ѝ).

В случай че даден проект по ОПРР финансира дейности, които попадат в рамките на ЕСФ (например, обучение или образование), той ще трябва да следва правилата на ЕСФ. Тези проекти или дейности със смесено финансиране подлежат на една единствена покана за предложения или единствена покана за участие в търг според случая.

6.6. Партньорство при изпълнението

Тъй като програмата ще е предимно ориентирана към интервенциите, които попадат в обхвата на компетенциите на местните и регионалните власти, следните страни в партньорствата се разглеждат като значими допълващи фактори за местното и регионалното развитие:

- Национално сдружение на общините в Република България
- Регионални сдружения на общини
- Агенции за регионално и икономическо развитие
- Национални професионални общински сдружения
- НПО (ресурсни центрове, централни организации), създадени като национални, регионални и местни организации с обхват на работа, който покрива голяма територия или има силен капацитет и мобилизираща роля на местно ниво
- Общински агенции за развитие

Национално сдружение на общините в Република България

Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ) е представител и защитник на интересите на местните власти, спомага за изграждането на силно, отговорно и устойчиво местно самоуправление, осигурява услуги за разширяване неговата компетентност и капацитет, развива ефективно сътрудничество (партньорство) с централните власти, български и международни асоциации. Сдружението осигурява максимална степен на представителство на местната власт, като в него членуват всички 264 общини в България. Като една от стратегическите му цели е заложено постигането на устойчиво, полезно и равноправно партньорство между местната и централната власт, гарантиращо децентрализация на управлението. Сдружението осигурява подкрепа на местните власти в процеса на присъединяване на Република България към ЕС, чрез организиране на различни мероприятия, разпространяване на текуща информация, както и подпомага експертно общините при участието им в европейски и международни програми и проекти.

НСОРБ има изградени стабилни взаимоотношения с регионалните сдружения на общините в страната и е считано за важен партньор за подготовката и изпълнението на оперативната програма. В допълнение, както принос към комуникационния план, сдружението спомага и за осигуряване на обществена осведоменост и публичност сред членовете му, с цел представяне на релевантни и качествени проектни предложения, които да бъдат финансирани по програмата за задоволяване на конкретни инвестиционни нужди на местните власти.

Регионални сдружения на общини: в България работят 12 Регионални сдружения на общини, които покриват почти цялата територия на страната от гледна точка на общинско представителство и членство. Понастоящем 4-5 регионални сдружения вече са изградили добър административен и организационен капацитет. Останалите са все още слаби и зависими предимно от външни донори.

Агенции за регионално и икономическо развитие: тези организации могат също да се разглеждат като надежден участник на местно и регионално ниво, предвид факта, че около 10 от тях са били създадени и работят активно от 8-10 години. В допълнение, агенциите за регионално развитие са национално представени в Българската асоциация на агенциите за регионално развитие (БАРДА). Тези организации биха могли да играят ключова роля като партньори при усвояването на структурните фондове, тъй като са добър проводник на ефективни публично-частни партньорства, някои от които са акумулирали знания и опит в пред-присъединителния период и са създали плътни мрежи в цялата страна.

Национални професионални общински сдружения: Тези участници са всъщност национални сдружения от общински експерти в различни области (Национална асоциация на общинските финансови служители; Национална асоциация на общинските специалисти по опазване на околната

среда; Национална асоциация на общинските специалисти за връзки с обществеността; Национална асоциация на секретарите на общини, Национална асоциация на архитектите в общините и т. н.). Тяхната роля ще бъде важна при подготовката и изпълнението на проекти, които са фокусирани върху специфична област на интереси с местно измерение.

НПО (ресурсни центрове, организации-шапки) създадени като национални, регионални и местни организации с обхват на работа, който покрива голяма територия или има силен капацитет и мобилизираща роля на местно ниво: има вече създадени и работещи НПО в много градове на България (най-вече в градовете, в по-големи общини или села). Тези НПО и ресурсни центрове са изградили добър опит и знания в областта на пред-присъединителните фондове; създали са добър имидж в общността, изградили са добри работни контакти и партньорства с публичните власти; ползват се с обществено доверие и имат натрупан добър опит.

Общински Агенции/ центрове за развитие: Тези организации са създадени основно с цел да се изготвят и изпълняват общински проекти и да се подкрепя тяхното цялостно изпълнение на местно ниво. Те имат ролята да подкрепят процеса на подготовка на предложения, управление и изпълнение на проекти; често поради статута им на НПО, тези общински центрове се използват за кандидатстване за финансиране по грантови схеми и програми за финансиране, при които само НПО са избираеми като кандидати.

Като цяло гореописаните участници биха могли да играят важна роля в местното и регионално развитие поради факта, че те (макар и само до известна степен и не напълно) вече са изградили професионален потенциал и са натрупали опит в пред-присъединителния период. Друг важен фактор е, че тези участници често съществуват като организации-шапки и имат добро представителство в сферите, в които работят. В допълнение на това, те имат изградени мрежи с добро териториално покритие на национално ниво.

7. Финансови разпоредби

7.1. Приоритетни оси по източник на финансиране (в евро)

	Финансиране от ЕС (a)	Национално финансиране (b) = (c) + (d)	Индикативна разбивка на националното финансиране		Общо финансиране (d) = (a)+(b)	Процент съфинансирание (e) = (a)/(d)	За информация	
			Публично национално финансиране (c)	Частно национално финансиране (d)			Участие на ЕИБ ⁴⁴	Друго финансиране
Приоритетна ос 1: Устойчиво и интегрирано градско развитие (ЕФРР)	680 541 772	120 095 607	120 095 607	0	800 637 379	85%	0	0
Приоритетна ос 2: Регионална и местна достъпност (ЕФРР)	340 270 886	60 047 803	60 047 803	0	400 318 699	85%	0	0
Приоритетна ос 3: Устойчиво развитие на туризма (ЕФРР)	176 940 861	31 224 858	31 224 858	0	208 165 719	85%	0	0
Приоритетна ос 4: Създаване на регионални и местни мрежи, сътрудничество и изграждане на капацитет (ЕФРР)	108 886 684	19 215 297	19 215 297	0	128 101 981	85%	0	0
Приоритетна ос 5: Техническа помощ (ЕФРР)	54 443 342	9 607 649	9 607 649	0	64 050 991	85%	0	0
Общо	1 361 083 545	240 191 214	240 191 214	0	1 601 274 759	85%	0	0

7.2. Годишно разпределение на финансирането от Фондовете (в евро)

	Структурни фондове - ЕФРР (1)	Кохезионен фонд (2)	Всичко (3) = (1)+(2)
2007 г.	98 858 808	0	98 858 808
2008 г.	144 902 458	0	144 902 458
2009 г.	197 301 454	0	197 301 454
2010 г.	207 904 474	0	207 904 474
2011 г.	222 581 831	0	222 581 831
2012 г.	237 341 086	0	237 341 086
2013 г.	252 066 434	0	252 066 434
Общо 2007 г. – 2013 г.	1 361 083 545	0	1 361 083 545

⁴⁴ На 05.10.2006 г. беше подписан Меморандум за разбирателство, развитие и финансиране на инфраструктурата в рамките на "Инвестиционния план на българското правителство за финансиране на транспортната и базова инфраструктура 2007-2013", целящ да осигури финансиране на проекти, съгласно бюджетните финансови прогнози за оползотворяване на Европейските структурни и Кохезионен фондове на стойност 500-700 млн. евро за периода 2007 – 2013. Финансирането от ЕИБ ще бъде определено с Кредитно споразумение на РБ с за периода 2007 - 2015 Кредитното споразумение е предвидено като кредитна линия за финансиране на определен брой проекти и мерки, които получават средства за подкрепа за програмен период 2007 – 2013 и които е в съответствие с критериите за избираемост на сектора да се дефинират според заемните договори за съответните структурни програми. Проектите в рамките на ОП Транспорт, ОП Околна среда, ОП Регионално развитие, Програма за развитие на селските райони, ОП Конкурентноспособност на българската икономика и ОП Развитие на човешките ресурси биха могли да бъдат подкрепени от Кредитното споразумение. Размера на ресурсите от националния бюджет за съфинансиране и заемите от ЕФИ трябва да се одобряват от МФ.

7.3. Индикативно разпределение на финансовия принос на Общността по кодове на категории на ОП „Регионално развитие” 2007-2013 г. (в евро)

Кодове по приоритетни теми	
Код*	Стойност**
10	13 610 835
11	3 402 709
22	217 773 367
23	54 443 342
24	5 104 063
25	40 832 506
28	27 221 671
35	51 040 633
40	7 880 674
42	3 089 660
43	6 179 319
44	7 077 634
50	105 620 083
52	68 054 177
53	36 000 660
55	18 074 389
56	60 247 963
57	16 783 361
58	60 247 963
59	47 637 924
61	150 263 623
75	73 702 674
76	70 163 857
77	42 806 077
78	32 325 734
79	27 357 779
81	54 893 700
85	44 435 374
86	14 811 791
ОБЩО	1 361 083 545

Кодове по форми на финансиране	
Код*	Стойност**
01	1 361 083 545
ОБЩО	1 361 083 545

Кодове по териториален обхват	
Код*	Стойност**
01	1 056 881 373
02	6 455 139
05	207 234 978
10	5 444 334
00	85 067 721
ОБЩО	1 361 083 545

* Кодове съгласно стандартната класификация (Регламент на Комисията 1828/2006)

** Очаквана стойност на финансовия принос от Общността за всяка категория.

8. ПРИЛОЖЕНИЯ

8.1. ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Процес на програмиране и партньорство по ОПРР 2007 г. – 2013 г.

Принципът на партньорството, залегнал в политиката за сближаване на ЕС, изисква идентифицираните партньори да вземат участие и да представят своите коментари и предложения при пълна прозрачност още от самото начало на процеса на програмиране, както и в процеса на изпълнението, наблюдението и оценката на програмата. Този принцип обхваща механизми за провеждане на консултации и участие на национално и регионално равнище, които осигуряват участието на съответните организации на работодатели, синдикати и НПО. Осигуряването на равни възможности за мъже и жени и за всички социални групи са друг важен принцип, който следва да се вземе под внимание в процеса на разработване на програмата.

През периода 2000 – 2006 г. Регионалната оперативна програма беше единствената оперативна програма, разработена като част от подготовката на България за присъединяване към ЕС и за участие в политиката за сближаване на ЕС. Въпреки че се базираше на правилата и принципите за програмиране на Структурните фондове, това беше предимно “упражнение с учебна цел”, тъй като на този етап не беше възможно финансиране от Структурните фондове. Въпреки това, Регионалната оперативна програма беше използвана като помощен документ, особено по отношение на мерките за икономическо и социално сближаване и като основа за изготвяне на Многогодишния програмен документ по Програма ФАР за периода 2004 – 2006 г. Оценките на този опит са спорни, но основните набелязани несъответствия се свързват с финансирането и изпълнението. Все пак това определено беше период на привикване към обстановката и трупане на опит сред широк кръг от участници на местно и регионално равнище.

Разработването на ОПРР за периода 2007 – 2013 г. беше поверено на Работна група под ръководството на МРРБ, в качеството му на бъдещ Управляващ орган. Работната група започна работа през октомври 2004 г. с широкото участие и представителство на повече от 40 заинтересовани страни, представляващи различни институции както на национално, така и на регионално равнище, т.е. управляващите органи, ключовите министерства, държавни агенции, регионални съвети за развитие, сдружения на общини, агенции за регионално развитие, асоциации на бизнеса и работодателите, синдикати, НПО и други заинтересовани страни. Принос в изготвянето на програмата имат следните партньори:

- Министерски съвет
- Дирекция “Управление на средствата от ЕС”, Министерство на финансите
- Дирекция “Национален фонд”, Министерство на финансите
- Министерство на икономиката и енергетиката
- Министерство на околната среда и водите
- Министерство на земеделието и горите
- Министерство на труда и социалната политика
- Министерство на транспорта
- Министерство на културата
- Министерство на здравеопазването
- Министерство на образованието и науката
- Министерство държавната администрация и административната реформа
- Съответните дирекции на Министерството на регионалното развитие и благоустройството
- Национално сдружение на общините в Република България
- Фондация за реформа в местното самоуправление
- Държавна агенция за младежта и спорта
- Държавна агенция за информационни технологии и съобщения
- Агенция за икономически анализи и прогнози

- Агенция за насърчаване на малките и средни предприятия
- Изпълнителна агенция "Пътища" (Фонд „Републиканска пътна инфраструктура“)
- Изпълнителна агенция по рибарство
- Конфедерация на независимите синдикати в България
- КТ "Подкрепа"
- Българска стопанска камара
- Българска търговско-промишлена палата
- Университет за национално и световно стопанство
- Университет по архитектура, строителство и геодезия
- Национален статистически институт
- Българска асоциация на агенциите за регионално развитие
- Съюз за стопанска инициатива
- Национален център за териториално развитие
- Асоциация на индустриалния капитал в България
- Държавна агенция по туризъм
- Национален институт за паметниците на културата
- Регионален съвет за развитие на Северозападен район за планиране
- Регионален съвет за развитие на Северен централен район за планиране
- Регионален съвет за развитие на Североизточен район за планиране
- Регионален съвет за развитие на Югоизточен район за планиране
- Регионален съвет за развитие на Южен централен район за планиране
- Регионален съвет за развитие на Югозападен район за планиране

Управляващият орган участва в разширен консултативен процес и в дискусии, проведени под формата на четири срещи-форуми, организирани от Агенцията за икономически анализи и прогнози за постигане на консенсус по оперативните програми. На срещите присъстваха широк кръг от участници от повече от 80 институции (т.е. местни, регионални и национални органи, НПО, академични институции, учени и дори политически партии). В резултат на тези срещи бяха направени множество полезни предложения и препоръки.

В съответствие с разпоредбите на Закона за регионалното развитие, през периода февруари – март 2006 г., Оперативна програма „Регионално развитие” беше представена и съгласувана с членовете на шестте регионални съвета за развитие на ниво NUTS II. Срещите се проведоха в Монтана (Северозападен район), Русе (Северен централен район), Варна (Североизточен район), Бургас (Югоизточен region), Пловдив (Южен централен район) и Кюстендил (Югозападен район). На срещите на регионалните съвети за развитие присъстваха 42 представители на държавни администрации (заместник-министри, експерти), 56 представители на областни администрации от ниво LAU 1 (областни управители, заместник областни управители, експерти), 24 представители на местната власт (кметове, общински служители), 6 регионални сдружения на общини, 6 агенции за регионално развитие, 15 бизнес организации, 4 синдиката и 7 други НПО.

В допълнение, през месеците март и април 2006 г., Фондацията за реформа в местното самоуправление организира предварителна информационна кампания за популяризиране на съдържанието на оперативната програма във всеки от районите за планиране на ниво NUTS II, на която всички управляващи органи представиха своите проекти на оперативни програми пред местните власти и широката общественост. Тези информационни срещи бяха от полза с оглед получаването на обратна информация и реакции от потенциалните бенефициенти по програмата. Общо близо 480 представители взеха участие. Около 80% от местните власи участваха. Всички членове на регионалните съвети за развитие бяха поканени. Повече от 60 участници от областни администрации от ниво NUTS III (областни управители и специалисти) и близо 30 регионални и местни НПО присъстваха на информационните срещи. Освен това, събитията получиха широко отражение от местните и регионалните медии.

Вариантът на ОПРР (Приоритет 3 Устойчиво развитие на туризма) от 04 декември 2006 г. беше представен и бяха проведени консултации във връзка с него по време на регионалната конференция на тема "Туризмът в регион Централна Стара планина пред прага на Европейския съюз", организирана от Регионалната туристическа асоциация "Стара планина" и Държавната агенция по туризъм на 24 - 25 ноември 2006 г. в Севлиево. На конференцията присъстваха почти 70 участници, представляващи различни типове организации и лица, работещи в областта на развитието на туризма: областни управители, общини, регионални и местни туристически асоциации, отделни фирми, национални сдружения по туризъм, министерства и агенции на централната власт (Държавната агенция по туризъм, Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Министерството на земеделието и горите, Комисията за защита на потребителя).

8.2. ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Законодателна рамка на ОПРР 2007-2013**Нормативни документи на ЕС**

Оперативна програма "Регионално развитие" е изготвена в съответствие с поетите ангажменти съгласно *Стратегията за участие на България в Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС*, както и с разпоредбите в Глава 21 на *Договора за присъединяване*. В процеса на изготвяне на оперативната програма са взети предвид следните документи на ЕС:

- Регламент на Съвета (ЕС) № 1083/ 2006 от 11 юли 2006 г., определящ общите разпоредби относно Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд;
- Регламент (ЕС) № 1080/ 2006 на Европейския парламент и на Съвета от 5 юли 2006 за Европейския Фонд за регионално развитие, отменящ Регламент (ЕС) № 1783/1999;
- Регламент (ЕС) № 1028/2006 от 8 декември 2006, разясняващ правилата за изпълнение на Регламент на Съвета (ЕС) № 1083/ 2006 г., определящ общите разпоредби относно Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд и Кохезионния фонд и Регламент (ЕС) № 1080/ 2006 на Европейския парламент и на Съвета от 5 юли 2006 за Европейския Фонд за регионално развитие.
- Директива 2004/17/ЕО относно координиране на процедурите за възлагане на обществени поръчки от възложители, извършващи дейност във водоснабдяването, енергетиката, транспорта и пощенските услуги.
- Директива 2004/18/ЕО относно координирането на процедурите за възлагане на обществени поръчки за строителство, услуги и доставки
- Глава 21 "Регионална политика и координация на структурните инструменти" (CONF-BG 56/01) и Общата позиция на Европейския съюз по Глава 21 (CONF-BG 80/01);
- Стратегически насоки на Общността за сближаване, приети на 6.10.2006 г. с Решение на Съвета от 18.8.2006 г.;
- Работен документ на ЕС за политиката за сближаване и градовете: приносът на градовете за растеж и създаване на работни места в регионите;
- Регламент на Комисията (ЕС) № 438/2001 от 2 март 2001 г., определящ подробни правила за прилагане на Регламент на Съвета (ЕС) № 1260/1999 относно системите за управление и контрол на помощта, отпускана по Структурните фондове;
- Регламент на Комисията (ЕС) No 448/2001 от 2 март 2001 г., определящ подробни правила за приложение на Регламент No 1260/1999 във връзка с процедурата за извършване на финансови корекции на отпуснатата помощ от Структурните фондове
- Регламент на Комисията No 448/2004 от 10 март 2004 г. за изменение на Регламент No 1685/2000 г., определящ подробните правила за приложението на Регламент No 1260/1999, във връзка с приемливостта на разходите по дейности съ-финансирани от Структурните фондове и за отмяна на Регламент 1145/2003;
- Регламент на Комисията No 1159/2000 – относно мерките за осигуряване на информация и публичност на помощта по Структурните фондове;
- Директива на Съвета и на Европейския Парламент No 42/ 2001 относно оценката на въздействието върху околната среда на определени планове и програми;
- Директива 89/665/ЕИО относно координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби, отнасящи се до прилагането на производства по обжалване при възлагането на обществени поръчки за доставки и за строителство

- Директива 92/13/ЕИО относно координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно прилагането на правилата на общността по възлагане на обществени поръчки на субекти, извършващи дейност във водния, енергийния, транспортния и телекомуникационния сектор.
- Директивата за оценка на въздействието върху околната среда (85/337/ЕЕС и измененията към нея, направени с 97/11/ЕС);
- Регламент 1059/2003 на ЕК относно Класификацията на регионите в ЕС (EU NUTS);
- Стратегия за икономическо и социално обновление на Европа – приета от Европейския съвет в Лисабон, 23-24 март 2000 г;
- Доклад на Комисията за пролетната сесия на Европейския съвет и Парламент – COM (2005) 24 от 02.02.2005 – Нов старт за Лисабонската стратегия.

Български нормативни документи

Конституцията на Република България определя главната цел и териториалното равнище за провеждане на регионалната политика, както и основните инструменти за намеса. Съгласно Конституцията, България е единна държава с местно самоуправление. Отговорност на държавата е да създаде условия за балансирано развитие на отделните райони на страната и да подпомага териториалните органи и дейности чрез финансовата, кредитната и инвестиционната политика. С член 135 се урежда делението на територията на страната на общини и области, като се посочва, че областта е административно-териториална единица за осигуряване на съответствие между националните и местните интереси, а общината е административно-териториална единица, на нивото на която се осъществява местното самоуправление.

Съответно, *Законът за регионалното развитие* от м. февруари 2004 г., който замени стария закон от 1999 г., определя настоящата рамка за планирането и програмирането на регионалното развитие в България. Тъй като се очаква фондовете на ЕС да бъдат най-големият финансов ресурс в подкрепа на дейностите за регионално развитие, които в съответствие с принципа на съ-финансиране ще доведат до мобилизиране на значителни национални ресурси, Законът за регионалното развитие неизменно обхваща значителна част от програмната рамка за Структурните фондове на ЕС. Законът конкретизира целите и принципите на регионалната политика в България, определя районите за планиране на ниво NUTS II в България, които са избираеми за финансиране по Цел "Сближаване" на ЕС и служат като основа за провеждането на регионалната политика, обхвата на различните документи за планиране на различните нива, изискванията към съдържанието им и връзките между тях, органите, които отговарят за изготвянето, изпълнението и наблюдението на различните планове и програми и източниците на финансиране за дейностите във връзка с регионалното развитие.

Законът за местното самоуправление и местната администрация урежда осъществяването на местното самоуправление в общините и функциите на местните администрации. Законът за общинските бюджети определя източниците на общински приходи (собствени и трансферни), както и субсидиите от държавния бюджет, предоставяни на общините. Законът за административно-териториалното устройство урежда създаването на административно-териториални и териториални единици в Република България, както и реда при извършването на административно-териториални промени. Границите на областите и административните центрове са утвърдени с Указ на Президента. Тясно свързан с регионалното развитие е и *Законът за устройството на територията*, чийто предмет е използването, опазването и застрояването на поземлените територии, както и необходимите устройствени планове и схеми за развитие на териториите. Наред с останалото, Законът за устройство на територията определя видовете предназначения на териториите, типовете планова документация (национални и регионални устройствени планове и схеми, общи и подробни градски устройствени планове и схеми) и основните изисквания към съдържанието им. Законът за

опазване на околната среда въвежда изискване за задължително извършване на оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС) за планове и програми за национално, регионално и областно развитие, както и за устройствените планове и техните изменения във връзка със специални условия. Освен това, в ОП "Регионално развитие" се съдържат и препратки към следните нормативни документи:

- Закон за закрила и развитие на културата - Този закон определя основните принципи и приоритети на националната културна политика, културните организации и органите за закрила на културата, на нейната национална идентичност и начините за подпомагане и финансиране на културната дейност и творци.
- Закон за енергийната ефективност - Този закон урежда обществените отношения, свързани с провеждането на държавната политика по повишаване на енергийната ефективност и осъществяване на енергоефективни услуги.
- Закон за местното самоуправление и местната администрация - Този закон урежда обществените отношения, свързани с местното самоуправление и местната администрация.
- Закон за лечебните заведения - Този закон урежда устройството и дейността на лечебните заведения в Република България.
- Закон за юридическите лица с нестопанска цел - Този закон урежда учредяването, регистрацията, устройството, дейността и прекратяването на юридическите лица с нестопанска цел.
- Закон за народната просвета - Този закон урежда устройството, функциите и управлението на системата на народната просвета.
- Закон за обществените поръчки - Този закон определя принципите, условията и реда за възлагане на обществени поръчки с цел осигуряване на ефективност при разходването на бюджетните и извънбюджетните средства, както и на средствата, свързани с извършването на определени в закона дейности с обществено значение.
- Закон за пътищата - С този закон се уреждат обществените отношения, свързани със собствеността, ползването, управлението, стопанисването, изграждането, ремонта, поддържането и финансирането на пътищата в Република България.
- Закон за държавната собственост - С този закон се уреждат придобиването, управлението и разпореджането с недвижими имоти и движими вещи, държавна собственост, освен ако в специален закон е предвидено друго.
- Закон за туризма - Този закон урежда обществените отношения, свързани с осъществяването на управлението и контрола в туризма, взаимодействието на държавата и общините при осъществяването на дейностите, свързани с туризма, както и участието на юридически лица с нестопанска цел и физически лица в тези дейности.
- Закон за здравето - Този закон урежда обществените отношения, свързани с опазване здравето на гражданите.
- Закон за концесиите - С този закон се уреждат условията и редът за предоставяне, изпълнение и прекратяване на концесии.
- Закон за вътрешния одит в публичния сектор - Този закон урежда същността, принципите и обхвата на вътрешния одит в организациите от публичния сектор, наричани по-нататък "организациите", статута и функциите на структурите и лицата, които го осъществяват, както и одитните дейности по фондове и програми на Европейския съюз.
- Закон за паметниците на културата и музеите - Този закон урежда развитието на музейното дело, издирването, изучаването, опазването и популяризирането на паметниците на културата, които се намират на територията на Република България, с цел да съдействува за възпитанието на гражданите в патриотичен и интернационален дух и за обогатяване на културното наследство.

- Закон за устройството и застрояването на столичната община - Този закон определя специфичните правила и нормативи за устройството и застрояването на територията на Столичната община.
- Закон за държавните помощи - Този закон урежда условията, реда и процедурите по уведомяване съгласно чл. 88, ал. 3 от Договора за създаване на Европейската общност за предоставяне на държавни помощи, категориите държавни помощи, съвместими с Общия пазар, задължението за докладване, събиране и съхраняване на данни, както и преценката за съответствието на държавните помощи, за които не е задължително да бъде уведомявана Европейската комисия.
- Закон за общинската собственост - С този закон се уреждат придобиването, управлението и разпореждането с имоти и вещи - общинска собственост, освен ако в специален закон е предвидено друго.
- Закон за опазване на околната среда - Този закон урежда обществените отношения, свързани с опазването на околната среда за сегашните и бъдещите поколения и защитата на здравето на хората;
- Закон за защита от дискриминация - Този закон урежда защитата срещу всички форми на дискриминация и съдейства за нейното предотвратяване.
- Закон за финансовото управление и контрол в публичния сектор - Този закон урежда обхвата и осъществяването на финансовото управление и контрол, както и принципите и изискванията към системите за финансово управление и контрол в организациите от публичния сектор.
- Закон за държавната финансова инспекция - Този закон урежда целите, задачите, принципите и обхвата на дейността по държавна финансова инспекция, както и статута и функциите на Агенцията за държавна финансова инспекция, наричана по-нататък "агенцията".
- Постановление на МС № 145 от 07.07.2005 г. за организация и координация по въпросите на Европейския съюз, Обн. ДВ. бр.58 от 15 Юли 2005г., последно изменение ДВ. бр.55 от 7 Юли 2006г.
- Решение на МС № 312/2002 за приемане на стратегия за участие на България в Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС;
- Постановление на МС № 171 от 02.08.2002 г. за създаване на Координационен Съвет по НПР и за координация на процеса на подготовка на програмните документи за участие на Република България в Структурните фондове и Кохезионния фонд на ЕС, Обн. ДВ, бр.79 от 16 Август 2002 г. (последно изменение ДВ, бр. 14 от 14.02.2006 г.;
- Постановление на МС № 36 от 21 февруари 2006 г. за приемане на Наредба за управлението, наблюдението, оценката, контрола за ефективното изпълнение и информационното осигуряване на Националната оперативна програма за регионално развитие (обн. ДВ, бр. 19 от 02.03.2006 г.);
- Правилник за прилагането на Закона за обществените поръчки;
- Правилник за прилагането на Закона за концесиите
- Наредба за възлагане на малки обществени поръчки;
- Постановление на Министерски Съвет № 55/12.03.2007 за определяне на условията и реда за избор на изпълнител от страна на бенефициенти на договорена безвъзмездна финансова помощ по Структурните фондове на Европейския Съюз и по програма ФАР на Европейския Съюз;
- Постановление на Министерски Съвет № 62/21.03.2007 за приемане на национални правила за допустимост на разходите по Оперативните програми, съфинансирани от Структурните фондове на Европейския Съюз и Кохезионния фонд на Европейския Съюз за финансовата рамка 2007 г. -2013 г.

8.3. ПРИЛОЖЕНИЕ 3: Общини, които попадат в обхвата на агломерационните ареали

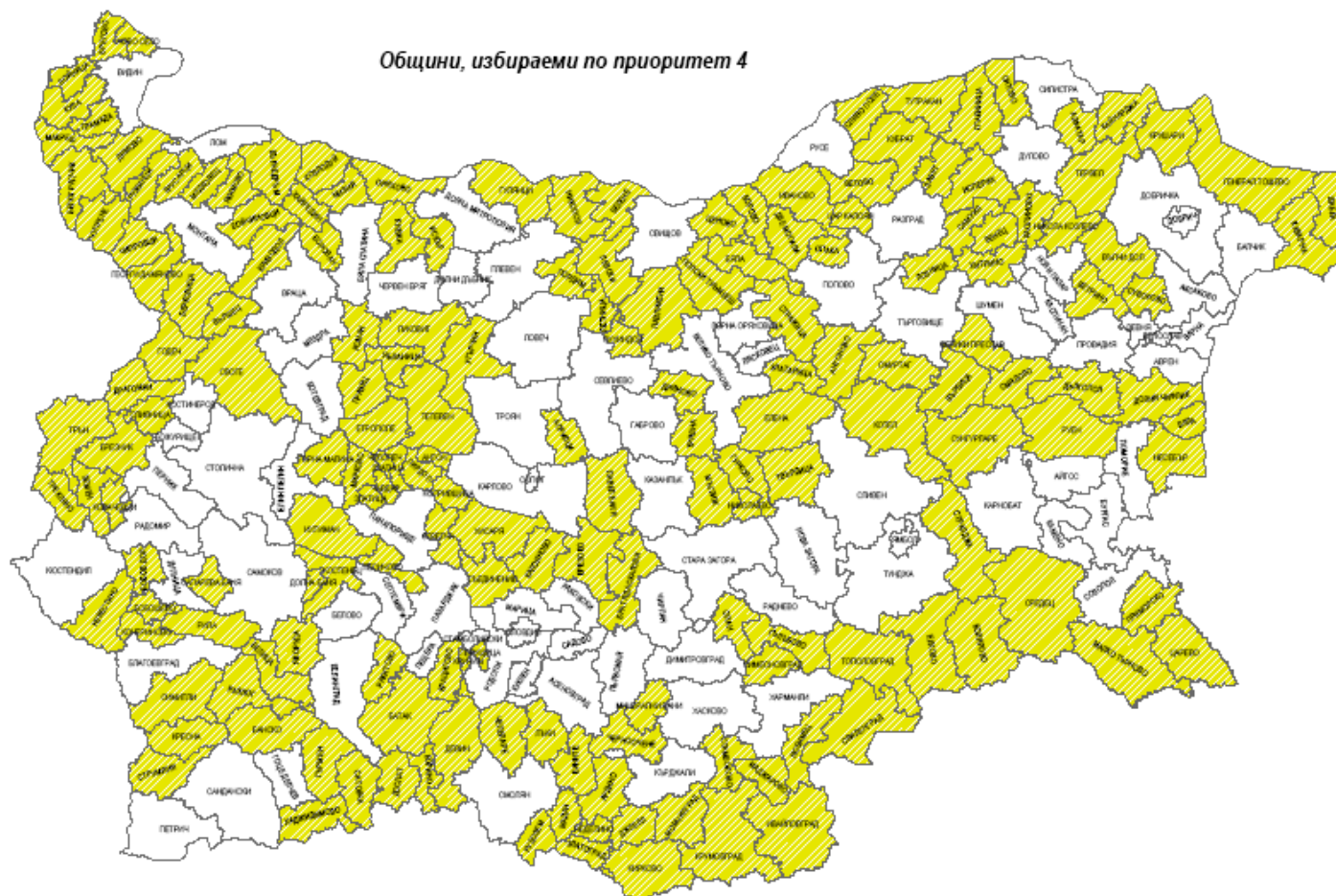
1.	Аврен	30.	Казанлък	59.	Радомир
2.	Айтос	31.	Камено	60.	Разград
3.	Аксаково	32.	Карлово	61.	Раковски
4.	Асеновград	33.	Карнобат	62.	Родопи
5.	Балчик	34.	Каспичан	63.	Русе
6.	Белово	35.	Костинброд	64.	Садово
7.	Белослав	36.	Куклен	65.	Самоков
8.	Благоевград	37.	Кърджали	66.	Сандански
9.	Божурище	38.	Кюстендил	67.	Свищов
10.	Ботевград	39.	Ловеч	68.	Севлиево
11.	Бургас	40.	Лом	69.	Септември
12.	Бяла Слатина	41.	Лясковец	70.	Силистра
13.	Варна	42.	Марица	71.	Сливен
14.	Велико Търново	43.	Мездра	72.	Смолян
15.	Велинград	44.	Монтана	73.	Созопол
16.	Видин	45.	Нова Загора	74.	Сопот
17.	Враца	46.	Нови пазар	75.	Стамболийски
18.	Габрово	47.	Пазарджик	76.	Стара Загора
19.	Горна Оряховица	48.	Панагюрище	77.	Столична
20.	Гоце Делчев	49.	Перник	78.	Троян
21.	Девня	50.	Петрич	79.	Тунджа
22.	Димитровград	51.	Пещера	80.	Търговище
23.	Добрич – град	52.	Плевен	81.	Харманли
24.	Добричка	53.	Пловдив	82.	Хасково
25.	Долна Митрополия	54.	Поморие	83.	Червен Бряг
26.	Долни Дъбник	55.	Попово	84.	Чирпан
27.	Дулово	56.	Провадия	85.	Шумен
28.	Дупница	57.	Първомай	86.	Ямбол
29.	Елин Пелин	58.	Раднево		

8.4. ПРИЛОЖЕНИЕ 4: Общини, избираеми за финансиране по Приоритетна ос 4, Операция 4.3.

1.	Алфатар	61.	Якоруда	121.	Пирдоп
2.	Антон	62.	Земен	122.	Полски Тръмбеш
3.	Антоново	63.	Златарица	123.	Пордим
4.	Априлци	64.	Златица	124.	Правец
5.	Ардино	65.	Златоград	125.	Приморско
6.	Баните	66.	Ивайловград	126.	Разлог
7.	Банско	67.	Иваново	127.	Ракитово
8.	Батак	68.	Искър	128.	Рила
9.	Белене	69.	Исперих	129.	Роман
10.	Белица	70.	Ихтиман	130.	Рудозем
11.	Белоградчик	71.	Каварна	131.	Руен
12.	Берковица	72.	Кайнарджа	132.	Ружинци
13.	Бобов дол	73.	Калояново	133.	Самуил
14.	Бобошево	74.	Каолиново	134.	Сапарева баня
15.	Бойница	75.	Кирково	135.	Сатовча
16.	Бойчиновци	76.	Кнежа	136.	Свиленград
17.	Болярово	77.	Ковачевци	137.	Своге
18.	Борино	78.	Козлодуй	138.	Сливо поле
19.	Борован	79.	Копривщица	139.	Симеоновград
20.	Борово	80.	Костенец	140.	Симитли
21.	Братя Даскалови	81.	Котел	141.	Ситово
22.	Брацигово	82.	Кочериново	142.	Сливница
23.	Брегово	83.	Кресна	143.	Смядово
24.	Брезник	84.	Криводол	144.	Средец
25.	Брезово	85.	Кричим	145.	Стамболово
26.	Брусарци	86.	Крумовград	146.	Стражица
27.	Бяла (RSE)	87.	Крушари	147.	Стралджа
28.	Бяла (VAR)	88.	Кубрат	148.	Стрелча
29.	Велики Преслав	89.	Кула	149.	Струмьани
30.	Венец	90.	Левски	150.	Суворово
31.	Ветово	91.	Лесичово	151.	Сунгурларе
32.	Ветрино	92.	Летница	152.	Сухиндол
33.	Вълчедръм	93.	Лозница	153.	Съединение
34.	Вълчи дол	94.	Луковит	154.	Твърдица
35.	Върбица	95.	Лъки	155.	Тервел
36.	Вършец	96.	Любимец	156.	Тетевен
37.	Генерал Тошево	97.	Мадан	157.	Тополовград
38.	Георги Дамяново	98.	Маджарово	158.	Трекляно
39.	Главиница	99.	Макреш	159.	Трън
40.	Годеч	100.	Малко Търново	160.	Трявна
41.	Горна Малина	101.	Медковец	161.	Тутракан
42.	Грамада	102.	Мизия	162.	Угърчин
43.	Гулянци	103.	Минерални бани	163.	Хаджидимово
44.	Гурково	104.	Мирково	164.	Хайредин
45.	Гълъбово	105.	Момчилград	165.	Хисаря
46.	Гърмен	106.	Мъглиж	166.	Хитрино

47.	Две могили	107.	Невестино	167.	Цар Калоян
48.	Девин	108.	Неделино	168.	Царево
49.	Джебел	109.	Несебър	169.	Ценово
50.	Димово	110.	Никола Козлево	170.	Чавдар
51.	Долна баня	111.	Николаево	171.	Челопеч
52.	Долни чифлик	112.	Никопол	172.	Чепеларе
53.	Доспат	113.	Ново село	173.	Черноочене
54.	Драгоман	114.	Омуртаг	174.	Чипровци
55.	Дряново	115.	Опака	175.	Чупрене
56.	Дългопол	116.	Опан	176.	Шабла
57.	Елена	117.	Оряхово	177.	Ябланица
58.	Елхово	118.	Павел баня	178.	Якимово
59.	Етрополе	119.	Павликени		
60.	Завет	120.	Перуцица		

Общини, избираеми за финансиране по Приоритетна ос 4, Операция 4.3.

8.5. ПРИЛОЖЕНИЕ 5: Общини, избираеми по Приоритетна ос 3, операция 3.1.

Бележка: Във връзка с Приоритетна ос 3 "Устойчиво развитие на туризма", операция 3.1 „Развитие на туристическите атракции и свързаната инфраструктура”

1	Аксаково	51	Исперих	101	Радомир
2	Айтос	52	Ихтиман	102	Разград
3	Ардино	53	Казанлък	103	Разлог
4	Асеновград	54	Калояново	104	Ракитово
5	Белене	55	Камено	105	Раковски
6	Белослав	56	Каолиново	106	Родопи
7	Берковица	57	Карлово	107	Рудозем
8	Благоевград	58	Карнобат	108	Руен
9	Бобовдол	59	Кирково	109	Русе
10	Бойчиновци	60	Кнежа	110	Садово
11	Ботевград	61	Козлодуй	111	Сандански
12	Братя Даскалови	62	Костенец	112	Сатовча
13	Брацигово	63	Костинброд	113	Свиленград
14	Бяла	64	Котел	114	Свищов
15	Бяла Слатина	65	Криводол	115	Своге
16	Велики Преслав	66	Крумовград	116	Севлиево
17	Велико Търново	67	Кубрат	117	Септември
18	Велинград	68	Кърджали	118	Силистра
19	Ветово	69	Кюстендил	119	Симитли
20	Видин	70	Левски	120	Сливен
21	Враца	71	Ловеч	121	Сливо поле
22	Вълчедръм	72	Лозница	122	Сопот
23	Вълчи дол	73	Лом	123	Средец
24	Върбица	74	Луковит	124	Стамболийски
25	Габрово	75	Любимец	125	Стара Загора
26	Генерал Тошево	76	Лясковец	126	Стражица
27	Главиница	77	Мадан	127	Стралджа
28	Горна Оряховица	78	Марица	128	Сунгурларе
29	Гоце Делчев	79	Мездра	129	Съединение
30	Гулянци	80	Момчилград	130	Твърдица
31	Гълъбово	81	Монтана	131	Тервел
32	Гърмен	82	Мъглиж	132	Тетевен
33	Две Могили	83	Никопол	133	Тополовград
34	Девин	84	Нова Загора	134	Троян
35	Димитровград	85	Нови Пазар	135	Трявна
36	Добрич	86	Омуртаг	136	Тунджа

37	Добрич град	87	Оряхово	137	Тутракан
38	Долна Митрополия	88	Павел баня	138	Търговище
39	Долни Дъбник	89	Павликени	139	Хаджидимово
40	Дряново	90	Пазарджик	140	Харманли
41	Дулово	91	Панагюрище	141	Хасково
42	Дупница	92	Перник	142	Хисаря
43	Дългопол	93	Петрич	143	Червен бряг
44	Елена	94	Пещера	144	Черноочене
45	Елин Пелин	95	Плевен	145	Чирпан
46	Елхово	96	Полски Тръмбеш	146	Шумен
47	Етрополе	97	Попово	147	Якоруда
48	Завет	98	Провадия	148	Ямбол
49	Златоград	99	Първомай		
50	Иваново	100	Раднево		

8.6. ПРИЛОЖЕНИЕ 6 : Таблици и фигури

Таблица 1. Основни показатели за развитието на туризма в България

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	Ръст 1998- 2005	Средно годишен ръст, 1998-2005
Чуждестранни посетители, '000*	5 240	5 056	4 922	5 104	5 563	6 241	6 982	7 282	39,0%	5,6%
годишен ръст, %	-	-3,5%	-2,7%	3,7%	9,0%	12,2%	11,9%	4,3%		
Чуждестранни туристи¹, '000*	2 667	2 491	2 785	3 186	3 433	4 048	4 630	4 837	81,4%	11,6%
годишен ръст, %	-	-6,6%	11,8%	14,4%	7,8%	17,9%	14,4%	4,5%		
Посетители с цел туризъм и рекреация, '000*	1 973	2 085	2 354	2 756	2 993	3 532	4 010	4 090	107,3%	15,3%
годишен ръст, %	-	5,6%	12,9%	17,1%	8,6%	18,0%	13,6%	2,0%		
Общ брой реализирани нощувки в местата за настаняване², '000*	11 762	10 127	10 494	11 210	11 827	13 762	15 315	17 124	45,6%	6,5%
годишен ръст, %	0,1%	13,9%	3,6%	6,8%	5,5%	16,4%	11,3%	11,8%		
Реализирани нощувки от чуждестранни граждани	5 197	4 382	5 170	6 190	7 055	9 142	10 304	11 624	123,7%	17,7%
годишен ръст, %	-5,1%	15,7%	18,0%	19,7%	14,0%	29,6%	12,7%	12,8%		
Реализирани нощувки от български граждани	6 565	5 745	5 324	5 020	4 772	4 620	5 011	5 500	-16,2%	-2,3%
годишен ръст, %	4,6%	12,5%	-7,3%	-5,7%	-4,9%	-3,2%	8,5%	9,8%		
Брой легла в местата за настаняване², '000*	199	187	190	173	178	186	213	242	21,7%	3,1%
годишен ръст, %	3,8%	-6,3%	1,6%	-8,6%	2,6%	4,9%	14,3%	13,8%		
Дял на заетия леглови фонд³, %*	28,8%	26,3%	25,9%	27,1%	28,5%	32,4%	33,7%	35,4%	22,9%	3,3%
Средна продължителност на престоя на чуждестранните туристи¹	1,9	1,8	1,9	1,9	2,1	2,3	2,2	2,4	23,3%	3,3%
Реализирани нощувки през юли - август- общо, %*	47,2%	45,7%	43,7%	43,1%	41,7%	42,9%	44,1%	43,5%		
Приходи от международен туризъм, млн. евро**	869	881	1168	1119	1242	1500	1789	1955	125,0%	17,9%
годишен ръст, %	-	1,4%	32,6%	-4,3%	11,0%	20,8%	19,3%	9,3%		
Разходи за международен туризъм, млн. евро**	463	496	587	628	812	911	1075	1040	124,8%	17,8%
годишен ръст, %	35,4%	7,2%	18,3%	6,9%	29,4%	12,2%	18,0%	-3,2%		
Нетни приходи от международен туризъм, млн. евро**	406	385	582	491	430	589	714	914	125,3%	17,9%
годишен ръст, %	-	-5,2%	51,1%	15,5%	-	37,0%	21,3%	28,1%		
Средно разходи, евро*/**										
На един чуждестранен посетител	166	174	237	219	223	240	256	268	61,9%	8,8%
На един чуждестранен турист	326	354	420	351	362	370	386	404	24,1%	3,4%
Дневно (за реализирана нощувка)	167	201	226	181	176	164	174	168	0,6%	0,1%
БВП от туризъм (пряк), млн. евро***	456,8	404,3	549,2	554,6	605,7	729,4	862,7	968,9	112,1%	16,0%
годишен ръст, %	72,9%	11,5%	35,8%	1,0%	9,2%	20,4%	18,3%	12,3%		
% от националния БВП	4,0%	3,3%	4,0%	3,6%	3,7%	4,1%	4,4%	4,5%		
БВП от туризма (пряк и косвен), млн. евро***	1 438,5	1 397,8	1 835,6	2 011,2	2 094,8	2 490,6	2 964,7	3 412,1	137,2%	19,6%

Годишен ръст, %	49,6%	-2,8%	31,3%	9,6%	4,2%	18,9%	19,0%	15,1%		
% от националния БВП	12,5%	11,5%	13,4%	13,2%	12,6%	14,1%	15,2%	15,9%		
Заетост в туризма (пряка), '000***	75,8	61,2	65,5	66,2	65,4	99,8	110,5	114,2	50,6%	7,2%
годишен ръст, %	59,6%	-	7,0%	1,1%	-1,2%	52,5%	10,7%	3,3%		
% от националната заетост	3,4%	2,9%	3,4%	3,1%	3,1%	3,5%	3,8%	3,9%		
Заетост в туризма (пряка и косвена), '000***	237,4	209,8	217,3	237,8	224,3	338,0	376,6	398,6	67,9%	9,7%
годишен ръст, %	38,7%	-	3,6%	9,4%	-5,7%	50,7%	11,4%	5,8%		
% от националната заетост	10,7%	9,8%	11,4%	11,2%	10,8%	12,0%	13,0%	13,6%		
Капиталови инвестиции в туризма (публични и частни), млн. евро***	165,7	274,3	300,6	400,3	405,0	454,8	554,0	683,7	312,6%	44,7%
годишен ръст, %	6,1%	65,6%	9,6%	33,2%	1,2%	12,3%	21,8%	23,4%		
% от общите инвестиции	11,1%	14,9%	13,9%	14,4%	13,4%	13,2%	13,6%	14,9%		

¹ без транзитно преминаващите посетители; ² вкл. почивни домове; ³ без почивните домове

* данни на Националния статистически институт; ** данни на Българска народна банка; *** данни на Световния съвет за пътувания и туризъм (данните за 2000 г. – 2005 г. са прогнозни); **** данни на Eurostat и собствени изчисления; ***** данни на Световната организация по туризъм и собствени изчисления

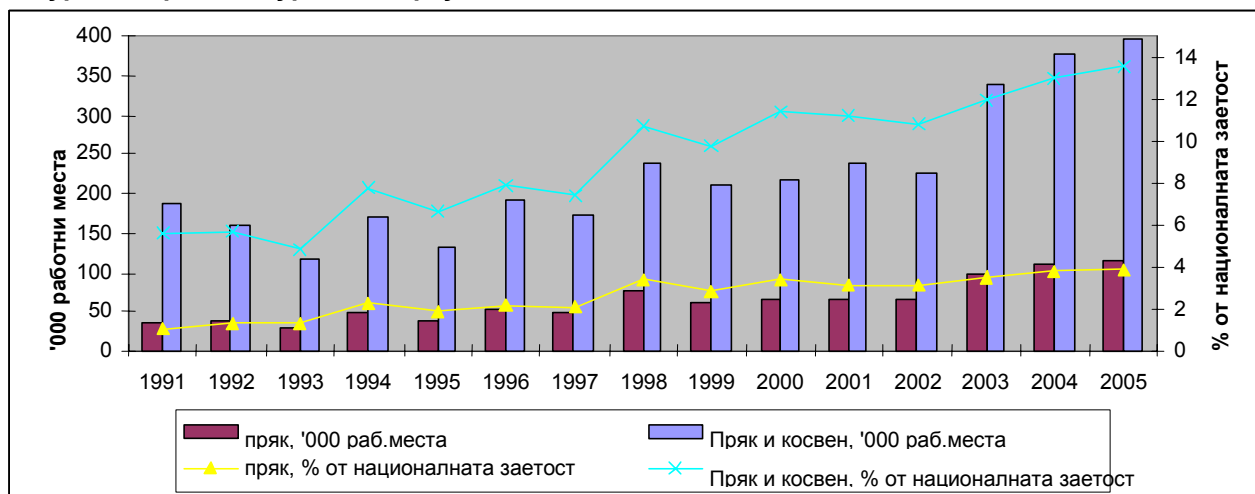
Таблица 2. Предимства и недостатъци на българския туризъм

Предимства		Недостатъци	
Туристически ресурси	53,0%	Оперативни	49,0%
вкл.		вкл.	
Природа, природни ресурси и разнообразие	18,5%	Лоши условия по отношение на инфраструктурата	16,5%
Културно и историческо наследство	17,2%	Липса на квалифициран и опитен персонал	11,4%
Климат	4,3%	Лоша координация и липса на взаимодействие	5,9%
Запазена и незамърсена околна среда	3,9%	Лош маркетинг и реклама	4,3%
Традиционна кухня	3,0%	Моноструктурен туризъм - морски и ски туризъм	3,5%
Минерални извори	2,6%		
Традиционни занаяти и фолклор	2,1%	Продуктови оферти	21,0%
Туристически оферти	26,0%	вкл.	
вкл.			
Разнообразие на туристическите продукти	9,0%	Недостатъчна и нискокачествена реклама	8,6%
Цени (стойност срещу пари)	7,3%	Ниско качество на обслужването	7,1%
Гостоприемство	3,0%	Недостатъчна туристическа информация	2,7%
Качество на обслужването	2,6%		
Квалифицирани човешки ресурси	2,1%	Рамка и политика	20,0%
Помощни/допълнителни	12,0%	вкл.	
вкл.		Липса на стратегия и национална политика по отношение на туризма	6,3%
Инфраструктура за настаняване	5,2%	Презастояване и не добре позиционирана инфраструктура	5,9%
Туристическа инфраструктура	2,6%	Правна рамка и чести законодателни изменения	2,4%
Географско разположение на страната	2,6%		
Други	9,0%	Други	10%

Източник: Проучване на мненията на представители на туристическата индустрия и журналисти, Стратегическа рамка за планиране и развитие на туризма в България и Основни насоки на Стратегията за развитие на българския туризъм за периода 2006 г. – 2009 г., Фаза

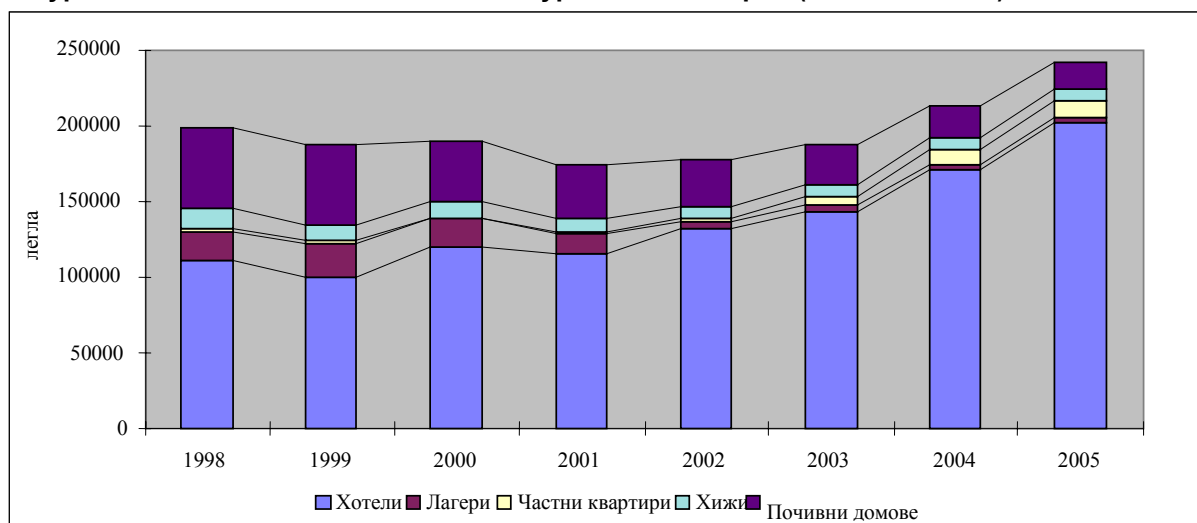
А: Заключителен доклад. Техническа помощ за Българската държавна агенция по туризъм, Консорциум "Планета", септември 2006 г.
Забележка: Отговори под 2 % не са включени

Фигура 1. Ефект на туризма върху заетостта

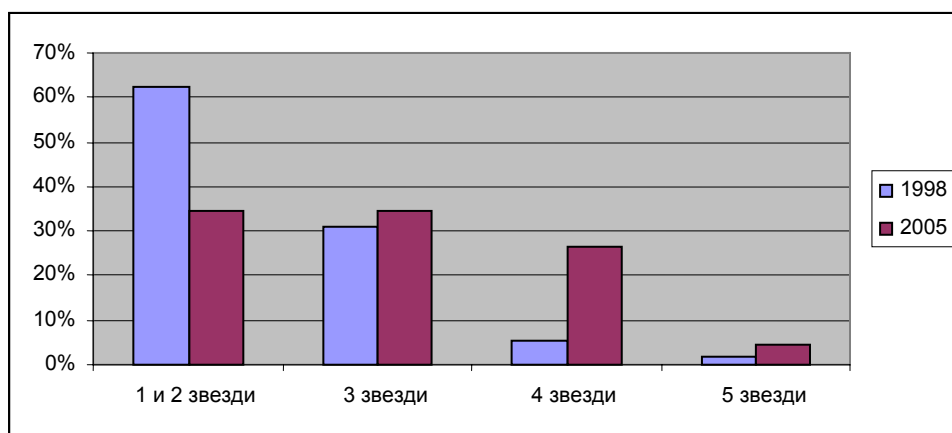
Източник: Данни на Световния съвет за пътувания и туризъм

Фигура 2. Динамика в настаняването на туристи в България (1998 г. - 2005 г.)

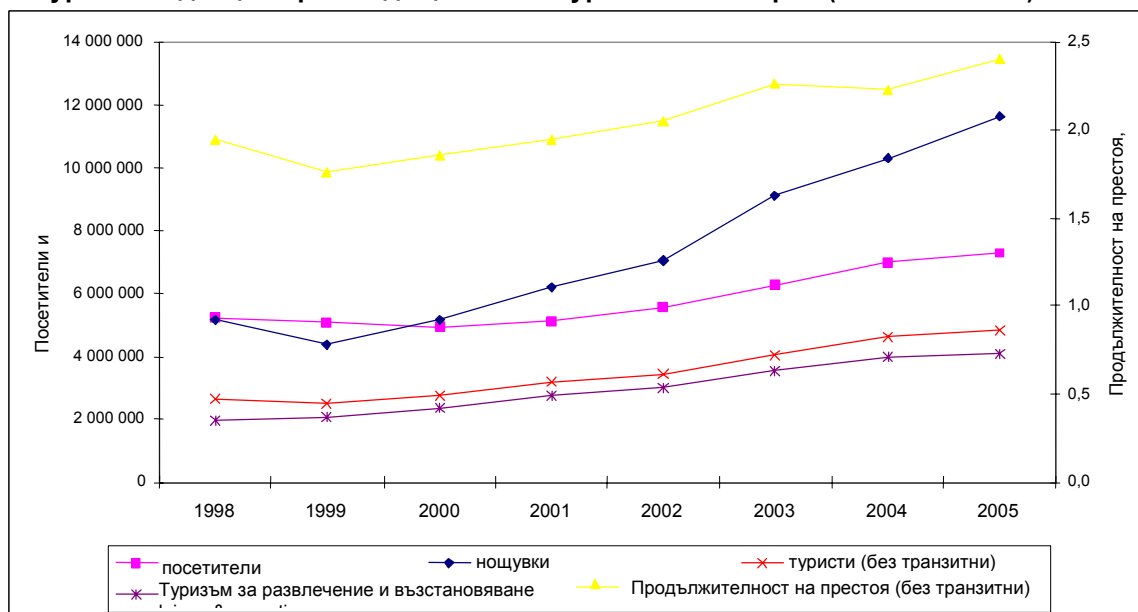

Източник: Данни на НСИ

Фигура 3. Леглови фонд на местата за настаняване по категория (1998 г. - 2005 г.)

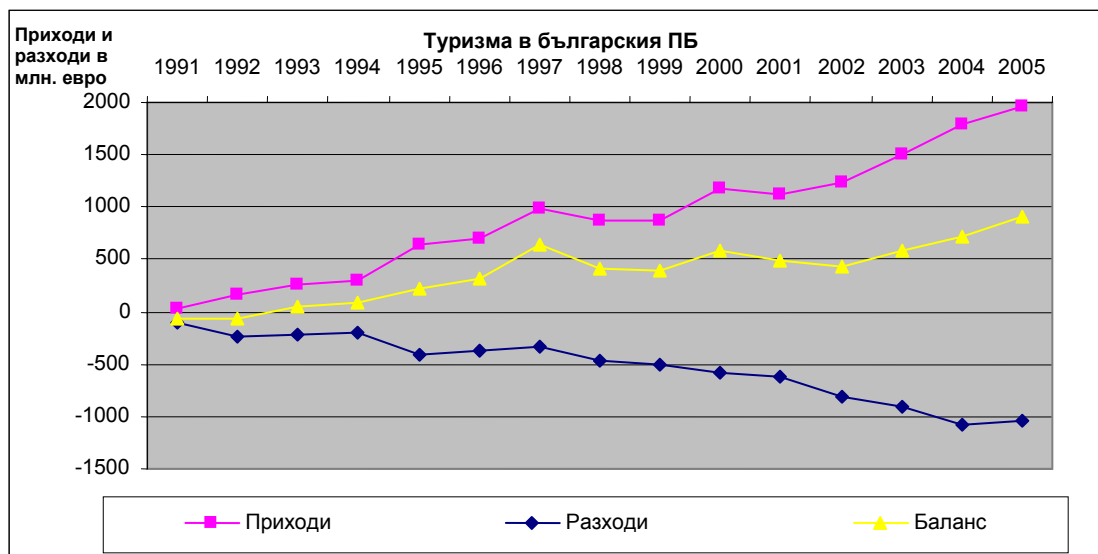

Фигура 4. Тенденции при входящия поток туристи в България (1998 г. - 2005 г.)

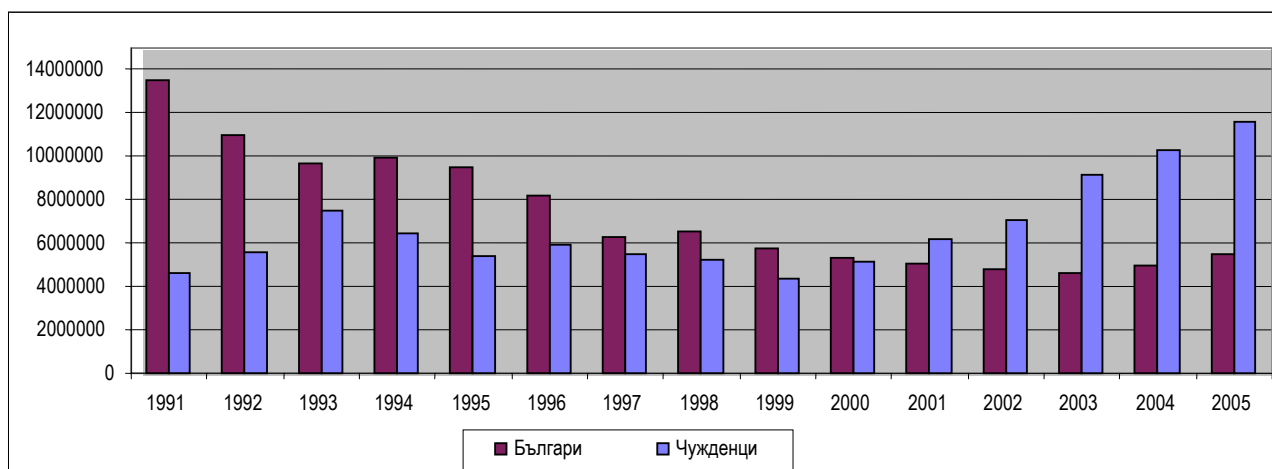
Източник: Данни на НСИ

Фигура 5. Международен туризъм – приходи и разходи в България

Източник: Данни на Българска народна банка

Фигура 6. Туризмът в страната: реализирани нощувки в местата за настаняване

8.7. Приложение 7: Доклад от Предварителната оценка на ОПРР

Поради големия обем на пълният доклад, същият е публикуван като отделен от ОПРР файл.

8.8. Приложение 8: Екологична оценка на ОПРР Нетехническо резюме на екологичната оценка на оперативна програма "Регионално развитие 2007-2013 г."

Екологичната оценка (ЕО) на оперативна програма "Регионално развитие 2007-2013 г." (ОП "РР") се извърши като неразделна част от предварителната оценка на програмата в съответствие с европейското и българското законодателство.

Основната цел на ОП "РР" е Подобряване на качеството на средата за живот и работа с по-добър достъп до основни услуги и нови възможности за повишена регионална конкурентноспособност и устойчиво развитие, чрез определяне на високоприоритетни оси, които да се реализират и финансират от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) за периода 2007 – 2013 г.

Кохерентността на екологичната стратегия на ОП "РР" с националните политики и със Стратегическите насоки на Общността е ясно описана в ОП "РР" и бе оценена по време на извършването на екологичната оценка, направена от експертите по ЕО, по отношение на най-релевантните стратегически и планови документи.

Избраната екологична стратегия по ОП "РР" е напълно съобразена със съответните нужди и цели, така както са идентифицирани във всички основни стратегически документи. Стратегията насочва усилията си към малък брой приоритети оси, с цел ефективно удовлетворяване на целите, както следва:

- Устойчиво и интегрирано развитие на градските райони;
- Регионална и местна достъпност;
- Устойчиво развитие на туризма;
- Създаване на регионални и местни мрежи; сътрудничество и изграждане на капацитет;
- Техническа помощ.

Текущо състояние на компонентите и факторите на околната среда и факторите и тяхното евентуално развитие без прилагането на Оперативна Програма „Регионално Развитие”

Текущо състояние на компонентите и факторите

Компоненти и Фактори	Състояние
Атмосферен въздух	На национално ниво количеството на емисиите на определени замърсители на атмосферата - NO _x , NH ₃ и NMVOC както и парниковите газове в сравнение на нивата им за 2004г., показват тенденция на леко увеличение. Намаление имат емисиите на SO _x и метан.
Геология и хидрогеология	По данни от системния мониторинг, след 1998г., качеството на подземните води удовлетворява изискванията за праговите концентрации в по-голямата част от наблюдаваните пунктове от мрежата. На отделни места се наблюдават превишения на концентрациите на Fe и Mn, свързани, както с литоложките особености на отложенията и наличието на манганови конкреции в седиментите на водоносните хоризонти, така и с минала и продължаваща промишлена дейност. Отчетени са високи стойности на нитрати в подземните води, което най-често се дължи на неприлагане на добри земеделски практики.
Хидрология, Повърхностни води	Установява се трайна тенденция на подобряване на качеството на повърхностните води, както в краткосрочен, така и в дългосрочен план. През последните години се поддържа относително устойчиво равнище, както по отделни показатели (BOD ₅ , COD, nutrients, oxygen parameters, etc.), така и по отделни поречия. Средногодишните концентрации на тежки метали в повърхностните води на страната през последните години също намаляват, както и съдържанието на вещества със синтетичен произход (детергенти, пестициди, нефтопродукти, цианиди и др.)
Земи и почви	През последните години не са регистрирани нови нива на замърсяване на почвите с тежки метали и металоиди. Няма регистрирани площи, замърсени с полиароматни въглеводороди (ПАВ) в нива, оказващи вредни въздействия върху почвите, включително и в районите на големи потенциални източници. Всички измерени съдържания на полихлорбифенили (PCB) са значително под справочните фоновы стойности.
Ландшафт	Срещат се всички видове ландшафти. По-сериозни нарушения на ландшафтите има в

Компоненти и Фактори	Състояние
	районите на добив на полезни изкопаеми.
Биологично разнообразие и защитени природни територии	България се характеризира с богато биологично разнообразие. В страната са установени 94 вида бозайници, над 400 птици, 36 влечуги, 16 земноводни, 207 черноморски и сладководни риби, около 27 000 насекоми и други безгръбначни животни, между 3500 и 3750 вида висши растения и повече от 6500 низши растения и гъби. Общата площ на защитените територии към 31.12.2003 г. е 545 004 ха, или 4,9% от общата територия на страната. От тях 543 238 ха са защитени територии по чл. 5 ЗЗТ и 1766 ха други защитени територии (народни паркове и исторически места).
Отпадъци	<i>Количествата генерирани отпадъци</i> са относително постоянни - през периода 1999–2003 г. са около 12 млн. тона годишно. През 2004 г. общото количество образувани отпадъци нараства с 12% спрямо 2003 г. Производствените отпадъци са около 70% от общото количество генерирани отпадъци, битовите са около 25%, а опасните - 5%. Общото количество образувани опасни отпадъци през 2004 г. е с около 16% по-малко в сравнение с 2003 г. <i>Организираното събиране</i> на битови отпадъци обслужва около 84% от населението. <i>Депонирането</i> е основния метод за обезвреждане на отпадъци.
Вредни физични фактори	В градските региони се наблюдава неблагоприятна акустична среда, като основен екологичен проблем предизвиква шумът, причинен от уличното движение, съставляващ 80-85% от общото шумово натоварване в големи населени места. Радиационно състояние е добро, с изключение на петнисти замърсявания на почвите вследствие на аварията в Чернобил.
Културно наследство	На територия на страната най-много са архитектурните и археологическите паметници на културата. Общото състояние на паметниците на културата е относително тежко, особено на археологическите паметници. Регистрирани са около 13 500 археологически паметници на културата (от които 26 резервата), които са сравнително равномерно разпределени на територията на страната и в голямата си част са разположени извън населените места. Останалите паметници на културата, включващи архитектурни, художествени, исторически и на парковото изкуство са около 45 000 и са концентрирани най-вече в населените места.

Развитие на компонентите на околната среда без прилагането на Оперативна Програма „Регионално развитие“

Компоненти и фактори	Очаквано развитие на компонентите без прилагане на програмата
Въздух	Тенденция за увеличаване на замърсяването на въздуха в градовете, поради невъвеждане на устойчиви системи за управление на градския транспорт. Запазване нивото на емисиите в индустриалните зони без модернизация и изграждане на очистващи съоръжения. Запазване нивото на емисиите от битово отопление на твърдо гориво и мазут
Повърхностни и подземни води	Тенденция към засилване на недостига на вода за битово-питейни нужди и напояване поради непрестанно увеличаване загубите на питейна вода и увеличаване количеството на използваната вода за промишлени нужди. Влошаване на качеството на повърхностни и подземни води поради зауствания на непречистени отпадъчни води в земните недра и водни обекти.
Земи и почви	Увеличаване на дифузното замърсяване на почвите поради замърсени индустриални терени и заустване на непречиствани отпадъчни води.
Ландшафт	Тенденция към влошаване поради продължаване депонирането на отпадъци от населените места на нерегламентирани сметища.
Биоразнообразие и Защитени природни територии	Очаква се развитие на биоразнообразието в отрицателна посока в резултат от увеличаване на замърсяването на въздуха от транспорта. Ако не се развива инфраструктурата – пътища и др. и не се изградят нови производствени предприятия, то не се очаква въздействие върху биоразнообразието.
Отпадъци	Тенденция към влошаване поради продължаване депониране на отпадъци от населените места на нерегламентирани сметища.
Вредни физични фактори	Увеличаване на шума от транспорта поради преминаване на главни пътни артерии през населените места и невъвеждане на устойчиви системи за градски транспорт. Не се очаква развитие на радиационната обстановка
Културно наследство	Опасност от ограбване и/или унищожаване на археологични, исторически или културни паметници. Опасност, свързана с геоекологията в терасата на р. Дунав - събаряне на

Компоненти и фактори	Очаквано развитие на компонентите без прилагане на програмата
	сградите вследствие на овлажняване на лъсовите почви.
Здравен риск	Засилване на неравнопоставеността на жителите на малките населени места при обезпечаване с медицински услуги

Характеристики на околната среда за територии, които могат значително да бъдат засегнати

Териториите, които ще бъдат засегнати значително от реализацията на програмата са тези, които влизат в или тангират с определения сервитут за трасетата на автомагистрала "Тракия", "Марица" и АМ "Хемус". Това са територии в общините Чирпан, Стара и Нова Загора по трасето на АМ "Тракия", територии в общините Чирпан, Димитровград, Хасково, Харманли, Любимец и Свиленград по трасето на АМ "Марица" и територии в общините Луковит, Ловеч, Плевен, Севлиево, Търново, Попово, Търговище, Шумен по трасето на АМ "Хемус". Териториите покрай първокласен път Е-79 и Дунав мост 2 в Област Видин (СЗР) също се очаква да бъдат засегнати.

Характеристиките на компонентите на околната среда за тези територии са представени в Приложение 2 на Екологичната оценка.

Съществуващи екологични проблеми, които имат отношение към програмата

Основните екологични проблеми, които имат отношение към Оперативна Програма „Регионално Развитие“ са свързани с:

- качеството на атмосферния въздух в по –големите градове;
- високи водни загуби по водоснабдителните мрежи и влошаване качеството на повърхностните и подземни води от заустване на непречистени отпадъчни води;
- биоразнообразие - защитени територии, които имат конфликт с туризма и застрояването по черноморското крайбрежие, унищожавашо девствената природа;
- почви – замърсяване на почвите, включително и голям брой нерегламентирани сметища, замърсяващи водите и почвите;
- отпадъци - голям брой нерегламентирани сметища и проблеми при тяхното закриване;
- повишено ниво на шумовото натоварване в градовете;
- културно наследство - застрашено от несъобразени инфраструктурни проекти.

Цели на опазване на околната среда на национално и международно равнище, имащи отношение към програмата и начинът, по който тези цели са взети под внимание

В *Националната стратегия за околна среда 2005-2014г* са формулирани 6 стратегически цели. В Оперативна Програма „Регионално Развитие“ са заложили голям брой мерки, които се очаква да допринесат за постигане на националните цели по опазване на околната среда.

Възможни значителни въздействия върху компонентите и факторите на околната среда

В Оперативна Програма „Регионално Развитие“ са изведени 5 приоритни оси за регионално развитие за периода 2007-2013г, като се очаква по-значителни въздействия върху околната среда да има от реализацията на Приоритетна ос 1 *Устойчиво и интегрирано развитие на градските райони* и Приоритетна ос 2 - *Регионална и местна достъпност*. Независимо от значителните положителни влияния върху въздуха, водите, почвите, ЗПТ и опазване на културното наследство, намаление на шума и отпадъците, осъществяването на ОП "РР" може да бъде съпроводено и с негативни влияния върху околната среда. Тези ефекти се очакват предимно в периода на строителство – прах, шум, отпадъци и др., но също и по време на експлоатацията на съоръженията, главно в резултат на аварии, щети и/или инциденти. Вероятните негативни последствия от развитието на регионалната инфраструктура могат да окажат неблагоприятно въздействие върху защитените зони по НАТУРА

2000, чувствителни зони и потенциални места на националната екологична мрежа и върху природните хабитати на редките видове, както и върху археологическите паметници на културата.

Мерки за предотвратяване и намаляване на въздействията върху околната среда от осъществяването на програмата

В следващата Таблица са предложени мерки за намаляване на въздействията от прилагане на Оперативна Програма „Регионално Развитие”.

Приоритетни оси за развитие	Мерки за намаляване на потенциалните въздействия върху околната среда
<p>ПО 1. Устойчиво и интегрирано развитие на градските райони</p>	<ul style="list-style-type: none"> • При развитие на пътната инфраструктура да се има предвид оптимално използване на съществуващите трасета • Въвеждане на гъвкава организация на транспорта през пиковите часове – промяна режима на светофарните уредби, предупреждения за възможни задръствания, въздушен контрол на потока; • Въвеждане на екологично чисти горива в транспорта като биодизел, биотанол, метан и други. • Поддържане на пътната настилка (улици и тротоари) чиста от прах. • Прилагане на "тихи" улични покрития и изграждане на шумозащитни съоръжения • При реализация на дейностите за водоснабдяване и канализация да се даде приоритет на намаляване на водните загуби, включително и подмяна на тръбите, поради тяхната амортизация, както и модернизация и реконструкция на изградени ПСОВ. • При развитието на енергийната инфраструктура да се даде приоритет на използване на възобновяеми енергийни източници. • При изграждането на нови обекти да се разработват и внедряват малко отпадъчни, и безотпадъчни технологии, ноу-хау и други водо, енерго и материално спестяващи технологии. • При изготвяне на проекти за нови обекти да се даде приоритет на технологии, при които се образува минимално количество отпадъци. • При изготвяне на проекти за нови обекти да се вземе предвид необходимостта от изграждане на локална ПСОВ и внедряването на локална система за управление на отпадъците. • При проектирането трябва да се вземат предвид границите на разположените в близост до обектите паметници на културата и на техните охранителни зони и да се предвидят мерки за опазване на биологичното разнообразие. • Специфично за всеки отделен случай разположение на фасадите към улиците с интензивно движение. • Изграждане на шумозащитни съоръжения • Разработка и реализация на планове и програми за опазване на биоразнообразието, паметниците на културата и културното наследство. • При проектиране на инфраструктурата да се търси минимално отрицателно въздействие върху ландшафтите. • Планиране на зелени системи в условията на съподчиненост с ландшафтното устройство на територията • При строителните дейности трябва да се вземат мерки да се ограничат вредните емисии на прах, шум, вибрациите и отпадъци.
<p>ПО 2. Регионална и местна достъпност</p>	<ul style="list-style-type: none"> • При развитие на пътната инфраструктура да се има предвид оптимално използване на съществуващите трасета • Поддържане на пътната настилка (улици и тротоари) чиста от прах • Изграждане на шумозащитни съоръжения • Предприемане на действия за намаляване на емисиите в индустриалните зони, чрез модернизация и изграждане на очистиращи съоръжения; • Качествената промяна в структурата на горивата, използвани за битово отопление; • При проектирането трябва да се вземат предвид границите на разположените в близост до обектите паметници на културата и на техните охранителни зони,

Приоритетни оси за развитие	Мерки за намаляване на потенциалните въздействия върху околната среда
	<p>както и защитени зони и местообитания и да се предвидят мерки за опазване на биологичното разнообразие.</p> <ul style="list-style-type: none"> • При строителните дейности трябва да се вземат мерки да се ограничат вредните емисии на прах, шум, вибрации и отпадъци.
ПО 3: Устойчиво развитие на туризма	<ul style="list-style-type: none"> • Проектите за развитие на туризма да се изготвят при спазване на нормите за рекреационно натоварване и съобразяване със статута на територията. • Приоритетно развитие на екотуризма и други алтернативни форми на туризъм. • При развитие на пътната инфраструктура да се има предвид оптимално използване на съществуващите трасета • При проектирането трябва да се вземат предвид границите на паметниците на културата и на техните охранителни зони, защитени зоните и местообитания. • Своевременно планиране и прилагане на дейности по запазване на биологичното разнообразие. • При изготвяне на проекти за нови обекти да се вземе предвид необходимостта от изграждане на ЛПСОВ и внедряването на система за управление на отпадъците. • При строителните дейности трябва да се вземат мерки да се ограничат вредните емисии на прах, шум, вибрации и отпадъци.
ПО 4: Създаване на регионални и местни мрежи; сътрудничество и изграждане на капацитет	<ul style="list-style-type: none"> • Разработване на рационални градоустройствени решения на територията около улици и пътища • При строителните дейности трябва да се вземат мерки да се ограничат вредните емисии на прах, шум, вибрации и отпадъци.

Мотиви за избор на разгледаните алтернативи и описание на методите на извършване на екологична оценка и трудностите при събиране на необходимата информация

Разглежданата Оперативна Програма „Регионално развитие” и Регионалните планове за развитие не предлагат алтернативи. Такива възможности може да се потърсят на ниво подробни устройствени планове, когато могат да се търсят алтернативни площадки за инфраструктурни обекти като ГПСОВ, депа за битови отпадъци, вид екологичен транспорт и други. Необходимо е при избора на дейности като критерии да бъдат отчитани и опазването на биологичното разнообразие и природната среда.

Оценяващият екип разглежда нулевата алтернатива (т.е. неприемане и неприлагане на програмата) за неприемлива, тъй като това би допринесло за засилване на съществуващите екологични проблеми на страната.

За оценка на въздействията върху компонентите на околната среда е използвана модифицирана матрица на Леополд.

Трудностите при събиране на необходимата информация могат да бъдат обобщени в две посоки. От една страна последните налични данни са до 2004г., а от друга страна липсва информация за много от компонентите и факторите на околната среда по райони за планиране.

Описание на необходимите мерки във връзка с наблюдението по време на прилагането на плана

Предложените мерки за наблюдение и контрол по време на прилагането на плана са описани в следващата таблица.

Компоненти и фактори	Мерки	Периодичност Срокове	Отговорник
----------------------	-------	----------------------	------------

Компоненти и фактори	Мерки	Периодичност Срокове	Отговорник
Въздух	Контрол на емисиите в атмосферния въздух около трасетата на автомагистралите, в градската среда и индустриалните зони	<ul style="list-style-type: none"> за магистрала – ежемесечно 5 последователни години в градска среда – съгласно утвърдени планове в индустриални зони – създаване обща база данни от непрекъснати контролни измервания на големи инсталации и база данни от ежегодни мобилни емисионни измервания 	Общините РИОСВ ИАОС ИАП РИОКОЗ
Повърхностни и подземни води	Контрол на водоползването за индустриални нужди и питейно-битово водоснабдяване Мониторинг на повърхностните и подземните води	Ежегодно На тримесечие или съгласно утвърдени планове	МРРБ ВиК дружества Басейнови дирекции РИОКОЗ ИАОС
Земи и почви	Мониторинг на почви в съседство с нови индустриални обекти	Ежегодно или съгласно утвърдени планове	ИАОС РИОСВ
Ландшафт	Контрол по изпълнение на рекултивационните мерки след изграждане на обектите	Постоянно	Областни и общински администрации
Биоразнообразие и Защитени природни територии	Контрол по спазване на изискванията на ЗБР и ЗЗТ Прилагане на конкретни мерки за опазване на биологичното разнообразие, ЗПТ и местообитания, в зависимост от вида на проекта. При изграждане на пътната инфраструктура – трасето да бъде съобразено с наличието на защитени територии, както и местообитания, включени в Приложение 1 на ЗБР Изграждането на туристическа инфраструктура да бъде съобразено с наличните ЗПТ и местообитания на редки и застрашени видове. Недопускане и контрол при изсичането на гори, ползването на дивечовите и рибни запаси. При избор на дейности като критерии да бъдат отчитани и опазването на биологичното разнообразие и природната среда	<p>Преди одобряване и по време на изграждане на обектите По време на проектирането и изграждането</p> <p>По време на проектирането и изграждането</p> <p>По време на проектирането и изграждането</p> <p>Постоянен</p> <p>Постоянен</p>	<p>РИОСВ МОСВ МОСВ</p> <p>МОСВ</p> <p>МОСВ</p> <p>МЗГ</p> <p>МОСВ</p>
Отпадъци	Контрол за нерегламентирано депониране на отпадъци	Постоянно	РИОСВ - БО Общините - СО

Компоненти и фактори	Мерки	Периодичност Срокове	Отговорник
Вредни физични фактори	Мониторинг на шумови нива	При строителство на нови обекти, в определени пунктове на населените места. По време на експлоатация на промишлените предприятия – годишно или съгласно утвърдени планове	ИАОС РИОКОЗ
Културно наследство	Наблюдение от археолози и специалисти при изкопни работи за наличие на паметници на културата	По време на извършване на изкопни работи	Общините Техническите ръководители на обекти НИПК

Мерките, които са предложени в таблицата, е необходимо да бъдат включени като част от цялостната система за наблюдение, контрол и оценка на прилагането на програмата.

Индикаторите за екологичен мониторинг по Приоритетни Оси са дадени в Таблицата.

Приоритетни оси на развитие	Индикатори за екологичен мониторинг	Единица мярка
ПО1 - Устойчиво и интегрирано развитие на градските райони		
Операция 1.1 Социална инфраструктура	<ul style="list-style-type: none"> • Консумация на електроенергия в обществени сгради • Консумация на топлоенергия в обществени сгради • Консумация на вода в обществени сгради • Консумация на ел енергия от алтернативни и възстановими източници 	квч ккал м3 % от цялата консумация
Операция 1.2 Жилищно строителство	<ul style="list-style-type: none"> • Население, включено към електропреносната мрежа • Консумация на електрическа енергия • Население, включено към газоразпределителната мрежа • Консумация на топлоенергия • Население, включено към водопроводната мрежа • Консумация на електроенергия от алтернативни и възстановими източници (население) 	% квч/потребител % квч/потребител % квч/потребител
Операция 1.3 Организация на икономическите дейности	<ul style="list-style-type: none"> • Новосъздадени предприятия • Почистване и възстановяване на замърсени площи в индустриални зони; • Почистване на малки по обхват екологични замърсявания 	бр ха ха
Операция 1.4. Подобряване на физическа среда и предотвратяване на рисковете	<ul style="list-style-type: none"> • Озеленени площи • Улични мрежи с рехабилитирана настилка • Изграждане на велосипедни пътеки и алеи, пешеходни зони • Качество на въздуха – наднормени емисии във въздуха (превишения на праговата стойност за 1 календарна година); • Шум – превишение на нормите • Реставрация и обновяване на исторически и културни паметници, разположени в градовете 	м2 % от общо изградени км брой превишения/год. бр. бр.
Операция 1.5. Устойчиви системи за градски транспорт	<ul style="list-style-type: none"> • Качество на въздуха – наднормени емисии във въздуха (превишения на праговата стойност за 1 календарна година); • Емисии на парникови газове 	брой превишения/год. м3

	<ul style="list-style-type: none"> • Намаляване на шумовото замърсяване – превишение на нормите • Превозени пътници в градски транспорт 	бр. бр.
ПО 2:		
Регионална и местна достъпност		
Операция 2.1: Регионална и местна пътна инфраструктура	<ul style="list-style-type: none"> • Новоизградени пътища (включително и до сметища) • Взети мерки за опазване на биологичното разнообразие и природната среда 	км. бр.
Операция 2.2: Информационно-комуникационни мрежи и услуги;	<ul style="list-style-type: none"> • Населени места, свързани с широколентови връзки (ADSL, кабел, сателит, безжични комуникационни мрежи) • Взети мерки за опазване на биологичното разнообразие и природната среда при планирането и при реализацията на дейностите 	бр. бр.
Операция 2.3. Достъп до устойчиви и ефикасни енергийни ресурси	<ul style="list-style-type: none"> • Население, включено към газоразпределителни мрежи • Качество на въздуха – наднормени емисии във въздуха (превишения на праговата стойност за 1 календарна година); • Изсечени гори (намаляване на площта им • Опазване на видовото богатство и природните местообитания при използване на алтернативни енергийни източници. 	% от общо включени брой превишения/год. ха брой видове.
Приоритетна ОС 3: Устойчиво развитие на туризма		
Операция 3.1. Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура	<ul style="list-style-type: none"> • Съхраняване на биологичното разнообразие чрез екологосъобразно развити природни, културни и исторически атракции • Застроени площи • • Залесени площи(увеличаване на площта) • Максимално запазване на местообитанията и тяхното видово богатство. 	бр. ха ха бр.
Приоритетна ос 4: Създаване на регионални и местни мрежи; сътрудничество и изграждане на капацитет		
Операция 4.2: Териториално планиране и разработване на проекти	<ul style="list-style-type: none"> • Планирани проекти, свързани с опазване на околната среда • Реализирани проекти, свързани с опазване на околната среда 	бр. бр.
Операция 4.3: Маломашабни местни инвестиции	<ul style="list-style-type: none"> • Възстановени пътища, ползвани от две и повече общини • Зелени площи и паркове • Кампании, свързани с околната среда 	км м ² бр.
Операция 4.4: Междурегионално сътрудничество	<ul style="list-style-type: none"> • Обучения и семинари, свързани с околната среда 	бр.

Проведени консултации и отразяване на резултатите от тях

Съгласно изискванията на чл. 19 на Наредба за условията, реда и методите за извършване на екологична оценка на планове и програми е необходимо Възложителят на плана да извърши консултации с обществеността, заинтересуваните органи и трети лица, които има вероятност да бъдат засегнати от плана.

Във връзка с тези изисквания Възложителят е извършил консултациите по реда, предвиден за съгласуване на проекта на плана, които включват следното:

Консултирани страни	Становища и коментари
Писмено информиране на компетентния орган - МОСВ	Указания на МОСВ относно обхвата и съдържанието на Екологичната оценка (писмо No. 04-00-2819/15.12.2005)
Изпращане на обхвата и съдържанието на ЕО и графика за	Становище на МОСВ по изпратения обхват и

Консултирани страни	Становища и коментари
провеждане на консултации на компетентния орган - МОСВ	съдържанието на Екологичната оценка и Схемата за провеждане на консултации (писмо No. 04-00-179/31.01.2007)
Изпращане на обхвата и съдържанието на ЕО и графика за провеждане на консултации на МОСВ Дирекция "Национална служба за защита на природата", Басейнови дирекции, РИОСВ	Постъпилите коментари в писма и становища се отразяват в екологичната оценка
Изпращане на предварителната Екологична оценка на МОСВ	Постъпили коментари по Доклада за ЕО
Публикуване Предварителната оценка в Интернет страницата на МРРБ в Интернет страницата на МРРБ съобщение за осигуряване на място с публичен достъп и достатъчна техническа възможност (в Пресцентър на МРРБ в сградата на МРРБ - ул. "Св. Св. Кирил и Методий" 17-19) и време за запознаване с проекта за програмата, екологичната оценка и материалите към него и 14 дневен срок за изразяване на становище	Постъпилите коментари в писма и становища се отразяват в екологичната оценка
Разглеждане на Програмата и Предварителната оценка	Писмени коментари и бележки от МОСВ
	Окончателно становище по ЕО Министърът на околната среда и водите

Всички постъпили становища и коментари са взети предвид при изготвянето на Екологичната оценка. Пълна справка за проведените консултации е дадена в Приложение 3 на ЕО.

8.9. ANNEX 9: Индикативно разпределение на фондовете по операции.

Приоритетна ос по категория финансиране (млн.евро)	% на приоритетната ос	Финансиране от ЕС(а)	Национално финансиране (b)		Общо финансиране (c) = (a) + (b)	Съ-финансиране (%) (d) = (a) / (c)	Участие на ЕИБ	Друго финансиране	Общо (млн. евро)
Приоритетна ос 1: Устойчиво и интегрирано градско развитие	50%	680 541 772	120 095 607	15	800 637 379	85	0	0	800 637 379
Операция 1.1: Социална инфраструктура	35%	238 189 620	42 033 463	15	280 223 083	85	0	0	280 223 083
Операция 1.2: Жилищна политика	5%	34 027 089	6 004 780	15	40 031 869	85	0	0	40 031 869
Операция 1.3: Организация на икономическите дейности	15%	102 081 266	18 014 341	15	120 095 607	85	0	0	120 095 607
Операция 1.4: Подобряване на физическата среда и превенция на риска	25%	170 135 443	30 023 902	15	200 159 345	85	0	0	200 159 345
Операция 1.5: Системи за устойчив градски транспорт	20%	136 108 354	24 019 121	15	160 127 475	85	0	0	160 127 475
Приоритетна ос 2: Регионална и местна достъпност	25%	340 270 886	60 047 803	15	400 318 689	85	0	0	400 318 689
Операция 2.1: Регионална и местна пътна инфраструктура	80%	272 216 709	48 038 242	15	320 254 951	85	0	0	320 254 951
Операция 2.2: Информационни и комуникационни мрежи и услуги	5%	17 013 544	3 002 390	15	20 015 934	85	0	0	20 015 934
Операция 2.3: Достъп до устойчиви и ефективни енергийни ресурси	15%	51 040 633	9 007 171	15	60 047 804	85	0	0	60 047 804
Приоритетна ос 3: Устойчиво развитие на туризма	13,62%	185 379 579	32 714 044	15	218 093 623	85	0	0	218 093 623
Операция 3.1.Подобряване на туристическите атракции и свързаната с тях инфраструктура	70%	129 765 705	22 899 830	15	152 665 535	85	0	0	152 665 535
Операция 3.2.Развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите	15%	27 806 937	4 907 107	15	32 714 044	85	0	0	32 714 044
Операция 3.3. Национален туристически маркетинг.	15%	27 806 937	4 907 107	15	32 714 044	85	0	0	32 714 044
Приоритетна ос4:Създаване на регионални мрежи,сътрудничество и изгр. на капацитет	8%	108 886 684	19 215 297	15	128 101 981	85	0	0	128 101 981
Операция 4.1: Партньорства за интегрирано развитие	10%	10 888 668	1 921 530	15	12 810 198	85	0	0	12 810 198
Операция 4.2: Устройствово планиране и разработване на проекти	20%	21 777 337	3 843 059	15	25 620 396	85	0	0	25 620 396
Операция 4.3: Дребномащабни местни инвестиции	65%	70 776 345	12 489 943	15	83 266 288	85	0	0	83 266 288
Операция 4.4: Междурегионално сътрудничество	5%	5 444 334	960 765	15	6 405 099	85	0	0	6 405 099
Приоритетна ос 5: Техническа помощ	3,38%	46 004 624	8 118 463	15	54 123 087	85	0	0	54 123 087
Операция 5.1: Управление, мониторинг, оценка и контрол	50%	23 002 312	4 059 232	15	27 061 544	85	0	0	27 061 544
Операция 5.2: Комуникация, информация и публичност	30%	13 801 387	2 435 538	15	16 236 925	85	0	0	16 236 925
Операция 5.3: Техническо администриране	20%	9 200 925	1 623 693	15	10 824 618	85	0	0	10 824 618
Total	100%	1 361 083 545	240 191 214	15	1 601 274 759	85	0	0	1 601 274 759

Забележка: В съответствие с изискванията на Регламентите на СФ за управление на ниво приоритет, разпределението между операциите е само индикативно. Управляващия орган може да вземе решение за преразпределение, ако е необходимо, в зависимост от усвояването на средствата, без да е необходимо предварително одобрение от ЕК.

